

**T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI**

**İHSAN OKTAY ANAR'IN "SUSKUNLAR" ROMANININDA
CÜMLENİN ÖGELERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Emin Erdem ÖZBEK

Balıkesir, 2010

**T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI**

**İHSAN OKTAY ANAR'IN "SUSKUNLAR" ROMANINDA
CÜMLENİN ÖGELERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Emin Erdem ÖZBEK

**Tez Danışmanı
Doç. Dr. Hülya SAVRAN**

Balıkesir, 2010

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ ONAYI

Enstitümüzün Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nda 200712511001 numaralı Emin Erdem ÖZBEK'in hazırladığı "İhsan Oktay Anar'ın "Suskunlar" Romanında Cümlelerin Öğeleri" konulu YÜKSEK LİSANS tezi ile ilgili TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliği uyarınca 10/12/2010 tarihinde yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda tezin onayına OY BİRLİĞİ ile karar verilmiştir.

Başkan..... İmza.....
Prof.Dr. Mehmet AÇA

Üye..... İmza.....
Doç.Dr. Hülya SAVRAN

Üye..... İmza.....
Yrd.Doç.Dr. Sadet Maltepe

Üye..... İmza.....
Unvanı, Adı-Soyadı

Üye..... İmza.....
Unvanı, Adı-Soyadı

Üye..... İmza.....
Unvanı, Adı-Soyadı

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduklarını onaylarım.

10./12/2010
Enstitü Müdürü
Doç.Dr. Zübeyde YAĞCI

ÖN SÖZ

Dil, bir milletin en önemli varlığıdır. Bu nedenle dil üzerinde yapılan çalışmalar büyük bir önem taşır. Türkçe, uzun tarihi ve zenginliği ile dünya dilleri arasında önemli bir yere sahiptir. Dilimizin özelliklerini, gelişimini ve şu anki durumunu en iyi şekilde ortaya koyabilmek için dilimizle ilgili kapsamlı çalışmalara ihtiyaç vardır. Dilin geçmişiyle ilgili yapılacak çalışmaların bugüne; bugünüyle ilgili yapılacak çalışmaların da geçmişe ışık tutacağı aşikârdır. Bu yüzden, dilin hiçbir alanı ihmal edilmeden, her konu üzerinde hassasiyetle durulmalıdır.

Türk diliyle ilgili çalışmalar son yıllarda söz dizimi üzerinde yoğunlaşmıştır. Bu alan, Türkçenin diğer alanlarına göre sonradan ele alınmaya başlanmıştır.

Dilin anlatım gücünün, üslubunun en iyi şekilde ortaya konması ancak söz dizimi çalışmalarıyla mümkün olabilir. Bu alanda yapılacak çalışmalar Türkçeye önemli katkılar sağlayacaktır.

Türkçenin söz dizimiyle ilgili çalışmalara bakıldığında, gerek konularda gerekse terimlerde, birçok noktada ortaklık sağlanamadığı görülür. Türkçe gibi güçlü ve kuralları son derece düzenli olan bir dilin, bu durumdan zarar görmemesi için çaba gösterilmelidir.

Bu çalışmada, son dönem yazarlarımızdan İhsan Oktay Anar'ın "Suskunlar" romanı, cümlenin öğeleri bakımından incelenmiştir. Bu çalışmayla, Türkçe söz diziminde cümlenin öğeleri ile ilgili özellikleri ortaya koymak amaçlanmıştır. Bu tür betimsel nitelikli çalışmaları yapabilmek için

edebî metinlerden hareket etmek gerekir. Bu sebeple, dilin günümüzdeki durumuyla ilgili tespitler yapabilmek amacıyla son dönem Türk romanına ait bir eser, hareket noktası olarak belirlenmiştir. Çalışma bu açıdan da önem taşımaktadır. Bu tür metin merkezli çalışmalar dil ile ilgili araştırmalara önemli katkılar sağlayacaktır.

Çalışma, söz diziminin bir kolu olan cümlelerin öğeleri ile sınırlandırılmıştır. Bu şekilde daha ayrıntılı bir inceleme yapmak, konuyu bütün yönleriyle ele almak hedeflenmiştir.

Leylâ Karahan'ın "Türkçede Söz Dizimi" adlı eseri bu çalışmada çerçeve olarak kabul edilmiş, öğelerle ilgili özellikler ve bunların sınıflandırılmasında adı geçen eser esas alınmıştır.

Çalışmanın ana kısmı olan "Bulgular ve Yorumlar"da ilk olarak İhsan Oktay Anar'ın hayatı ve romancılığından, ardından da "Suskunlar" romanından bahsedilmiştir. Daha sonra cümlelerin öğeleri birer birer alt başlıklar halinde ele alınmış ve öğelerle ilgili özellikler romandan örnek cümlelerle açıklanmıştır. Her bir öğeyle ilgili kısmın sonunda da bir sonuç bölümüne yer verilmiştir. Tezin son bölümü de genel değerlendirmenin yapıldığı "Sonuç ve Öneriler"den oluşmaktadır.

Çalışma boyunca ilgisini esirgemeyerek her türlü yardım ve destekte bulunan, çalışmanın titizlikle yürütülmesini sağlayan danışmanım Doç.Dr. Hülya SAVRAN'a yol göstericiliğinden ve desteğinden dolayı sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum. Öğrenimim boyunca ufkumu açan bütün Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı öğretim üyelerine teşekkürü bir borç bilirim. Çalışmalarımı düzenli bir şekilde yürütmemde büyük yardımı olan mesai arkadaşlarıma da teşekkür ederim.

E.Erdem ÖZBEK

ÖZET

İHSAN OKTAY ANAR'IN “SUSKUNLAR” ROMANINDA CÜMLENİN ÖĞELERİ

ÖZBEK, E.Erdem

Yüksek Lisans, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Hülya SAVRAN

2010, 262 sayfa

Bu çalışmada İhsan Oktay Anar'ın “Suskunlar” romanı, cümlenin öğeleri bakımından incelenmiştir. Araştırmanın temel amacı, “Suskunlar” romanından hareketle Türkçe söz diziminde cümlenin öğeleri ile ilgili özellikleri ortaya koymaktır. Araştırma, dil bilgisinin söz dizimi alanıyla ilgilidir. Konuyla ilgili ayrıntılı incelemeler yapmak ve sonuçlara ulaşmak amacıyla araştırma, cümlenin öğeleri ile sınırlandırılmıştır. Çalışmada Leylâ Karahan'ın “Türkçede Söz Dizimi” adlı eseri temel çerçeve olarak alınmıştır. Farklı kaynaklar ve romandaki örnekler de göz önüne alınarak bir sınıflandırma yapılmıştır.

Çalışma, son dönem Türk romanına ait bir örnekten hareketle, cümlenin öğeleri ile ilgili tespitler yapmayı amaçlayan metin merkezli bir çalışmadır.

Çalışma beş bölümden oluşmaktadır. Giriş kısmında araştırmanın problemi, amacı belirlenmiş; çalışmanın sınırlılıkları ve konuyla ilgili temel terimlerin tanımları verilmiştir. İkinci bölümde, araştırmanın dayandığı kuramsal temellere ve araştırma konusu ile ilgili alanyazında yer alan bilgilere yer verilmiş, üçüncü bölümde de araştırmanın yöntemi açıklanmıştır. Araştırmanın ana kısmı olan dördüncü bölümde ilk olarak yazarın hayatı ve romancılığı ile “Suskunlar” romanından bahsedilmiştir. Ardından cümlenin öğeleri olan yüklem, özne, nesne, yer tamlayıcı, zarf ve cümle dışı öğeler ayrı başlıklar altında incelenmiştir. Bu öğelerle ilgili özellikler tespit edildikten sonra bunlar, romandaki örneklerden hareketle açıklanmıştır. Her bir öğeyle ilgili kısmın sonunda bir sonuç bölümü yer almıştır. Bu bölümlerde o öğeyle ilgili ayrıntılı tespitlere ve sonuçlara yer verilmiştir. Araştırmanın son bölümü ise sonuç ve önerilerdir. Bu kısımda araştırmanın bulgularına dayalı olarak elde edilen genel sonuçlara yer verilmiştir. En sonda da araştırmada yararlanılan kaynakların listesi verilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Cümle, Söz Dizimi, Cümlenin Öğeleri, İhsan Oktay Anar, Suskunlar.

ABSTRACT

THE PARTS OF SENTENCE IN İHSAN OKTAY ANAR'S NOVEL "SUSKUNLAR"

ÖZBEK, E.Erdem

Master Degree, Turkish Language and Literature Department

Counselor of Thesis: Doç. Dr. Hülya SAVRAN

2010, 262 Page

In this study, İhsan Oktay Anar's novel "Suskunlar" is analysed in terms of parts of sentence. The main purpose of the research is to introduce the features of the parts of sentence in Turkish syntax, starting from the novel "Suskunlar". The research is related to syntax, a field of grammar. The research is limited with the parts of sentence in order to do detailed analyses and draw conclusions in a detailed way. Leylâ Karahan's work "Türkçede Söz Dizimi" is accepted as a basic framework in the study. Then a classification is made taking into consideration other basic sources and also the sentences in the novel.

The study is a text-centered work which aims to make determinations about the parts of sentence by starting from an example relating to Turkish novel's last period.

The study consists of five parts. In the introduction part, problem and purpose of the research are determined, study's limitations and basic terms about the subject are given. In the second part, theoretical foundations of the research and knowledge about the subject in literature are represented, then in the third part, method of the research is described. In the fourth part, main section of the research, the author's life, his novel writing and the novel "Suskunlar" are mentioned at first hand. Then subject, object, indirect object, adverb which are the parts of sentence and non-sentence parts are analysed under separate topics one by one. After determining features about these subjects, these features are explained with different examples from the novel. There is a conclusion part at the end of the each part of sentence. In these parts, detailed determinatons and results about the subject are given. The last part of the research is "results and recommendations". In this part, general results based on the findings of the research are discussed. At the end of the study, a list of used resources are given.

Key words: Sentence, Syntax, Parts of Sentence, İhsan Oktay Anar, Suskunlar.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	iii
ÖZET	v
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER	ix
1. GİRİŞ	1
1.1. Problem	1
1.2. Amaç	4
1.3. Önem	4
1.4. Sınırlılıklar	5
2. İLGİLİ ALANYAZIN	6
2.1. Kuramsal Çerçeve	6
2.1.1. Dil	6
2.1.2. Dil Bilimi	7
2.1.3. Gramer	9
2.1.4. Söz Dizimi	10
2.1.5. Cümle	10
2.1.6. Cümlenin Öğeleri	11
2.1.7. Türkçe Söz Dizimi Ve Türkçe Söz Diziminde Cümlenin Öğeleri...	
İle İlgili Bazı Özellikler	12
2.2. İlgili Araştırmalar	14
3. YÖNTEM	22
3.1. Araştırmanın Modeli	22
3.2. Bilgi Toplama Kaynakları	22
3.3. Bilgilerin Toplanması ve Değerlendirilmesi	23
4. BULGULAR VE YORUMLAR	24
4.1. İhsan Oktay Anar	24
4.1.1. Hayatı	24
4.1.2. Romancılığı	26
4.2. Suskunlar	33
4.3. Cümlenin Öğeleri	37
4.3.1. Yüklem	37
4.3.2. Özne	112
4.3.3. Nesne	162
4.3.4. Yer Tamlayıcısı	181
4.3.5. Zarf	204

4.4. Cümle Dışı Öğeler	242
5. SONUÇ VE ÖNERİLER	250
5.1. Sonuçlar	250
5.2. Öneriler.....	256
KAYNAKÇA	258

1. GİRİŞ

1.1. PROBLEM

İnsanlar arasındaki en önemli anlaşma vasıtası ve karmaşık bir sisteme sahip olan dili farklı yönleriyle inceleyen bilim dalı “dil bilimi”dir. Dil bilimi, dilin genel özelliklerini, dillerin doğuşu ve gelişmelerini, diller arasındaki ilişkileri araştırır. XX. yüzyıl, dil bilimi anlamında önemli gelişmelerin yaşandığı bir dönem olmuştur. Dil biliminin ilke ve temelleri bu yüzyılda oturmuş, “Saussure” ve “Chomsky” tarafından geliştirilen akımlar, dil biliminin önemli hareket noktaları olmuştur.

Dil biliminde “eş zamanlı” ve “art zamanlı” olmak üzere iki türlü yöntem vardır. Eş zamanlı yöntem, dilin belirli bir zaman süresi içindeki durumunu betimler; art zamanlı yöntem ise dili, tarihî gelişme ve değişme süreci içerisinde inceler.

Dil bilimi, dilin ve dillerin genel özelliklerini inceleyen bilim dalının adıyla, bir dilin çeşitli özelliklerini inceleyen dalın adı ise “gramer”dir. Gramer, *“bir dili ses, şekil ve cümle yapıları ile dilin çeşitli öğeleri arasındaki anlam ilişkileri açısından inceleyerek bunlarla ilgili kuralları ve işleyiş özelliklerini ortaya koyan bilimdir.”* (Korkmaz, 2007, 110)

Ses bilgisi, şekil bilgisi, söz dizimi (cümle bilgisi) ve anlam bilgisi gramerin başlıca bölümleridir.

Bu çalışma *Türkçenin söz dizimi* üzerine olduğundan, burada kısaca *söz diziminden* bahsedilecektir.

Söz dizimi, yargısız anlatım birimi olan kelime gruplarını, yargılı anlatım birimi olan cümleleri ve cümle türlerini inceler. Bunların özellikleri, yapıları, birbirleriyle ilişkileri, işleyişleri söz diziminin konusudur.

Dildeki yargılı en küçük anlatım birimi cümle, bu alanın temel konusudur. Bir cümle çeşitli unsurlardan meydana gelir. Bunların söz dizimindeki genel adı “cümlelerin öğeleri”dir. Cümlelerin öğeleri; temel öge yüklem, ikinci derece önemli öge özne ve yardımcı öğeler nesne, yer tamlayıcısı ve zarftır. Bunlar, cümlelerin kuruluşunda çeşitli bakımlardan görevli olan unsurlardır. Cümlelerin temel ögesi olan yüklem, cümlede yargıyı taşır ve cümlelerin kurulmasını sağlar. Yüklemine göre cümledeki öğeler şekillenir.

Söz dizimi, dil araştırmalarında başlarda ihmal edilmesine karşın, son dönemlerde ön plana geçen bir çalışma alanı olmuştur. Dil bilimi araştırmacılarının söz dizimine ağırlık vermesiyle, Türkçe söz dizimi üzerine yapılan çalışmalar da son yıllarda yoğunlaşmıştır.

Türkiye Türkçesi söz dizimiyle ilgili başlıca çalışmalar şu şekilde sıralanabilir:

Deny (1941)’nin “Türk Dili Grameri (Osmanlı Lehçesi)” adlı eserinin “kelime öbekleri” kısmında “cümle öbekleri”ne yer verilmiştir. İlk çalışmalardan olması bakımından önemlidir.

Emre (1945)’nin “Türk Dilbilgisi” adlı eserinin üçüncü bölümü “Sözdizimi Bakımından Kelimeler”dir.

Bilgegil (1984), “Türkçe Dilbilgisi” adlı eserinin birinci bölümünde söz dizimine yer verir.

Söz dizimine yer veren **Ediskun (1999)**'un "Türk Dilbilgisi" ve **Gencan (2001)**'in "Dilbilgisi" adlı eserleri de bu alandaki önemli çalışmalardandır.

Ergin (2002), "Türk Dil Bilgisi" adlı eserinin son bölümünü "Kelime Grupları ve Cümleler"e ayırmıştır.

Banguoğlu (2007)'nin "Türkçenin Grameri" adlı eserinin son bölümü "Sözdizimi"ne ayrılmıştır.

Doğrudan söz dizimi üzerine çalışan **Hatiboğlu (1972)**'nin "Türkçenin Sözdizimi", **Dizdaroğlu (1976)**'nin "Tümce Bilgisi" ve **Karahan (2004)**'in "Türkçede Söz Dizimi" adlı eserleri bu alandaki en önemli çalışmalardandır.

Kaynaklarla ilgili ayrıntılara "İlgili Araştırmalar" bölümünde yer verilmiştir.

Edebî eserler, dilin en iyi şekilde yansıdığı malzemelerdir. Bu sebeple, dilin özelliklerini bütün yönleriyle ortaya koymada edebî eselerden yararlanılır. Günümüz Türkçesinin özelliklerini tespit edebilmek için de bu yoldan yararlanmak gerekir. Bu çalışmalar, farklı alanlarda kapsamlı olarak yapılmalıdır.

Bu çalışmada, Türkçe söz diziminde "cümlelerin öğeleri" ile ilgili özellikler incelenmiş, dille ilgili araştırmalara bu açıdan katkıda bulunmak hedeflenmiştir.

Araştırmanın problemi, İhsan Oktay Anar'ın "Suskunlar" romanından hareketle Türkçe söz diziminde cümlelerin öğeleri ile ilgili özelliklerin belirlenmesi ve bunların yazarın üslubundaki yerinin ortaya konulmasıdır.

1.2. AMAÇ

Araştırmanın temel amacı, “Suskunlar” romanından hareketle Türkçe söz diziminde *cümlenin öğeleri* ile ilgili özellikleri ortaya koymaktır. Bu temel amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt bulunmaya çalışılacaktır:

1. Türkçe söz diziminde cümle öğelerinin özellikleri nelerdir?
2. Bu özelliklerin yanı sıra yazara özgü kullanımlar var mıdır?
3. Bütün bu özelliklerin yazarın üslubundaki yeri nedir?

1.3. ÖNEM

“Suskunlar” romanından hareketle yapılan bu incelemede, temel amaçta da belirtildiği gibi Türkçe söz diziminde cümlenin öğeleri ile ilgili özellikler tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu özellikleri ortaya koyabilmek için edebî eserleri hareket noktası olarak almak gerekir. Bu şekilde, yaşayan dilin bütün özellikleri ortaya konulabilir.

Söz dizimi üzerine yapılan çalışmalar son yıllarda artmıştır. Ancak, çalışmaların daha da ilerletilmesi gerekir. Söz dizimi, üzerinde sonradan

yoğun olarak durulan bir alan olduğundan hâlâ bu konuda eksiklikler, üzerinde fikir birliğine varılamayan noktalar vardır. Bu yüzden söz diziminin her yönü üzerinde derinlemesine yapılacak araştırmalara ihtiyaç vardır.

Bu çalışmada “cümlelerin öğeleri” üzerinde durulmuştur. Böylece, konunun bütün yönleriyle ortaya konulması amaçlanmıştır. Çalışma, bu açıdan önem taşımaktadır.

Son dönem Türk romanında dikkat çekici bir yere sahip olması dolayısıyla, çalışmada İhsan Oktay Anar seçilmiştir. Böyle bir çalışma, yazarın üslubu üzerinde söz söylemeye de fırsat tanıyacaktır.

1.4. SINIRLILIKLAR

Bu çalışma, Suskunlar romanı ve bu romanda cümlelerin öğelerinin incelenmesi ile sınırlıdır.

2. İLGİLİ ALANYAZIN

2.1. KURAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde araştırmamızı çevreleyen “dil”, “dil bilimi”, “gramer”, “söz dizimi”, “cümle”, “cümlenin öğeleri” ile söz konusu bu kavramların Türkçe söz dizimi içindeki durumları verilmiştir.

Dil: Dil, “Türkçe Sözlük”te şöyle tanımlanır: “İnsanların düşündüklerini ve duyduklarını bildirmek için kelimelerle veya işaretlerle yaptıkları anlaşma, lisan, zeban.” (TDK, 2005, 526)

Araştırmacıların da ilk olarak bir anlaşma vasıtası olmasına dikkat çektikleri dil, kaynaklarda şu şekillerde tarif edilmiştir:

“Dil, İnsanlar arasında anlaşmayı sağlayan tabii bir vasıta, kendisine mahsus kanunları olan ve ancak bu kanunlar çerçevesinde gelişen canlı bir varlık, temeli bilinmeyen zamanlarda atılmış bir gizli anlaşmalar sistemi, seslerden örülmüş içtimaî bir müessesedir.” (Ergin, 2002, 3)

“Dil insan toplulukları içinde, ortaklaşa yerleşmiş sayısız sesli işaretlerle, her istenileni, düşünülen ve duyulanı konuşarak veya yazarak anlatmak sistemidir.” (Emre, 1945, 3)

“Duygu, düşünce ve dileklerimizi anlatmaya yarayan imlerin hepsine birden dil denir. Dil, temeli yaradılıştta bulunan bir yeti ile toplumsal uyuşmalardan doğmuştur. Dil, düşünceleri anlatmaya yarayan bir imler dizgesidir.” (Gencan, 2001, 21)

“İnsanlar arasında karşılıklı haberleşme aracı olarak kullanılan; duygu, düşünce ve isteklerin ses, şekil ve anlam bakımından her toplumun kendi değer yargılarına göre biçimlenmiş ortak kurallarının yardımı ile başkalarına aktarılmasını sağlayan, seslerden örölü çok yönlü ve gelişmiş bir sistem.” (Korkmaz, 2007, 67)

“İlk bakışta, basit bir iletişim aracı gibi görünen dil, dilsel topluluk oluşturması nedeniyle, aynı zamanda, toplumsal, ruhsal, duygusal, kültürel içeriği de bulunan karmaşık bir dizgedir.” (Koç, 1990, 13)

“Dil insanların meramlarını anlatmak için kullandıkları bir sesli işaretler sistemidir. En mükemmel anlatma vasıtamız dilimizdir.” (Banguoğlu, 2007, 9)

“Dil, düşünce, duygu ve isteklerin, bir toplumda ses ve anlam yönünden ortak olan öğeler ve kurallardan yararlanılarak başkalarına aktarılmasını sağlayan, çok yönlü, çok gelişmiş bir dizgedir.” (Aksan, 2009, 55)

Dil Bilimi: Dil, bir toplumun en önemli varlığıdır. Toplumun bütün özelliklerini, geçmişini, kültürünü yansıtır. Her dilin kendine özgü özellikleri vardır. Bununla birlikte, dilin tanımındaki ifadelerden de görüleceği üzere bütün dilleri kapsayan ortak özellikler de bulunur. İşte kısaca, dili inceleyen bu bilim dalı da “dil bilimi”dir.

Korkmaz (2007), “Gramer Terimleri Sözlüğü”nde “dil bilimi”ni şu şekilde tanımlar: “Sosyal bir kurum olan dilin genel ve özel niteliklerini ve dil olaylarını inceleyen; dillerin doğuşlarını, zaman içindeki gelişmelerini, yeryüzündeki yayılışlarını ve aralarındaki ilişkileri araştıran ve niteliği bakımından diğer birtakım bilim dalları ile de yakın ilişkileri bulunan bilim dalı.” (Korkmaz, 2007, 68)

Aksan (2009) da dil bilimi için şöyle der: “Dil dediğimiz bu çok yönlü, büyüklü varlığı inceleyen, özellikle onun başlıca sorunlarına değinen bilime dilbilim adını veriyoruz.” (Aksan, 2009, 13)

Dil bilimiyle ilgili araştırmalar son yüzyıllarda derinleşmiş, “dil”e olan ilgi artmıştır. Bunda, dilin birçok bilim dalıyla yakından ilgili olmasının da etkisi vardır. Özellikle XX. yüzyıl, dil ile ilgili araştırmalarda önemli gelişmelerin yaşandığı bir dönem olmuştur. Saussure tarafından geliştirilen yapısalcılık ve Chomsky tarafından geliştirilen üretimsel-dönüşümlü dil bilgisi, bu dönemdeki en önemli gelişmelerdir. Aksan (2009), Saussure’ün kuramının dilcilikte ilke sayılabilecek yargıların yerleşmesini sağladığını, dil biliminin ne olduğunu belirleyerek hangi doğrultularda yürümesi gerektiğini gösterdiğini belirtir.

Saussure tarafından geliştirilen yapısalcılık, bu alanda yapılan araştırmalara temel oluşturmuştur. Üretimsel-dönüşümlü dil bilgisi de yapısalcılığın yeni bir doğrultusu olmuştur. Aksan (2009), bu konuda şunları ifade eder: *“Bu tür dilbilgisi kullanıma ağırlık veriyor, bundan yararlanarak bir dildeki doğru tümce kuruluşlarını belirleme amacını güdüyordu. Bir başka deyişle, dil çalışmalarında dilin çekirdek tümceleri saptanıyor, bunlardan türetilen yeni tümce türlerinin, daha doğrusu, çeşitli dönüşümlerin elde edilmesine çalışılıyordu. Bu temel üzerine yürütülen çalışmalar ve bildirişmeyi, insan dilini bu açıdan çözümleyen incelemeler günümüzde üretimsel-dönüşümlü dilbilim adıyla bütün dünyaya yayılmış, yerleşmeye başlamıştır.”*

Dil çalışmalarında genellikle eş zamanlı ve art zamanlı olmak üzere iki türlü yöntem izlenir.

Eş zamanlı yöntem, dil olaylarının değişme ve gelişme seyrine bakmadan belirli bir zaman süresi içindeki durumunu inceleyen; art zamanlı yöntem ise dil olaylarını tarihî gelişme ve değişme süreci içinde ele alan dil bilimi alanıdır. (Korkmaz, 2007, 68)

Eş zamanlı yöntemden çok ayrılmayan, yapısalcılıkla da eş değerli olarak görülen betimlemeli (tasvirî) dil bilimi de *“dilin yaşayan, konuşulmakta olan varlığına eğilerek dilde görülen gerçekleri, durumları saptamaya ve betimlemeye çalışır.”* (Aksan, 2009, 38)

Dil biliminin başlıca dalları *ses bilimi, biçimsel ses bilimi, şekil bilgisi, cümle bilgisi, anlam bilgisi, kelime bilimi, ad bilimi, lehçe bilimidir.* (Korkmaz, 2007, 68)

Gramer: Bir dili çeşitli bakımlardan inceleyen dal *gramerdir.* Gramer, *“bir dili ses, şekil ve cümle yapıları ile dilin çeşitli öğeleri arasındaki anlam ilişkileri açısından inceleyerek bunlarla ilgili kuralları ve işleyiş özelliklerini ortaya koyan bilim”* olarak tanımlanır. (Korkmaz, 2007, 110)

Dilâçar da (1971) gramer hakkında geniş bilgi verdiği yazısında grameri şu şekilde tanımlar: *“Dilin kullanımında yerleşmiş kurallara göre, dili meydana getiren sesleri, şekilleri, sözcükleri, yapı ve dizi işlem ve yollarını, yöntemlerini, sözcük sınıflarını, çekimlerini, cümledeki görev ve bağıntılarını düzenli olarak inceleyen bilim.”*

Gramerin başlıca bölümleri ses bilgisi, şekil bilgisi, söz dizimi ve anlam bilgisidir.

Söz Dizimi: Söz dizimi ya da cümle bilgisi olarak adlandırılan bu alan, bir bütün olarak cümleyi, cümleleri meydana getiren sözcük gruplarını ve cümlelerin çeşitli özelliklerini inceler. Korkmaz (2007) “söz dizimi”ni şu şekilde tanımlar: *“Bir dilde düşünce ve duyguların tam olarak anlatılabilmesi için gramer kurallarına uygun olarak dizilen kelimelerin, kelime gruplarının cümle ve söz içindeki görevlerini, birbirleriyle olan ilişkilerini, sıralanışlarını ve cümle türlerini inceleyen bilim dalı.”*

Söz diziminin konusu, yargısız anlatım birimi olan kelime grupları ile yargılı anlatım birimi olan cümlelerin yapısı, işleyişi, görevleri ve anlam özellikleri; cümlelerin bağlanma şekilleri ile bağlanan cümleler arasındaki şekil ve anlam ilişkileridir. (Karahana, 2004, 9)

Bilgegil de söz dizimi için kısaca, “söz dizimi bir kelimenin veya kelime grubunun diğer bir kelime veya kelime grubu ile birleşmesini inceler,” der. (Bilgegil, 1984, 12)

Söz diziminin temel konusu cümledir.

Cümle: Dilde yargılı en küçük anlatım birimi cümledir. Kaynaklarda cümleyle ilgili tarifler şu şekildedir:

“Bir yargı bildirmek üzere tek başına kullanılan çekimli bir eyleme veya çekimli bir eylemle birlikte kullanılan sözcükler dizisine tümce denir.” (Hatiboğlu, 1972, 99)

“Bir yargı taşıyan; bir düşünceyi, bir duyguyu, bir isteği dile getiren çekimli bir eyleme ya da çekimli bir eylemle veya eylem almış ad soylu bir sözcükle düzenlenen anlamlı en geniş dil birliğine ‘tümce’ denir.” (Kükey, 1975, 261)

“İki unsur arasındaki olumlu veya olumsuz ilgiyi –sözü dinleyende soruya yer bırakmayacak şekilde tam olarak- haber veya dilek yoluyla ifade eden kelimeler dizisine cümle denir.” (Bilgegil, 1984, 12)

“Bir düşüncenin, bir duygunun yargısal bütünlük içinde anlatımını sağlayan dizimsel yapıya tümce denir.” (Şimşek, 1987, 16)

“Aralarında birtakım ilişkiler bulunan, yani bazı kurallara göre bir araya gelen sözcük dizimine tümce denir.” (Koç, 1990, 417)

“Cümle, içinde ya bir tek bağımsız yargı, ya da yeteri kadar yan yargıyla bir tek temel yargı bulunan kelime dizisidir.” (Ediskun, 1999, 323)

“Cümle bir fikri, bir düşüncüyü, bir hareketi, bir duyguyu, bir hadiseyi tam olarak bir hüküm halinde ifade eden kelime grubudur.” (Ergin, 2002, 398)

“Bir düşüncüyü, bir duyguyu, bir durumu, bir olayı yargı bildirerek anlatan kelime veya kelime dizisine cümle denir.” (Karahana, 2004, 9)

“Cümle; bir fikri, bir duygu ve düşüncüyü, bir oluş ve kılışı tam olarak bir yargı hâlinde anlatan kelime grubudur.” (Korkmaz, 2007, 54)

Cümlenin Öğeleri: Bir cümleyi meydana getiren çeşitli unsurlar vardır. Bunlar cümlede birtakım görevler üstlenirler ve buna göre adlandırılırlar.

Hatiboğlu (1972)'nin ifadesiyle, cümlenin anlaşılmasında başlıca görevi yüklenmiş olan sözcüklere cümlenin öğeleri denir.

Korkmaz (2007) da cümlenin öğelerini “cümlede bir duyguyu, bir düşüncüyü, bir hükmü tam olarak anlatabilmek için kullanılan kelimelerin cümle bilgisinde aldıkları adlar” şeklinde tanımlar.

Bu ögeler, temel ögeler ve yardımcı ögeler olmak üzere ikiye ayrılır. Temel öge yüklem, ikinci önemli öge öznedir. Yardımcı ögeler nesne, yer tamlayıcısı ve zarftır. Tek başına yüklem, bir cümlenin kurulabilmesi için yeterlidir. Yüklem, “özne”yi de içinde taşır. İfade tarzına ve ihtiyaca göre cümlede yüklem anlamını çeşitli bakımlardan tamamlayan başka ögeler yer alır. Bu konuda Ergin (2002), “hükmü daha geniş, daha etraflı, çeşitli şartları ile daha tam olarak ifade etmek için cümle birden fazla cümle unsurundan kurulur.” der.

Ögeler cümle içinde zorunlu veya yardımcı öge olarak görev yapar. Ögelerin cümle içindeki durumu, yüklem özelliğine göre şekillenir.

Türkçe söz dizimi ve Türkçe söz diziminde cümlenin ögeleri ile ilgili bazı özellikler: Söz diziminin iki unsuru vardır: yargısız anlatımlar, yargılı anlatımlar.

Yargılı anlatımlara çeşitli yönlerden yardımcı olan yargısız anlatımlar, en az iki sözcüğün türlü ilgi ve nedenlerle yan yana sıralanmasından doğan birliklerdir. (Hatiboğlu, 1972, 2)

Yargısız anlatımlar, bir kavramı açıp genişletmeye ya da pekiştirmeye yarar; düşünce ya da yargı bildirmez. (Şimşek, 1987, 9)

Düşünce ya da yargı bildirmek için sözcükleri, daha geniş birlikler oluşturacak biçimde dizip öbeklendirmek gerekir. Genellikle belirtme öbeklerini de içine alan bu kavramlar üstü dizimsel yapılar, yargı öbeği ya da yargılı anlatım adını alır. (Şimşek, 1987, 13)

Yargılı anlatımlar “cümle”lerdir. Dilin yargı bildiren en küçük birimi cümledir.

Türkçe söz diziminin en başta gelen özelliği, ana unsurun sonda olmasıdır. Önce gelen unsurlar ana unsuru çeşitli bakımlardan tamamlarlar. Sözcüklerin değeri anlatımda bulunduğu yere göre değişir.

Cümlede yargıyı taşıyan öge yüklemidir. Yüklem cümlenin sonunda yer alır. Yükleme yaklaştırılan öğeler de buna göre değer kazanır.

Tek bir yüklem, cümle kurmak için yeterlidir. Yargı yüklenmiş fiil veya isimler yüklemi oluşturur. Fiiller çekimli biçimlere girerek, isimler de ek fiilin çekimi ile yargı yüklenirler. “Varlık, kavram, nitelik, durum ve hareketleri karşılayan bütün kelime ve kelime gruplarına, ekle veya eksiz olarak yargı yüklemek ve böylece bu yapıları cümleye dönüştürmek mümkündür.” (Karahana, 2004, 10)

Cümlenin ikinci önemli ögesi öznedir. Özne, cümlede yargının gerçekleşme şekline göre yapan ya da olan durumundaki ögedir. Özne, cümlede yer almasa da yüklemün şahıs bildirme özelliğinden dolayı varlığı ortaya çıkar.

Türkçede, Hint-Avrupa dillerindeki durumun tersine, kişi zamiri kullanımı farklıdır. Bu zamirlerin işlevlerinin genel olarak, kişi gösteren eklerle yerine getirildiği görülür. Bu tutum, dilde daha kıvrak bir anlatıma yol açar. (Aksan, 2007, 99)

Türkiye Türkçesinde teklik-çokluk bakımından özne-yüklem ilişkisi de kendine özgü bir nitelik taşır; genellikle, yüklemün teklik olmasına yönelik bir eğilim belirir. Öznenin cansız varlık olması durumunda yüklem, teklik durumundaki bir eylem görünümündedir. (Aksan, 2007, 89)

Cümle, yüklem üzerine kurulur. Diğer öğeler yüklemi desteklemek üzere cümlede yer alır. Bu öğeler “nesne”, “yer tamlayıcısı” ve “zarf”tır. Bu öğelerin varlığı, sayısı ve yeri, yüklemün anlamına, soy ve çatı bakımından niteliğine ve ihtiyaca göre değişir. Öğeler, cümle içinde zorunlu veya yardımcı öge olarak görev yaparlar. Yardımcı öğeler yüklemi yer, zaman, tarz vb. bakımlardan tamamlarlar. (Karahana, 2004, 13)

Yüklemi geçişli fiil olan cümlelerde bütün öğeler bulunabilir. Nesne, bu tür cümlelerin zorunlu ögesidir.

Yer tamlayıcısı ve zarf, cümlede yüklem özelliğine göre zorunlu veya yardımcı öge olarak bulunur.

Türkçe cümle yapısına göre yüklem cümlenin sonunda yer alır. Fakat, bazı durumlarda sonda yer almaz. Cümlede diğer öğelerin sıralanışında da birtakım özellikler görülür. Belirtisiz nesne ve bazı zarflar yüklem yanında yer alır. Diğer öğelerin kesin bir yeri yoktur. Vurgulanmak istenen öge yükleme yaklaştırılır. Bu serbestlik Türkçenin anlatım gücünü artıran bir özelliktir.

Türkçenin pek çok dilden ayrılan özelliği, cümlede özne, nesne ve yüklem kolayca yer değiştirebilmesi, bu yolla, her seferinde, kabul edilebilir cümlelerin ortaya çıkması, her birinde belli öğelerin anlam bakımından öne çıkarılabilmesidir. (Aksan, 2007, 88)

2.2. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Deny (1941)'in "Türk Dili Grameri (Osmanlı Lehçesi)" adlı eseri ilk çalışmalardan olması bakımından önemlidir. Bu eserin altıncı kısmı "Kelime Öbekleri" başlığını taşır. Yazar, kelime öbeklerini "üç ayrım"a tabi tutar: Belirtici öbekler, beyanlı atıf öbekleri, cümle öbekleri. "Cümle öbekleri" bölümünde "Cümlenin hadleri" başlığı altında cümlenin öğelerinden bahseder. Cümlenin öğelerini *cümlenin esas unsuru- yüklem, yüklet, tümleç, belirtkenler* olmak üzere dörde ayırır.

Hatiboğlu (1972)'nin “Türkçenin Sözdizimi” adlı eseri söz dizimiyle ilgili ilk çalışmalardan olması bakımından önemlidir. Eserde “Yargılı Anlatımlar” bölümünde cümlenin öğelerine yer verilir. Sırasıyla yüklem, özne, tümleş ve nesneye yer verilir. Yazar, tümleş türlerini şu şekilde ayırır: yalın tümleş, belirtmeli tümleş, yönelmeli tümleş, kalmalı tümleş, çıkmalı tümleş, ilgeçli tümleş. Daha sonra dolaylı tümleşe yer verir. Yönelmeli, kalmalı ve çıkmalı tümleşlere burada da yer verir.

Kükey (1975), “Türkçenin Sözdizimi” adlı eserinin ikinci bölümünde cümlenin öğelerine yer verir. Yüklem ve öznenin temel öğeler, tümleşlerin de yardımcı öğeler olduklarını söyledikten sonra, tümleşlerin iki şekilde ayrılabilceğini belirtir: Düz tümleş, dolaylı tümleş, belirteç tümleşci, ilgeç tümleşci ya da düz tümleş ve dolaylı tümleşlerden oluşan ad tümleşci, belirteç tümleşci ve ilgeç tümleşci.

Söz dizimi üzerine olan çalışmalardan biri de Dizdaroğlu (1976)'nin “Tümcebilgisi” adlı eseridir. Eserin birinci bölümünde cümle ve özellikleri tanıtıldıktan sonra ikinci bölümde cümlenin öğelerine yer verilir. Burada özne ve yüklem olmak üzere cümlenin temel öğelerinden bahsedilir. Eserin üçüncü bölümü de “Tümcenin yardımcı öğeleri-Tümleşler” başlığını taşır. Burada “nesne”, “dolaylı tümleş”, “belirteç tümleşci” ve “ilgeç tümleşci”ne yer verilir.

Söz dizimi üzerine günümüzde yapılan çalışmalara geçmeden önce dil bilgisi kitaplarındaki söz dizimiyle ilgili kısımlar da şu şekilde sıralanabilir:

Bilgegil (1984), “Türkçe Dilbilgisi” adlı eserinin birinci bölümünü söz dizimine ayırır. Burada “cümlenin esas öğeleri” olarak yüklem ve öznenin; “cümlenin tamamlayıcı öğeleri” olarak da nesne, dolaylı tümleş ve zarf tümleşinden bahseder.

Şimşek (1987), “Türkçe Sözdizimi” adlı eserinde ayrıntılı çözümler yapar. “Tümcenin Öğeleri” başlığı altında “yüklem”, “özne”, “nesne”, “dolaylı tümleş”, “belirteç tümleşci”ni sıralar. Bunların “tanımlarına”, “niteliklerine”, “türlerine” geniş olarak yer verir.

Koç (1990), “Yeni Dilbilgisi” adlı eserinin birinci bölümünde “Sözcük Öbekleri” içerisinde, “Kurucu Öbeklerin Görevi” başlığı altında “yüklem”, “özne” ve “tümleç”e yer verir.

Ediskun (1999), “Dilbilgisi” adlı eserinin üçüncü bölümünü “Söz dizimi”ne ayırır. Bu bölümde ilk olarak ‘cümle’den bahsettikten sonra “cümlelerin temel öğeleri” yüklem ve özneye yer verir. Ardından, “cümlelerin yardımcı öğeleri” olarak nesne, tümleç, zarf tümleci ve edat tümlecini sıralar. Son olarak da “cümlede öğelerin dizilişi” konusuna yer ayırır.

Gencan (2001)’ın “Dilbilgisi” adlı eserinin üçüncü bölümünü “Sözdizimi” oluşturur. Burada “Tümencenin Öğeleri” başlığı altında yüklem, özne, nesne, tümleçlerini -dolaylı tümleçler, ilgeç tümleçleri, belirteç tümleçleri- sıralar.

Ergin (2002), “Türk Dil Bilgisi” adlı eserinin son bölümünde cümleye değinir. Cümlelerin unsurlarını fiil, fail, nesne, yer tamlayıcısı ve zarf olarak sıralar. Ayrıca bu öğelerin dışında “cümle dışı unsurlar” a da yer verir.

Banguoğlu (2007) “Türkçenin Grameri” adlı eserinin son bölümünde söz dizimine yer verir. Burada “Yargı Öbekleri” başlığı altında cümlelerin öğelerinden bahseder. Cümlelerin öğelerini şu şekilde sıralar: yüklem, kimse, nesne, isimleme, zarflama.

Son zamanlarda söz dizimi üzerine yapılan çalışmalar ise şunlardır:

Atabay, Özel ve Çam (2003) tarafından hazırlanan “Türkiye Türkçesinin Sözdizimi” adlı eserin “Tümencenin Öğeleri” bölümünde “yüklem, “özne” ve “tümleç”e yer verilmiştir. “Tümleç” kendi içerisinde “nesne”, “dolaylı tümleç”, “ilgeçli tümleç”, “belirteç tümleci” şeklinde ayrılarak gösterilmiştir.

Delice (2003), “Türkçe Sözdizimi” adlı eserinin “Cümle” bölümünü ikiye ayırır: Cümlelerin öğeleri ve cümle dışı unsur. Cümlelerin öğelerini de sırasıyla “Yüklem”, “Özne”, “Nesne”, “Dolaylı tümleç”, “Zarf tümleci” başlıkları altında ele alır.

Son dönemde söz dizimi üzerine en önemli çalışmalardan biri Karahan (2004)'a ait "Türkçede Söz Dizimi" adlı eserdir. Eserin birinci bölümü "Cümle"dir. Burada iki alt kısım yer alır: cümlenin öğeleri ve cümle dışı öğeler. Cümlenin öğeleri olarak "yüklem", "özne", "nesne", "yer tamlayıcısı" ve "zarf" sıralanır.

Aktan (2009), "Türkiye Türkçesinin Söz Dizimi" adlı eserinin "Yargı Grupları/Cümle" başlıklı ikinci bölümünde, "cümlenin öğeleri" ve "cümle dışı unsur"a yer verir.

Karaağaç (2009), "Türkçenin Söz Dizimi" adlı eserinde cümlenin öğelerini "yüklem", "özne", "nesne", "yer tamlayıcısı", "zarf" ve "cümle dışı öğeler" olarak sıralar.

Bu incelemede yararlanılan bazı makaleler ise şu şekilde sıralanabilir:

"Gramer" konusunu ele alan Dilaçar'ın (1971) "Gramer: Tanımı, Adı, Kapsamı, Türleri, Yöntemi, Eğitimdeki Yeri ve Tarihçesi" başlıklı makalesi, gramer ve yöntemleri hakkında geniş bilgi sunan bir kaynaktır. "Gramer" terimi açıklandıktan sonra bu terimin Türkçedeki karşılıkları tartışılır ve Türk dili grameri üzerine geçmişten günümüze yapılmış olan çalışmalara yer verilir. Gramerin yöntemleri üzerinde durulan kısım da, alanla ilgili çalışmalara farklı yönlerden katkı sağlayabilecek niteliktedir.

Gülsevin'in (2002) "Yüklemi 'Deyimleşmiş Birleşik Fiil' Olan Cümlelerde Özne" başlıklı makalesi, öznesiz cümlelerden 'yüklemi deyimleşmiş birleşik fiil' olan cümleleri ele alan bir çalışmadır.

Cümle öğelerinden 'özne'nin ele alınışında kaynaklarda farklı tutumlarla karşılaşılmaktadır. Bu konuda Zülfikar'ın (2002) "Özne Türleri ve Bunların Adlandırılışı" adlı çalışması, konuyu kaynakları karşılaştırarak ele alan önemli bir araştırmadır.

Söz dizimi üzerine yapılan tezler giderek artmaktadır. Bu çalışmalara şu örnekler verilebilir:

Yıldırım, Faruk. (1991). Şiir ve Cinayet'te Cümle. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Daşdemir, Muharrem. (1995). Tarık Buğra'nın Romanlarında Sözdizimi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

Aksüt, Mahmut. (1996). Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Huzur Romanında Birleşik Cümleler. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Kara, Funda. (1996). Sait Faik'in Kısa Hikâyelerinde Söz Dizimi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

Tok, Turgut. (1997). Necip Fazıl'ın "Çile" Adlı Şiir Kitabındaki Cümlelerin Yapısal Tahlili Ve Öğelerin Derin Yapısı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.

Daşdemir, Muharrem. (2000). Dedem Korkut Kitabı'nın Söz Dizimi. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

Özezen, Muna Yüceol. (2000). Namık Kemal'in Romanlarında Cümle. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Kara, Funda. (2001). Namık Kemal'in Mektuplarında Söz Dizimi. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

Bulak, Şahap. (2002). Bilge Karasu'nun "Uzun Sürmüş Bir Günün Akşamı" Adlı Hikâye Kitabında Zarf Tümleçleri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Soyhan, Habibe. (2004). Yahya Kemal Beyatlı'nın Nesirlerinde Bağlı Ve Birleşik Cümleler. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

Akın, Cüneyt. (2005). Türkiye Türkçesinde Cümlede Tümleçler. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.

Demir, Ayça. (2005). Ahmet Hamdi Tanpınar'ın "Huzur" Romanında Sözdizimi İncelemesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.

Ertürksoy, Alpaslan. (2005). Türkiye Türkçesinde Cümlede Özne. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.

Aydın, Gülçin. (2007). Peyami Safa'nın "Fatih-Harbiye" Adlı Romanının Söz Dizimi İncelemesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.

Gök, Âdem. (2007). Bahaeddin Özkıışı'nın "Sokakta" Adlı Eserinin Cümle Bilgisi İncelemesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.

Güzel Ferdi. (2007). Peyami Safa'nın "Yalnızız" Romanında Söz Dizimi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.

Korkmaz, Zeynep Enhar. (2007). Necati Cumalı'nın Ay Büyürken Uyuyamam Adlı Öykü Kitabındaki Sıfat Tamlamalarının İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Üçer, Ayhan. (2007). "Ömer Seyfettin'den Seçme Hikâyeler" Adlı Eser Üzerinde Sentaks Çalışması. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.

Yağımlı, Mustafa Âkil. (2007). Reşat Nuri Güntekin'in Dudaktan Kalbe Adlı Romanının Cümle Bilgisi Bakımından İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Akın, Necla. (2008). Yaşar Kemal'in İnce Memed Adlı Romanındaki Sözdizimsel Yapı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.

Kocapınar, Pelin. (2008). Cümle Yapısında Yüklemin Anlamını Sınırlayan Zarf Tümleçleri Ve Yeri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Yılmaz, Reyhan. (2008). Emine Işinsu'nun "Çiçekler Büyür" Romanının Cümle Yapısı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

Günay, Özgül. (2009). Peyami Safa'nın "Fatih-Harbiye" Romanı Üzerine Cümle (Sentaks) Çalışması. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.

Telli, Burak. (2009). Tarık Buğra'nın Küçük Ağa Romanındaki Ki'li, Şartlı Ve İç İçe Birleşik Cümleler. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş.

Divanoğlu, Gamze. (2010). Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın "Mürebbiye" Adlı Eseri Üzerine Söz Dizimi (Sentaks) Çalışması. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.

Karakayalı, Tuğba. (2010). İhsan Oktay Anar'ın "Amat" Adlı Romanında Kelime Grupları. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.

Nihal, Bayram. (2010). Hüseyin Nihal Atsız'ın Ruh Adam Romanında Söz Dizimi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.

İhsan Oktay Anar'ın edebî yönü ve romanları üzerine tezler yapılmıştır:

Tek, Akın. (2003). İhsan Oktay Anar'ın Romanlarında Üstkurmaca. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Koçakoğlu, Ahmet. (2008). İhsan Oktay Anar Hayatı-Eserleri-Sanatı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Çokluk, Necmiddin. (2009). İhsan Oktay Anar ve Romanları Üzerine Bir İnceleme. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.

Karlıdağ, Esra. (2010). İhsan Oktay Anar'ın Romanlarının Çözümlemesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

3. YÖNTEM

3.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ

Araştırma, genel karakteriyle gramer bakımından bir metin çözümlemesidir. Çözümleme de, metnin cümlelerin öğeleri bakımından incelenmesine dayalıdır. Bu inceleme yapılırken Leylâ Karahan (2004)'ın "Türkçede Söz Dizimi" adlı eseri temel alınmış, genel çerçeve buna göre belirlenmiştir.

Çalışma, betimsel niteliklidir. Romandan yola çıkarak Türkçe söz diziminde cümlelerin öğeleri ve özellikleri ortaya konmaya çalışılmıştır.

3.2. BİLGİ TOPLAMA KAYNAKLARI

Araştırmanın temel amacı olan "Türkiye Türkçesi söz diziminde cümlelerin öğeleri ile ilgili özelliklerin tespit edilmesi" için başvurulan bilgi

toplama kaynağı, İhsan Oktay Anar'ın "Suskunlar" romanıdır. Romandan yola çıkılarak cümlenin öğeleri ile ilgili özellikler tespit edilmiş ve sistematik olarak sunulmuştur. Genel çerçeve, Leylâ Karahan'ın "Türkçede Söz Dizimi" adlı eserine göre oluşturulmuş, yukarıda tanıtılan diğer kaynaklardan da, benzer ve farklı yönlerin tespit edilerek yararlanılması yoluna gidilmiştir.

3.3. BİLGİLERİN TOPLANMASI VE DEĞERLENDİRİLMESİ

Bilgi toplama kaynağının değerlendirilmesinde Leylâ Karahan'ın "Türkçede Söz Dizimi" adlı eseri çerçeve olarak alınmıştır. Daha sonra diğer kaynaklar da taranarak, bilgi toplama kaynağının çözümlenmesine ve yorumlanmasına yönelik esaslar belirlenmiştir. "Suskunlar" romanının cümleleri, öğeleri bakımından bu esaslara göre sınıflandırılmıştır. Özelliklerin tüm ayrıntılarıyla sergilenebilmesi için romanın her cümlesi dikkate alınmış, ayrıntılı bir çözümlenmeye gidilmiştir. Özellikler örneklendirilirken bütün cümleleri vermek gerekli görülmemiş, sayı sınırlandırılmıştır.

4. BULGULAR VE YORUMLAR

4.1. İHSAN OKTAY ANAR

4.1.1. Hayatı: İhsan Oktay Anar 1960 yılında Yozgat'ta doğmuştur. Ailesi, Tatar asıllıdır. Büyükbabası ilahiyat tahsili için 1893'te Kazan'dan İstanbul'a gelmiştir. Annesi ise İstanbulludur. Yazarın annesi ve babası devlet memurluğu yapmışlardır. Anar, ailenin en küçüğüdür. Yazarın Süheyla ve Fürüzan isimli iki ablası vardır. Okumayı seven bir aile ortamı içinde büyümüştür. Kendisi, kız kardeşlerinin sürekli okuduklarını dile getirir. "Suskunlar" romanını da onlara ithaf etmiştir. Babası Mehmet Sait Bey, sürekli hikâyeler anlatan birisidir. Babasının bu özelliğini şöyle anlatır: "Çok güzel dini hikâyeler anlatırdı. Çok dindar yaşlı insanlar evimize misafir olarak gelirdi. Babam sürekli onları anlattığı dinî hikâyelerle ağlatırdı. Çok büyük bir heyecanla gözlerinden ışıklar saçarak anlatırdı." (Koçakoğlu, 2008, 20)

Anar, ilk ve ortaokulu babasının mesleği gereği İstanbul'da okumuştur. Liseye İzmir Karşıyaka Erkek Lisesi'nde başlamış, ancak devamsızlık nedeniyle buradaki eğitimini yarıda bırakmak zorunda kalmıştır. Lise öğrenimini daha sonra akşam lisesinde tamamlamıştır. Kendisi bu durumu şöyle anlatır: "Okuldan kaçıp kütüphaneye gidiyordum. Milli Kütüphane'ye gidiyordum. Okuldan kaçıyor, orada okuyordum. Maupassant, Çehov, Gogol.

Bir gün eve okuldan atıldığım haberi geldi, devam etmediğim için.” (Koçakoğlu, 2008, 21)

Lise yıllarında çalışma hayatına da atılmıştır. Akşam lisesi sayesinde gündüzleri de boş kaldığı için okuma ve başka uğraşlara zaman ayırabilmiştir. Gündüzleri tabela boyama işine başlamış ve çok zevk alarak yaptığı bu işi üniversite yıllarına kadar devam ettirmiştir. Lise eğitimini böylece tamamladıktan sonra Ege Üniversitesi Felsefe Bölümü'nde öğrenim hayatına devam etmiştir.

Lisans öğreniminin ardından “Sokrates Öncesi Felsefede Varlık Sorunu” teziyle yüksek lisans öğrenimini (1987), “Antik Yunan Felsefesinde Zaman Kavramı” teziyle doktora öğrenimini de (1994) aynı üniversitede tamamlamıştır.

Anar, 1999 yılında Özlem Hanım'la hayatını birleştirmiştir, çiftin çocukları bulunmamaktadır. Yazar, “Amat” romanını da eşine ithaf etmiştir. Eşinin, yazma serüveninde önemli bir yeri olduğunu belirtir.

İhsan Oktay Anar, hâlen Ege Üniversitesi Felsefe Bölümü'nde öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır.

Yayımlanmış beş romanı vardır: Puslu Kıtalar Atlası (1995), Kitab-ül Hiyel (1996), Efrâsiyâb'ın Hikâyeleri (1998), Amat (2005), Suskunlar (2007).

Yazarın ilk kitabı “Puslu Kıtalar Atlası”, yirmiden fazla dile çevrilmiş, Kültür Bakanlığı tarafından tanıtımı yapılmıştır. “Efrâsiyâb'ın Hikâyeleri”, İstanbul Devlet Tiyatroları'nda sahnelenmiştir. “Suskunlar” romanı, 2007 yılı 1. Oğuz Atay Roman Ödülü'ne; “Puslu Kıtalar Atlası”, 2009 yılı Erdal Öz Edebiyat Ödülü'ne layık görülmüştür.

4.1.2. Romancılığı: İhsan Oktay Anar, ilk romanı “Puslu Kıtalar Atlası” ile romanımızda ses getiren bir isim olmuş, sonraki romanları ile de kendisine has çizgiyi sürdürmüştür.

Romanlarına genel olarak bakıldığında ilk göze çarpan, postmodern bir tavrın hâkim oluşudur. Ancak, yazarın eserlerini tam bir kategori içerisinde göstermek mümkün değildir. Kendisinin şu sözleri de bunu destekler: “Ben bir kuramcı değilim. Bir reçete veremem kimseye ve reçeteyle yazılabileceğine pek inanmıyorum. Belki yazılabilir ama ben öyle bir şey yapmam.” (Koçakoğlu, 2008, 28)

Yazar, eserlerini belirli bir kurama bağlı olarak yazmaz. Ancak, eserlerinin genel karakteri, bunların kaynaklarıyla ilgili birtakım özellikleri ortaya koyar. Bunlar, yazarın kendi birikimi, kültürü ile postmodernizmden gelen özelliklerdir.

Onun eserlerinin postmodern olarak nitelendirilen özelliklerine geçmeden önce kısaca postmodernizmden bahsetmek yararlı olacaktır:

Postmodernizm, üzerinde tam anlamıyla görüş birliğine varılabilmemiş bir kavram değildir. Bunda, şu anda içinde yaşanılan bir dönem olmasının da payı vardır.

Postmodern, olağanüstü teknolojik gelişmelerin yarattığı bilişim ortamında yaşanılan bir kültür kargaşasının, kültürel/ulusal sınırların birbiri içinde eridiği bir dönemin adıdır. Kapitalizmin ulusal sınırları aşarak dünya genelinde tüm insanlığı yalnızca bir tüketici kitlesine dönüştürdüğü, tinselliğin maddeselliğe indirgenmek istendiği bir tarihsel kesittir. (Ecevit, 2002, 58)

Kavram olarak ilk kez 1950’li yıllarda Batı edebiyat ve eleştirisine giren ve II. Dünya Savaşı sonrası sanat ve edebiyatını tanımlamak için kullanılan bu terim, daha sonraları alanı genişleyerek yepyeni bir konuma gelir. Bugün, postmodernizm, özellikle Batı toplumlarının çağdaş sosyo-kültürel ve ekonomik konumlarını açıklayıcı bir terim olarak kullanılmaktadır. Postmodernizm için, II. Dünya Savaşı sonrası sanayileşmiş ve ileri teknoloji

toplumlarda ortaya çıkan bir dünya görüşü, bir gerçek anlayışı ve bu görüşler çerçevesinde gelişen yeni bir kültür tanımıdır denilebilir. (Menteşe, 1995, 274)

Postmodernizm, *“pozitivist değerlerin üstünlüğündeki bir hiyerarşide var olan karşıtlıkların oluşturduğu temel üzerinde yapılanmış geleneksel batı kültürünün ana taşıyıcılarının yerle bir edildiği bir gelişmedir. Bu yeni yaşam biçiminde astronomi- astroloji, bilim- büyü, bilimsel tıp- alternatif tıp, teknoloji- çevrecilik vb. bir arada yaşam bulur.”* (Ecevit, 2002, 58)

Siyasal ve bilimsel anlamda ortaya çıkan belirsizlikler, postmodernizmin temelini oluşturur. II. Dünya Savaşı sonrası yaşanan olumsuzluklar Batı insanını bir güvensizliğe sürükler. Diğer yandan, bilimsel alanda da kuantum fiziği, görecelik kuramlarıyla ortaya çıkan “belirsizlik”, “gerçek”in göreceliği fikirleri de insanların algılarını değiştiren ve onları belirsizliğe götüren diğer unsurlar olmuştur.

İnsanlığın hayatındaki bu değişim ve dönüşümler doğal olarak sanata da yansır. İnsanların kendisini güvende hissetmediği, gerçeğe ve doğruya şüphe ile yaklaştığı, kesin yargıların güvenirliliğini kaybettiği bir ortam, ortaya konulan eserleri de bu doğrultuda şekillendirir.

Romanda da, modern romanın ortaya koyduğu ideale ulaşma ve seçkincilikten vazgeçilir, eserlere gerçeğin göreceliği hâkim olur. Olaylarda neden-sonuç ilişkisi aranmaz ve zaman öznelleşir.

Postmodern romanda gerçek olanla kurmaca olan bir aradadır. Birden fazla anlatıcı ve çoğulcu bakış açısı kullanılabilir. Mekânlar, gerçek olabileceği gibi, bir başka metinden alınmış veya hayalî bir yer olabilir. Olay örgüsü ve zaman için de aynı durum söz konusudur. Yazar veya anlatıcı zaman zaman ortaya çıkıp okuyucuya kendini belli eder, anlatılanların gerçek olmadığını ifade edebilir. Yazarın böyle bir tavır sergilemesinin sebebi, “gerçeğin bölünmüşlüğü” vurgulamak, gerçek zannedilen şeylerin absürtlüğüne sezdirmeaktır. Bir yandan geleneğe karşı çıkan bir yandan da

onları kullanan postmodern romanın en önemli özelliği bu ikili çelişkidir. (Çetişli, 2004, 164)

Bunlara bağlı olarak postmodern romanlarda ironik, gerçeğin ciddiye alınmadığı, oyunsu tavır dikkati çeker.

Postmodern romanın diğer temel özellikleri “çoğulculuk” ve “metinler arasılık”tır.

Postmodern roman, farklılıkların bir araya toplandığı bir yapıdır. Bu çoğulculuk gerek eserlerin yapısında, anlatımında, gerekse içerikte, şahıs kadrosunda görülmektedir.

“Postmodern sanat, çeşitli tarih kesitlerinden, birden fazla sanat akımının, birden fazla biçimin birlikteliğinden oluşur; geleneksel akımlarda olduğu gibi, şemsiyesi altına aldığı yazarların her birinde yinelenen sanatsal ilkelere sahip bütüncül bir akım olmayıp, farklılıkların yan yana geldiği eklettik/çoğulcu bir yapının adıdır. Yelpazesi öylesine geniş bir çoğulculuktur ki bu, geleneksel anlayışın, bir ürünün sanat düzlemine çıkabilmesi için koyduğu önkoşulları yok sayarak, sanatsal olan ile olmayan arasındaki sınırları bile ortadan kaldırır; kurmaca ya da değil, tüm yazı ürünlerini kanatları altına alır.” (Ecevit, 2002, 68)

Geleneksel/modernist değer hiyerarşisinin her zaman ikinci plana ittiği düşünceler ve yaklaşımlar, postmodern ortamda hiçbir aşağılık duygusuna kapılmadan, eskinin seçkin/önemli diye etiketledikleriyle yan yana aynı kulvarda yer alır. (Ecevit, 2002, 66)

Postmodern romanda çoğulculuğu sağlayan en önemli unsur metinler arasılıktır. Metinler arasılık, postmodern romanın temel tekniklerindedir. “Bir metin içerisinde diğer metinlerden alınma parçaların referans verilmeden, son metnin doğal parçaları gibi kullanılarak bu metnin anlamı içerisinde yer almaları demektir.” (Menteşe, 1995, 280)

Postmodern romanlarda esas olan kurmacadır. Yazarlar, bu kurmaca içerisine eskiye ait ürünleri yerleştirirler ve onlara farklı görünüm kazandırabilirler. Bunun ne derecede ve ne şekilde yapıldığının pek önemi yoktur. Zaten, postmodern yazar, her metnin birbiri ile ilişki içinde olduğunu düşünür. Söylenilecek olanların daha önceden söylenilmiş olduğuna ve bu doğrultuda eski ürünleri kullanmanın doğal bir döngünün sonucu olduğuna inanır. Böylece, mitler, efsaneler, halk hikâyeleri gibi geleneksel anlatılar postmodern romanların önemli bir parçası haline gelir.

İhsan Oktay Anar'ın romanları, birçok noktada yukarıda sayılan özelliklerle örtüşür. Romanlarının genel özelliklerini şu şekilde sıralamak mümkündür:

Romanları sıkı bir kurguya dayanır; iç içe geçmiş olay örgülerinden oluşur. Olaylar, öykü içinde öykü şeklinde dallanıp genişler ve sonuçta hepsi birbirine bağlanır. Bu sistem 'çerçeve yöntem' olarak adlandırılır. Aktaş, bu yöntemi şöyle açıklar: "Bir vaka, bir başka vaka içine yerleştirilerek sunulur. Bu durumda ilk vaka ikinciye çerçeve vazifesini görür. Böyle eserlerde vaka zinciri yerine iç içe girmiş vakalardan söz etmek yerinde olur." (Aktaş, 1991, 68)

Romanlarında bir mesaj, felsefi bir temel bulunur. Ölüm-ölümsüzlük, Tanrı-şeytan, insan-şeytan, iyilik-kötülük gibi çatışmalar, romanlarının çerçevesini oluşturur ve kurgu bu çatışma üzerine kurulur.

Simgeler önemli yer tutar. Kur'an, Tevrat, İncil'e göndermeler, inanışlara ait imgeler görülür. Kahramanlar, romanlarda bir simge olarak bulunur. Simgeler, kurgu içerisinde dönüştürülerek başka imgelerle bir araya getirilir. Örneğin, Nuh Usta tarafından yapılan "Amat", "Nuh'un Gemisi"ni temsil ederken, romanın kurgusu ve akışı "Nuh'un Gemisi" hikâyesine bağlı değildir. Bunun dekor olduğu romanda şeytanın, ölümsüzlük hevesi uğruna sebep olduğu maceralar anlatılır.

Romanlarında gerçeklik ve zaman düz bir çizgide değildir. Akış birden kesilerek, yıllar öncesine ya da sonrasına gidilir. Fantastik unsurlar geniş

ölçüde yer tutar. Anlatılanlarda “gerçek”e bağlı kalma endişesi yoktur. Gerçek ile düş zaman zaman birbirine karışmış halde bulunur. Bu fantastik kurgu, romanlarının en dikkati çeken yönüdür.

Kahramanlar olağanüstü özellikler taşır. “Amat”ta “gözbebekleri kırmızı, dişleri ise sarı ve sivri” (s. 229) olarak tasvir edilen ve her şeyi bir aynanın içine gizlenerek görebilen Diyavol Paşa; “Suskunlar”da hayalet Âsım, “her bir gözünde, biri insanınkine benzeyen, diğeri ise yılaninkini andıran iki gözbebeği” (s.188) olan Tağut olağanüstü kahramanlardandır.

Kişilerin dikkati çeken yönlerinden biri, tutkularını dizginleyememeleridir. Romanlarının kurgusu da genellikle buna dayanır. “Puslu Kıtalar Atlası”, “Amat” ve “Suskunlar”da ölümsüzlüğe ulaşabilmek için her şeyi yapan Ebrehe, Diyavol Paşa ile Cüce Efendi buna birer örnektir.

Geniş bir şahıs kadrosu vardır. Toplumun her kesiminden insana yer verilmektedir. Müslim, gayrimüslim, Ermeni, Frenk, yeniçeriler, dilenciler, çeteler, çalgıcılar... Şahıslar; giyim kuşamları, konuşmalarıyla dönemi ve kendi konumlarını canlı bir şekilde yansıtır.

Romanlarda mekân, İstanbul; zaman, Osmanlı dönemleridir. İstanbul ve Osmanlı dönemleri, kültürel zenginliği ile yazara romanlarına bir fon oluşturma fırsatını vermiştir. Yazarın dil ve üslubu da romanların içinde geçtiği zaman dilimini destekler; Osmanlı dönemini canlı bir şekilde yansıtır. Arapça ve Farsça kaynaklı sözcükler romanlarında geniş yer tutar.

Eserlerine mizahi bir üslup hâkimdir. Bu mizahi anlatım, postmodernizmin genel niteliğinde olduğu gibi, anlatılanların gerçek olmadığına yönelik algıyı da belirginleştirir. Anar, yazarken eğlenmenin kendisi için çok önemli olduğunu söyler: “Yazarken eğlenmeye bakarım. Bir yol bulup eğlenmek ve zevk almak... Bu benim için çok önemli.” (Koçakoğlu, 2008, 33)

Yazar, romanlarına kendisini de bir kahraman olarak yerleştirir. “Puslu Kıtalar Atlası” ve “Efrasiyab’ın Hikâyeleri”nde “Uzun İhsan” adıyla kurguda

yer alır. Bu tutumu da postmodern anlayışla örtüşmektedir. Kimi zaman da roman kahramanları aracılığıyla eserlerinde kendi sanat anlayışına dair ipuçları verir: *“Binbir Gece Masalları’nı adeta yuttu ama realist ve naturalistlerden hiç mi hiç hoşlanmadı. Onları, Sultan Abdülhamit Efendimize yaranmak için onun giyim kuşam ve davranışlarını kopya eden paşalara benzetiyordu. Oysa Abdülhamid’i kopya değil de taklit eden bir meddah, elbette ki daha sevimli ve belki de gerçeğe daha yakındı. İşte realistler de Gerçeği ve Dünya’yı kopya ediyorlar; ama masalcılar, aslında gerçekleşmiş bir dünyayı örnek alıp, onu ve üslûbunu taklit ederek yeni hayaller yaratıyorlardı. Kopyalar ne kadar kuru ve tatsızsa, taklitler o kadar canlı ve sevimliydi. Sonuç olarak realist romanlar, yazarlarının suratları kadar tekdüze, şaşırtıcılıktan yoksun ve aslında gerçekdışı şeylerin anlatıldığı kitaplardı. Çünkü bir mucize olan gerçeğin kendisi şaşırtıcı ve hayranlık uyandırıcı iken aynı gerçeği anlatan bir realistin romanındaki hemen her şeyin bu kadar tekdüze, bu kadar aşına ve bu kadar alışılmış olması başka nasıl açıklanabilirdi? Dünyadaki her şey bir mucizeyken insan nasıl hayret etmeden durabilirdi? İşte Üzeyir Bey bu düşüncelerle insanların gerçeklik duygusuna değil de, gerçeğin kendisine ve ondaki üslûbuna sadık kalmaya karar verdi.”* (Anar, 2007, 139-140)

Eserleri, geniş bir bilgi birikiminin ürünüdür. Yazar, eserlerini uzun bir araştırmadan sonra yazmaktadır. Amat’ta dört beş yıllık, Suskunlar’da iki yıllık bir hazırlık dönemi geçirmiştir. Romanın konusuna göre tarihten felsefeye, musikiden denizciliğe uzanan bir birikim göze çarpar. Bu açıdan yazarın eserlerinin kolay okunabildiği söylenemez; okuyucunun da, özellikle alt metinleri okuyabilmek için, bir birikime sahip olması gerekmektedir.

Romanlarının dikkati çeken yönlerinden biri de eski anlatı geleneklerinin izlerinin görülmesidir. Daha önce değinildiği gibi, romanları çerçeve yönleme göre öykü içinde öykü şeklinde gelişir. Bununla birlikte meddah tarzı anlatım geleneği eserlerinde kendini gösterir. Hikâye etme ağır basar.

Meddah, hikâyesinin eskiden bugüne gelişini “*raviyan-ı ahbar ve nakilân-ı asar ve muhaddisan-ı ruzigâr şöyle rivayet ve bugûna hikâyet ederler ki...*” sözleriyle belirtir. Bundan sonra hikâyenin nerede geçtiği, hikâye kahramanı tanıtılır. (And, 1967, 240). İhsan Oktay’ın romanları da âdeta bu özelliği çağırıştırır. Romanlarında “*rivayet ederler ki, rivayete göre, rivayetler doğruysa...*” gibi kalıp ifadeler çok görülür. Romanları genellikle olayların geçtiği zamanı ve mekânı tasvir eden, masalımsı ifadelerle başlar: “*Muhteşem Neyzen Bâtın Hazretleri’nin (saadetleri dâim olsun) Konstantiniye’de bulunduğu zamanlarda, yani Sultan Ahmed-i Sâni Han Efendimiz’in devri saltanatından sonraki senelerden birinde, Şaban ayının ondördüncü gecesini, Yenikapı’nın dar ve ıssız sokaklarında kol gezen o ihtiyar bekçi, gökyüzünde ansızın kapkara bulutlar peydâ olur olmaz hiç şaşırılmamıştı.*” (Anar, 2007, 11); “*Peygamber Efendimizin ve onun tebliğ ettiği kitaba iman edenlerin Mekkeli putperestlerden gördüğü ezâ ve cefâ nedeniyle Medine’ye hicretlerinden 1080-1082 yıl, İsa Aleyhisselâmdan ise 1670 yıl kadar sonra, Şevvâl ayının üçüncü gecesini, debdebesi ve çağçağasıyla yedi iklim dört bucağa nâm salmış o Kostantiniye şehri, gökyüzündeki karanlık bulutların altında yorgun bir dev gibi uyumaktaydı.*” (Anar, 2005, 9)

Meddah hikâyesi çok zengin kaynaklara dayanır, hikâye dağarcığı çok geniştir. Anar’ın romanları da farklı kaynaklardan, eskiye ait eserlerden, dini ve mistik unsurlardan yararlanması gibi yönleriyle meddah anlatılarını çağırıştırır.

Yazarın romanlarının bu sayılan özelliklerine bakıldığında onun birçok farklı kaynaktan beslendiği görülür. Ancak, Doğu’ya ait unsurlar onun romancılığında ayrı bir yer tutar. Kendisinin bu konudaki şu sözleri önemlidir: “Ben oryantalist değilim. Yani ben Doğucu değilim, Doğuluyum. Ben bu coğrafyanın insanıyım ve bu benim elimde olan bir şey değil. Bunda herhangi bir övünme ve yerinme gibi bir durum da söz konusu değil. Ben Doğuluyum çünkü ağır yağlı yemekleri severim, Evliya Çelebi okumaktan zevk alırım, Uğur Rıza’yı dinlemekten hoşlanırım. Bu zevkler benim Doğulu olduğumun küçük göstergelerinden birkaçı... Doğucu olmakla Doğulu olmak arasındaki

fark kral olmakla kralcı olmak arasındaki fark kadar büyüktür.” (Demirci, 2000, 57)

Bununla birlikte, eserlerinde hem Doğu hem Batı'ya ait kaynaklar bulunmaktadır: “Eserlerimde hem Doğu hem de Batı dünyasının düşünürlerini görebilirsiniz. Ben sadece bana zevk veren bana hitap eden yazarları okurum. Marx'ı da okurum Evliya Çelebi'yi de okurum. En beğendiğim yazar Tanrı ve en çok etkilendiğim eserler kutsal kitaplar. Gerçek edebî yapıtlar olduğunu düşünüyorum kutsal kitapların. Gençliğimde Kafka'yı okurdum. Onu beğenirdim. Çehov'u beğenirdim. Evliya Çelebi'yi çok büyük bir zevkle okurum hâlâ. Dostoyevski'yi çok beğendim. Ayrıca Borges okudum.” (Koçakoğlu, 2998, 34)

Yazar, Doğulu anlatım geleneklerinden yararlanmış, bunu modern tekniklerle birleştirmiştir. Romanlarına halk hikâyeleri, dinî metinler, mitler, inanışlar gibi birçok unsur kaynaklık etmiştir. Ayrıca, bir felsefeci olan yazar, bu birikimi de romanlarının kurgusuna ustaca yerleştirmiştir.

İhsan Oktay Anar, son dönem romanımızda dikkate değer bir yere sahiptir. Doğu ve Batı dünyasının kaynaklarından yararlanan yazarın, felsefi bir derinliğe sahip, geniş bir birikimin ürünü olan ve kendine özgü üslubuyla meydana getirdiği eserleri, farklı açılardan değerlendirilmesi gereken özelliklere sahiptir.

4.2. SUSKUNLAR

“Suskunlar” romanı da genel olarak yukarıda belirtilen özellikleri taşır. Romanın konusu ve olayları kısaca şu şekilde özetlenebilir:

Roman; iyi-kötü, insan-şeytan, Tanrı-şeytan çatışmalarını simgeleyen olaylar etrafında gelişir. Romanda Tağut'un (Şeytan), insanoğluna karşı giriştiği mücadele ve sonuçta başarısız oluşu anlatılır.

Tağut'un ölümsüzlük vaadiyle hareket eden Cüce Efendi, amaçları doğrultusunda hiçbir kötülükten kaçınmaz. Ölümsüzlüğü elde edebilmek için, Kostantiniye'de musiki konusunda en usta kişiye hayat nefesini verecek olan Bâtın'dan bu nefesi dinlemesi gerekmektedir. Tağut'un emirleri doğrultusunda musiki üstatlarını öldürtmeye başlayan Cüce Efendi, son olarak, geriye kalan musiki üstadı Eflâtun'u öldürmeye çalışır ve onun kardeşi Dâvut'la mücadele eder.

Roman; yegâh, düğâh ve segâh başlıklı üç ana bölümden oluşmaktadır. İlk bölüm, ihtiyar bir bekçinin Yenikapı sokaklarında kol gezerken, Mevlevihane'de sema eden bir hayaleti görmesiyle başlar. Buradan sonra olaylar farklı kollardan gelişmeye başlar. Önce, Kalın Musa, oğlu Veysel Bey ve torunları Dâvut ile Eflâtun tanıtılır. Dâvut'un esrarengiz sokağa girmesi, Nevâ'yı görüp ona âşık olması ile olaylar başka bir koldan ilerler. Dâvut, Nevâ'ya âşık olduktan sonra, Nevâ'nın annesinin ricasıyla onlara yardımcı olmaya çalışır. Nevâ ile annesinin başlarına müptela olan Kanûnî Âsım'ın hayaletinden onları kurtarmak için çabalar. Bunun için, Âsım'a ait, ebced ile yazılmış bir saz semaisini düzeltmesi gerekmektedir. Yegâh isimli birinci bölümde düğümü atılan olaylardan biri de Pereveli İskender Efendi (Cüce Efendi)'nin öyküsüdür. Cüce Efendi'nin Sofuayyaş Mahallesi'ne taşınması ile olaylar bir başka koldan devam eder.

Düğâh bölümündeki en önemli olay, Eflâtun'un esrarengiz bir ıslığı işitmesi ve bu sesi aramaya koyulmasıdır. Bu sesi ararken İstanbul sokaklarında bir dizi macera yaşar ve sonunda aradığını Galata Mevlevihanesi'nde bulur. Kulağına çalınıp onu çağıran ses, neyin sesidir. Burada Şeyh İbrahim Dede tarafından kollarır. Onun bir musiki üstadı olduğunu yalnızca o bilir. Eflâtun, daha önce hiç eline almadığı neyden üst üste sesler üfler ve sonunda Yaradan'la yekvücut olup sağır ve dilsiz olur. Yani "sessizliği sessizce dinleyenlerden" olur. (Anar, 2007, 242)

Segâh isimli son bölümde, Yedikule Kâhini'nin, Bâtın'ın oğlu Zâhir'in İstanbul'da zuhur edeceğini haber vermesi ve Zâhir'in İstanbul sokaklarında ortaya çıkması ile olaylar başka bir koldan gelişir. Daha sonra Tağut ortaya çıkar ve bir dizi cinayet işlenmeye başlar. İstanbul'un büyük musikişinasları teker teker öldürülür. Cinayetleri, Dokuzlar isimli çete üyeleri işlemektedir.

Segâh bölümünün sonlarına doğru olaylar hızlanır ve birbirine bağlanmaya başlar. Merak unsuruyla örülen olaylar aydınlığa kavuşur:

Cüce Efendi'nin, Kanûnî Âsım tarafından esir alınmış bir köle olduğu ortaya çıkar. Âsım, zamanla onun müzik konusunda bir deha olduğunu görür ve birlikte çalışmaya başlarlar. Cüce, Âsım'ın aşkı Nevâ'ya vurulur ve bu yüzden Âsım'ı öldürür. Giderken Âsım'ın Nevâ için yaptığı muhteşem saz semaisini de bozar. Böylece semaisi bozulan Âsım'ın hayaleti, huzur bulup dünyadan ayrılamaz. Sonuç olarak, Dâvut semaiyi düzeltir ve Âsım huzura kavuşur.

Bu bölümde Zâhir'in hikâyesi de sonlanır. Çalgıcılığı ve görüşleriyle halkın nefretine maruz kalan Zâhir, özel olarak düzenlediği bir yemekte, Yakuta isimli bir santuri tarafından ele verilir. Linç edilip tomruğa vurulduktan sonra, Edirne Kapısı'ndan Haliç'e kadar bu şekilde yürütülür ve gördüğü muamele sonucunda can verir.

Kostantiniye'deki cinayetler de bu bölümde aydınlığa kavuşur. Kendisine ölümsüzlüğü vadeden Tağut'un emirleri doğrultusunda hareket eden Cüce Efendi, Dokuzlar isimli bir çeteye cinayetleri işletmektedir. Kostantiniyede musiki konusunda en yetenekli kişi, Bâtın tarafından hayat nefesi üflenerek ölümsüz kılınacaktır. Bu nedenle üstat olan kişiler birer birer öldürülür ve sıra Eflâtun'a gelir. Cüce Efendi, öldürmek üzere Eflâtun'u kaçıtır. Kardeşi Dâvut onu kurtarmaya gelir. Bu sırada Eflâtun, Cüce Efendi tarafından vurulur. Dâvut onu kurtarmaya çalışırken üzerine atılan canavar bir köpekle boğuşmak zorunda kalır ve köpeği alt eder. Bu sırada Bâtın orada belirir ve Eflâtun'a hayat nefesini vererek onu yaşama döndürür.

Sonuç olarak, Tağut amaçlarına ulaşamaz: "Kişioğluna karşı açtığı savaşta bir kez daha hezimete uğrayan bu varlık, öfkeden köpürüp kudurarak

kapkara bir aleve dönüştü ve karanlıklar arasında kaybolup gitti.” (Anar, 2007, 266)

İhsan Oktay’ın romanlarında simgeler önemli yer tutar. “Suskunlar” romanını da çözümleyebilmek için birtakım simgelerden bahsetmek gerekmektedir:

Dâvut, Şeytan’ı alt ederek gösterdiği kahramanlık, güçlülüğü, mücadeleliliği ile Hz. Dâvut’tan izler taşımaktadır.

Tağut, Şeytan’ı temsil etmekte ve olağanüstü özellikler taşımaktadır. Örneğin, içinde bir yılan vardır ve zaman zaman ağzından çıkarak kendini gösterir. Tağut, insanları doğru yoldan saptırmaya çalışır, kötülöklere sevk eder. Bâtın (Tanrı) ile bir mücadeleye girişir.

Zâhir, Hz. İsa’yı simgelemektedir. Bunun göstergeleri şunlardır: Zahir, İstanbul’da ortaya çıktıktan sonra Çemberlitaş Hamamı’na gider. Burada, İncil’de Hz. İsa’nın Yahya tarafından vaftiz edilmesi gibi, Yahya isimli bir tellak tarafından yıkanır. Zâhir, İstanbul sokaklarında şarkı söyleyip ilerlerken peşine on iki çalgıcı takılır. Bunlar da havarileri çağırıştırır. Yahuda isimli havarinin İsa’yı ele vermesi gibi, Yakuta isimli bir çalgıcı da Zâhir’i ele verir. Zâhir’in de çeşitli mucizeleri vardır. Felçli olan Kalın Musa’yı ayağa kaldırır. Zâhir’in ölümü de Hz.İsa’nın öldürölüşüne benzer. Yakalanıp linç edilir ve bir tomruğa gerilir. Ayrıca, düzenlediği son yemekte sarf ettiği şu sözler de diğer göndermelerdendir: *“Alın! Bu kavunu yiyin! O benim etimdir! Rakıyı da için! O benim kanımdır!”* (Anar, 2007, 232)

Bâtın, Tanrı’yı simgelemektedir. Zâhir, Bâtın’ın oğludur. Dolayısıyla Hristiyan insancına dayalı bir baba-oğul ilişkisi söz konusudur. Bâtın, hayat nefesini üfleyecek olandır ve romanda *“Kusursuzluk, Muhteşem Neyzen Bâtın’a mahsustur”* gibi ifadelerle anılmaktadır. (Anar, 2007, 141)

Habil-Kabil hikâyesi, dünyanın yaradılışının musiki makamları ile ifade edilmesi, Eflâtun’un mevlevihaneyi bulmaya çalışırken İstanbul sokaklarında başından geçenlerle çile doldurma motifinin örtüştürölmesi gibi anlatılar da romanda yer alan diğer göndermelerdir.

4.3. CÜMLENİN ÖĞELERİ

4.3.1. Yüklem

Yüklem, cümlede yargıyı taşıyan ögedir. Cümlenin temel ögesidir ve cümlenin kuruluşunu şekillendirir. Fiil ya da isim soylu bir sözcük veya sözcük grubundan meydana gelir. Bu türden sözcüklerin çekimli hâlleri cümlede yüklem olarak görev yapar.

Cümledeki diğer öğeler yüklemi destekleyen, onu tamamlayan unsurlardır. Cümlenin temel ögesi olan yüklem cümlenin sonunda bulunur. Diğer unsurların kesin bir sırası yoktur. Bunlar, cümledeki önemlerine, belirtmek istenme derecelerine göre yükleme yaklaştırılarak kullanılırlar.

Yüklem ile ilgili özellikler:

1. Yüklem, yargı yüklenmiş fiil veya isim kaynaklı bir sözcüktür.

Fiiller, çekimli şekillere girerek cümlede yargı yüklenirler. İsim soylu sözcüklerin yargı yüklenmeleri de ek fiilin çekimleri ile olur.

Romanda fiil cümleleri, isim cümlelerine göre daha çoktur.

1.1. Fiil Kaynaklı Yüklemler

Fiiller, zaman ve anlam özelliklerine göre değişik biçimlere girerler. Bu biçimlerin her birine kip denir. Bunlar, bildirme ve tasarlama kipleridir. Bildirme kiplerinde fiil, zamana bağlı bir yargıyı ifade eder. Tasarlama kiplerinde de bir duyguyu belirtme, istek, gereklilik, emir anlamları öne çıkar.

Yüklemi fiil olan cümlelerde yüklem, basit veya birleşik bir fiilin basit veya birleşik çekimli hâlidir.

Kiplerine göre fiil kaynaklı yüklemeler:

1. Bildirme Kipli Yüklemler

Romanda, bildirme kiplerinden görülen geçmiş zaman hâkimdir. Diğer zaman çekimleri azdır ve sayıları birbirine yakındır. En az kullanılan ise öğrenilen geçmiş zaman çekimidir. Görülen geçmiş zaman dışındaki çekimler konuşma ve aktarma cümlelerinde görülmektedir.

1.1. Görülen Geçmiş Zaman:

Ama yatırlarından kalkan mübârek evliyâlar, lahitlerini terk eden lânetli ölüler ve nâmübârek yaratıklar hakkındaki efsane ve söylentilerin hakikâtin ta kendisi olabileceğini aklına bile getiremeyen ihtiyar bekçi, cinlerin fısıltısını dinlemek yerine kalın keçe abasına daha bir sıkı *sarıldı*. (s.12)

Kırmızı kaputunun eteklerini toplayıp kuşağına arkadan sokuşturduktan sonra, ihtiyar görünmesine rağmen çevik bir hareketle bahçe duvarına *tırmandı*. (s.18)

Frenk tüccârların, muhtemel bir yangında kül olmaması için taştan yaptırdıkları ve içlerinde dünyanın dört bucağından gelen envaî çeşit malın muhâfaza edildiği devasa ambarların önünden *geçtiler*. (s.35)

Dâvut bağırarak isteyip de bağıramadığı o anda, kör ve sessiz ceninlerin, bağırtlak, saksağan ve karabatak kemiklerinin kaydığı kazanların fokurtusunu, Azrâil'in tırpanının acıyla kıvranan bedenlerinden koparttığı azâp içindeki ruhların çığlıklarını *işitti*. (s.41)

Fakat bu bir işe yaramayınca Kalın Musa, dökülen kurşunları bir hurdacıya *sattı*. (s.81)

Firâvun isimli ya da lakaplı bu alçak adam tam üç gün boyunca bizi *kırbaçladı*. (s.135)

Bu tabîatüstü varlığı dâvet edecek o esrârengiz saz semâîsini çalmaya hazırlanan Dâvut da üdunu *âhenkledi*. (s.152)

Derken birinci horoz ve ardından da ikinci, nihâyet üçüncü horoz da *öttü*. (s.165)

Bir dilim kavun ile rakısını içerken adam, softalara nedense, "Fıkıh ilim değildir. İnsanın bizzat aklını kullanması lâzım gelir," diye *sataştı*. (s.168)

Şeyh Abdülâlî'nin kâr'ını kafadan değil de göğüsten gelen sesiyle terennüm eden Zâhir, bu kez bağdarını kimsenin bilmediği, soluk kesen, şevk verip dinleyenleri cezbeye getiren, coşturucu bir başka kâr *okudu*. (s.173)

İdris Dede ile Yusuf Dede bir an birbirlerine baktıktan sonra, oturdukları yeri öperek *doğruldular*. (s.213)

Kethûdâ Efendi İbret'e, "Bu iki mübârek dervişe yardım et ve hâcetlerini gör! Yoksa karışmam, kafanı kırarım, ona göre!" dedikten sonra dervişleri odasından yine hürmetle *uğurladı*. (s.220)

Kısıklı sesli biri, "Hüseyin Ağa! Hüseyin Ağa! O sahte peygamberi bize derhal ver, yoksa külâhları değiştiriz!" diye *haykırdı*. (s.221)

Hayat nefesi uğruna insanların öldürüleceğini tahmin ettiğim için Eflâtun'u *sakladım*. (s.243)

Tıpkı sessizliği dinleyen Eflâtun gibi, kâhin de *sustu*. (s.269)

Sabahtan beri Veysel Bey'in başının etini yiyen Musa mahdumuna bir kez daha, "Unutma! Kesinlikle acıklı, dokunaklı bir şey çalma," diye *tembih etti*. (s.52)

Gayb âleminin sırlarına vâkîf olduğu söylentisi ağızdan ağıza dolaşan bir acûzeyi çağırıp çocuğun başında, göbeğinde ve dizlerinde *kurşun döktürdüler.* (s.81)

Gece olunca da, Rafael'in evinin önüne gelip ağaçların arasında bir yerde *pusuya yattım.* (s.136)

Yedikule Kâhini işte bu kehâneti, eli darda olduğundan mıdır, o akşamüstü gelip yakınlarda bir akrabasının vefât edip etmeyeceğini, kendisine miras düşüp düşmeyeceğini soran kaknem bir kadına *anlattı.* (s.166)

O ise "Evet" der demez, körlerin hepsi yere kapanarak ona *secde etti.* (s.174)

Böylece tellâl fiyatı bir filori ve yüzbeş akçeye düşürünce bu adam elini kaldırıp cüceyi *satın aldı.* (s.247)

1.2. Öğrenilen Geçmiş Zaman:

Daha önce hiç bu kadar nefis bir musikî *duymamışlar.* (s.39)

Şu ya da bu şekilde, *Âsım'ın başına bir felâket gelmiş işte.* (s.40)

Bu günün sonunda *bayılmışım.* (s.135)

Makam tiz değil pes tarafına *genişletilmiş.* (s.155)

Ayrıca, kanûnun üstâtlık gerektiren imkânlarından da *faydalanmış.* (s.156)

O kadar ağırbaşlı ki, pes seslere, tâ yegâha kadar *inmiş,* sonra da düğâhta *karar etmiş.* (s.156)

Bir bakıma, Hâfız Post'un musikîsinin ruhunda *tertib edilmiş.* (s.156)

Seyre hüseyinîden *başlamış.* (156)

Çünkü bu eser, onbir parmak için *bestelenmiş!* (s.216)

1.3. Şimdiki Zaman:

Âsım'ın hayâleti işte bu sokakta *dolaşıyor!* (s.40)

Bıkıp usanmaksızın, hemen her gece gelip Nevâ'ya *tebelleş oluyor.* (s.70)

Fakat işe bak ki, Allah'ın sevgili kulu olduğum için beni için için *kıskanıyor vesselâm!* (s.87)

Efendim! Size inanmadığımı sanmayın ama karşı kıyıda bir sürü insan *görüyorum.* (s.108)

Ne *bakıyorsun* öyle dik dik! (s.118)

Çünkü onca seneden sonra, hiçbirinizin beni hatırlayabileceğinize *inanmıyorum.* (s.133)

Üçüncü hânedan sonra da teslim bütün hiddetiyle tekrar *işitiliyor.* (s.156)

Eğer Âsım âşık idiyse, böyle bir şey yazacağını *zannetmiyorum.* (s.156)

Neden asıl 'secde' değil de, ondan pes ve daha aşağıda olan 'kaba secdeyi' *üflüyoruz?* (s.242)

Sen dâhil birçok insanı meşek etmeye çağırdığım günü *hatırlıyor musun?* (s.243)

Bâtın'ın bize Zâhir'den daha yakın olduğunu *hissediyorum.* (s.243)

Sevgili Dâvut, ben bu masala galiba *inanıyorum.* (s.243)

- “-yor” ekinin dışında “-mAktA” ve “-mAdA” ekleri de şimdiki zaman anlamını verir.

“-mAktA”, “-mAdA”lı şekilde “-yor” çekimi arasında belirli bir fonksiyon farkı yoktur. “-mAktA”, “mAdA”lı şekilde bulunma hâlinin “içinde bulunma” anlamıyla ilgili olarak, bildirilen hareketin mutlaka başlamış olduğu anlamı vardır. “-yor” ise bazen başlamamış, fakat başlamak üzere olan hareket için

de kullanılabilir. “-mAktA”, “-mAdA” şekli kesin bir şimdiki zaman bildirir. (Ergin, 2002, 298)

Romanda bu şekle ait sadece bir örnek bulunmaktadır. Ancak, şimdiki zaman hikâye çekiminde “-mAktA”lı şekil ile “-yor”lu şeklin kullanımı birbirine yakındır.

Âsım isminde biri Nevâ’ya sırlısklam âşık oldu ve biz ana kızı üç haftadır *rahatsız etmekte*. (s.70)

1.4. Gelecek Zaman:

O Yevm-i Kiyâmet’te, o azîm günde ateş uçurumları iştahlanıp *harlayacak*. (s.49)

Âdemoğulları mahşerde görüldüğü vakit cehennem, avını gören kuduz bir köpek gibi hırlayıp kükreyerek onlara âdeta *saldıracak* ve ehl-i mahşer *dehşete düşecek!* (s.49-50)

Nûr-ı İslam, nûr-ı Kur’an ve nûr-ı imanla aydınlananlar Cennet-i âlâ’ya geçerken, günâhkârlar nâr-ı cahîmde *yanacak*. (s.50)

Alevler şahlanıp galeyâna gelerek ehl-i nârı *saracak* ve *kuşatacak!* (s.50)

Seni oraya geçirirsem emeğimin ve onca zahmetimin karşılığını *ödeyebilecek misin?* (s.108)

Önümüzdeki günlerde benden daha çok *çekeceksiniz*. (s.135)

Buradan sağ çıkarsanız eğer, bilin ki artık kalbiniz *nefret dolu olacak*. (s.135)

Bu sabah güneş doğmadan önce, seni kıvrandıran bu acıdan kurtulup *salâh bulacaksın*. (s.198)

İşte bu gece, yapman gereken her şeyi sana bir bir *anlatacağım*. (s.198)

Benim ardımdan bu mesleği sizlerden biri *yaşatacak* ve o zaman, şimdi benim parmağımda olan şu altun yüzük, *benim halefimin olacak.* (s.227)

Lânet böylece, nesiller boyu *sürüp gidecek!* (s.237)

Sana bir başka hikâye daha *anlatacağım.* (s.242)

1.5. Geniş Zaman:

Girenler de kanûnî Âsım'ın, intikam hırsıyla kıvranan hayâletiyle *karşılaşır.* (s.38)

Bazıları bu hârikulâde besteyi bağlamasını sağlayan şeyin bu sokakta gizli olduğunu *söyler.* (s.39)

Ama şimdi bağırırsam, benim sesim de Galata'nın dört bir yanından *işitilir*, yedi mahallenin tüm delikanlıları, imam ve kollukçular derhal buraya *toplanırlar.* (s.43)

Beğenirsek yüzyirmibeş akçe yevmiye *veririm.* (s.51)

Bizim şânımıza işte bu kadar yüksek bir ücret vermek *yakışır!* (s.51)

Doğrudur Efendimiz! Mahdumum Veysel bir kemençe çaldı mı bir ölü bile *dayanamaz*, raksa *kalkar!* Onun nağmelerine Bâtın Efendimiz bile *dayanamaz!* (s.53)

Daha ilk lokmayı tadarken et ağzında *dağılıverir!* (s.96)

Çünkü bana merhametli Kârün *derler.* (s.108)

Eğer oraya bir gidersen bugüne kadar yaşadığın namuslu hayatı *unutur, bambaşka biri olursun.* (s.108)

Torbadan çıkardığı tuzu yaralarımın üzerine serpince, hissettiğim acıdan nasıl olup da aklımı kaçırmadığıma hâlâ *şaşarım.* (s.134)

İbrahim Dede'yi hayretler içinde dinleyen dervişin, bu olaydan sonra bıçağını kırdığı ve yeni memleketi olan Tebriz'e, karısı, kızı ve torununun yanına döndüğü *söylenir.* (s.137)

Çünkü aşk insanı kanatlandırıp *uçurur.* (s.156)

Nerede olduğunu tarif ederseniz pek o tarafa *göz atmam*. (s.164)

Ebû Hanîfe'ye göre, şarabın azını ve çoğunu, diğer müskirâtın ise ancak sarhoş edecek miktarını içmek *bu suç oluşturur*. (s.171)

Akılsızların, Eflâtun'un gâipten işittiğini söyledikleri şu 'ıslığı' belki *hatırlarsın*. (s.241)

Bizler Yaradan'ın yarattığı her şeyi incitmeye *çekiniriz* ve Tağut o kadar alçaklardadır ki, kaba secdeden daha tiz ve yüksek olan secde perdesine *çıkamaz*. (s.242)

Biz bu sûretle ona 'Gel' *deriz*. (s.242)

2. Tasarlama Kipli Yüklemeler

Tasarlama kiplerinden en çok *emir kipi* kullanılmıştır. En az bulunan ise *istek kipidir*. Emir kipi, çoğu zaman istek anlamını ifade etmektedir.

2.1. Gereklilik Kipi:

Gereklilik kipi temel olarak tasarlanan eylemin yapılmasının gerekli, zorunlu olduğunu ifade eder:

Bir ismim olduğu sürece bir kusurum da olacak ve *olmalı*. (s.141)

Gereklilik kipi, bu örneğin dışındaki diğer cümlelerde ise bir ihtimali, kuvvetli bir olasılığı yansıtmaktadır:

Kim bilir hangi zavallıya ait bu kelleden hâlâ kan damladığına bakılırsa, idam az önce Eminönü'nde *infâz edilmiş olmalıydı*. (s.99)

Bu musikînin fâili mutlaka *bir âşık olmalı*. (s.212)

- “Ol-“ fiili gereklilik kipinde, öğrenilen geçmiş zaman veya şimdiki zaman üçüncü kişi çekimindeki bir fiille birlikte kullanıldığında olasılık, tahmin anlamları verir.

Gereklilik kipindeki “ol-“ fiilinin, öğrenilen geçmiş zaman çekimindeki bir fiil ile birlikte kullanıldığı cümleler:

İhtiyarın azametinden *ürkmüş olmalılar* ki, yanlarındaki civcivleriyle birkaç tavuk, gıdaklayıp kanat çırpa çırpa yolun kenarına kaçıştı. (s.65)

Kim bilir hangi zavallıya ait bu kelleden hâlâ kan damladığına bakılırsa, idam az önce Eminönü’nde *infâz edilmiş olmalıydı*. (s.99)

Fakat bu geleneği, Sultan Veled’in bile gerekirse ihlâl edeceğini *düşünmüş olmalı* ki, Neyzen İbrahim Dede, misâfir dervişe dönerek, “Yediğin ekmeğ herhâlde bizim lokmamızdan daha lezzetli,” dedi. “Onu hiç olmazsa benimle paylaşmak istemez misin?” (s.132)

Fakat, damadı tarafından eli öpülüp kendisinden af dilendiği günden sonra felâh bulan aşçıbaşı, paşadan bahşiş koparan yamağını herhâlde *kıskanmış olmalı* ki, pilavın tarifini istedi. (s.227-228)

Sabah vakti, sol gözü artık kör olan Yedikule Kâhini uzunca bir uykudan yeni *uyanmış olmalıydı* ki, döşeğinde doğrulduktan sonra epey bir gerindi. (s.264)

Gereklilik kipindeki “ol-“ fiilinin, şimdiki zaman çekimindeki bir fiil ile birlikte kullanıldığı cümleler:

Görüp kucaklaşmasının bir türlü nasip olmadığı bu meçhûl dostun sesi, yokuşun aşağısından bir yerden *geliyor olmalıydı*. (s.100)

Nice canlar almış ve kim bilir daha ne kadarını alacak kılınçlar ve tüfenklerin bizzat kendisinden yapıldığı ve bu nedenle lânetlenmiş farz edilen, insanoğluna kolay kolay boyun eğmeyip ona direnen akkor hâlindeki demiri, dişlerini sıkıp âdetâ nefretle ve her darbeye kıvılcımlar sıçrata sıçrata örs üzerinde döverken, yanbaşındaki çırağı da bu işe *seviniyor olmalıydı* ki, “Oh olsun usta! İşte böyle acımdadan döv bu melûn madenî!” der gibi ameliyeyi seyrediyordu. (s.117)

Âsım içerde *bir haltlar karıştırıyor olmalıydı.* (s.254)

- Gereklilik kipi olan –malı/-meli sonradan ortaya çıkmıştır. Bu ek ortaya çıkmadan önce gereklilik “gerek” kelimesi ile yapılırdı. Bu kullanım hâlâ devam etmektedir. Bir cümleye gereklilik anlamı –malı/-meli eklerinin yanı sıra “gerek ve lazım” kelimeleri ile de verilebilir. Bu durumda şart ve istek kipiyle çekimlenmiş bir unsura ihtiyaç duyulur. (Karaağaç, 2009, 106)

Ama aynı kasada sakladıkları o kara kaplı fâiz defterlerindeki alacaklarının yekûnu, *bu miktarın iki katı olsa gerekti.* (s.64)

Topukları çatlamış kirli ayaklarına, senelerdir yıkanmadığı için muşambaya dönmüş yırtık pırtık gömleğine ve yağlı külâhına sardığı pis destârına bakılrsa bu efendi, *enikonu alçak gönüllü bir zât olsa gerekti.* (s.92)

Servi ağacı yerine ıhlamurdan yapıldığı için sesi *diğerlerinden daha dolgun olsa gerekti.* (s.181)

Herhâlde, bu “okunmuş” macunda sadece kutsallık değil, aynı zamanda, hatırı sayılır miktarda afyon da *olsa gerekti.* (s.200)

Ayrıca anladığım kadarıyla, bu kanûnların ebâtları da *farklı olsa gerek.* (s.212)

2.2. Emir Kipi:

Söyle mahdumuna, yarın bir *gelsin.* (s.51)

Hekim Efendi'yi *çağırın! Acele edin!* (s.55)

Şu zındığı falakaya *yatırın.* (s.56)

Derhal Baba Cafer Zindanı'na *atsınlar.* (s.56)

Sonra da alıp kavasbaşına *götürün.* (s.56)

Çorbadan sonra tavuğu hemen *getirme.* (s.72)

Sen her ihtimale karşılık tavuğu son ana kadar ateşten *indirme.* (s.72)

Bu arada, olur ki ezkaza torunum Dâvut ocağa gelir, yemekten ona sakın *yedirme*. (s.72)

Şimdi al şu kovaları da, sadece bana borcun olan elliyedibinaltıyüzüç şerefi altunu içlerine *doldur*. (s.114)

Bunu sakın orada burada *söylemeyin!* (s.163)

Gidin bu zındıkların dergâhlarına! Ve onları bir *seyredin*. (s.177)

Yağlı kementi *çıkarın!* (s.235)

- Emir kipi, buyruk anlamıyla birlikte dilek, istek, yalvarma, dua gibi anlamlar da taşır:

Şu cümleler anlam olarak dilek, istek ifade eder:

Ne olursa olsun, ben nasıl ki sizleri benim kardeşim ve sizin de babanız olan kişinin bana emânet ettiği yeğenlerim olarak görüyorsam, sizler de benim öz amcanız olduğumu *unutmayın!* (s.216)

Alın! Bu kavunu *yyin!* O benim etimdir! Rakıyı da *için!* O benim kanımdır! (s.232)

Allah rızası için bu işe bir *el atın!* (s.103)

Peygamberimiz'in mirâcını *hatırla*. (156)

Bunun böyle olacağından *emin olun*, çünkü benim işim bu. (s.135)

Kendini ve sevdiklerini *kolla!..* (s.158)

Gel, soframıza *şeref ver*. *Yemeğimizin tuzu, gözümüzün nûru ol*. *Gel* soframıza! *Gel!* (s.131)

Söyle ki, bağrımdaki şu dağlar gibi zonklayan sancı *kesilsin!* (s.197)

- Dualar, yalvarmalar emir değil, *istek kipini* ifade eder:

Ya Rabbi! Âlem-i ulvîye geçerken son kelâmımızı *tevhid eyle!* (s.50)

Bizi rahmetin ile *müstağrak eyle!* (s.50)

Bizi nûr-ı iman ile *münevver* eyle! (s.50)

Balık, Delv, Oğlak, Koç, Akrep, Kavs, Mîzân, Sümbüle, Boğa, Cezvâ, Yengeç ve Esed burçlarının makamları olan Uşşak, Nevâ, Bûselik, Rast, Hüseyinî, Hicâz, Rehevî, Zîrgûle, Irak, Isfahân, Zirefkend ve Büzürg'ün, hilâfsız ve şüphesiz hâkimi; yegâhtan, dügâha, segâhtan çârgâha, geveştten gerdâniyeye kadar cümle sedânın bilfiil şâhı; kanûnîlerin, çengîlerin, zurnazenlerin ve ûdîlerin tartışmasız hükümdarı olan, Muhteşem Neyzen Bâtın Hazretleri'nin ayağı kademli, başı devletli olsun! (s.158)

Adıyla sanıyla *tanınsın!* (s.158)

Saadeti *dâim olsun!* (s.158)

Dünya durdukça *dursun!* (s.158)

“...Onlardan kim sana uyarsa cezânız mükemmel bir cezâdır. Onlardan gücünün yettiğini sesinle... (Cüce Efendi burada durmuş ve ‘Sesinle...’ kelimesini tekrarlamış, sonra da söze devam etmişti)... sesinle yerinden *oynat*. Atlıların ve yayaların ile onların üzerine yaygarayı *bas...*”(s.179)

“Rabbim bizleri, İblis Aleyhillane'nin havâripleri olan çalgıcı tâifesini yoldan çıkarıp günâha soktuğu, tıpkı Câhiliyye devri Arapları gibi ıslık çalan ve el çırpan zındıklardan *eylemesin!* Müminlerin mirâcı olan namazda, kâh kıyâm, kâh rükû ve kâh secdede, Allahü Teâlâ, İblis'in aklımıza soktuğu, kahpelerce tegannî edilen şarkı ve türküleri gönlümüzden ve ruhumuzdan *def eylesin!* Cenâb-ı Hakk bizleri, kalbe nifak sokan ve zinaya kıskırtan musikî ile yani şeytanın kur'ânıyla değil, Kelâmullahla *meşgul eylesin!* Allâhü azîmüşşan, tevellüd etmiş ve edecek evlâdımızın kulaklarına ve gönüllerine, şeytanın sesi olan musikîyi uzak *tutsun!* Rabbimiz biz kullarını, Mekke ve Kudüs'ün, yani iki kıblenin sahibi, insanların ve cinlerin efendisi, on sekiz bin âleme rahmet olan Hazreti Muhammed Mustafa Aleyhi Ekmeli't-tehiya Efendimiz'in şefâatlerine *mahzar eylesin!* Allah cümlemizi Hazreti Muhammed Sallallâhü Teâlâ Aleyhi ve Sellem Efendimiz'e kavuşmaktan *mahrûm eylesin!* Âmin! Âmin bi-hürmeti seyyidü'l mürselim velhamdilullahi Rabbü'l Âlemin. Rızâen lillâhi, Rızâ-i Resûllullah ve rıza-i ricâullah, El Fââtiha!” (s.179-180)

- Emir kipi çekimlerinde eksiz filer ortaya çıkar. Emir kipinin teklik ikinci kişi çekimi eksiz olmaktadır:

Ey güzel! Yüreğim artık senin için atıyor! Bana adını *söyle!* (s.42)

Yiğidim, Şâhbâzım şifâ buldu! Haydi *ça!* Bu sefer en sevdiğin nağmeyi *ça!* (s.54)

Yiğidim *kurtar* bizi Âsım denilen şu adamdan! (s.70)

Buraya *musallat olma!* Defol! Haydi *çek git!* (s.88)

Şimdi al şu kovaları da, sadece bana borcun olan elliyedibinaltıyüzüç şerefi altunu içlerine *doldur.* (s.114)

Hiç kimseye 'kötüdür' *deme.* (s.123)

Gel, soframıza şeref ver. Yemeğimizin tuzu, gözümüzün nûru ol. Gel, soframıza! Gel!" (s.131)

Allah nedir, din nedir, nasıl ibâdet edilir ve nasıl sevâp kazanılır bana bir *söyle!* (s.197)

Lazar! Buraya *gel!* (s.213)

Buraya gerçeği de *getir!* (s.213)

Aşçıyı da al ve buradan Ağa Çayırı'na *git.* Oradaki evlerden birinin kapısını *çal.* Açan kişiye şöyle *de:* (s.229)

O yüzük Kabil'in işâretidir. *Tak* onu parmağına! (s.237)

Bir Mevlevî olarak bunu söylemek doğru olmayacak ama, bir piştov *edin* ve silâhlı *dolaş.* (s.243)

- Emir kipi 3.teklik kişi çekiminden sonra hikâye birleşik zaman eki gelebilir. Bu kullanım çok yaygın değildir. Bu cümleler gerçek emir anlamı taşımaz. Ergin (2002), bu yapıların ekleşmiş bir hitap unsuru olduğunu söyler.

Esrârengiz çağrı sakın karşı taraftan, başka bir şehir sayılan Galata'dan geliyor olmasındı? (s.107)

2.3. İstek Kipi:

Bunu böyle *bilesin!* (s.155)

Ayağınızın türâbı olayım! (s.103)

Neden mi? Sana *açıklayayım.* (s.241)

İsterseniz verin kanûnu da size *göstereyim!* (s.249)

2.4. Şart Kipi:

Şart kipi ile çekimlenmiş fiiller yan cümle kurarlar, tek başlarına tam bir yargı ifade etmezler.

Şart kipi genellikle birleşik çekimlerle yan yargı kurar. Romanda da şart kipi basit çekimli olarak bulunmamaktadır.

Çünkü ben nasıl ki kardeşimi, yani senin babanı *öldürdüysen*, sen de kendi kardeşini öldürdün. (s.237)

Bu mektubu *okuyorsan*, kardeşin Eflâatun'un canı tehlikede demektir. (s.240)

3. Birleşik Çekimli Yüklemeler

Romanda hikâye ve şart birleşik zamanları kullanılmıştır. Ancak, şartlı birleşik çekimler sadece yan yargı kuruluşlarında bulunmaktadır. En çok kullanılan çekim şimdiki zamanın hikâyesi olmakla birlikte öğrenilen geçmiş zamanın hikâyesi de buna yakın orandadır. Gelecek zamanın hikâyesi ile gereklilik kipinin hikâyesi ise romanda en az bulunanlardır.

3.1. Öğrenilen Geçmiş Zamanın Hikâyesi:

Ama ne gariptir ki, seyyar satıcılardan konu komşuya, muhtarından bekçisine kadar nerdeyse bütün mahalle evin önünde *toplanmıştı*. (s.19)

Merdivenleri hışımla tırmanan Kalın Musa, az değil, tam kırkdokuz yaşındaki mahdumu Veysel'i yukarıdaki oturma odasında, bir yasağı hiçe sayarken işte böyle *enselemişti*. (s.20)

Kahvehanenin sahibi olan Hüseyin Efendi, tefecilere en son dokuz sene kadar önce yirmidokuz filori ödeyip hesabını kapatmış olmasına rağmen, borçtan kurtulmak isteyenlerin okuduğu Allahümeğini bilhalâike duâsını ocağın davlumbazında asılı *bırakmıştı*. (s.29)

Hatta bu talihsiz kadınlardan bazıları, körkütük olan kocalarını taşıtmak için, sırtlarında küfe olan hamallar bile *getirmişlerdi*. (s.33)

Nitekim hadîs ilmiyle uğraşanlara göre, Peygamber Efendimiz, davulu ve boru şeklindeki çalgı âletlerini kırmakla *emrolunmuştu*. (s.48)

Çünkü ateşbâzların, alev püskürteyim derken, bir Nakşibendî şeyhinin mübârek sakalını, bir kâtibin ipek kaftanının eteğini, bir yeniçeri eskisinin palabıyıklarının ucunu yaktığını duyan Padişâh Efendimiz, böyle bir tedbirin alınmasını *fermân eylemişti*. (s.64-65)

İşte bu tüyler ürpertici vak'a Dâvut'un ikiz kardeşi Eflâtun'un o esrârengiz ıslığı işitmeye başlamasından tam on yedi yıl sonra *cereyan etmişti*. (s.76)

O zamanlar zindana atılmamış olan Veysel Bey'den, ama asıl dedesi Kalın Musa'dan amcasının ricâ minnetle koparabildiği izinle ve Şeyh İbrahim Dede Efendi'nin de ikrârıyla, dervişlerin ateşten gömleğini giymeye karar veren Eflâtun üç gün boyunca saka postunda dizleri üzerinde oturup uyumadan, uyulamadan, yemeden, içmeden, konuşmadan ve hattâ kımıldamadan *çile doldürmüştu*. (s.143)

Seneler boyunca kulaklarından bir ıslık sesinin eksik olmadığını *söylemiştin*. (s.145)

İşte bu vak'a, Eflâtun'un ikiz kardeşi Dâvut'un, o korkunç hayâletle yüz yüze gelmesinden, yaklaşık on sene önce *olmuştu*. (s.146)

Ama en az tellağınki kadar bir bahşiş bekleyen hademe, adamakıllı gevşediği için soğuklukta bir sedire uzanmış adama hemen bir fincan acı kahve ile yanmakta olan tütün çubuğu *getirmişti* bile. (s.168)

Tegannî ede ede Alaca Hamam'a geldiğinde ise Zâhir'i takip eden kafileyen bir tömbekzen, bir tamburî ve bir kudümzen de *katılmıştı*. (s.173)

Âsım'ın hayâletinin Dâvut'a tebelleş olduğu ve Zâhir'in de peygamberliğini ilan ettiği söylentisinin yayılmaya başladığı sıralar, şiddetli ateşine rağmen artık evin içinde dolaşabilen Tağut, kendine bir yardımcı da *bulmuştu*. (s.189)

Sızısı ağrıya, ağrısı sancıya, sancısı ise azâba *dönüşmüştü*. (s.196)

Yakındaki câmiye girip namazlarını kıldıktan sonra, artık mûcize midir, nedir, belki biraz da o "okunmuş" macun sayesinde Bayram'ın bağındaki azâp nihâyet *dinmişti*. (s.200)

Neyi eline alır almaz, o imkânsız sesleri üfleyince *anlamıştım* bunu. (s.241)

3.2. Şimdiki Zamanın Hikâyesi:

Elinde muşamba fenerle, ilerlemiş yaşı dolayısıyla sokakta ağır aheste yürüyen bekçi, ucu demirli asasını iki adımda bir yere vurup tıngırdatarak mahalle sakinlerine varlığını *belli ediyordu*. (s.11)

O kadar kasvetli, o kadar tekinsiz bir sesteki bu, şeytanın zifirî karanlıktan yonttuğu bir ifritin kahkahasına *benziyordu*. (s.12)

Başında Mevlevî külâhı ve üstünde etekleri açılmış tennuresi ile *semâ ediyor*, bir kolunu yukarı açmış *dönüp duruyordu*. (s.13)

Sedirin bir kıyısına ilişen Veysel Efendi, babasının kilitlemeyi unuttuğu dolaptan aldığı armudî kemeçeyi iki dizinin arasına yerleştirmiş, yürek paralayıcı bir nağmeyi, bir Hüzûzâm peşrevî kendine göre *çalıyordu*. (s.20)

Bu cümbüş sürerken bazıları *aşka geliyor* ve hâşâ, sanki câmide imişler gibi "Allah!" diye *bağırıyorlardı*. (s.33)

Dalgaların etkisiyle salındıklarında gemilerin karinalarından kopup gelen gıcırtilar, bazen bir kukumav kuşunun çığlığı ya da kanat sesi, bazen de tâ uzaklardan bir köpeğin uluması, yürüdükleri تنها sokaklarda *yankılanıyordu*. (s.35)

Bu kocakarı, cân-ı cânânı Nevânın annesi olduğundan mıdır, Dâvut hürmeten başını önüne eğip iki elini önünde birleştirmiş, bu tehditleri sessizce *dinliyordu*. (s.43)

Kararlı ve hızlı adımlar atan ihtiyar önde giderken, ince yapılı ve narin oğlu da kamburunu çıkarmış, öksüre tıksıra ona *yetişmeye çalışıyordu*. (s.51)

Kethûdâ ise, kalp yarası yüzünden baygınlıklar geçiren bîçâreyi elindeki yelpazeyle *ferâhlatıyordu*. (s.54)

Az ileride mahallenin çocukları çığlık çığığa köşekapmaca, elimucu veya birdirbir *oynuyorlardı*. (s.83)

Hemen arkasındaki Atik Ali Paşa Camii'nin şadırvanında ayaklarında takunyeleriyle müminler, burunlarına su çekip sümürerek ve ağızlarında gargara yaptıktan sonra suyu tükürerek, sünnet-i şerifeye yaraşır biçimde *aptest alıyorlardı*. (s.94)

Mihrâbın önünde bir halka teşkil edecek şekilde sıralanmış otuz kadar Mevlevî, halka boyunca dönen upuzun bir dokuzyüzdoksanlık tespahi çekerlerken, hep birlikte ilk hecede sağa ve ikincide ise sola eğilerek, defalarca ve defalarca İsm-i Celâl'i, yani "Allah" adını *zikrediyorlardı*. (s.120)

Mezarlık ziyâretinden sonra akşama doğru, şimdi adını unuttuğum bir derviş ile dergâha *dönüyorduk*. (s.133)

Tek gözü gören ve vakûr tavırlarına bakılırsa hakikatin sırrına ermiş biri onlara *kılavuzluk ediyordu*. (s.174)

Kostantiniye'de, kutsal nefesi üfleyen Bâtın'ın oğlu Zâhir hakkında ahâli, "Bak işte! En sonunda peygamberliğini de ilân etmiş! Olacağı buydu! Din elden gidiyor!" diye konuşup bağırmaya başladığı sıralarda, bir öğle vakti, göz alıcı ve rengârenk giysileriyle bir kalabalık, daha doğrusu bir cenaze alayı, Cerrâhpaşa tarafından Edirnekapı Mezarlığı'na doğru *ilerliyordu*. (s.200-201)

- Şimdiki zamanın hikâye çekiminde, şimdiki zaman eki "-yor" yerine "-mAktA" da oldukça fazla kullanılmıştır:

Şahitlerin dediği gibi gerçekten de mavi bir nûr saçan hayâlet, arkasında çömelmiş, ellerini dizlerine götürerek *usûl vurmaktaydı*. (s.14)

Ne gariptir ki, sabahın köründe köşkün geniş bahçesinde ictima eylemiş o ağaların ve efendilerin nemrut çehreleri, alevler kımıldadıkça daha bir hissiz, daha bir amansız *görünmekteydi*. (s.15)

Sadece, dışarıdaki yağmur sesi ve yeğenin aklını kaçırdığına kanaat getirdiği için Âyetü'l Kürsî'yi okuyan Hüseyin Efendi'nin fısıltıları *duyulmaktaydı*. (s.81)

Yamağı ise, bir elinde soğan, patlıcan ve biber dolu bir sepet, diğerinde ise, tepesindeki bir tutam saçtan tuttuğu, şifreyle gövdesinden ayrılmış, kanlar içinde bir insan kellesi *taşıymaktaydı*. (s.99)

İşin garip yanı, kedinin ağızıyla kaptığı papağan, bağıra çağıra *kelime-i şahâdet getirmekteydi*. (s.106)

Sırtlarında güç belâ taşıdıkları ağır tomruklar olduğu hâlde, ayaklarından ikişer ikişer prangaya vurulmuş, idrâr ve necâset kokan, saçlı sakallı, paslı pasaklı, bitli pireli, salyalı sümüklü, bezgin ve yorgun Frenk esirler, zincirlerini taş zeminde şingırdata şingırdata, Kaptan Paşa emrindeki silâhli muhafızların nezâreti altında, “Banyol” denilen Tersane Zindanı’na doğru *yürümekteydiler*. (s.116)

Ortadan bel verdiği için, her an çökmesi kuvvetle muhtemel çatısındaki kiremitleri yer yer yeşil yosun tutmuş bu ahşap evde bir zamanlar, dünyevî ve uhrevî meselelere senelerdir uğraştığı için saçı ağarmış o kâhin *yaşamaktaydı*. (s.159)

En öndeki kör eşeğin kuyruğuna, diğerleri de tek sıra hâlinde birbirlerinin omuzlarına tutunmuş kâhninin evine doğru *gelmekteydiler*. (s.162)

Yedikule Kâhini ise elinde usturlap olduğu hâlde, taraçasında gökyüzünü *rasat etmekteydi*. (s.165)

Kayıkçı kürek çekerken, o Tağut’tan nasıl intikam alacağını *düşünmekteydi*. (s.244)

Karaköy’den dosdoğru o sokağa gidip burada fenerini söndürüp bir yere sinerek Nevâ’nın evinden bir an olsun gözlerini ayırmayan cüce, penceredeki kafesinin ardından bir an olsun cânânının hiç olmazsa gölgesini görebilme umuduyla *yanıp tutuşmaktaydı*. (s.253)

Evet! Biri ağır, ama oturaklı adımlarla bodruma *inmekteydi*. (s.264)

3.3. Gelecek Zamanın Hikâyesi:

Hızır Paşa’nın yedi katlı mehterânı, Ayasofya’daki köşkün bahçesinde, Peygamber Efendimiz’in ümmetinden olanları sabah namazına kaldırmak için *nevbet vuracaktı*. (s.15)

Bundan böyle ikizler mektebe beraber değil, nöbetleşe giderek, eli sopalı taş mektep hocasının gazabından kısmen de olsa *kurtulacaklardı*. (s.25)

Herhâlde saz heyetinin toplam yevmiesi olan dörtyüzyetmiş akçeyi *ödeyecekti*. (s.34)

Konaktaki kethûda efendi yahut kaftan ağasının yardımıyla Hızır Paşa'dan oğlu Veysel Bey için af *talep eyleyecek*, ama diyet olarak timsâlî bir tutarı ödemekten de *geri kalmayacaktı*. (s.59)

İşte intikam duygusuyla kıvranan bu Mevlevî dervişinin Kostantiniye'ye vâsıl olması, bir on gün daha *sürecekti*. (s.125)

Anlaşılan, bizi kırbaçlamaya kararlı görünen bu alçak adam, daha çok acı vermesi için kırbacını önce bu kükürtlü suya *batıracaktı*. (s.134)

Bâtın'ın oğlu Zâhir bu şehirde *zuhûr edecekti!* (s.166)

Kadı gittikten sonra kâtip, mahkeme masrafı olan yedi akçeyi, ithâmları asılsız çıkan softalardan *tahsil edecekti*. (s.172)

Dâvut, kendisine musallat olan hayâletle başetmeye çalıştığı ve Eflâtun'un Galata Mevlevîhânesi'nin mutfak-ı şerîfinde tahmîşçilik yaptığı sıralarda; Cüce Efendi, bir Perşembe gününün öğle namazını müteâkip Karacakalfa Câmii'nde, cümle âlem hikmetinden feyz alsın da hayır olsun diye *bir vaaz verecekti*. (s.175-176)

Buna göre Şeyh Efendi, dergâhtaki hücrelerinde Âbidin Ağa'nın, bilinmeyen bir mâhûr saz semâîsini meraklılarıyla *meşk eyleyecekti*. (s.207)

Ancak bunun gerçekten de ankâ kuşuna âit olduğunu asla aklına getiremeyecek olan Kalın Musa, ertesi günü yumurtayı sahanda pişirerek *yiyecekti*. (s.223)

Bu sırada asesbaşının dört adamı gelmeseydi, kudurmuş kalabalığın öfkeli neferleri Zâhir Hazretleri'ni oracıkta *öldüreceklerdi*. (s.233)

Çünkü bu bodrum, işitmemesi ve görülmemesi gereken bir duruma *sahne olacaktı*. (s.264)

Ayrıca doksanbir yaşında ruhunu teslim edecek bu efendinin çıkınında bulunan dörtyüz altun, kemeçesiyle dâima Hüzâm eserler çalmaya devam eden o meyûs oğlu, yani doksansekiz yaşında âhirete intikâl edecek olan Veysel Bey'in artık müzminleşmiş karasevdasına *bir şifâ olmayacaktı*. (s.266)

3.4. Geniş Zamanın Hikâyesi:

Bu nedenle arkadaşları ona “Kalın Musa” diye *hitap ederlerdi*. (s.17)

Çünkü bu efendi en başta, kahvehanesine gelen müşterilerini memnun edememekten *sakınırdı*. (s.28)

Mesai saatleri boyunca kapıda, efendileri ve yiğitleri az bir ücret karşılığında, üstâtlardan feyz, hayattan da kâm almaya dâvet eden bir çığırkan *beklerdi*. (s.28)

Çünkü bu çalgılı kahvehanede çalınan eserler, saz üstâtlarının mahâretini hakkıyla ölçmek için, o mevsimde güneşin bulunduğu burca göre *tayin edilirdi*. (s.28)

Böylesine hassas bir kulağı olmasa, Bağdasar elbette musikî ilmine bu kadar *vâkîf olamazdı*. (s.34)

Bunun için her gece Cenâb-ı Hakkâ *niyâz ederdi*. (s.44)

Baba Cafer’in mescidini günde beş vakit doldurur, hırsızlık ilminde saç sakal ağartmış zehir gibi bir ihtiyarı kendilerine imam seçip arkasında *namaza dururlardı*. (s.58)

Kostantiniye’nin fukarâ takımı, bu tefecilerin dükkânlarındaki yedi sekiz kilitli, dövme demirden kasalarında, dünyayı üç gün boyunca doyuracak miktarda altunun istifli olduğunu *söyler dururdu*. (s.64)

İşte, kurban bayramlarında ahâli, keserken belki bu usturayı kullanıyordur diye cellâdın dağıttığı eti asla *kabul etmezdi*. (s.99)

Kâinâtın âhengini bozmaktan, yaratılan her şeye zarar ve zevâl vermekten çekinen bu efendilerin zikir çektikleri mekân o kadar ferâh ve dingindi ki, zincire vurulmuş en saldırgan deliler ve zincirlerinden boşanmış en amansız fırtınalar bile, böylesi bir yerde *huzur bulurdu*. (s.121)

Babayiğit geçinen, ama yine de Musaf’ı bir öpüp alınlarına koyduktan sonra, muskalarına da güvenerek gece vakti tekinsiz eve yaklaşmaya cesaret edenler, ertesi sabah heyecanla, bu uğursuz mekândan sık sık inleme ve kahkaha seslerinin geldiğini meyhânede yârenlerine *anlatırlardı*. (s.127)

Eller ıslatıldıktan sonra, baş ve işâret parmakları haricindeki diğer üçer parmakla baş, diğerlerini değdirmeden önden arkaya doğru *meshedilirdi*. (s.199)

Buna göre, karısına üç kez “Boş ol!” deyip de daha sonra buna pişman olan erkeğin karısıyla tekrar evlenebilmesi için, karısının başka biriyle evlenip en az bir geceyi onunla birlikte geçirdikten sonra boşanması *gerekirdi*. (s.195)

Çünkü yüzünden iyilik akan birinin, dâima sahtekârın teki olduğuna *inanırdı*. (s.222)

Hepsi de nûrsuz suratlı ve nâmübârek şahıslar olan esirciler tâifesinin elinde, her keseye uygun, eli ağır ensesi kalın, dişli tırnaklı, demir bilekli zencilerden, bir deri bir kemik, cenaze gibi Habeşî hadımlara kadar türlü türlü esir *bulunurdu*. (s.219)

3.5. Gereklilik Kipinin Hikâyesi:

Mehteranda kös döven Musa'nın tazminatlar, hakk-ı huzur ve fazla mesai ücretleriyle birlikte, hiç de azımsanmayacak bir geliri *olmalıydı*. (s.26)

Fakat paranın asıl mekânı *Tahtakale olmalıydı*. (s.64)

Kim bilir hangi zavallıya ait bu kelleden hâlâ kan damladığına bakılırsa, idam az önce Eminönü'nde *infâz edilmiş olmalıydı*. (s.99)

Görüp kucaklaşmasının bir türlü nasip olmadığı bu meçhûl dostun sesi, yokuşun aşağısından bir yerden *geliyor olmalıydı*. (s.100)

Ona kalırsa bu pişman ihtiyar *teselli edilmeliydi*. (s.105)

Karaköy İskelesi'ne çıkan, Eflâtun'u çağıran esrârengiz kişi ya da kişiler buralarda bir yerde *olmalıydı*. (s.111)

Bu *bir mûcize olmalıydı*. (s.145)

Kadı sanki emir alıyormuş gibi ara sıra perdeye kulak verdiğiğine ve bazen de oraya doğru konuştuğuna göre arkada, kadıdan da kudretli, eli ağır ensesi kalın, dişli tırnaklı biri *olmalıydı*. (s.170)

Evet! Bu kadarı ona *yetmeliydi!* (s.175)

Aynı zamanda, ibriğin ağzı kibleyi *göstermeliydi*. (s.198)

Meselâ sol elin serçe parmağıyla, önce sağ ayağın küçük parmağından başlayarak sola doğru, ardından sol ayağın baş parmağından başlayarak yine sola doğru, her ayak parmak arası temizlenip *istihlâl edilmeliydi*. (s.199)

Misvak, sağ elin baş ve serçe parmağıyla alttan, diğer üç parmakla da üstten tutularak ağza *sokulmalı*, sağ ve sol yanlardaki dişlere de üçer kez *sürtülmeliydi*. (s.199)

Öte yandan, “Ettehiyâtü” duâsı okunduğu sırada, “Lâ îlâhe...” lâfzı söylenirken sağ elin işâret parmağı *kalkmalı*, “...illallah” denildiğinde de *indirilmeliydi*. (s.199)

Ama en önemlisi, son bir haftadan bu yana, geceleri tâ bu evden kulağa gelen şu akıl sır ermez musikî nasıl *açıklanmalıydı*? (s.211)

Ama saz semâîsi, onun hayır diyemeyeceği kadar *muhteşem olmalıydı*. (s.254)

3.6. Şartlı Birleşik Çekimler:

Şartlı çekimler, yukarıda değinildiği gibi, temel bir yargı bildirmezler. Birleşik çekimlerle de yan yargı kurma görevini üstlenirler.

Artık buraya âidim ve *destûr verilirse*, burada kalmak istiyorum. (s.142-143)

Zuhâl ve Müşteri arasındaki açığı *dikkate alınır*sa, işte bu yıldız Bâtın'ın oğlu Zâhir'den başkasını simgeliyor olamazdı. (s.165-166)

Kabadayılar nasıl ki “leşleriyle” anılıp korku *salıyorlarsa*, Rafael de “naaşlarıyla” yâd edilip “dehşet saçmaya” başladı. (s.184)

Şimdi Karacakalfa Câmii'ne gidip sabah namazlarını *edâ ederlerse*, Bayram'ın azâbı, biiznillâh kesilecekti. (s.200)

Gülâbî, Meymenet, Âmin, Kirkor ve Bağdasar'dan sonra benim de ölüm haberimi *alır*san-eğer bu mektubu okumaktaysan haberi almışsın demektir-bu masalın doğru olduğuna inanman lâzım. (s.243)

4. Bildirme eki ile yapılan çekimler:

Yukarıda sıralanan çekimlerle birlikte, Banguoğlu'nun, "Farklı bir anlatım getirmiş olmaktan ziyade bir kip için çevrik söz (périphrase) niteliği taşıır" dediği çekim şekilleri vardır. "+Dir" bildirme eki bazı kiplerin bütün kişileri üzerine gelerek anlam değişiklikleri meydana getirir. Bunlar fiilin gerçekleşmesi hakkında mutlaka, herhâlde, muhtemelen, umulur, belki gibi çeşitli anlamlar taşıırlar. Bu kullanışlar çevrik kip olarak sayılır. (Banguoğlu, 2007, 451)

Atabay, Özel, Çam (1981); isim cümlesi olarak adlandırdıkları bu türden yüklemli cümleleri şu şekilde açıklarlar:

"Bu tür isim cümleleri Türkiye Türkçesinde önemli yer tutar ve anlamla ilgili kimi özellikler gösterir. Bu özelliklerin başında güçlü bir olasılık anlamı ya da anlatımda kesinlik göze çarpar. Bildirme eki, tasarlama kiplerinden yalnız gereklilik kipiyle kullanılır. Bildirme kiplerinden de görülen geçmiş zaman ve geniş zamanda kullanılmaz." (Atabay, Özel, Çam, 1981, 79-80)

Ediskun da +Dir bildirme ekinin çekimli kiplere eklendiğinde isim cümlesi ya da cümlecığı meydana getirdiğini ve fiillere değişik anlamlar kazandırdığını söyler. (Ediskun, 1999, 243)

4.1. Öğrenilen geçmiş zamanda çekimlenmiş fiillerle kurulanlar:

Gülâbî'nin Efendimiz'den yedi altun daha istediği, bu bahşışı de koparıp huzurdan ayrılmasını takip eden günlerde de arsızlık ederek tekrar tekrar bahşış talep ettiği *söylenegelmiştir*. (s.14)

Hepsi, Cenâb-ı Hakk'ın verdiği nimet olan akli geri çevirmiş, üstelik bunu *ibâdet saymışlardır*. (s.177)

Öyleyse vâden artık *dolmuştur*. (s.236)

Rafael'in evindeki o yaratığı *işitmişsindir*. (s.240)

Belki *duymuşsundur!* (s.241)

4.2. Şimdiki zamanda çekimlenmiş fiillerle kurulanlar:

Paraya pula bu kadar düşkün olduğuna göre, anam avradım olsun ki zekâtını da *vermiyordur.* (s.87)

Kulakları hassas olduğu hâlde hiçbir şey işitmeyen kişi, O'nu *dinliyordur.* (s.231)

4.3. Gelecek zamanda çekimlenmiş fiillerle kurulanlar:

Ya ödeyecek ya da İslâm şeriâtına göre *katledilecektir!* (s.56)

Lokmalar boğazında büyüyünce tavuğu yemeyi pek *istemeyecektir.* (s.72)

Belki Kostantiniye'de musikî konusunda usta olan yedi kişiden biri, o 'hayat nağmesini' dinleyip *ölümsüz olacaktır.* (s.243)

1.2. İsim Kaynaklı Yüklemler

İsim kaynaklı sözcükler ek fiil ile yargı yüklenirler ve yüklem görevi üstlenirler. Görülen geçmiş zaman, öğrenilen geçmiş zaman, geniş zaman ve şart kipi çekimlerine girerler.

Romanda, fiil cümlelerinde olduğu gibi, isim cümlelerinde de en çok *görülen geçmiş zaman* kullanılmıştır. En az kullanılan ise *öğrenilen geçmiş zaman* çekimidir.

1.2.1. Kiplerine göre isim kaynaklı yüklemeler

1.2.1.1. Görülen Geçmiş Zaman:

Kıdemine ve rütbesine göre kimisi lâcivert, kimisi de kırmızı kaput giyip kavuklarına allı yeşilli destârlar sarmış bu âdemoğulları, *Hızır Paşa'nın mehter takımının neferleri idiler.* (s.15)

Bu ay misâli güzelin kiraz dudakları sanki *gonca-i handan*, gözleri *nergis-i fettân idi.* (s.42)

Ancak vaazlarında önce dinden imândan bahsetmesine rağmen, konuyu dönüp dolaşıp, bir küfür saydığı musikîye getirmesi *şaşırtıcıydı.* (s.48)

İşte bu seslerden meydâna gelebilecek en kusursuz ve yegâne nağme de *Kur'ân azîmüştan idi.* (s.49)

Evet! Bu yedi karışlık efendi, *bir asır önce yaşamış Birgivi Mehmet Efendi'nin Tarikat-ı Muhammediye adlı eserini defalarca okuyup hatmederek, Mevlevîlerin semâsının ve musikîsinin, kâfirliğin ta kendisi olduğuna hükmetmiş bir Kadızâdeli bir vâizdi.* (s.49)

Burası *misâfirlerin kabul edildiği bir ev kadar koskocaman, yüksek tavanını tam dokuz ahşap sütunun taşıdığı azametli bir mekândı.* (s.52)

Ne var ki, dilencinin bu gösterişsiz hâinden cesaret alıp ona doğru seğırtten Eflâtun, bu şahsın ne kadar nâmlı bir dilenci olduğunun, Dîvan Yolu'ndaki cümle esnâfça senelerdir bilindiğinden *habersizdi.* (s.92)

Yine ellerinde mekiklerle ağ ören yahut tamir eden Ermeni kadınları ve Surp Krikor Klisesi'nin o ağır çanını bile taşıyacak sağlamlıkta, kenevir halatlar ve organlar büken ipçiler de *buradaydı.* (s.110)

Çünkü seneler boyunca kulaklarından eksilmeyen o ses, aslında *ney sesi idi!* (s.124)

Bu gafiller, *Yedikule Kâhini'nin sözüne inanmış sâfdiller idi.* (s.158)

İşte "Galata Mevlevîhanesinin şeyhi" olarak tanınmaktan ziyâde, "ney" denilen o muhteşem, derin ve bir o kadar da yalın sazı, hazâketle ve ustalıkla üfleyip gönülleri açmasıyla bilinen Neyzen İbrahim Dede Efendi, *bu esin dolu insanlardan biriydi.* (s.140)

Anlaşılan o ki, ona şifâ verip bütün iflâh olmaz yaralarını ve marazlarını geçiren, ağrılarını ve acılarını dindiren, hem sağlığını hem de hayatını kendisine bahşeden Zâhir'e şükranlarını sunmak arzusu içindeydi. (s.214)

Çünkü Kostantiniye'deki en iyi musikî üstadı *Eflâtun'du*. (s.243)

Ama ilim, bu dünya hakkında değil de, asıl âhiret hakkında olduğu zaman geçer akçeydi. (s.251)

Bâtın, bilinemeyen ve görülemeyen olmaktan çok, bilinmemesi ve görülmemesi gerekendi. (s.264)

Aşkı anlatmayı âşık olmaktan daha fazla seven bu hayâlet, *Âsım'dı*. (s.268)

Belki de susmak, *gerçeği anlatmanın tek yolu*du. (s.269)

1.2.1.2. Öğrenilen Geçmiş Zaman:

Bir saz semâîsiymiş bu. (s.39)

Ama Âsım'ın hep yaptığıının tersine, semâînin makamı *Çargâh* değilmiş. (s.39)

Ayrıca dünya kadar parası *varmış*. (s.68)

Meğer Karûn kadar *zenginmişsin!* (s.114)

1.2.1.3. Geniş Zaman:

Ek fiilin geniş zaman çekiminde teklik ve çokluk birinci, ikinci kişilerde kullanılan ekler birinci tip şahıs ekleridir:

Üstelik *hacı hâlimle Peygamber Efendimiz'i rüyamda tam iki kez görmüş mübârek bir adamım*. (s.87)

Üstelik onların tekmilinin birden adlarının İsa olduğundan *şüpheliyim*. (s.108)

Biz *insanlara 'Gel' diyenleriz*. (s.122)

Anlatacaklarımı dinledikten sonra bana hak vereceğinizden kesinlikle *eminim*. (s.133)

Ben artık *neyin ıslığının*, ayrıca *onu işitmemiz için bize kulaklar ve dediklerini anlamamız için bir de gönüller veren Mevlânın aşığıyım*. (s.142)

Çünkü ben, *Kostantiniye'nin güçlü adamlarından biriyim!* (s.197)

- Üçüncü şahıslar ise, ya eksiz olur ya da “+Dlr” bildirme ekini alırlar. “-Dlr” ekinin düşmesi sonucunda eksiz yüklemeler ortaya çıkar. Bildirme eki isimlere eklenmediği zaman cümlede kesin bir yargı bulunur:

Ama etimiz ve kemiğimizle birer ölümlü olarak işin bizi ilgilendiren yanı çok *korkunç!* (s.40)

Evet, bir yol *var*. (s.108)

Bu hayâlet çok *öfkeli!* (s.155)

Bu eserde bir ağırlık *var*. (s.156)

Havası *vakûr ve ciddî*. (s.156)

Daha ilk hânede karamsar bir hava *var*. (s.156)

Ama efendim, bu eserde bir kusur olduğu *muhakkak*. (s.157)

Bağrımda tarifsiz bir sancı *var*. (s.197)

Ama her defasında verdiği duygu *farklı*. (s.212)

Perevelli ismini taşıyan bir tek kişi bile *yok*. (s.218)

Öte yandan tam yirmibir Alessandro *var*, ama soy isimleri ‘Perevelli’ *değil*. (s.218)

- Bildirme eki isimlere eklendiği zaman çoğunlukla kuvvetli bir olasılık anlamı verir:

Oraya gitmenin mutlaka bir çâresi *vardır*. (s.108)

- Bildirme ekinin kullanılmadığı cümleler daha özelde kalan bir anlamı ifade ederken, ekin kullanıldığı cümleler bir şey hakkında hüküm verme niteliğinde olan genel anlamları ifade eder:

Bilirsin orası *ıssız bir yerdir*. (s.39)

Şeriata göre artık kan parası *şarttır*. (s.56)

Ama bu dünyadaki en lezzetli yemek, *yağlı kuzu etinden yapılmış büryan kebâbidir!* (s.96)

İşte o Galata denilen şehir, *âdeta âhiret gibi bir yerdir*. (s.108)

Kusur *benim imzamdır*. (s.140-141)

Kusursuzluk, *Muhteşem Neyzen Batın'a mahsustur*. (s.141)

Çirkin bir şeyi güzel yapmak *mümkündür* ama, mükemmel bir şeyi güzel kılmak çok daha *zahmetli bir iştir*. (s.157)

Bu âyetin meâl-i âlîsine göre, Allah'ın gösterdiği doğru yol dışında başka bir yolu belleyen kişi *cehennemliktir*. (s.177)

Sessizlik de *bir perdedir*. (s.231)

'Es' bile bu perdeye kıyasla, *'ses'tir*. (s.231)

O yüzük *Kabil'in işâretidir*. (s.237)

1.2.2. “var” ve “yok” sözcüklerinin yüklem olduğu cümleler isim cümleleri arasında geniş yer tutar.

Benzeri her evde olduğu gibi, onun da bir avlusu ve arkada bir bahçesi *vardı*. (s.20)

Ortasında fıskiyeli bir havuzun bulunduğu bu kısmın üç bir tarafında, kırmızı kadife kaplı ve oymalı tahta parmaklıkla çevrili sedirler *vardı*. (s.28)

Ama peşrevleri, semâîleri ve oyun havaları için seçtiği bir tek makam *vardı*. (s.38)

Sağda ve solda bazı bazı, azâp içinde mezarlarından kalkan ölülerin kurumuş pençeleri gibi dolunaya uzanan çıplak ağaçlar *vardı*. (s.41)

Ayrıca dünya kadar parası *varmış*. (s.68)

Oraya gitmenin mutlaka bir çâresi *vardır*. (s.108)

Burada, Frenklerin CLAVICYMBALUM dedikleri, yan yana dizilmiş ve bazıları beyaz ve diğerleri siyah olmak üzere, toplam seksen beş anahtarlı bir musikî âleti *vardı*. (s.181)

Evet! Neyzen Bâtın da biliyor ki, ustacaydı ama ruh *yoktu*. (s.39)

Evin alt katında birkaç nefeslik dışında hiçbir pencere *yoktu*. (s.45)

Çünkü Baba Cafer'de bir mutfak ve ocak olmasına rağmen, zından sâkinlerinin iaşesi için ayrılmış bir ödenek *yoktu*. (s.57)

Mahmut Paşa Çarşısı'nda, dolap tâbir edilen dükkânlarının ahşap kepenklerini açıp kerevetlerine bağdaş kurarak bekleyen ve Câhiliyye devrinde Kâbe'deki putlar kadar sessiz ve hareketsiz tüccârlar burada *yoktu*. (s.66)

Koruyamız kollayamız *yoktur*. (s.70)

Elimden gelmeyecek iş *yoktur!* (s.197)

1.2.3. İsimler birçok cümlede bulunma hâl ekini alarak yüklem olmuştur:

Galata'da tefecilikle geçinenlerin birer şubesi de *burada idi*. (s.64)

Her gün binlerce altun sikkeye Padişâh Efendimiz'in tuğrasının darp edilip piyasaya sürüldüğü bu büyük bina, *Tatlıcı Bekir Ağa'nın dükkânını*

geçtikten sonra sağ tarafta, Mercan Ağa ile Yakup Bey'in evlerinin bitişiğindeydi. (s.91)

Yine ellerinde mekiklerle ağ ören yahut tamir eden Ermeni kadınları ve Surp Krikor Klisesi'nin o ağır çanını bile taşıyacak sağlamlıkta, kenevir halatlar ve urganlar büken ipçiler de *buradaydı. (s.110)*

Üstelik bazı hanımlar da *sokaktaydı. (s.118)*

Serviler ve kavak ağaçları arasındaki o lânetli ev, şimdi *karşısındaydı. (s.126)*

Fakat tabiatı Kavga ve Savaş olan Merih, *bu yedi yıldızın tam altındaydı* ve sanki onları bir kavgaya teşvik ediyordu. (s.166)

Körler kalabalık içinde kayboldukları sırada *Tavuk Pazarı fırınının önünde idiler. (s.174)*

Herkes *hayretler içindeydi. (s.224)*

Çünkü *şu yeryüzünde yeteri kadar yaşadığı, dünya nimetlerini fazlasıyla tattığı inancındaydı. (s.232)*

Bütün vücudu *kan revân içindeydi. (s.234)*

Kötülükten ve kirden kararmış o pis ve karanlık pelerini *üzerindeydi. (s.244)*

Her haftanın Perşembe günü Âsım'a sadece bir beste vermek niyetindeydi. (s.250)

2. Yüklem genellikle cümlenin sonunda yer alır. Bununla birlikte, yüklem cümlenin farklı yerlerinde bulunduğu örnekler de vardır.

Yüklem cümlenin sonunda olması, Türkçe söz diziminin başta gelen özelliklerindedir. Yardımcı unsurlar, ana unsurdan önce gelir. Yüklem dışındaki unsurlar, temel öge olan yüklemi tamamladıkları için yüklemden önce gelir. Yükleme en yakın öge genellikle belirtilmek istenen ögedir.

Yüklem cümle içindeki yeri bir anlamı öne çıkarma, vurgulama gibi sebeplerden dolayı değişebilmektedir.

2.1. Cümlelerin Sonunda Olan Yüklemeler:

Romadaki cümlelerin büyük çoğunluğunda yüklem sondandır.

Adamcağız kulak kabartsaydı, gece gizlice girdikleri evlerde mâsum çocukların kanını iştahla emen upirlerin dudak şapırtıları, insan eti yiyen lânetli gûlyabanîlerin homurtularını, yağmur ve kasvet yüklü kara bulutlardan ve kapkara kâbuslardan kopup gelen karakoncolosların böğürtülerini de *işitebilirdi*. (s.11)

Ama yatırılarından kalkan mübârek evliyâlar, lahitlerini terk eden lânetli ölümler ve nâmübârek yaratıklar hakkındaki efsane ve söylentilerin hakikâtin ta kendisi olabileceğini aklına bile getiremeyen ihtiyar bekçi, cinlerin fısıltısını dinlemek yerine kalın keçe abasına daha bir sıkı *sarıldı*. (s.12)

Din âlimleri medreselerde ve imamlar da cuma hutbelerinde öfkeyle, ölümlerle bedenini terk edip ahret yolculuğuna çıkan ruhun, pusulayı şaşırıp yaşadığımız şu ölümlü dünyaya geri dönmemesinin, hâşâ imkânsız olduğunu *beyan ediyorlardı*. (s.13)

Kalın Musa günün birinde ailesini toplayarak, Veysel'in, Dâvut'un ve Eflâtun'un kulağına ayrı ayrı; Recep, Şaban ve elbette Ramazan ayında hep birlikte niyet edilip oruç tutarlarsa, hem adam başı günde dört akçe tasarruf edeceklerini hem de sayısız sevâp kazanacaklarını *fısıldamıştı*. (s.24)

Ortasında fıskiyeli bir havuzun bulunduğu bu kısmın üç bir tarafında, kırmızı kadife kaplı ve oymalı tahta parmaklıkla çevrili sedirler *vardı*. (s.28)

Ortaya gelen mastori, "Kemençede muhteşem Bağdasar!" diye bağırınca, sırtına kara bir cüppe ve başına da yine kapkara bir kalpak giymiş, sıska ve gözlerinin sadece akı görünen kör bir ihtiyar ayağa kalkıp elini önce göğsüne, ardından dudaklarına ve alnına götürerek müşterileri *selâmladı*. (s.32)

Frenk tüccârların, muhtemel bir yangında kül olmaması için taştan yaptırdıkları ve içlerinde dünyanın dört bucağından gelen envaî çeşit malın muhâfaza edildiği devasa ambarların önünden *geçtiler*. (s.35)

Dâvut bağırarak isteyip de bağıramadığı o anda, kör ve sessiz ceninlerin, bağırtlak, saksağan ve karabatak kemiklerinin kaydığı kazanların fokurtusunu, Azrâil'in tırpanının acıyla kıvranan bedenlerinden koparttığı azâp içindeki ruhların çığlıklarını *işitti*. (s.41)

Sabahtan beri Veysel Bey'in başının etini yiyen Musa mahdumuna bir kez daha, "Unutma! Kesinlikle acıklı, dokunaklı bir şey çalma," diye *tembih etti*. (s.52)

Çekveleler ve İnebolu kayıkları da İsmailiye, Varna ve İzmit'ten aldıkları tavuk, yumurta, zeytinyağı ve pekmezden ibâret navlunlarını Bahçe Kapı İskelesi'ne *indiriyorlardı*. (s.61)

Atlastan cânfese, kutnîden sündüse, şitarîden meydanîyeye kadar her tür ipek kumaşın satıldığı kumaşçılar çarşısında, kocalarından alışveriş izni alabilen kadınlar, gözlerine kadar yüzleri yaşmakla örtülü olduğu hâlde, üzerlerinde ipekten, taftadan yahut kadifeden renk renk ferâceler ve yanlarında çocuklarıyla, birer haremağasının nezâreti altında dükkân dükkân *dolaşıyorlardı*. (s.66)

Yeşil türbenin hâcet penceresi önünde ise, beli bağlanarak artık cimâ yapamadığı için kederden göğsü daralıp döşeklere düşmüş ve ölüp ölüp dirilen kocalarının kefeni yırtması, kara sevdaya tutulup yorgan döşek yatan ve bağırılarında yanan aşk ateşinden kül olmalarına ramak kalmış mahdumlarının felâh bulması, güzelliğini çekemeyenlerce yaptırılan büyü sonucu yirmi yaşına gelmesine rağmen bir türlü isteyen çıkmayan gelinlik kızlarının kısmetinin açılması için, adak adayıp çaput bağlayan birkaç kocakarı *görünüyordu*. (s.88)

Eflâtun'un kaşından akan kan kesilmeye yüz tuttuğunda, "Heeeyt! Açılın bre! Padişah Efendimiz'in ulağı geliyor!" diye bağıra bağıra, altındaki yağız atı Edirne Kapısı'na doğru dört nala koşturan, kuşağında çifte piştov ile bir kulaklı yatağan ve boynundaki gümüş mahfazada ise, Allah bilir hangi voyvodanın kellesinin vurulup saraya gönderilmesinin buyrulduğu bir fermân-ı hûmâyûn taşıyan bir süvari rûzgâr gibi *geçti*. (s.90-91)

Tâ tersaneden gelip surlar ile kıyı arasından Tophane'ye kadar ilerleyen Büyük Yol'un yanında, denize çakılı kazıklar üzerinde derme çatma kurulmuş, müdâvimlerinin endişe etmeksizin felekten bir gece çalsınlar diye kollukçulara beher gece yüzer, hatta üçyüzer akçenin koklatıldığı bir dizi salaş meyhane *göze çarpıyordu*. (s.110)

Marûz kaldığı bu kaba muameleye şaşırان Eflâtun, tüccâra, "Ama Efendim! Beni siz çağırmadınız mı? Gelmemi bana siz söylemediniz mi?" diye sorunca; Rum tüccâr da onu, "Duâ et ki delinin dîvânenin tekisin! Hırsızlığa yeltendiğine göre sağ elini kestirmedığım için şükret kendi itikâdınca! Haydi, defol başımdan! Çek git!" diye *tersledi*. (s.114)

Babayiğit geçinen, ama yine de Musaf'ı bir öpüp alınlarına koyduktan sonra, muskalarına da güvenerek gece vakti tekinsiz eve yaklaşmaya cesaret edenler, ertesi sabah heyecanla, bu uğursuz mekândan sık sık inleme ve kahkaha seslerinin geldiğini meyhânede yârenlerine *anlatırlardı*. (s.127)

O zamanlar zindana atılmamış olan Veysel Bey'den, ama asıl dedesi Kalın Musa'dan amcasının ricâ minnetle koparabildiği izinle ve Şeyh İbrahim Dede Efendi'nin de ikrârıyla, dervişlerin ateşten gömleğini giymeye karar veren Eflâtun üç gün boyunca saka postunda dizleri üzerinde oturup uyumadan, uyulamadan, yemeden, içmeden, konuşmadan ve hattâ kımıldamadan *çile doldurmuştu*. (s.143)

Dâvut, kendisine musallat olan hayâletle başetmeye çalıştığı ve Eflâtun'un Galata Mevlevîhânesi'nin mutfak-ı şerîfinde tahmîşçilik yaptığı sıralarda; Cüce Efendi, bir Perşembe gününün öğle namazını müteâkip Karacakalfa Câmii'nde, cümle âlem hikmetinden feyz alsın da hayır olsun diye *bir vaaz verecekti*. (s.175-176)

Lokman sûresinin altı ve yedinci âyet-i kerîmelerinde sözü geçen, bazılarının insanları Allah yolundan saptırmak için satın aldıkları eğlenceli söz, yani "lehve'l hadîsi" ile murat edilenin, İbn-i Abbas'a göre, "Şarkı söyleyen câriye" olduğunu, bunun için musikînin haram sayılması gerektiğini *anlattı*. (s.178-179)

Kostantiniye'de, kutsal nefesi üfleyen Bâtın'ın oğlu Zâhir hakkında ahâli, "Bak işte! En sonunda peygamberliğini de ilân etmiş! Olacağı buydu! Din elden gidiyor!" diye konuşup bağırmaya başladığı sıralarda, bir öğle vakti, göz alıcı ve rengârenk giysileriyle bir kalabalık, daha doğrusu bir cenaze alayı, Cerrâhpaşa tarafından Edirnekapı Mezarlığı'na doğru *ilerliyordu*. (s.200-201)

Gökte hilâli gördüğü gecelerde Hüseyin Efendi'nin çaldığı o güzelim tamburu, tam dört filori saydığı kanûnu ve emânet iki kemeçleyle bir rebâbı *paramparça ettiler*. (s.233)

2.2. Cümlelerin Sonunda Olmayan Yüklemeler:

Romanda yüklem sonunda olmadığı cümleler az sayıdadır.

Bundan dolayı haremağalarına Padişâh Hazretleri'nin, efsun ve buhûrdanlarla hayâlet tehlikesinin bertaraf etmelerini fermân burduğu söylentisi de *ağızdan ağıza dolaşmıştı* bir zamanlar. (s.15)

İlk hânesi hariç, hiç kimse sonuna kadar dinleme talihine *erişememiş* bu eseri. (s.39)

Elindeki meşaleyi ağzına götürüp ateş yutan, sonra da ahâlinin üstüne püskürtüp insanların kaçışmasına neden olan bir ateşbâzın etrafını çevirmiş kalabalıktan *gelmişti* bu ses. (s.64)

Sanki helâ çukurundan eğilip almış gibi öğrenerek, iki parmağının ucuyla *tutuyordu* kâğıdı. (s.70)

Yiğidim *kurtar* bizi Âsım denilen şu adamdan! (s.70)

Ama *bunu yapmaya mahkûmdu* artık. (s.76)

Katil etme beni! *Defol* başımdan! Yallah! *Çek git* başımdan! (s.106)

Ne *bakıyorsun* öyle dik dik! (s.118)

Gidin bu zındıkların dergâhlarına! (s.177)

Gerçi bedenindeki piştov ve tüfenk kurşunu, ustura, saldırma, kasatura ve yatağan yaralarının haddi hesabı yoktu ama, defalarca yaralanmasına karşın Allahü Teâlâ, bu kuluna hiçbir hastalık *vermemiştii*, tâ ki Kostantiniye'nin orasında burasında hayâlet vak'aları duyulana kadar. (s.196)

Öte yandan, bana kalırsa bir değil birkaç kanûnla beş ya da altı kişi hep birlikte *yapıyor* bu musikîyi. (s.212)

Tak onu parmağına! (s.237)

Neyi eline alır almaz, o imkânsız sesleri üfleyince *anlamıştım* bunu. (s.241)

- Romandaki devrik cümlelerde özne ve cümle dışı unsur çoğunlukla cümlenin sonunda yer almıştır. Bu cümlelerde öznenin işaret zamiri “bu” sözcüğü olduğu, yüklem de isimden oluştuğu göze çarpmaktadır:

Daha doğrusu *piliç olmaya yüz tutmuş bir civcivdi* bu. (s.26)

Bir saz semâsiymiş bu. (s.39)

Belki de *kaderdi* bu. (s.40)

İmsak vaktinden tâ akşam ezanına kadar şehrin âsâyışinden ve düzeninden sorumlu olan subaşının sesiydi bu. (s.64)

Meşe ağacından oyulma, bir hayli eski, ama yine de evlâdiyelik, devasa bir kaşıktı bu! (s.73)

Tahmini doğruysa Âsım'ın hayâletiydi bu! (s.76)

Eflâtun olmalıydı bu! (s.80)

Büyük bir sebâtle günlerdir sürdürdüğü yolculuğunun artık son menziliydi bu. (s.125)

Kara Mustafa Paşa Câmii'nde cenaze namazı kılınan o fukarâ babası, o mübârek ve mukaddes zâtın, yani Galata Mevlevîhânesi'nin şeyhi olan Nuvârif Bursevî Efendi merhûmun cenazeleriydi bu. (s.129)

Gülümsemesine rağmen, acısından gözleri hâlâ yaşlı, elli yaşlarında bir Mevlevî dedesiydi bu. (s.131)

Cins cins canlı mahlûkatın ve yürüyenlerin ve sürünenlerin ve denizdeki balıkların, göklerdeki kuşların ve her şeyin hâkimi ilan edip mübârek kıldığı İnsan'ın sesiydi bu. (s.138)

Senelerdir, dinlemeye hasret kaldığı bir sestiydi bu. (s.180)

Kemânî Âmin ile miskalî Meymenet'in birâderleri olan tamburî Gülabî'nin cenazesiydi bu. (s.201)

Altı demir şeridin ufkî olarak çakıldığı, kalın meşe kerestelerden yapılmış gömme kilitli bir kapıydı bu. (s.206)

Değme neyzenin üstesinden gelemeyeceği güzellikte bir taksîmdi bu. (s.241)

- Cümle dışı unsurun sonda olduğu cümleler:

Taş döşeli ıssız sokaklarda işitilen sadece bu tıngırtılar değildi elbette. (s.11)

O küfrü sana aynen iâde ederim dedeciğim! (s.22)

Utan şu hâlinden dede! (s.22)

Tertip ettiği peşrevleri, semâileri ve besteleri ebced hesabında kullanılan harflerle kâğıda geçirmek, öğrendiği son şey değildi elbette. (s.30)

Ne münasabet! Allah korusun! Sen kanûnî Âsım'ın hikâyesini duymadın mı yoksa? (s.38)

Çünkü bir sâzendeye gelen ilhamın, hayattan bile daha değerli olabileceğini *düşünmüştü* belki. (s.40)

Aynî ya da nakdî olsun, hayır sahipleri *sadaka vermezlilik etmezlerdi* gerçi. (s.57)

Bu kâğıdı üç hafta kadar önce kapı eşiğimizde *bulduk* yiğidim. (s.70)

Evet, arkasında biri, bir şey *vardı* sanki! (s.75)

Fakat işe bak ki, Allah'ın sevgili kulu olduğum için beni için için *kıskanıyor* vesselâm! (s.87)

Ama zeminden de mavi bir ışık *geliyordu* sanki. (s.154)

Dâvut masallara *inanmazdı* gerçi. (s.264)

3. Yüklemin özelliği cümledeki diğer öğeleri de belirler ve cümlenin kuruluşunu şekillendirir.

Yüklemi geçişli fiilden oluşan cümlelerde nesne bulunurken, geçişsiz fiil ya da isimden oluşan cümlelerde nesne bulunmaz.

Romanda geçişli ve geçişsiz fiilden oluşan yüklemelerin sayısı birbirine yakındır.

3.1. Geçişli fiilli cümleler:

Hava aydınlanırken öylece, sırf gönlünden koptuğu için, sahibi olduğu çekirdeklerden birini başının gözünün sadakası olarak kör bir dilencinin çanağına *attı*. (s.18)

Şu zındığı falakaya *yatırın*. (s.56)

Torunu Dâvut'un bir ihtimal, ansızın çıkageleceğini düşündüğü için kapıyı *sürgüledi*. (s.59)

Çekveleler ve İnebolu kayıkları da İsmailiye, Varna ve İzmit'ten aldıkları tavuk, yumurta, zeytinyağı ve pekmezden ibâret navlunlarını Bahçe Kapı İskelesi'ne *indiriyorlardı*. (s.61)

Böylece, zarflarıyla birlikte elli kadar porselen fincanı teker teker *inceledi*. (s.69)

Yarasının derinliğine bakılırsa bacağının, müşterilerinden en az seksen akçe ücret kabul eden bir cerrâh tarafından kesilmesi gereken bu hamalın elinden saçılan dokuz altunu, tüccârın muhasebecisi gidip tek tek yerden *toplamişti*. (s.112)

Nitekim az sonra, semâhânenin sol tarafında bulunan mutfaktan, canlardan birisi, soluğu yettiğinde, "Hûûûû! Somata salâââ!" diye bağırarak kardeşlerini yemeğe *çağırıldı*. (s.131)

O Perşembe günkü ihyâ gecesinde akşam namazına müteâkip dokuzyüzdoksanlık tesbihle dergâhta hep birlikte "Allah" adını zikrederlerken çıkagelen bu perişan delikanlıyı görünce İbrahim Dede canlara seslenip kantaron yağı ve sargı bezi *istemişti*. (s.142)

Öfkelendiğinde ise bir ara, iri taneli doksandokuzluk kehribar tespihini kalabalığa doğru *fırlatmıştı*. (s.178)

Önde yürüyen iki kişi, birer uçlarından kavradıkları ağırca bir çuval *taşıyorlardı*. (s.225)

Hayat nefesi uğruna insanların öldürüleceğini tahmin ettiğim için Eflâtun'u *sakladım*. (s.243)

3.2. Geçişsiz filli cümleler:

Bu tekinsiz sedânın kaynağını görmek isteyen bekçi, elindeki feneri havaya kaldırdı ve karanlığın kendisinden gizlediği şeyi sanki daha iyi görecekmış gibi hafifçe *eğildi*. (s.12)

Ama ne gariptir ki, seyyar satıcılardan konu komşuya, muhtarından bekçisine kadar nerdeyse bütün mahalle evin önünde *toplanmıştı*. (s.19)

Ancak Kalın Musa, torununun kendisine engel olmasına fena hâlde *içerlemişti*. (s.21)

İlk kadehler nûş edildiğinde sohbetler *koyulaştı*. (s.32)

Dalgaların etkisiyle salındıklarında gemilerin karinalarından kopup gelen gıcırtilar, bazen bir kukumav kuşunun çığılığı ya da kanat sesi, bazen de tâ uzaklardan bir köpeğin uluması, yürüdükleri تنها sokaklarda *yankılanıyordu*. (s.35)

Ansızın, bir tehlike sezer gibi olduğundan Dâvut tam da arkasını dönüyordu ki, Bağdasar'ın yağlı ensesinde şaklayan bir tokadın sedâsıyla *irkiliverdiler!* (s.35)

Sokakta ne olduysa oldu, ertesi günden itibaren zavallı adam, surların dışında bulunan o ıssız yerdeki evine *kapandı*. (s.39)

Veysel Bey mahçubiyetten *susuyordu*. (s.53)

Masmavî gök yüzünde martılar çığılık çığılığa *uçuşuyordu*. (s.60)

Buraya söveleri damarlı mermerden yontulmuş, düz kemerli alçak bir kapıdan *giriliyordu*. (s.131)

Ama Şeyh İbrahim Dede Hazretleri adamakıllı *ciddîleşmişti*. (s.145)

Tegannî ede ede Alaca Hamam'a geldiğinde ise Zâhir'i takip eden kafiye bir tömbekzen, bir tamburî ve bir kudümzen de *katılmıştı*. (s.173)

Cüce Efendi'nin Sofuayyaş Mahallesi'ne yeni taşındığı ve Dâvut'un Nevâ'ya abayı yaktığı sıralarda, gecelerden bir gece, Bayram bağrında belli belirsiz bir sızıyla *uyandı*. (s.196)

Hana giren yeniçerilere sadece ondört onbeş yaşlarındaki iki çocuk ile Bayram *direndi*. (s.239)

Çıkınında bir şişe olduğu hâlde Sofuayyaş'a vâsıl olan Cüce Efendi, kendi evine uğramadan Kalın Musa'nın bahçe duvarının önüne *geldi*. (s.257)

3.3. Yükleme isim olan cümleler:

Burç resimleri haricinde duvarlar, dinî yahut dünyevî olsun, binbir konuda tasvirlerle *süslüydü*. (s.28)

Arkalarından hissettirmeden yaklaşarak kör Bağdasar'ın ensesine tokat şaplatıp kaçan da *bu Kıptî'ydi*. (s.36)

Bedeni, ruhu ve kalbi *soğuktu*. (s.40)

Yüzünde o gülümseme eksilmediğine göre, herhâlde kendine göre *mutluydu*. (s.82)

Yine ellerinde mekiklerle ağ ören yahut tamir eden Ermeni kadınları ve Surp Krikor Klisesi'nin o ağır çanını bile taşıyacak sağlamlıkta, kenevir halatlar ve organlar büken ipçiler de *buradaydı*. (s.110)

Bu mûcizevî gök cisminin altındaki Çalgı takımıyıldızına âit bir yıldız aşırı *parlaktı*. (s.165)

Çünkü Kostantiniye'deki en iyi musikî üstadı *Eflâtun'du*. (s.243)

4. Yüklem, isim veya fiil kaynaklı sözcük gruplarından oluşabilir.

Romanda yüklemi oluşturan sözcük grupları arasında en çok yer tutan birleşik fiillerdir. İsim kaynaklı sözcük gruplarından da sıfat tamlamaları romanda geniş yer tutmaktadır.

4.1. İsim tamlamasından oluşan yüklemeler:

Kıdemine ve rütbesine göre kimisi lâcivert, kimisi de kırmızı kaput giyip kavuklarına allı yeşilli destârlar sarmış bu âdemoğulları, *Hızır Paşa'nın mehter takımının neferleri idiler*. (s.15)

Bana kalırsa, uğradığı felâketin nedeni, *onun bu sokağa girmesiydi*. (s.39)

Hacı İskender bunları anlatırken gözlerinde beliren imân ışıltıları sanki *cehennem aleviydi*. (s.50)

Ama bu çarşı asıl, *her birinin râyiç değeri en az beşyüz altın olan yedi gayriresmî gediğin sahibi yedi yankesicinin ekmek kapısıydı*. (s.63)

Öyle ki, bir filori için istedikleri para, *yetmişiki okkalık yükü sallasirt edip Tahtakale'den tâ Mahmut Paşa Hanı'na kadar yokuş yukarı taşıyan bir hamala verilen ücretin tam yedi katıydı!* (s.64)

İmsak vaktinden tâ akşam ezanına kadar şehrin âsâyişinden ve düzeninden sorumlu olan subaşının sesiydi bu. (s.64)

Çünkü bu kadın, *daha geçen gece görüp vurulduğu, o âhû gözlü, o güzel sesli Nevâ'nın annesiydi.* (s.70)

Ama dallarına konan sakaların ötüp bülbüllerin çilediği, servi, kavak ve çınar ağaçlarının gölgesindeki bu küçük kabristan asıl, *o meşhûr Kekez Mustafa Efendi Hazretleri'nin mübârek türbelerinin bir devamıydı.* (s.88)

Anlaşılan o ki, kavganın sebebi, *arzuhalcilerden birinin, hemen yanındaki rakibinin müşterisini, "Benim ilmim onunkinden daha derindir. Okuma yazmayı bana Kahire Müftüsü öğretti," diye ayartmaya kalkışmasıydı.* (s.95)

İşte bu sırada, üçü Rum, beşi Ermeni ve kırmızı serpûşlarına bakılırsa dördü Yahûdi tam oniki tüccâr da haberi alır almaz, ellerinde çiftler çiftler kovalarla koşar adım iskeleye gelmişlerdi ki, her biri insâf merhamet nedir bilmeyen bu zevât, *elinde süpürge ve faraşla paralarını toplamaya çalışan Rum tüccârın alacaklılarıydı.* (s.114)

Çünkü seneler boyunca kulaklarından eksilmeyen o ses, aslında *ney sesi idi!* (s.124)

Cins cins canlı mahlûkatın ve yürüyenlerin ve sürünenlerin ve denizdeki balıkların, göklerdeki kuşların ve her şeyin hâkimi ilan edip mübârek kıldığı İnsan'ın sesiydi bu. (s.138)

Ben artık *neyin ıslığının, ayrıca onu işitmemiz için bize kulaklar ve dediklerini anlamamız için bir de gönüller veren Mevlânın aşığıyım.* (s.142)

Şeytanın seslenişi de *çalgı âletlerinin sesiydi.* (s.179)

Kemânî Âmin ile miskalî Meymenet'in birâderleri olan tamburî Gülabî'nin cenazesiydi bu. (s.201)

Böyle yapmasının sebebi, *günün birinde emr-i hakk vâki olduğu vakit, iki karısı ve onbir çocuğunun, kendi hatırasına hürmetsizlik ederek onun şânına ve nâmına yaraşır bir mezar yaptırmaktansa, miras bırakacağı parayı çatır çatır yiyecekleri korkusuydu.* (s.202)

Ramazân'ın ikinci günüydü. (s.232)

O yüzük *Kabil'in işâretidir.* (s.237)

Bodrumdaki koskoca kafesinin içinde, kızıl kızıl kan rengi gözleri ve şimşek gibi bembeyaz, sipsivri dişleriyle insanın yüreğine korku salan, terbiyecisi olan cücenin “Ejder” diye çağırdığı, devasa, kapkara ve aç bırakıldığı için son derece saldırgan bir köpeğin hırlamasıydı bu. (s.259)

Belki de susmak, gerçeği anlatmanın tek yoluydu. (s.269)

- İsim tamlamaları birçok cümlede +DA hâl ekini alarak yüklem olmuştur:

Veysel Bey ve çocuklar son derece büyük bir sıkıntının tam ortasındaydı. (s.25)

Çalgılı kahvehanesi, Beyazıt'taki Gediklikazan Hanı'nın hemen yanındaki o asırlık, o âbidevî çınar ağacının dibindeydi. (s.28)

Kadife bir mendile sardığı kemeçesi koltuğunun altındaydı. (s.51)

Gecelik takkesi adamın hâlâ kafasındaydı. (s.52)

Ancak nedense Hüseyin Efendi, müşterileriyle ilgilenmek yerine, kelli fellî görünen bir adamın yanı başındaydı. (s.67)

İşte burası, genişçe ve nispeten temiz tutulmuş kalabalık bir yolun köşesindeydi. (s.85)

Fakat tabiatı Kavga ve Savaş olan Merih, bu yedi yıldızın tam altındaydı ve sanki onları bir kavgaya teşvik ediyordu. (s.166)

Körler kalabalık içinde kayboldukları sırada Tavuk Pazarı fırınının önünde diler. (s.174)

Erganûnlu Kilise bu yol üzerinde, Ermeni Katolik Kilisesi'nin tam karşısındaydı. (s.216)

Çünkü yamak, kendi tâbiriyle, “Yasak Tad”ın peşindeydi. (s.228)

Büyük Kule Kapısı'ndan çıktıktan az sonra artık, Rafael'in uğursuz evinin önündeydi. (s.244)

Gece yarısı olduğu hâlde elinde ûduyla, Nevâ ile annesinin oturduğu evin tam karşısındaydı. (s.267-268)

4.2. Sıfat tamlamasından oluşan yüklemeler:

Daha doğrusu *piliç olmaya yüz tutmuş bir civcivdi* bu. (s.26)

Bu da *Kostantiniye’de, bir saz heyetine verilen en yüksek ikinci ücretti.* (s.34)

Meşe ağacından oyulma, bir hayli eski, ama yine de evlâdiyelik, devasa bir kaşıktı bu! (s.73)

Bu elbette *büyük bir hataydı.* (s.118)

Bununla birlikte, altun yıldızla çerçeveselendiklerine bakılırsa, bu canların en çok değer verdikleri yazı, *misâfir edilip gönlü yapılan bir gezginci dervişin siyâkatle karaladığı, bir “Allah râzı olsun” ifadesiydi.* (s.121)

Ne var ki en önemli eşyası, *kemerine sıkıştırdığı pırıl pırıl ekmek bıçağıydı.* (s.125)

Çünkü adam artık yaşıyordu ve onu yaşatan da *bu nefes idi.* (s.139)

Hücreesindeki en pahalı şey *saatlerin yanı sıra dakikaları da kadranında gösteren, Frenk yapımı bir sarkaçlı saattti.* (s.141)

İşte bu şeyhin günahlarından biri de, *yüzü gözü kanlar içinde ve derbeder bir hâlde dergâha gelen o delikanlıdaki musikî yeteneğini anlaması sonucu, Allahü Teâlâdan niyâz ve talep ettiği şeydi.* (s.142)

Bunlardan biri, *insanın göğüs hizâsına kadar gelen bir üçayak üstüne raptedilmiş bir kutuydu.* (s.150)

Ağız mantarla tıklı şeffâf bir cam şişeydi bu. (s.151)

Bunlar *ebcedle yazılmış şarkılar, peşrevler, semâîler, kârlar, besteler, âyinler ve oyun havalarından ibâret bir külliyâtti.* (s.157)

Ama kâhinin asıl ekmek kapısı, *Kostantiniye’nin dört bir yanından kalkarak tâ kapısına kadar gelip eşiğine yüz süren bazı müşterilere, kendilerinin tam dokuz kuşak sonrasına kadar zürriyetlerini hesaplayıp yazdığı şecerelerdi.* (s.160)

Bu *ağır bir suçtu.* (s.169)

Ancak kanarya, *Çapraz Bayram’ın sevdiği yegâne kuş değildi.* (s.193)

Altı demir şeridin ufkî olarak çakıldığı, kalın meşe kerestelerden yapılmış gömme kilitli bir kapıydı bu. (s.206)

Değme neyzenin üstesinden gelemeyeceği güzellikte bir taksîmdi bu. (s.241)

- Sıfat tamlamaları daha çok kişilerle yerlerin, mekânların betimlenmesinde kullanılmıştır.

Kişilerin betimlendiği sıfat tamlamaları:

İşte bu bebeklerden biri, o gün mahdumuna ikinci tokadı atmaya hazırlanan Kalın Musa'nın bileğini kavrayan Dâvut'tur. (s.24)

Câmiinin müezzini, namazında niyâzında, epeyce sofı bir âhîret adamıydı. (s.44)

Çünkü Hacı İskender asık suratlı, vakûr, gözlerinde imân ışıltılarının oynadığı bir din âlimiydi. (s.47)

Bununla beraber, mahkumlara sorulacak olursa her biri bizzat, hile hurda bilmez, helâl süt emmiş, cennetmekân kişilerdi. (s.58)

Gülsuyu ve kereste fiyatları âniden iniverdiği için sermayeyi kediye yükleyen eski bir tüccârdı bu dilenci. (s.65)

Hamamcı gerçekten de ince eleyip sık dokuyan biriydi. (s.68)

Evet! Dâvut cesur ve atak bir çocuktı. (s.79)

Üstelik hacı hâlimle Peygamber Efendimiz'i rüyamda tam iki kez görmüş mübârek bir adamım. (s.87)

Dizginlerinden tutup önü sıra yürüyen, sivri külâhlı bir Arap seyisin güttüğü, alnı beyaz akıtmalı hârika bir yağız ata binmiş, kasılıp şişindiğine bakılırsa burnu tâ Kaf Dağı'nda, zâdegân sınıfından bir delikanlıydı bu. (s.89)

Hakkın rahmetine kavuşan zât, Galata Mevlevîhânesi'nin pek muhterem şeyhi, cennetmekân Nuvârif Bursevî idi. (s.126)

Gülümsemesine rağmen, acısından gözleri hâlâ yaşlı, elli yaşlarında bir Mevlevî dedesiydi bu. (s.131)

Allah'a şükürler olsun ki sahibim iyi huylu, insanîyetli bir ihtiyardı. (s.135)

İşte Rafael'in evindeki o sırrı bilen yegâne kişi, *Nuvârif Bursevî Hazretleri'nden sonra bu dergâhın şeyhi olan İbrahim Dede'dir.* (s.137)

Bu mübârek neyzenin dergâhta en sevdiği kişi ise, *Kalın Musa'nın torunu, Veysel Bey'in mahdumu ve Dâvut'un ikiz kardeşi, sağır ve dilsiz Eflâtun Bey'dir.* (s.137)

Bu gafiller, *Yedikule Kâhini'nin sözüne inanmış sâfdiller idi.* (s.158)

Ayrıca kâhin *namuslu bir insandı da.* (s.160)

Öte yandan Yedikule Kâhini, *geleceğin olduğu kadar geçmişin bilgisine de vâkıf, zehir gibi bir tarihçiydi.* (s.160)

Yeni kadı ise, *koyu renk kavuğunun üzerine kara destâr sarmış, sırtına ise yine kapkara bir cüppe giymiş, ekşi suratlı bir zât idi.* (s.170)

Çünkü çok daha ahlâksız olan bu şahıslar, *yedi denizin dışarı attığı, habis ruhlu, âdî, ciğersiz, haram para ve yumruk hakkıyla geçinen kabadayı müsveddeleriydi.* (s.190)

Bu zât *elli yaşlarında, esmer olmasına rağmen yeşil gözlü, eyyâm görmüş, kös dinlemiş bir eski bıçkındı.* (s.192-193)

Çetenin bir diğer üyesi de, *iki öküz ve bir tarla alacak parayı biriktirmek için Anadolu'dan gelen, suratında dâima ha ağladı ha ağlayacak gibi bir ifadeyle dolaşıp çetenin haraçlarını toplayan, ufak tefek, hâlim selîm, sessiz ve epeyce de ezik biri olan Heybet'ti.* (s.194)

Çetenin reisi olan Çapraz Bayram, *taşı sıkırsa suyunu çıkaracak, sağlam ve gürbüz biriydi.* (s.196)

Gelecek vaadeden Venedikli bir çembalo sanatçısıydı. (s.216)

Ruûs-ı hûmâyûnla buraya tayin olunmuş kethûdâ efendi *şişmanca bir zât idi.* (s.219)

Bunları ona yapanlar, *teke tek kavga etmekten kaçan, ama savunmasız bir adamı dövmeye bayılan insanlardı.* (s.234)

Çünkü o, *kelimenin tam anlamıyla mükemmel bir neyzen idi.* (s.241)

- Mekânların betimlendiği sıfat tamlamaları:

Bilirsin orası ıssız bir yerdir. (s.39)

Zemin katında kapısı kilitli bir dükkan bulunan, kırmızı aşı boyalı bir evdi burası. (s.20)

Burası misâfirlerin kabul edildiği bir ev kadar koskocaman, yüksek tavanını tam dokuz ahşap sütunun taşıdığı azametli bir mekândı. (s.52)

Bu kapkaranlık zindan gerçekten de epey kasvetli bir yerd. (s.57)

Bu yol ise, sefer ilân eden Padişah Efendimiz ve hizmetkârlarından, başlarında yatırtmalı börkleri ve sırtlarında kırmızı çuhadan kaputlarıyla yeniçeri zâbitlerinden, vezirlerden ve paşalardan ibâret Alay-ı Hûmâyûn'un, yeni ülkeler fethetmek amacıyla geçit resmi yapıp yola çıktığı Divân Yolu idi. (s.85)

İşte o Galata denilen şehir, âdeta âhiret gibi bir yerdir. (s.108)

Gerçekten de burası bambaşka bir yerd. (s.110)

Galiba burası pek tekin bir yer değildi. (s.118)

Artık nedendir bilinmez, bir Mevlevî dervişini binlerce fersah uzaktan kendine doğru cezbeden bu tekinsiz ev, kesme karataştan yapılmış, pencereleri sımsıkı kapalı, iki katlı ve epeyce havaleli bir binaydı. (s.127)

O zamanlar mevlevîhânenin mutfağı, üstü tonozla örtülü kâgir bir binaydı. (s.130)

Konağın yanındaki küçük bina ise, Galata Mevlevîyeti'ndeki, Yahûdîler hâriç sağ ya da ölü olan her gayrimüslimin isminin, ana ve babalarının künyelerinin, ikamet ettikleri yerin ve sicilinin bulunduğu, Galata Voyvodası Benedetto Efendi'nin mekânıydı. (s.217)

4.3. İsim fiil grubundan oluşan yüklem:

Çünkü bir çekirdek, bir armut ağacı demektir. (s.18)

Elinden gelen yegâne iş armudî kemeçe çalmaktı. (s.51)

Amacı ise büyük düşünerek, yazacağı bu kitapla Padova 'daki o yüksek mektebin tâbiplerine ve ilâhiyâtçılara meydan okumaktı. (s.187)

Amacım, Kostantiniye'nin yedi musikî üstadı arasına girmektir. (s.243)

Cücenin en büyük umudu, *Âsım'ın anadilini ve bu dilde okuyup yazmayı bir an önce öğrenebilmektir.* (s.249)

4.4. Sıfat-fiil grubundan oluşan yüklemeler:

Biz insanlara *'Gel' diyenleriz.* (s.122)

Bâtın, bilinmeyen ve görülemeyen olmaktan çok, *bilinmemesi ve görülmemesi gerekendir.* (s.264)

4.5. Tekrar grubundan oluşan yüklemeler:

Siyah hırkası *yırtık pırtık*, çarıkları ise *delik deşik*ti. (s.125)

4.6. Bağlama grubundan oluşan yüklemeler:

Kör Bağdasar sıska olmasına sıskaydı ama, artık nedense, insanda bir tokat patlatma arzusu uyandıran ensesi epeyce *şişkin ve kat kattı.* (s.32)

Şarap dağıtıp sakîlik yapan o fettân ve fındırdek muğbeçlerin asıl günâhı, galiba *ateşe tapmak değil, belki de meyhane müşterilerinin gönüllerini aşk ateşiyle yakmaktır.* (s.32)

Kanûnla yapabildiği sadece ve sadece *hesap ve cambazlıktı.* (s.39)

Kurşun kaplı kubbelerle örtülü bu çarşı *hem serin hem de korunaklıydı.* (s.66)

Parmakları *upuzun ve sipsivriydi.* (s.76)

Yine eskisi gibi sessizdi ama yüzündeki gülümsemeye bakılırsa *gâyet mutlu ve huzurluydu.* (s.81)

Çünkü gelenler o zamanın nâmlı cellâdı Kara Ali ile yamağıydı.(s.99)

Şimdi hem sağır hem de dilsiz! (s.146)

Havası vakûr ve ciddî. (s.155)

Bundan başka Katâde'ye göre, şeytanın kur'ân'ı *şiiirler ve şarkılardı*. (s.179)

Kulaklarını örtecek kadar uzun saçları, *hem son derece yağlı hem pis hem de bitliydi*. (s.182)

Bu gereçlerin, yani cımbızların, kerpetenlerin, neşterlerin, iğnelerin, düz ve eğri makasların, çengellerin ve testerelerin hemen hepsi *paslı veya küflüydü*. (s.183)

Bu havasız, karanlık ve daracık yerde en çok parıldayan üç şey, *bir tek kandilin alevi, kerrât cetveline sık sık baka baka hesap yapan muhasebecinin sağa sola oynayan ışıltılı gözleri ve nihâyet, dövme demirden yapılmış, kapağı açık, yedi kilitli bir dolabın içindeki raflara istif edilmiş Sevilla kuruşları, Felemenk eküleri, Leh zolotaları, Venedik dükaları ve Beç sümünleriydi*. (s.192)

Bunlar, *bir ûdî, bir defzen, bir kemânî, bir rebâbî, bir kudünzen, bir tamburî, bir çengî, bir bedirzen, bir kanûnî, bir miskalî, bir tömbekçi, bir santurî ve elbette, Bâtın'ın oğlu Zâhir Hazretleri idi*. (s.229)

Bunu yaparken amacı sadece içeri *subaşının adamlarının girmesini önlemek değil, aynı zamanda içeriden firar edecek kişileri de handa tutmaktı*. (s.238)

4.7. Birleşik fiilden oluşan yüklemeler:

Romanda yüklemi oluşturan sözcük grupları içinde birleşik fiiller en çok yer tutanıdır. Farklı yapılardaki birleşik fiiller romanda geniş bir kullanım alanına sahiptir.

4.7.1. Bir isim ile bir yardımcı fiilden oluşan birleşik fiiller:

“et-, ol-, yap-, eyle-, kıl-, bulun-” gibi yardımcı fiillerinin isimlerle birlikte kullanılmasıyla kurulur. Bu tür birleşik fiillerin kullanım alanı çok yaygın olmakla birlikte, daha çok yabancı kaynaklı sözcüklerle kullanılır. Bu birleşik fiillerde isim unsuru sıfat-fiil de olabilir.

En işlek yardımcı fiiller, “et-“ ve “ol-“ fiilleridir.

4.7.1.1. Sıfat-fiil dışında bir isim ile bir yardımcı fiilden oluşan birleşik fiiller

“et-“ yardımcı fiili ile kurulan birleşik fiiller:

Çünkü bu çalgılı kahvehanede çalınan eserler, saz üstâtlarının mahâretini hakkıyla ölçmek için, o mevsimde güneşin bulunduğu burca göre *tayin edilirdi.* (s.28)

Kendilerini usûl makam bilgisine sahip “malûmatlı kerizci” addeden bu âdemoğulları, makamın icâp ettirdikleri sesleri tam hakkıyla değil, kâh azıcık pes, kâh birazcık tiz çalarak musikîlerine bir ruh verir, dinleyicileri *mest ederlerdi.* (s.37)

Bir vaazında musikîyle uğraşanların büyük bir günâh işlediklerini söyledikten sonra cehennemden şöyle *bahsetmişti:* (s.49)

Bu zavallılar, Kerbelâ hakkındaki, “Gökte melek, yerde her can ağladı” nakaratlı bir ilâhîyi bıkip usanmadan *tegannî ediyorlardı.* (s.65)

Ama füsûs ki, üflendikçe gönüllerdeki menhûs ufûnetin üfûl olduğu, bu füyûz dolu, tabîî bir vûs ve vûs’at taşıyan nefesler, hangi Yusuf-ı kalbîden nasıl hâsıl olur diye sanki, fusûl-ı Erbaa *teessüf ediyordu.* (s.123-124)

Ve Yaradan Dügâh makamında *terennüm etti.* (s.138)

Çünkü Nevâ'nın annesinin verdiği kâğıttaki saz semâîsini gece vakti her çaldığında, Âsım'ın o parlak mavi hayâleti odada hemen *zuhûr ediyordu*. (s.149)

Gerçi kâhinin söylediklerine dünya âlem inanmaktaydı ama, belki kehânet onların kuvvetli inançları sayesinde *tahakkuk etmişti*. (s.159)

Ayrıca, Hoşnak ve Tahmures'in ardından padişâh olan Cemşid'i, Evlâd denilen yerde Buyurâseb'in hangi hile ile yendiği, Yedikule Kâhini'nin kitabında dördüncü fâsılada *izâh edilmekteydi*. (s.161)

Yedikule Kâhini ise elinde usturlap olduğu hâlde, taraçasında gökyüzünü *rasat etmekteydi*. (s.165)

Gel gör ki, cenazeyi takip eden Kıptîler, özellikle arka tarafta zurna ve miskal üfleyen, davul darbuka tepen ve sine kemani çalan todilerin sazlarından yükselen nağmeye göre oralarını buralarını kıpırdatıyorlar ve hattâ *raks ediyorlardı*. (s.201)

Ahâlinin söyledikleri ve aktardıklarına bakılırsa, hâşâ, "Ben peygamberim!" diyen Zâhir'in Kostantiniye'de zuhûr ettiği sıralarda, yani Ramazan'dan birkaç gün önce, Nevâ'nın annesinin verdiği saz semâîsi üzerinde hâlâ çalışan, ama ne bir eksiklik ne de bir kusur bulamayan Dâvut'a, tâ dergâhtan Sofuayyaş'a kadar gelen temiz yüzlü bir delikanlı Şeyh İbrahim Dede Hazretleri'nin bir dâvetini *tebliğ etti*. (s.207)

Ara vermeden cesedin gözlerine, kulaklarına, kaşlarına, ağzına, burnuna *nazar ediyordu*. (s.226)

Tavan arası zifirî karanlıktı ama, buna rağmen aydınlık olan ayna, âdeta başka bir zamana âit esrârengiz bir nûr *neşreliyordu*. (s.266)

“ol-“ yardımcı fiili ile kurulan birleşik fiiller:

Nitekim hadîs ilmiyle uğraşanlara göre, Peygamber Efendimiz, davulu ve boru şeklindeki çalgı âletlerini kırmakla *emrolunmuştu*. (s.48)

Galata'da, ikinci ezanını okuyan müezzinin çağrısına uyup Karaköy Kapısı yakınlarındaki Yeni Câmii'nin avlusunda toplanan müminler şadırvanda tuhaf bir olaya *tanık olmuşlardı*. (s.60)

Yüzünde bir tiksinti *peydâ olmuştu*. (s.70)

Bu hâliyle Eflâtun kendisini, âdeta cin misali görünmez bir mahlûk gibi hissetmişti ki, işte bu arada birinin sanki ona, kısacık bir süre için de olsa baktığını *sezinler gibi oldu.* (s.86)

Gel gör ki, kulaklarında o esrârengiz ısığın tınladığı delikanlı *rencide olmadı.* (s.106)

Ancak haram süt emmiş ve elliyedi yıl hamallık yaptıktan sonra, işte şimdi gözünü para hırsı bürümüş bir namussuz, bir avuç altun aldıktan sonra *kaçacak gibi oldu.* (s.112)

Şarkı o derece tatlı ve ferâhlatıcıydı ki, istimâ edenler neşelenip keyiflendiler, gözleri parladı ve bir müddet için de olsa büyük bir saadete *nâil oldular.* (s.173-174)

Ama artık nasıl bir kaderse, Bursalı o güne kadar işlediği bütün kötülüklerden *pişman olmuştu.* (s.188)

Bu delikanlı geldikten az bir süre sonra, Şeyh Efendi enikonu *endişeli ve tedirgin olmuştu.* (s.211)

Belki Kostantiniye’de musikî konusunda usta olan yedi kişiden biri, o ‘hayat nağmesini’ dinleyip *ölümsüz olacaktır.* (s.243)

Ruhu huzur içinde göklere yükseldi ve yıldızlar arasında *kayboldu.* (s.268)

Bu efendi, sessizliği sessizce dinleyerek, Galata Mevlevîhânesi’ndeki mutfak-ı şerifindeki dibekte kahve dövme işini bırakmadı ve hiçbir zaman da *bir Mevlevî dedesi olmadı.* (s.268)

“eyle-“ yardımcı fiili ile kurulan birleşik fiiller:

Hattâ söylenenlere göre Padişâh Efendimiz, Gülâbî’yi ayağına getirip ona hayâletin eşkâlini sordu ve aldığı bilgilere karşılık olarak bu âdemoğluna on filori bahşiş *ihسان eyledi.* (s.14)

Ya Rabbi! Âlem-i ulvîye geçerken son kelâmımızı *tevhid eyle!* (s.50)

Çünkü ateşbâzların, alev püskürteyim derken, bir Nakşibendî şeyhinin mübârek sakalını, bir kâtibin ipek kaftanının eteğini, bir yeniçeri eskisinin palabıyıklarının ucunu yaktığını duyan Padişâh Efendimiz, böyle bir tedbirin alınmasını *fermân eylemişti.* (s.64-65)

Bundan dokuz sene önce üşenmeyip sure alayıyla hacca giderek Kâbe'yi yedi kere *tavaf eyledim* ve şeytan taşladım. (s.87)

Ve Yaradan Yegâh makamında *terennüm eyledi*. (s.137)

Ve Yaradan, yedinci günü mübârek kılıp *takdîs eyledi* ve dinlendi. (s.139)

Kâhin ellerini birbirine çalıp bir âh eyledi ve sabah nabazını kıldıktan sonra, eşeğinin yuvasına sağ ve selametle vâsıl olmasını Allahü Teâlâ'dan *niyâz eyledi*. (s.162)

Buna göre Şeyh Efendi, dergâhtaki hücrelerinde Âbidin Ağa'nın, bilinmeyen bir mâhûr saz semâîsini meraklılarıyla *meşk eyleyecekti*. (s.207)

Kabil, fâsıla vermeksizin cesede *nazar eyliyor*, belki de az buçuk bir pişmanlıkla onu, hiç olmazsa hâfızasında yaşatmak istiyordu. (s.226)

“bul-“ yardımcı fiili ile kurulan birleşik fiiller:

Zavallı yine *felâh bulmadı*. (s.197)

Kâinâtın âhengini bozmaktan, yaratılan her şeye zarar ve zevâl vermekten çekinen bu efendilerin zikir çektikleri mekân o kadar ferâh ve dingindi ki, zincire vurulmuş en saldırgan deliler ve zincirlerinden boşanmış en amansız fırtınalar bile, böylesi bir yerde *huzur bulurdu*. (s.121)

Aziz olsun *izzet bulsun!* (s.158)

Bu sabah güneş doğmadan önce, seni kıvrandıran bu acıdan kurtulup *salâh bulacaksın*. (s.198)

O zamanlarda pek şüpheli olan Dâvut ise, bunu bir tesadüf olarak yorumlamayı daha *akıl kârı bulmuştu*. (s.214)

En arkadaki ise, hakâret etmektense yere doğru tükürmeyi daha *yakışır bulmuştu*. (s.215)

“bulun-“ yardımcı fiili ile kurulan birleşik fiiller:

Dâvut giderken İbrahim Dede Efendi ona *şu ihtârda da bulundu:* (s.158)

Meselâ sol elin serçe parmağıyla, önce sağ ayağın küçük parmağından başlayarak sola doğru, Leziz Urfa yağının kokusunu alan o ağzı düdüklü erketeci elinde bir baklava tepsisiyle yanlarına geldi ve “Buyurun ağalar. Âfiyet bal olsun. Kokusunu alınca canım çekti. Gerçi zorla aldın ama biz zaten harâmi değil miyiz?” diye, çetenin adamlarına *izzet-ü ikrâmda bulundu.* (s.206)

“yap-“ yardımcı fiili ile kurulan birleşik fiiller:

Bir an önce Anadolu’daki köyüne dönüp iki öküz ile bir tarla satın alma hayalleri kuran Heybet, ek gelir için bir vakitler de *hüllecilik yapmıştı.* (s.195)

Ne gariptir ki, saz semâisi hitâma erinceye kadar, “Kusur benim imzâmdır!” diyen Şeyh Efendi *bir tek hata bile yapmamış,* bir tanecik olsun çürük ses üflememişti. (s.208)

Bu kadın, bir ay sonra, kendisini boşaması için piştovla tehdit ettiği kocası Heybet’in yerine bir başka yiğitle *mutlu bir evlilik yapacak,* Heybet ise geçimini hüllecilikle sağlayacak ve üstün yeteneğiyle yapacağı bu iş ona çok para getirecekti. (s.238-239)

“kıl-“ yardımcı fiili ile kurulan birleşik fiiller:

Akıl başta değil de yaşta olduğundan mıdır, genç imam cemaate *namazı çok hızlı kıldırırdı.* (s.45)

4.7.1.2. İsim unsuru sıfat-fiil olan bir isim ile bir yardımcı fiilden oluşan birleşik fiiller:

Bu birleşik fiillerde isim unsuru bir sıfat-fiil olabilir. “ol-“ ve “bulun-“ yardımcı fiilleri, değişik zaman kesimleri içindeki sıfat-fiillerle birlikte kullanılarak birleşik fiil oluşturur.

Bu tür birleşik fiiller “karmaşık fiiller” olarak da adlandırılmıştır. (Banguoğlu, 2007, 482; Korkmaz, 2003, 801)

4.7.1.2.1. -miş ekli sıfat-fiiller ile “ol-“ yardımcı fiilinin birleşmesiyle kurulanlar:

Bitmiş, tamamlanmış bir eylemi ifade ederler. Zamanda öncelik anlamı katarlar. Bir oluşun bitmişliğini geçmiş zamana, geniş zamana, şimdiki zamana veya gelecek zamana yayarlar. Bu birleşik fiiller “öncelik fiilleri” olarak da adlandırılmıştır. (Banguoğlu, 2007, 482; Korkmaz, 2003, 801)

Kalın Musa'nın hesabına göre tam dörtyüzyirmi akçe *biriktirmiş olmalıydılar*. (s.25)

Öyle ki, Allahü Ekber deyip secdeden kalkarken cemaat daha yeni secdeye *varmış oluyordu*. (s.45)

Kim bilir hangi zavallıya ait bu kelleden hâlâ kan damladığına bakılırsa, idam az önce Eminönü'nde *infâz edilmiş olmalıydı*. (s.99)

Bu ses azıcık daha pes olsaydı, neyden kaba geveşt *üflenmiş olacaktı*. (s.144-145)

Duâsı *kabul edilmiş olmalıydı* ki, üç gün sonra vuslat gerçekleşti: (s.162)

Yamak, tavaya döktüğü pirinci tereyağında kavurmak yerine, üzerine bol bol barut döküyor, barut ateş aldığında da pirinç *kavrulmuş oluyor*, tereyağ ise daha sonradan ekleniyordu. (s.229)

Sabah vakti, sol gözü artık kör olan Yedikule Kâhini uzunca bir uykudan yeni *uyanmış olmalıydı* ki, döşeğinde doğrulduktan sonra epey bir gerindi. (s.264)

- Çoğunlukla “ol-” yardımcı fiili kullanılmakla beraber bu yapı içerisinde “bulun-“ yardımcı fiili de kullanılır:

İşte bu sokakta hayâletle burun buruna gelip ödleri patlamak sûretiyle yatalak olanların, dili tutulanların ya da en azından saçları bembeyaz kesilenlerin sayısı *onikiyi geçmiş bulunuyor*. (s.38)

İşin kötüsü, çorbayı getiren kocakarı pilavın demlenmekte ve tavuğun da haşlanmakta olduğunu adamın yanında *söylemiş bulunuyordu*. (s.73)

4.7.1.2.2. -(l)r/-Ar ekli sıfat-fiiller ile “ol-“ yardımcı fiilinin birleşmesiyle kurulanlar:

Bu birleşik fiiller devam etmekte olan, alışkanlık halinde süren bir eylemi ifade ederler. “Başlama fiilleri”, “alışkanlık fiilleri” gibi isimlerle adlandırılmıştır. (Banguoğlu, 2007, 484; Korkmaz, 2003, 803)

Ama zavallı kanarya o kadar korkmuştu ki, o günden sonra *ötmez oldu*. (s.30)

Öyle ki, ne zaman ezan okusa, Kostantiniye'nin bütün horozları *öter*, bütün köpekleri de *ulur olmuştu*. (s.45)

O kadar şen ve o kadar keyifli bir nağme döktürdü ki, efendilerinin huzurunda olmalarına rağmen hizmetkârlar bile neşelenip elleriyle *usûl vurur oldular*. (s.54)

Saçı yağlı olduğu için bu tarak zamanla onca yağı eme eme doymuş ve rengi *siyaha çalar olmuştu*. (s.182)

İşte o günden sonra Bursalı, sık sık mevlevîhaneye *gider olmuş*, bu da Tağut'u adamakıllı kızdırmış ve ateşini iyice yükseltmişti. (s.188)

O günden sonra bu yaşmağı ibâdet eder gibi günde beş kez *koklar olmuştu.* (s.253-254)

4.7.1.2.3. -AcAk ekli sıfat-fiiller ile “ol-“ yardımcı fiilinin birleşmesiyle kurulanlar:

Niyet halinde ifade edilen bir hareketi bildirirler. “Niyet fiilleri” olarak da adlandırılmıştır. (Banguoğlu, 2007, 485; Korkmaz, 2003, 806)

Bu yapının romanda sadece şartlı yan cümle kuruluşlarında kullanıldığı görülüyor:

Bununla beraber, mahkumlara *sorulacak olursa* her biri bizzat, hile hurda bilmez, helâl süt emmiş, cennetmekân kişilerdi. (s.58)

Ezkaza mahpuslardan biri *tahliye edilecek olsa*, huylunun huyundan dünya durdukça vazgeçmeyeceğini bilen zindancıbaşı, ona hayırdûâ ederek , “Allah güle güle gitmek selâmetle dönmek nasip eylesin!”der, mahpus da ona, “Gidip de dönmek var, dönüp de bulmamak var! Haydi! İzzet-ü ikbâl ile !” diye cevap verdikten sonra çıkarken, zindancının biri, selâmetle gidip gelmesi muradıyla arkasından bir kova su dökerdi. (s.58)

4.7.1.2.4. “-yor” eki ile “ol-“ yardımcı fiilinin birleşmesiyle kurulan birleşik fiiller:

Bu kuruluştaki birleşik fiillerde, “-yor” eki sıfat-fiil görünümündedir. Yakın geçmişte ortaya çıkan tamamlanmış veya devam etmekte olan bir hareketi karşılarlar. (Karahan, 2004, 75)

Çağrı, iki sokak ötedeki Bodrum Câmii tarafından, belki de Divân Yolu’nda bir yerden *geliyor da olabilirdi.* (s.83)

Bu ışık kaynağı da, herhâlde daha küçük damarları ve hattâ sinirleri görmesine *yol açıyor olabilirdi.* (s.183)

Ayrıca Rafael işini *ciddîye alıyor olmalıydı* ki, tavana bir de otuz mumluk billûr bir âvize astırmıştı. (s.183)

Dergâhta binbir günlük çile dolduran herkesin ve bütün muhiblerin, o evin önünden geçerken selâm vermek için baş kesmeleri hangi sebepten *lâzım geliyor olabilirdi?* (s.211)

Eğer herkes, üflenmiş bir nağmeyi sinesinde taşıyor ve onu mırıldanıyorsa, bu varlık neyi *tegannî ediyor olabilir?* (s.242)

Fakat o, nasıl olur da bu kısacık nağmeyi binyıllardan bu yana *tekrar ediyor olabilir?* (s.242)

4.7.2. Bir fiil ile yardımcı fiilden oluşan birleşik fiiller:

Tasvir özelliği taşıyan bir yardımcı fiilin, zarf-fiil eki almış bir fiille birleşmesiyle oluşurlar. Asıl fiil başta, yardımcı fiil sonda bulunur. Yardımcı fiil, asıl fiili tasvir etme görevindedir. Yardımcı fiiller –A, -I, -Ip zarf-fiil ekleriyle asıl fiillere bağlanırlar.

Bu gruptaki birleşik fiiller dört türdür: “*bil-*” fiili ile yapılan yeterlilik fiili, “*ver-*” fiili ile yapılan tezlik fiili, “*gel-*”, “*kal-*”, “*dur-*” gibi fiillerle yapılan süreklilik fiilleri ve “*yaz-*” fiili ile yapılan yaklaşma fiili. Romanda bunlardan üçü bulunmakta, yaklaşma fiili bulunmamaktadır.

Bu birleşik fiillerde “*başla-*, *çalış-*, *iste-*” gibi fiiller de, “*-mAyA başla-*, -*mAk iste-*, -*mAyA çalış-*” kalıpları içinde yardımcı fiil olarak görev yapabilir. (Karahana, 2004, 79)

4.7.2.1. Yeterlilik fiilleri

Gerçi Dâvut’un kalbi en büyük aşkı bile *taşıyabilirdi*. (s.44)

Ama daire kapıcısı ağa, et olmadan elbette *ağırlanamazdı*. (s.72)

“Eğer adın İsâ ve lâkabın da Mesih ise, su üstünde yürüyerek *geçebilirsin!*” (s.108)

Seni oraya geçirirsem emeğimin ve onca zahmetimin karşılığını *ödeyebilecek misin?* (s.108)

Zayıfı görünce zâlim kesilen çocukların yağdırdıkları taşların, bu zavallıların bedenlerinde açtığı yara bereler, aslında yolun tam karşısındaki dükkânında binbir derde devâ ilâçları hazırlayıp satan eczâcı Levi'ye ödenecek üç beş kuruşla *kapatabilirdi*. (s.116)

Eğer içinde o muazzam kin olmasaydı, derviş kendisini binlerce fersah uzaktan tâ buraya kadar ulaştıran Cenâb-ı Hakk'a *şükredebilirdi*. (s.125)

Karım ve kızım ne kadar ısrar edip yalvardılsa da beni *engelleymediler*. (s.135-136)

Merak ettim, kulağına gelen şu ıslığı, işte bu neyden *üfleyebilir misin?* (s.145)

Gündüzleri ise değil üd çalmak, hiçbir musikîyi *dinleyemiyordu*. (s.150)

Ancak ölümün kardeşi olan uykunun onu kör olmaktan kurtaracağını *bilemezdi*. (s.161)

İsmail Pehlivân denilen bu iri yarı, zebellâ misâli pehlivan, bir oturuşta bir kuzu ve bir tepsi baklava *yiyebilirdi*. (s.193)

Tamamen kireç beyazına boyanmış bu süssüz şatafatsız odada insan, gözlerini açıkken değil, ancak kapatırken daha çok şey *görebilirdi*. (s.211)

Belki de, ancak anlatılacak hiçbir şey kalmayınca şarkı *söylenbilirdi*. (s.230)

4.7.2.2. Süreklilik fiilleri

dur-, *gel-*, *kal-* gibi yardımcı fiiller ile kurulur.

kal- yardımcı fiili ile:

Gecenin karanlığında Dâvut, o esrarengiz sokağa *bakakaldı*. (s.40)

gel- yardımcı fiili ile:

Gülâbî'nin Efendimiz'den yedi altun daha istediği, bu bahşışı de koparıp huzurdan ayrılmasını takip eden günlerde de arsızlık ederek tekrar tekrar bahşış talep ettiği *söylenegelmiştir*. (s.14)

dur- yardımcı fiili ile:

“-*lp*” zarf-fiil eki almış fiillerle kullanılarak süreklilik anlamı verir.

Başında Mevlevî külâhı ve üstünde etekleri açılmış tennuresi ile semâ ediyor, bir kolunu yukarı açmış *dönüp duruyordu*. (s.13)

- *dur-* yardımcı fiili ile kurulan birleşik fiillerde asıl fiil çekimli hâlde olabilir. Bu yapı içinde kip eki, zarf-fiil eki işlevini görür.

- Asıl fiilin geçmiş zamanda çekimlendiği birleşik fiiller:

Cehenneme gidesice adam, saatler boyu kırbacını bir arkadaşımın bir benim sırtıma *indirdi durdu*. (s.134)

Yolda bir de Dâvut'a, öldükten sonra hangi insanların hortlayacağını *anlattı durdu*. (s.152)

Cüce Efendi daha, dinin sünnetleri ve edepleri hakkında, tâ sabaha kadar buna benzer bir nice şey *anlattı durdu*. (s.199)

Haftalarca bu sonatı çembalo ile seslendirme fırsatını *bekledi durdu*. (s.256)

- Asıl fiilin geniş zamanda çekimlendiği birleşik fiiller:

Kostantiniye'nin fukarâ takımı, bu tefecilerin dükkânlarındaki yedi sekiz kilitli, dövme demirden kasalarında, dünyayı üç gün boyunca doyuracak miktarda altunun istifli olduğunu *söyler dururdu*. (s.64)

O civârda yaşayan ahâli ise, Mevlevîlerin bu sevgi gösterisinin hemen ardından, evin içinden korkunç bir inlemenin işitildiğini, bire bin katarak meyhanelerde *anlatır dururdu*. (s.128)

git- yardımcı fiili ile:

“-lp” zarf-fiil eki almış fiillerle kurulur.

Yolun iki tarafında, dünya kadar malın satıldığı ahşap dükkânlar *uzayıp gitmekteydi*. (s.63)

Hüzünlü ama vâkur görünen Mevlevîler ve canlar dışındaki hemen herkesin hıçkırıkları ve feryâtları *sürüp gidiyordu*. (s.130)

4.7.2.3. Tezlik fiilleri

Ansızın, bir tehlike sezer gibi olduğundan Dâvut tam da arkasını dönüyordu ki, Bağdasar'ın yağlı ensesinde şaklayan bir tokadın sedâsıyla *irkiliverdiler!* (s.35)

Kadının yeşil gözlerinden yayılan ışığı tâ yüreğinde hissedene Dâvut *gülümseyiverdi*. (s.42)

İkisi birden koparmak için butları çekmeye başladılar. Ne var ki, but yağlı olduğundan Musa'nın elinden *kurtuluverdi*. (s.74)

Ama pabucu ayağından *fırlayıverdi*. (s.95)

İşte, fakirlerin kemiğe üşüştüğü o anda Eflâtun, nasıl olduysa, bu pisboğaz efendi ile *göz göze geliverdi*. (s.97)

Fakat, parçalanın sandıktan çevreye belki de yüzbinlerce altın para *saçılıvermişti!* (s.111)

Dokuzar dirhemlik Nemçe eküleri, sarrafların “yaldız” tâbir ettikleri Venedik dükaları, Mısır’ın şerefi altunları, Lehistan zolataları, İspanyolların Sevilla kuruşları ve sekiz buçuk dirhemlik aslanlı Felemenk eküleri, büyük bir gürültüyle düşer düşmez, çingirdaya tıngırdaya oraya buraya yuvarlanarak ortalığa *dağılıverdi.* (s.112)

Karaköy Kapısı’na doğru yirmi adım kadar koşmuş koşmamıştı ki bir piştov patladı ve bacağından vurulan adamcağız yere *kapaklanıverdi.* (s.112)

Rahmetliye karşı son vazifesini lâıyıkıyla yaptığına kanaat getiren derviş oradan tam çekip gidiyordu ki, bir el koluna *yapışıverdi.* (s.131)

Böylece, “musikîdeki şeytan” ruhuna *giriverdi.* (s.181)

Bu kısacık arbedenin sonunda yakalanan çocukların suratında bir iki şaplak patlatıldıktan sonra bunlar *salıverildi.* (s.239)

4.7.2.4. Diğer bir fiil ile yardımcı fiilden oluşan birleşik fiiller:

“*başla-*, *çalış-*, *koyul-*, *yelten-*, *kalk-*” gibi bazı fiiller, “*-mAyA başla-*, *-mAyA çalış-*, *-mAyA koyul-*, *-mAyA yelten-*, *-mAyA kalk-*” kalıpları içinde yardımcı fiil olarak da kullanılır ve birlikte kullanıldığı hareket isimlerini tasvir eder.

***başla-* yardımcı fiili ile kurulanlar:**

Kanûnîler, neyzenler ve kemânîler bunu gurur meselesi yapıp kıyasıya *çalışmaya başladılar.* (s.30)

Bu olaydan sonra ahâli musikînin sadece Enderûn’da, mevlevîhânedeye da çalgılı kahvehanelerde değil, fakat aynı zamanda, Şehremini tarafındaki Ağa Çayırı’nda obalarını kurmuş Kıptiler arasında da öğrenilebileceğini *düşünmeye başladılar.* (s.31)

Derken Kirkor’un avucuna paraları ikişer ikişer *saymaya başladı.* (s.34)

Bunları bir bir işiten kapıcı ağanın da gevezeliği tutmuş, mahdumunun altı ay önce yapılan düğününün ne kadar debdebeli olduğunu *anlatmaya başlamıştı.* (s.73)

Karışık düşünceler içinde kalan Dâvut, raftan eski üdunu alıp telleri âhenkledikten sonra semâîyi *çalmaya başladı.* (s.75)

Bu yüzden Eflâtun, Sofuayyaş Mahallesi'nden yukarı doğru giden o daracık, tümsekli çukurlu, inişli çıkışlı, girintili çıkıntılı yol boyunca *ilerlemeye başladı.* (s.83)

Kolundan tuttuğu Eflâtun ile içeri giren Dâvut, horlaya horlaya uyuyan dedesi Kalın Musa'nın yattığı sedirin ucuna iliştikten sonra, İbrahim Dede'nin yazdığı mektubu *okumaya başladı:* (s.240)

çalış- yardımcı fiili ile kurulanlar:

Kararlı ve hızlı adımlar atan ihtiyar önde giderken, ince yapılı ve narin oğlu da kamburunu çıkarmış, öksüre tıksıra ona *yetişmeye çalışıyordu.* (s.51)

Bu sözleri işiten Mevlevî dervişleri de utana sıkıla ellerini hırkalarının içine daha bir çekerek, parmaklarındaki akik, yeşim ve hattâ elmasların pırıldadığı altun yüzükleri *göstermemeye çalışırlardı.* (s.141)

Rafael yılanın kuyruğunu bir kerpetenle yakaladıktan sonra *çekmeye çalıştı.* (s.187)

Kırlarda ve ıssız yerlerde ağzında bir çakıl taşı alıp hayali bir cemaate nutuklar atıyor, evde ise, ağzına yaklaştırdığı bir mumun alevini titretmeden *konuşmaya çalışıyordu.* (s.251)

koyul- yardımcı fiili ile kurulanlar:

Amca ve yeğen o karanlıkta ve yağmurun altında ellerinde muşamba fenerlerle sokak sokak dolaşip Eflâtun'u *aramaya koyuldular.* (s.80)

Eflâtun umutla tâ Eminönü'ne uzanan Arnavut kaldırımından aşağı *inmeye koyuldu.* (s.100)

Derken kıkır kıkır gülerek ona *nanik guguk yapmaya, onu tiye almaya koyuldular.* (s.174)

Dâvut da şaşırın Tağut'un dilini *çekmeye koyuldu.* (s.245)

Kadınlar evin ahşap döşemelerini kan ter içinde soda ve fırçayla temizlerken, bir taş ustası da evin kapısına çıkan yedi taş basamağı *düzeltmeye koyulmuştu.* (s.47)

yelten- yardımcı fiili ile kurulanlar:

El, birkaç kez daha *yakalamaya yeltendi.* (s.154)

kalk- yardımcı fiili ile kurulanlar:

Bunun için çevrede birikip olayı seyredenler arasından bir dervişi gözüne kestirdi ve kölesine daha da eziyet etmek için, ruhunu Allah'a ve âhirete adanmış bu adamın asâsına yapışıp zorla elinden *almaya bile kalktı.* (s.104)

4.7.3. Anlamca kaynaşmış birleşik fiiller:

Binaya girdi ve açmadan önce kulağını kapıya dayayıp içeriye *kulak verdi.* (s.13)

İşte asıl, bu gece yarısı olanlardan sonradır ki, hayâlet efsanesi *ağızlarda sakız oldu.* (s.14)

Ancak günün birinde sivri akıllı biri, bu kuşu hayata bağlayacak ve yeniden şakıması için ona âdeta ilhâm verecek bir babayiğidin cihanda bulunmadığına *kalıbını bastı.* (s.30)

Amcasının kahvehanesinden *elini eteğini çekti.* (s.31)

Gözü gibi bakıp semirttiği Zümrüankâ'yı görünce *Kalın Musa'nın içi cız etmişti.* (s.74)

Ancak anlaşılan o ki, çocuğa musallat olduğuna inanılan cinlere bu da *vız gelip tırıs gitmişti.* (s.82)

Arnavut kaldırımına serdiği pis bir şilte üzerine yan gelip yatarak pinekleyen bu efendiye, dilenci demektense tembelin teki demek daha *münâsip kaçırdı*. (s.92)

Kendisini çağıran kişiyi bulduğunu sanan Eflâtun, dilencinin yanına varıp, “Efendim bir yanlışlık varsa affedin. Ama beni siz mi çağırdınız? Gelmemi siz mi istediniz?” diye sorunca, adam *istifini bozmamıştı*. (s.93)

İşte, fakirlerin kemiğe üşüştüğü o anda Eflâtun, nasıl olduysa, bu pisboğaz efendi ile *göz göze geliverdi*. (s.97)

Kapıda teşhir edilmek üzere saraya götürülen kelleyi görenlerde *bet beniz attı*. (s.99)

Öfkeden *gözleri evinden uğramıştı*. (s.104)

Ama hareketi, ağızındaki dört dişinden birinin kırılmasına yol açınca *gözünü kan bürüdü*. (s.105)

Çünkü kulaklarında tınlayıp onu kanatlandıran, o aydınlık ve esrârengiz ışığa *dikkat kesilmişti*. (s.115)

Derviş hücrelerinin bulunduğu binaya girdiklerinde, Eflâtun açık bırakılmış bir kapıdan gelen seslere *kulak kesildi*. (s.123)

Derhal Kostantiniye’ye dönüp Firâvun isimli o canavarı boğazlayıp ciğerini yemeye *can atıyordum*. (s.135)

O zamanlar zindana atılmamış olan Veysel Bey’den, ama asıl dedesi Kalın Musa’dan amcasının ricâ minnetle koparabildiği izinle ve Şeyh İbrahim Dede Efendi’nin de ikrârıyla, dervişlerin ateşten gömleğini giymeye karar veren Eflâtun üç gün boyunca saka postunda dizleri üzerinde oturup uyumadan, uyuklamadan, yemeden, içmeden, konuşmadan ve hattâ kımıldamadan *çile doldurmuştu*. (s.143)

Ama hayâlet görünür görünmez Dâvut, yere kapanıp kibleye doğru gözleri kapalı olarak secde etmeyi *akıl etmişti*. (s.155)

Ama günün birinde, evine geldiği zaman cüceye, “Bana yeni bir beste yap. Çünkü bunu dinleye dinleye bıktılar,” dediği vakit *dananın kuyruğu koptu*. (s.250)

Ona Kadızâdeliler bile *kucak açtılar*. (s.251)

Hüseyin Efendi borcunu vadesi gelir gelmez ödemesine rağmen, Kalın Musa ona, “Bak! Ben sana o parayı vermeseydim, şimdi diğer borçlular gibi zıندانlarda çürüyor olacaktın!” diyerek sık sık *başına kakacaktı*. (s.266)

4.8. Edat grubundan oluşan yüklemeler:

Elbette bütün bunlar *Cüce Efendi'nin, Sofuayyaş Mahallesi'ne gelmesinden önceydi.* (s.27)

Ne var ki bunlar, *Muhteşem Neyzen Bâtın'ın mahdumu Zâhir'in şehre gelmesinden önceydi.* (s.31)

Ayrıca ne gariptir ki, Dâvut parmağıyla kapıyı gösterdiğinde, sanki *tüyleri ürpermiş gibiydi.* (s.38)

Pembe yanaklı imam yaşça küçük olsa da, yeni yeni çıkan sakalı *istikbâl vaat eder gibiydi.* (s.45)

Doğrusunu söylemek gerekirse, abartıldığı kadar değil ama, Hacı İskender'in boyu *yedi karıştan az buçuk fazla gibiydi.* (s.47)

Bu cimri ihtiyar, meseleye kendince *bir çözüm bulmuş gibiydi.* (s.59)

Balıkçıların yanındaki dükkânlarda ise, ev yapımı için gerekli her şey *var gibiydi.* (s.62)

Çünkü senelerdir, dedesi, babası ve kardeşi, onun bu odada bulunmasını ve asla dışarı çıkmamasını *ister gibiydiler.* (s.82)

Ayrıca, haylaz ve haşarı torunlarını azarlayan ana babalarla, bıyıkları terleyip sakalları bitmeye başlamış mahdumlar ve serilip serpilmiş gelinlik kızlarla dolu bu evler, *nice bayramların, doğumların düğünlerin, ölüm ve cenazelerin, suskun ve kayıtsız birer şahidi gibiydiler.* (s.85)

Burada kıyı, *hem Galata'dakilere hem de Eminönü'nden tâ Fener'e kadar bütün iskelelere yanaşmış, mantilyaları ayarsız, serenleri sağa sola meyil vermiş, neredeyse kıyâmet kadar yelkenlinin kuru direklerinden ibâret bir çıplak orman gibiydi.* (s.107)

Demircinin çırağı bu işe de *sevinmiş gibiydi.* (s.117)

Ancak yoğun bir nefretin verebileceği inanılmaz bir azimle hedefine doğru kararlı adımlarla yürüyen Mevlevî dervişini, doğrusu en yüksek ve en ulu dağlar bile *durduracak gibi değildi.* (s.124)

Bu esrârengiz ev ve onun içinde neyin olduğu, nelerin yapıldığı, *şeyhten şeyhe geçen bir sır gibiydi.* (s.140)

Eli temiz Ömer Efendi'nin El-Cevziyye'den naklettiği gibi, hepsi de *sanki bardak bardak şarap içmiş, sarhoş olmuş gibidir!* (s.177)

Bu insanlar, şeyhlerinin bu garip dâvetinden *endişeye kapılmış gibiydiler.* (s.208)

Bu temaşası sanki tâ be kıyâmet *sürecek gibiydi.* (s.226)

Gerçekten de adam, cesedi izlerken *sanki güzel bir manzarayı seyrediyormuş gibiydi.* (s.226)

Mesleği kâhinlik olduğundan mıdır, hayatındaki sıradanlığın artık sona ereceğini, yeni bir güne başlayacağını *seziyor gibiydi.* (s.264-265)

4.9. Birleşik İsim grubundan oluşan yüklemeler:

Yine bu âilmlere göre, “Kur’ân’da tegannî eden bizden değildir,” diyen de, “şarkıcı kadını dinleyen kulaklarına ergimiş kurşun döküleceğini” söyleyen de *Hazreti Peygamber’di.* (s.48)

4.10. Kısaltma grubundan oluşan yüklemeler:

Bu açık mavi gözlü, narin ve soluk benizli efendi sanki sadece, inilleyen kemençenin titreşen incecik teliyle *hayata bağlıydı.* (s.20)

Bu yüzden belki, teselli edecek bir can dostuna ihtiyacı vardı da bunu açıkça ifade edemeyecek kadar *gururuna düşküdü.* (s.97)

Ama doğrusunu söylemek lâzım ki, çöpür yüzlü bu acûze hiç olmazsa *kocasına sâdıktı.* (s.196)

Ondan iki yaş küçük diğeri ise, *muşamba feneri taşımakla yükümlüydü.* (s.203)

5. Bir sözdizisi içinde yüklem tektir. Sözdizimi içindeki yüklem sayısı cümle sayısını gösterir. (Karahan, 2004, 15)

Hızır Paşa'nın zurnazenleri zurnalarını zırıl zırıl zırıldatırken zırlı zirveye varıp hitâm bulunca, ortamda sanki tâmmât *başlıyor*, tâk tâk tâmmeleri ile köszenler tokmakları vurup tumturâk ile kösleri tokur tokur *tokurdattıyorlar*, tokmaklarını sanki kâfirin beynine indirmek için tâ yukarı kaldırıp köslere acımasızca darp ederlerken, dudakları hınçla yukarı doğru *büzülüyor*; çevgâniler ise çın çın çingirakları çınçılan misâliçingir çingir çingirtada çingirtada sallarlarken, davulzenler tokmaklarını güm güm indire indire davulları gümgüme ile gümbür gümbür *gümbürtediyorlardı*; bu arada boruzenler de yanaklarını şişirip borularını ciğerlerinin bütün gücüyle *üflelemekteydiler*. (s.16)

Ne var ki bir gün, Bereket adında bir Kıptî *ortaya çıktı* ve iki telli Kıptî kemeçesiyle öyle oynak, öyle kıvrak, öyle sevinçli bir nağme *döktürdü* ki, aşka gelen kanarya derhal *şakımaya başladı*. (s.30)

Yaşı altmışın üzerinde olan bu efendi, câmiinin hemen bitişiğindeki bir barakada *yatar kalkar* ve ezan-ı Muhammedî'yi dâima apdestli olarak okumak sûretiyle, Allahü Teâlâ Hazretleri'nin dâvetini Sofuayyaş Mahallesi sâkinlerine günde beş kere *tebliğ ederdi*. (s.44)

Ev, gayb Âlem'inin bazı sırlarına sahip olduğuna ahâlinin inandığı bir kocakarı tarafından, üzerlik, günlük, çörekotu ve kuru karanfil yakılarak tütsülendikten sonra getirilen bir koçun gözleri bir tülbentle *bağlandı*; ve yüzü kibleye çevrilerek, evin hayırlı, uğurlu, bereketli olması için hayvan *kurban edildi*. (s.48)

Çünkü Hızır Paşa'nın yeğeninin vefatından sonra Sofuayyaş'taki evine gelen Kalın Musa artık nedense gece yarısına kadar düşünüp yarım saatliğine bahçeye *çıktı* ve kuyunun başında biraz oyalandıktan sonra eve, artık nasılsa, elinde bir kırmızı kadife kese ile *girdi*. (s.59)

O keşmekeşte, kelepire konmak için ruhunu şeytana satmaya hazır bezirgânlarla, onlara külah giydirmek için yanan madrabazlar, söz gelimi birkaç gemi yükü zerbâvat, beşbin fıçı pekmez ve bir ambar dolusu yumurta için, vur aşağı tut yukarı *pazarlık ediyorlar*, çoğu iflâs borusunu öttürmüş eski tüccârlardan olan dilenciler de, Allah rızası için onlardan bir sadaka *istiyorlardı*. (s.61)

Dökülen altun sesini mesleği gereği gâyet iyi tanıyan tüccâr dönüp bakışında, elinde hâlâ birkaç sikke tutan Eflâtun'u *gördü* ve çileden çıkarak, kalyonculara doğru, "Sizin gözünüz kör ve kulağınız sağır mıdır! Bu dîvâneyi nasıl geçirdiniz buraya! Sadece saymak için bile senelerce alın teri dökerek yırtınip debelendiğim bu para bir kuruş bile eksik çıkacak olursa sizlere hakkımı helâl etmem, bilersiniz bunu!" diye *bağırdı*. (s.113)

Kelleleri kulakları yerinde, enseleri kilise direği gibi kalın birer çam yarmasından farksız kalyonculardan biri gelip piştovunun kabzasını Eflâtun'un suratına *indirdi* ve eli ağır adamın bu şiddetli darbesiyle kaşı yine açılan, üstelik burnundan kan gelmeye başlayan zavallı delikanlıyı kolundan tutup iskelenin dışına doğru *sürükledi* ve yola *fırlattı*. (s.113-114)

Derken, merhûmun defni için açılan çukura iki Mevlevî dedesi *girdi* ve kefenin bağlarından tutup şeyh hazretlerinin nâaşını, yüzü kibleye gelecek şekilde *yerleştirdiler*. (s.130)

Ve yaradan, yerin toprağından adam *yaptı* ve onun burnuna, makamı gizli bir nağme *üfledi*. (s.139)

Adam ise üçayak üzerindeki kutusunu hayâlete *yöneltti* ve bu âletin yağlı kâğıdı üzerinde, değil bizzat şâhit olmak, o güne kadar hayal bile edemediği kadar korkunç bir varlığı ters olarak *gördü*. (s.153)

Bu söz üzerine hiddetlenen Zâhir de, "Taşı ekmek yapacağıma, ekmeği taş yaparım daha iyi!" diye *cevap verdi* ve fırının önündeki tezgâha yığılmış ekmeklerden birini alıp adamın kafasına *fırlattı*. (s.174)

Leziz Urfa yağının kokusunu alan o ağız düdüklü erketeci elinde bir baklava tepsisiyle yanlarına *geldi* ve "Buyurun ağalar. Âfiyet bal olsun. Kokusunu alınca canım çekti. Gerçi zorla aldın ama biz zaten harâmi değil miyiz?" diye, çetenin adamlarına *izzet-ü ikrâmda bulundu*. (s.206)

Nihâyet evin o ağır, dökme demir kapısı gıcırdayarak *açıldı* ve Rafael'in, üzerinde deneyler yapa yapa tıp ilmini öğrendiği Lazar, âbıhayat içmiş gibi etli canlı, sağlığı yerinde, akli başında, aslan gibi zinde ve esen, dimdik ve dipdinç bir hâlde bu kapıdan çıkıp onlara doğru *yürümeye başladı*. (s.213)

Artık, nişadırda bekletilmiş kuzu etinin üzerine zacyağı *akıtıyor*, amonyak tuzuyla yapılan lahana turşusu daha ekşi olsun diye içine kezzap *boca ediyor*, çılıbrın üzerine de pul biberli yağ yerine, kadar-ı kifâyeye kırmızı sülyen *gezdireliyordu*. (s.228)

Fakat cüce, kalabalık içinde eli yüzü düzgün genç bir adamın bir Çargâh şarkı mırıldandığını *işitti* ve adamın gözlerine bakarak, onun henüz yarısına geldiği şarkının geri kalan yarısını irticâlen *terennüm etti*. (s.247)

Efendisi akşama doğru kaçmasın diye kapıyı üzerine kilitleyip cüceyi içeriye hapsettiği ilk günlerde, tavandaki örümcek ağlarını *temizledi*, kilimleri *silkeledi*; üç günde oniki fare ve sayısız akrep ve çıyan *öldürdü*; döşeme tahtalarını fırçayla *ovdu*, küllü suda çarşaflarını *yıkadı*. (s.248)

Kâhin, görebilen tek gözüyle aynaya *baktı* ve uzun boylu, çekik gözlü o adamı *gördü*. (s.268)

6. Art arda sıralanmış bazı cümlelerde yüklem veya yüklemün bir parçası ortak olabilir.

Tek bir cümle, her zaman anlamı bütün boyutlarıyla yansıtmaya olanağına sahip değildir. Bu durumlarda cümlelerden meydana gelen dil birliklerine başvurulur. Ortak unsurların ve eklerin kullanılmasıyla bu cümleler birbirine bağlanabilir.

6.1. Art arda sıralanmış cümlelerde yüklem ortak olabilir:

Kapının üstünde bir kitâbe ve kitâbenin hemen altında da nazarı defetmek için bir bebek patiği ve bir at nalı *asılıydı*. (s.20)

Ayaktakımı için ayrılan diğer kısımda ise sedir yerine tabureler, meteliksizler için de bir Allah kerîm yeri *vardı*. (s.28)

Tambur ve miskal çalan efendilere kırkbeşer akçe, henüz toy olduğu için Dâvut'a otuzbeş akçe *verildi*. (s.34)

Edremit ve Bandırma'dan meyve-sebze, pekmez ve bal getiren bumbartalar Yemiş İskelesi'ne, Kırım ve Karadeniz'den buğday, arpa ve yulaf yüküyle gelen kancabaşlar Unkapanı İskelesi'ne *yanaşmışlardı*. (s.61)

Çevrede birikip bu hırgürü seyreden kalabalıktan birkaç efendi, "İkiniz de tahsil terbiye görmüş, derya gibi mütefekkirsiniz! İt uğursuz gibi dalaşmak size yakışmaz! Yapmayın! Etmeyin! Ayıptır! Günâhtır! İlim irfan sahibi, yaşlı başlı adamlarsınız!" gibi nasihat ve tembihlerle onları ayırmasalardı ölümüne dövüşen bu asâbi ihtiyarlardan biri pekâlâ, ertesi günü Beyazıt Câmii'nin musalla taşında, diğeri de Salmatomruk Zındanı'nın idâmlıklar koğuşunda *olabilirdi*. (s.96)

Başına cellât kavuğu, sırtına ise kasap peştemâlları gibi, döküğü kanı göstermesin diye kıpkırmızı renkte bir cüppe *giymişti*. (s.99)

En çevik dağ keçilerinin bile zorlukla geçebildiği daracık patikalardan yuvarlanmamak için adım adım hedefine doğru yürürken, boş bulunup

aşağıya baktığında, âdeta kendisini yutmak için koskocaman ağızını açmış devasa bir canavara benzeyen uçsuz bucaksız ve depderin vâdileri; yukarıya baktığında ise, sanki Peygamber Efendimiz'in mirâcı gibi arşı âlâya uzanan, karla kaplı yalçın kayalıkları *görüyordu*. (s.124)

Bu mahşer kalabalığının önünde, taşıyıp sevâba girmek için insanların birbirlerini neredeyse ezdiği bir tabut ve onun da önünde, cenazeye saygısından olsa gerek, boynunu büküp yere bakarak yürüyen bir imam *vardı*. (s.128)

Zâhir kalabalığa, "Size neyi haber verdiğimi ve sizi neye davet ettiğimi bilin! Kulağı olan işitsin!" diye Müslümanlara ve "Ho ekhôn hous akousatô ti to pneuma legei!" diye Rumlara *bağırmaya başlamıştı* ki, birden bire etrafı, yedi kör adam tarafından kuşatıldı. (s.174)

Sızısı ağrıya, ağrısı sancıya, sancısı ise azâba *dönüşmüştü*. (s.196)

Derken bu kez avuç içleriyle baş, yan taraflar boyunca, arkadan önce meshedildikten sonra, başparmakların iç tarafı ile kulak arkası, nihâyet dört parmağın dış tarafları ile ense *sıvazlanırdı*. (s.199)

Çok geçmemişti ki, evden bir patırtı, ardında da Rafael'in feryâtları *duyuldu*. (s.213)

Enikonu kirlice olan ipek donunu ve kaftanını birincisi, çakşırı ve gömleğini de diğeri *aldı*. (s.236)

- İç konuşmalar, okuyucuyu sıkmamak ve okuyucunun dikkatini dağıtmamak için bölünmüş, ana cümlelerin yüklemi olan "dedi" gibi sözcükler, ilk iç cümlelerin sonuna yazılmış, ama devam eden iç cümleden sonra tekrar yazılmamıştır. Yüklem, iç cümlelerin tamamı için kullanılmıştır. Bu kullanım, iç cümlelerin biteviyeliğini kaldırmış ve ana cümle içinde bu iç cümlelere dikkat çekilmesini sağlamıştır. Yüklem açısından da tekrarı kaldırmıştır:

"Orasını bilmem," *dedi* Kirkor. "Ama bu makamın uğursuz olduğu çok açık. İşte Âsım'ın başına gelen felâketin sebebi de bu olsa gerek. Zaten musikîsi de bir garipti. Nasıl söylemeli, sanki kanûnuyla aynı anda iki farklı nağme çalmaktaydı. Ben hiç görmedim ama, on parmağına on ayrı mızrap takip öyle çalarmış kanûnunu. Bu nağmeler ancak bir üstadın eseri olabilirdi. Ne var ki musikîsinde ruh olmadığını söylerler." (s.39)

Neden sonra işi pişkinliğe vurarak, "Nasıl istersen beybaba!" *dedi*. "Bu gün iyi çaldınız. Bunun için elbette bir akçe fazladan verebilirim." (s.34)

Dâvut, “Yoksa Çargâh makamı mıydı?” *diye sordu*, “Hazreti Peygamber Kur’ânı bu makamda okumuş derler. O yüzden Çargâh bir oyun havası çalan ya da bu makamda dünyevî bir beste bağlayan kişi çarpılmış güyâ!” (s.38)

Şeyh Efendi’yi çok seven ve takdir eden dervişlerden İdris Dede, gözünün yaşını mendiliyle silerek, “Bu dergâhta hiç bu kadar yürek paralayıcı bir vak’a cereyan etmemişti!” *dedi*. “Arzu ederseniz ve eğer vaktiniz de varsa, gelin hücreme, olanları konuşalım ve birer acı kahve içelim.” (s.211)

Onların şaşırıldığını gören Zâhir, “Haydi!” *dedi*. “Sürüncemede bırakmayalım. Hemen şimdi hitâma erdirelim şu işi. Hâletmem gereken daha birçok mesele var. Haydi! Kalkın da bir an önce varalım o yere.” (s.212)

Dâvut, Zâhir’e, “Bazıları senin bir dîvâne olduğunu düşünüyorlar. Ama ben buna inanmıyorum,” *dedi*. “Akli başında bir insansın. Bu şehirdeki tımarhaneler kendini peygamber sanan insanlarla dolu. Sen ise onlardan farklısın. Belki gerçeği söylüyorsun. Belki de bu yüzden çok kişi sana kin besliyor. Senin kim olduğunu bilmiyorum ama, tehlikede olduğunu görüyorum. İzin ver, gideceğin yere kadar seninle geleyim.” (s.215)

Şakirtleri denileni yaparken Zahir, “Susma vakti geldi,” *dedi*. “Şimdi, sevgiyle tokuşturulan kadehlerin tınlamasını, dost bildiğimiz insanlarla yaptığımız sohbetleri, altun paraların şingirtisini, bir güzelin şûh kahkahasını, mal yüklü ticaret gemilerinin yelkenlerini şişiren rüzgârın uğultusunu, ilim öğrenmek için okuduğumuz kitapların sayfa hışırtılarını ve hattâ, ölümsüzlüğün sırrı olan âb-ı hayat’ın şırıltısını unutalım ve burnumuza üflenen nefesi, vakti gelince aldığımız gibi, tertemiz bir nağme olarak sessizce teslim etmeye hazır olalım. Öyleyse hep birlikte susalım ve artık O’nun sesini dinleyelim.” (s.232)

6.2. Art arda sıralanmış cümlelerde, sözcük grubundan oluşan yüklemelerin bazı parçaları ortak olabilir:

Öyle ki, ne zaman ezan okusa, Kostantiniye’nin bütün horozları *öter*, bütün köpekleri de *ulur olmuştu*. (s.45)

Bunun üzerine Veysel Bey bir bismillâh çekerek yayını kemeçenin tellerinde *gezdirmeye* ve çıldırasıya kıvrak, ziyâdesiyle neşeli bir hüseyinî köçekçe *çalmaya başladı*. (s.54)

Ama sofrada benim kaşığı *büyük*, misâfiriminki ise *küçük olacak*. (s.72)

Hava *kararmak*, akşam ezanları *okunmak üzereydi*. (s.180)

Bu yüzden onu *küçümsemeye, tahkîr etmeye başladılar*. (s.209)

Yemeğimizin tuzu, gözümüzün nûru ol. (s.131)

Ben artık *neyin ıslığının*, ayrıca onu *işitmemiz için bize kulaklar ve dediklerini anlamamız için bir de gönüller veren Mevlânın aşığıyım*. (s.142)

6.3. Art arda sıralanmış cümlelerde yüklemelerin kip ve şahıs ekleri ortak olabilir:

Şarkının ikinci hânesini bitirdikten sonra arkasından masmavî bir ışık geldiğini *fark etmiş* ve dönüp baktığında hayâleti *görüvermişti*. (s.14)

Hızır Paşa'nın zurnazenleri zurnalarını zırıl zırıl zırıldatırken zırlıtı zirveye varıp hitâm bulunca, ortamda sanki tâmmât *başlıyor*, tâk tâk tâmmeleri ile köszenler tokmakları vurup tumturâk ile kösleri tokur tokur *tokurdatıyorlar*, tokmaklarını sanki kâfirin beynine indirmek için tâ yukarı kaldırıp köslere acımasızca darp ederlerken, dudakları hınçla yukarı doğru *büzülüyor*, çevgâniler ise çın çın çingirakları çınçılan misâliçingir çingir çingirtada çingirtada sallarlarken, davulzenler tokmaklarını güm güm indire indire davulları gümgüme ile gümbür gümbür *gümbürtediyorlardı*; bu arada boruzenler de yanaklarını şişirip borularını ciğerlerinin bütün gücüyle üflemektedirler. (s.16)

Musikî alanında bütün Kostantiniye'de nâm salmış üstâtlar da mahâretlerini işte bu zamanlarda *gösterirler*, ûdlarını, tamburlarını, deflerini ele alarak bazen tek başlarına bazen de bir fasıl heyeti kurarak kahvehane sâkinlerini *çoştururlardı*. (s.29)

Konaktaki kethûda efendi yahut kaftan ağasının yardımıyla Hızır Paşa'dan oğlu Veysel Bey için af *talep eyleyecek*, ama diyet olarak timsâlî bir tutarı ödemekten de *geri kalmayacaktı*. (s.59)

Ateşbâzdan bıkan bir kısım kalabalık ise, bir Kıptî'nin çaldığı defe uyarak salınıp gerdan kıran bir ayıyı *seyrediyor*, dilencinin biri de Allah rızası için onlardan sadaka *istiyordu*. (s.65)

Kuşağında gümüş bir afyon kutusunu eksik etmeyen bu adam, mesâisinin sona erdiği yatsı vaktine kadar şiltesinde miskin miskin *ense yapar*, hımbıllığından ötürü evine yürüyerek gitmeye üşenir ve bunun için, iki

mahalle ötedeki meskenine kadar küfe içinde taşıyacak bir hamal *çağırtırdı*. (s.92)

Olur mu olur, bir de bakmışsın ki bu öfkeli adam, “Evet! Seni ben çağırırdım!” *diyecek*, sevinç gözyaşlarıyla yerinden kalkıp Eflâtun’u hasretle *kucaklayacaktı*. (s.105)

Neyzen İbrahim Dede, Mevlevîler arasında kabul görmüş ve rağbette olan bir kurala uymaz, yani kendisinden bahsederken, “ben” yerine “fakir” zamirini asla *kullanmaz*, “gittim” veya “geldim” demek yerine, “fakir gitti” ve “fakir geldi” *demezdi*. (s.141)

Kostatiniye’deki musikîde en derin, en bilge ve en usta olan yedi kişiden altısı *elenecek* ve içlerinden sadece biri *seçilecekti!* (s.166)

Bazı zaman da cüce, öfkelendiği için olsa gerek, kürsüye *yumruğunu indirmekte*, ara sıra da yakarır gibi ellerini göğe açıp Allah Teâlâ’dan *merhamet dilemekteydi*. (s.178)

Ne var ki, meselâ merdivenden hızlıca inip çıktı mı perçemi bozulmaya yüz tuttuğunda, tekrar aynanın başına *oturur*, saçının bir tutamını alnının üzerine düşürmedikçe de asla *kalkmazdı*. (s.182)

Gerçekten de Bursa’lı, yakalayıp kaçırdığı iki Mevlevîye günlerce *eziyet etmiş* ve Tağut da bu zavallıların çığlıklarını, sanki dünyanın en güzel musikîsiymiş gibi *dinlemişti*. (s.188)

Zincirli Han’a aynı zamanda, macera hevesiyle evden kaçmış ondört onbeş yaşlarındaki çocuklar da *gelir* ve hızlı bir hayat yaşama hevesiyle çeteye kabullerini *arz ederlerdi*. (s.191)

Kendisini aşağılayan gürûh gittikten sonra, kendi ismini ve dergâhın saygınlığını lekeleyen Şeyh Efendi kapısını örtüp *sürgülemiş*, gelen hiçkırık seslerine bakılırsa içeride *ağlamaktaydı*. (s.210)

Yağlı kementin bir ucuna yamaklar, diğer ucuna da Kabil *asılmış* ve zavallı Kıptî’yi acımadan *boğmuşlardı*. (s.226)

Ayrıca artık eve *hapsedilmeyecek* ve gün boyu serbestçe *dolaşabilecekti*. (s.250)

Kendini o mekânın yegâne hâkimi hisseden cüce, çukurun çevresinde küçük adımlarıyla yavaş yavaş *geziniyor*, bir yandan da çukurda hâlâ kazma sallayan Eflâtun’a *bakıyordu*. (s.260)

Bunun için Dâvut, saz semâîsindeki bütün sesleri aynı nispetle *tizleştirmiş*, yani Kıptîlerin tâbiriyle “kaldırarak” Zîrgûle makamını tâ yukarıya, aşkın olduğu yere, yani Nevâ perdesine taşıyarak o Arabân saz semâîsini *ortaya çıkarmıştı*. (s.268)

- Yükleme isim olan cümlelerde ek fiil çekimi ortak olarak kullanılabilir:

Bunlardan biri *havuzun fıskiyesinden fıskıran suyun şırıltısı*, diğeri ise *kapıya asılı kafesteki kanaryanın şakımasıydı*. (s.30)

Bu ay misâli güzelin kiraz dudakları sanki *gonca-i handan*, gözleri *nergis-i fettân idi*. (s.42)

Adamın kafası karpuz gibi kocaman, koca suratı ise ablaktı. (s.134)

7. Bazı cümlelerde yüklem kullanılmaz. Anlam metnin bağlamından çıkarılır. Bu tür cümleler *kesik cümle* olarak adlandırılır.

İşte o zaman vay senin hâline! Ya tersane zindanına gidersen, ya salmatomruğa, yahut gözün patlar veya kemiklerin kırılırsa sana belki acırlar da, yediğin onca kötektan sonra bir külhanda is kurum içinde tâ sabaha kadar çalıştırırlar! (s.43)

Kadın onu tekrar bir süzdükten sonra, “O hâlde seni şimdilik affediyorum. Yalnız bana borçlusun. Sadece kızımın hatırı için bir şey yapmanı isteyeceğim. Kızıma musallat olan biri var. Bizi rahat bırakmıyor. Bu hususta biz ana kıza yardım eder misin?” (s.43)

Necf taşları ve yâkutlarla bezenip savatlanmış gülâbdânlar, ibrikler ve buhûrdanlar! Mavi beyaz fağfûrî kâseler, kadehler ve şerbet takımları! (s.66)

Sevinmiş olmalı ki, cüce ellerini ovuşturarak: “Kur’ân artık bir kez, zaten size tebliğ edildi. Allah Teâla’nın emirlerini artık biliyorsunuz. İsterseniz bir nimet olan akli reddedin! Kudurmuş alevleriyle cehennem nah orda! Sizi bekliyor! Ammâ, bu nimetten vazgeçenler yok değil! Hakikati olduğu gibi bize gösteren akli, şarabın sarhoşluğuna değişen şahıslar var aramızda! Oysa bilmez misiniz ki akli reddetmek hakikati, hakikati reddetmek ise Hakk’ı reddetmektir!” (s.177)

İdris Dede, Dâvut’a, “Biz şu kâğıtlardaki isim hakkında bilgi toplayacağız. Önce Kule Kapısı Yolu’ndaki Erganûnlu Kilise’ye gideceğiz. Ardından Galata Mollası’na gidip Galata’da bu ismi taşıyan biri olup olmadığını öğreneceğiz. Sonrası Allâh kerîm! Bir şey bulsak da bulmasak da

sana uğrarız. Hüseyin amcanın evinde olursun değil mi? Biz de oraya bir kahve içmeye geliriz.” (s.215)

Sen, ‘Menfûre makamını’ hiç duymadın mı? Ya ‘secde’ perdesini? (s.241)

‘Hayat Nefesi’ denilen o nağmeyi dinlemek ve mümkünse solumak için! (s.262-263)

Sonuç: Romandaki yüklemelerin büyük çoğunluğu fiildir. Yüklemelerin %81’i fiil, %19’u isim kaynaklıdır. İsim cümleleri farklı sözcük gruplarından meydana gelmiştir. Bunların %29’u sıfat tamlaması, %21’i isim tamlaması, %6’sı edat grubu, %4’ü bağlama grubu, %3’ü kısaltma grubu, %3’ü isim-fiil grubu ve %1’i de sıfat-fiil grubu ile birleşik isimdir.

İsimden oluşan yüklemelerin %33’ü tek sözdür. Bunların da %50’sini “var” ve “yok” sözcükleri oluşturmuştur. İsim cümlelerinde “var” ve “yok”lu yüklemeler geniş yer tutar.

Romanda “görülen geçmiş zaman” çekimi hâkimdir. Hikâye etme ağır basar. Görülen geçmiş zamanın dışındaki diğer kipler, konuşma ve aktarma cümlelerinde görülmektedir.

Romandaki örnekler, fiil çekimlerinin, taşıdıkları şeklin dışında çeşitli fonksiyonları da yerine getirdiğini göstermektedir. Örneğin, gereklilik kipi bir zorunluluk anlamıyla birlikte ihtimal, kuvvetli bir olasılık, tahmin gibi anlamları da taşır. Emir kipi de buyruk anlamıyla birlikte dilek, istek, dua, yalvarma gibi anlamları ifade eder. Türkyılmaz (1990) “Tasarlama Kiplerinin Fonksiyonları” adlı çalışmasında gereklilik kipinin fonksiyonlarını “dilek, mecburiyet, tahmin, ihtimâl, olabilirlik, emir, şart, tereddüt, önemseme, kendi kendine telkin, alay etme, ikâz, nasihat, öğüt verme, uyarı, hayret, şaşkınlık, kızgınlık, hiddet, kesinlik”; emir kipinin fonksiyonlarını da “emir, istek, temenni, kabul etme, tembih, tahmin, önemseme, azarlama, çıkışma, umursamama, saygı, incelik, rica, teselli, tavsiye, meydan okuma, açıklama, dikkati çekme, alay,

küçümseme, yerme, dua, yakarış, beddua, yüreklendirme, özendirme, ümit verme, uyarı, hatırlatma, yalvarma, tehdit, ihtar, çağrı, kendi kendine telkin, yasaklama, nasihat, yemin etme, yönlendirme, sitem, gereklilik, şart” olarak sıralar. Buna da dayanarak özellikle tasarlama kiplerinin anlam alanının çok geniş olduğunu söylemek mümkündür.

Roman, şekil bakımından da farklı örnekleri barındırmasıyla zenginlik taşımaktadır. Romanda hemen hemen her çekim ve şekle ait örnekler bulunmaktadır. Basit ve birleşik çekimlerin yanı sıra bildirme eki ile yapılan çekimler anlatımı görülen geçmiş zamanda olan romana ifade zenginliği katmıştır.

Fiil cümlelerinin %32’si birleşik fiilden meydana gelmiştir. Farklı yapılardaki birleşik fiiller romanda geniş bir kullanım alanına sahiptir. Bu birleşik fiillerin %46’sı bir isim ile yardımcı fiilden, %29’u bir fiil ile yardımcı fiilden ve %25’i anlamca kaynaşmış birleşik fiillerden meydana gelmiştir. Bir isim ile yardımcı fiilden oluşan birleşik fiiller içerisinde en çok kullanılan “et-“ yardımcı fiildir. Bunu “ol-“ fiili izler. Kullanılan diğer yardımcı fiiller de “eyle-, bul-, bulun-, kıl-, yap-“ fiilleridir. Bu birleşik fiillerde isim unsuru çoğunlukla yabancı kaynaklı sözcüklerden oluşur. İhsan Oktay’ın romanlarında Arapça ve Farsça kaynaklı sözcükler çoktur. Yazar, kullandığı dil ile anlattığı dönemi olduğu gibi yansıtmaya çalışır. Örneğin, günümüzde çok kullanılmayan “eyle-“ gibi yardımcı fiilleri kullanması da yazarın, eserinin dilini belirli bir tercih doğrultusunda oluşturduğunu göstermektedir.

Çoğu deyimleşmiş olan anlamca kaynaşmış birleşik fiiller de esere ayrı bir zenginlik katmıştır. Yazar, bu yapıların ifade kuvvetinden üslubu doğrultusunda yararlanmıştır. Mizahi üslubunu, mecazi yönlerinin elvermesinden dolayı, zaman zaman bu tarz fiillerle de yansıtmıştır. Diğer yapılardaki birleşik fiilleri de farklı yapılar içerisinde geniş bir şekilde kullanmıştır. Türkçenin zenginliğini yansıtan bu söz varlığından üslubunu destekleyecek şekilde yararlanmıştır.

Romandaki cümlelerin tamamına yakını kurallı cümledir. Devrik cümlelerin oranı %2'dir. Yüklemin sonda olmayan cümlelerde genellikle özne ve cümle dışı unsur cümlelerin sonunda yer almıştır.

4.3.2. Özne

Özne, yüklemden sonra cümlelerin ikinci temel ögesidir. Yüklemin bildirdiği kılış, oluş ve durumu üstlenen, yükleme göre cümlede “yapan” ya da “olan” durumunda bulunan canlı ve cansız varlıklar; kişiler, şeylerdir.

Öznenin söz dizimindeki görünüşleriyle ilgili farklı adlandırmalar, görüşler bulunmaktadır. Aynı özellikler bile çoğu zaman farklı terimlerle gösterilmektedir. Bu durumun bir karışıklık yarattığı ortadadır. Zülfikar da (1995), “Özne Türleri ve Bunların Adlandırılması” adlı bildirisinde özne türlerine ilişkin adlandırmalara ve açıklamalara ayrıntılı olarak yer vermiştir.

Özne türleriyle ilgili adlandırmalara şu örnekler verilebilir: Banguoğlu (2007), gramerce özne, mantıkça özne terimlerine; Hatiboğlu (1972), gerçek özne, sözde özne, örtülü özne, belirsiz özne, ortak özne, pekiştirmeli özne, bağlaçlı özne, açıklayıcıdan özne, seslenmeli özne, kayan özne, bildirme koşacıyla özne terimlerine; Dizdaroğlu (1976), gerçek özne, sözde özne, örtülü özne, ortak özne, seslenmeli özne, açıklamalı özne, yinelenmiş özne, pekiştirilmiş özne, kalıplaşmış özne terimlerine yer verir.

Bunların birçoğunun, sadece özne ile ilgili bazı özellikleri ifade ettiği görülmektedir. Buradan hareketle bu çalışmada özne türlerine göre bir adlandırmaya gidilmemiş, doğrudan özne ile ilgili özelliklere yer verilmiştir. Burada yer alan ve yukarıda sıralanan özne türleriyle ilişkili olan özellikler kısaca şu şekilde açıklanabilir:

Bazı cümlelerde öznenin açıklayıcısı bulunabilmektedir. “Açıklayıcıdan özne, açıklamalı özne” olarak adlandırılan bu özneler, bütünüyle cümlenin öznesini oluşturur. Bu nedenle bu yapılar ayrı bir özne türü olarak kabul edilmek yerine öznenin bir özelliği olarak gösterilmiştir.

Art arda sıralanan cümlelerde özne, ortak olarak kullanılabilir. Bu tür özneler “ortak özne” olarak adlandırılmıştır. Ancak, bunlar da gramer görevi olarak bir farklılık arz etmemektedir. Dolayısıyla sıralı cümlelerde öznenin ortak olması da bir özne türü olarak değil, öznenin bir yönü olarak gösterilmiştir.

Yüklemi edilgen fiil olan cümlelerin öznesi “sözde özne” olarak adlandırılmış ve bu öğelerin aslında nesne olduğu belirtilmiştir. Bu öğeler, fiilin etken hâli göz önüne alınarak nesne olarak gösterilmektedir. Fiil edilgen hâle geldiğinde bu öğeler, gramer olarak nesne görevinde değildir ve cümlede “olan” durumunda bulunan bir öznedir.

Özne, çeşitli sözcüklerle pekiştirilebilir. “Pekiştirilmiş özne” olarak adlandırılan bu özneler de ayrı bir tür olarak gösterilmemiştir.

Bazı cümlelerde özne bir söz veya söz grubu olarak bulunmayabilir. Kaynaklarda “gizli özne” olarak adlandırılan özneler zaten yüklem içinde yer alır. Bu nedenle bu özneler de özne türü olarak değil, öznenin bir özelliği olarak kabul edilmiştir.

Son olarak, cümlede hepsi aynı görevi üstlenen bu öznelerin “gerçek özne” olarak adlandırılan terim içerisine girdiği söylenebilir. Öznenin “gerçek” olup olmaması yönünde yapılan adlandırma da birtakım belirsizliklere yol açabilir. Dolayısıyla, başta söylenildiği gibi, bu çalışmada sadece öznenin özelliklerinden bahsedilmesi yeterli görülmüştür.

Özne ile ilgili özellikler:

1. Özne, cümlede “olan” ya da “yapan” durumundaki ögedir.

Romanda “yapan” durumundaki özneler daha çoktur.

1.1. Özne; isim cümlelerinde, yüklemi edilgen fiil veya oluş fiili olan cümlelerde “olan”ı karşılar. (Karahan, 2004, 18)

1.1.1. Yüklemi edilgen fiilden oluşan cümlelerde özne:

Âdet gereği, kaçıp gitmeyip ertesi akşam yine gelmeleri için *sazları* içeride rehin tutuldu. (s.35)

Ne var ki, *Âsım* bir ay kadar önce evinde ölü bulundu. (s.39)

Her duvara *işinin ehl-i hattatların çektiği âyet-i kerîmeler* asılmıştı. (s.52)

Zemine alacalı bulacalı, dallı güllü koskoca bir halı serilmişti. (s.52)

Hızır Paşa Efendimiz’in zavallı yeğeninin ölümüne sebebiyet vermekle suçlanan Veysel Bey de, falakaya yatırıldıktan hemen sonra kavaslar tarafından, yalın ayak başı kabak bir hâlde eşeğe bindirilerek tâ Eminönü’ne götürülmüş ve işte bu zindana atılmıştı. (s.58)

Tezgâhlarda *galsemeleri kıpkırmızı nice cins balık* teşhir edilmişti. (s.62)

Tuğla, kiremit, çilingir malzemeleri ve her boy çivi yanı sıra, gürgenden ıhlamura kadar bütün ağaçlar burada, kalas, tomruk, kereste hâlinde satılırdı. (s.62)

Burada ayrıca, *içinde bir çift sülük bulunan iki şişeyi tek ellerinde birbirine tın tın vurarak müşterilerin dikkatini çekmeye çalışan sülükçüler de* görünürdü. (s.62)

Belki de *direkleri ve kirişleri, akşamdan kalma, kafası dumanlı dülgerler tarafından yamuk yampiri kesilip biçilen bu haneler*, afyon müptelâsı bir usta nezâretinde çalışan sakar ırgatlarca inşâ edilmişlerdi. (s.84)

Paşanın elini ayağını öpmek için çevresinde fır dönerek ona sokulmak isteyenler ise, zengin bir kapıya kul ve güçlü bir zâta uşak olmanın gururunu yaşadıkları için olsa gerek, at üzerindeki efendilerinden bile daha vakûr, daha kalıplı kıyafetli ve daha kelifelli görünen kavaslarca engellenmekteydi. (s.101-102)

Hattâ bu hanlardan geceleri bile, *kara havyar ticaretinin çoğu asılsız bazı sırlarını birbirlerine aktaran tacirlerin, düzenbazların ve fırıldakçılardan fıstıkları işitilirdi. (s.116)*

Cenaze buradaki bir hazîrede, "Suskunlar" diye anılan küçük kabristanda toprağa verilecekti. (s.129-130)

Zâdegân takımı şeyh dairesine buyur edilmişti. (s.130)

Arkadaşımın belinden yukarısı mosmor kesilmişti. (s.135)

Ayrıca, *Hoşnak ve Tahmures'in ardından padişâh olan Cemşid'i, Evlâd denilen yerde Buyurâseb'in hangi hile ile yendiği, Yedikule Kâhini'nin kitabında dördüncü fâsılada izâh edilmekteydi. (s.161)*

Buna ilâveten, *senelerin hüccetleri, ilmühaberler, senetler, sabıka kayıtları ve benzeri evrâk, çengellere asılmış torbalarda muhâfaza ediliyordu. (s.192)*

Söylenenler doğruysa, *kardeşleri gibi bir musikî üstadı olan rahmetli Meymenet, yine aynı şekilde, yani boğularak öldürülmüştü. (s.207)*

Lazar, bütün akrabalarına, kaybolduğu günkü gibi, yani sapasağlam, dinç ve genç görünmüştü. (s.267)

1.1.2. Yükleme oluş fiilinden oluşan cümlelerde özne:

Cenâb-ı Rabbü'l Âlem'in duâlarını kabul buyurduğundan mıdır, *ihtiyar müezzinin sesi bir hayli gürleşmişti. (s.45)*

Bayezit Medresesi'nin ve ıhlamur ağaçlarının tam karşısındaki, Topal Recep Paşa tarafından hayırlı olsun diye yaptırılan çeşmede yüzünü yıkayan zavallı delikanlı, adamakıllı hüzünlenmişti. (s.90)

Hava artık kararıyordu. (s.117)

Ertesi günü güreşi olduğu hâlde, *İsmail hastalanıverdi. (s.193)*

1.1.3. Yükleme isim kaynaklı sözcüklerden oluşan cümlelerde özne:

Kıdemine ve rütbesine göre kimisi lâcivert, kimisi de kırmızı kaput giyip kavuklarına allı yeşilli destârlar sarmış bu âdemoğulları, Hızır Paşa'nın mehter takımının neferleri idiler. (s.15)

Karşı komşumuz Hilmi Efendi'nin kayınpederi Rıza ölüm döşeğinde. (s.25)

Burç resimleri haricinde *duvarlar*, dinî yahut dünyevî olsun, binbir konuda tasvirlerle süslüydü. (s.28)

Burnu büyük ve kasıntı şahıslar olan musikîşinâslar aslında birbirlerine karşı da merhametli değillerdi. (s.30)

Ama Âsım'ın hep yaptığığın tersine, *semâînin makamı* Çargâh değilmiş. (s.39)

Bedeni, ruhu ve kalbi soğuktu. (s.40)

Çünkü *Hacı İskender* asık suratlı, vakûr, gözlerinde imân ışıltılarının oynadığı bir din âlimiydi. (s.47)

Burası misâfirlerin kabul edildiği bir ev kadar koskocaman, yüksek tavanını tam dokuz ahşap sütununun taşıdığı azametli bir mekândı. (s.52)

Yardımlı yahut himayesini kazanmak amacıyla bir paşaya yollanacak her şefâatnâgme için, derkenar akçesi adı altında kâtiplere para koklatmak burada esastı. (s.58)

Gülsuyu ve kereste fiyatları âniden iniverdiği için sermayeyi kediye yükleyen eski bir tüccârdı *bu dilenci*. (s.65)

Evet! *Dâvut* cesur ve atak bir çocuktur. (s.79)

Ne var ki, *dilencinin bu gösterişsiz hâlinden cesaret alıp ona doğru seğirten Eflâtun*, bu şahsın ne kadar nâmlı bir dilenci olduğunun, Dîvan Yolu'ndaki cümle esnâfça senelerdir bilindiğinden habersizdi. (s.92)

Bu yolun diğer tarafında ise, *sırtlarını Galata surlarına vermiş ahşap ve köhne evler, müşterileri genellikle gemicilerden ibâret demirhaneler, boyahaneler, marangozhaneler ve yelkencisinden pusulacısına kadar çeşit çeşit esnâf ve zanaatkâr dükkânı* diziliydi. (s.110)

İşte *Rafael'in evindeki o sırrı bilen yegâne kişi*, Nuvârif Bursevî Hazretleri'nden sonra bu dergâhın şeyhi olan İbrahim Dede'dir. (s.137)

İşte “Galata Mevlevîhanesinin şeyhi” olarak tanınmaktan ziyâde, “ney” denilen o muhteşem, derin ve bir o kadar da yalın sazı, hazâketle ve ustalıkla üfleyip gönülleri açmasıyla bilinen Neyzen İbrahim Dede Efendi, bu esin dolu insanlardan biriydi. (s.140)

Bâtın Efendimiz Kostantiniye’de meçhûl bir yerdeydi! (s.166)

Bundan başka Katâde’ye göre, *şeytanın kur’ân’ı* şiirler ve şarkılardı. (s.179)

Çünkü o, kelimenin tam anlamıyla mükemmel bir neyzen idi. (s.241)

Çünkü, dedikleri doğruysa, *Dünya’nın ikinci hakikati* bu aynada saklıydı. (s.265)

Aşk anlatmayı âşık olmaktan daha fazla seven bu hayâlet, Âsım’dı. (s.268)

Belki de *susmak*, gerçeği anlatmanın tek yoluymuştu. (s.269)

1.2. Yükleme isim, edilgen fiil ya da oluş fiili olan cümlelerin dışındaki bütün cümlelerde özne yapanı karşılar:

Şahitlerin dediği gibi gerçekten de mavi bir nûr saçan hayâlet, arkasında çömelmiş, ellerini dizlerine götürerek usûl vurmaktaydı. (s.14)

Ortaya gelen mastori, “Kemençede muhteşem Bağdasar!” diye bağırınca, *sırtına kara bir cüppe ve başına da yine kapkara bir kalpak giymiş, sıksa ve gözlerinin sadece akı görünen kör bir ihtiyar* ayağa kalkıp elini önce göğsüne, ardından dudaklarına ve alnına götürerek müşterileri selâmladı. (s.32)

Raksı seyreden demkeşler musikîye uyarak el çırpılmaktaydılar. (s.33)

Bu güzel kadın, içe işleyen, büyüleyici sesiyle bir nağme terennüm ediyordu. (s.42)

Akil başta değil de yaşta olduğundan mıdır, *genç imam* cemaate namazı çok hızlı kıldırırdı. (s.45)

Yaşlı olan, birkaç basamak çıkıp zeminden biraz yüksekteki kapıya vardı. (s.46)

Kethûdâ ise, kalp yarası yüzünden baygınlıklar geçiren bîçâreyi elindeki yelpazeyle ferâhlatıyordu. (s.54)

Bu zavallılar, Kerbelâ hakkındaki, “Gökte melek, yerde her can ağladı” nakaratlı bir ilâhîyi bıkip usanmadan tegannî ediyorlardı. (s.65)

Nihâyet *bir bekçi* onlara, yalın ayak ve başı açık, üzerinde sadece bir entari olan mecnûn misâli bir çocuğu Davut Paşa Kabristanı civârında gördüğünü söyledi. (s.80)

Eflâtun yolu geçip ârâstadaki emsalleri gibi epey salaş görünen dükkânın önünde durdu. (s.86)

İşin garip yanı, *kedinin ağzıyla kaptığı papağan*, bağıra çağıra kelime-i şahâdet getirmekteydi. (s.106)

Marangozlar ise yine gemiciler için, makara ve boğatadan bir insan beli kalınlığındaki babafingo ve gabya çubuklarına kadar, bir geminin armasını oluşturan binbir çeşit parça imâl etmekteydiler. (s.110-111)

Derviş karaya ayak bastığında, Kara Mustafa Paşa Câmii'nin minâresindeki şerefeden *müezzin* ağlamaklı bir sesle salâ veriyordu. (s.126)

Çocuklar ise onu nerede görseler alay edip taşa tutarlardı. (s.128)

Cenazeye katılan her hayır sahibi mezara, her iki elleriyle üçer kere toprak attı. (s.130)

Neden sonra, dedenin emriyle *canlar* ellerinde keçelerle kızgın kulplarından kavradıkları kazanı ateşten indirdiler. (s.130)

Ve *Yaradan*, yerin toprağından adam yaptı ve onun burnuna, makamı gizli bir nağme üfledi. (s.139)

Bu tabîatüstü varlığı dâvet edecek o esrârengiz saz semâisini çalmaya hazırlanan Dâvut da üdunu âhenkledi. (s.152)

Yine, ateşe secde eden Kâbil'in oğlu Tûbal'a ve oğullarına *İblis*, şarap yapmayı ve müzik âletleri çalmayı öğretmişti. (s.161)

Şeyh Abdülâlî'nin kâr'ını kafadan değil de göğüsten gelen sesiyle terennüm eden Zâhir, bu kez bağdarını kimsenin bilmediği, soluk kesen, şevk verip dinleyenleri cezbeye getiren, coşturucu bir başka kâr okudu. (s.173)

Cüce, beyaz UT anahtarı ile FA'dan yarım perde daha tiz ses veren bir siyah anahtara aynı anda bastı. (s.181)

Hattâ *Tağut*, evin sofasına bunun için bir “günâh” çıkartma hücreci bile yaptırmıştı. (s.189)

Böylece *cüce*, Bayram'a ilkin, daha çok Hüseyin Hilmi Efendi'yi esas alarak aptest almanın püf noktalarını öğretti. (s.198)

İdris Dede ile Yusuf Dede bir an birbirlerine baktıktan sonra, oturdukları yeri öperek doğruldular. (s.213)

Âsım'ın evinde kaldığı üç ay boyunca tırnaklarını uzatan Alessandro, kanûnu alıp mızrâba gerek duymaksızın on parmağıyla birlikte, Kostantiniye gibi bir yerde bile daha önce pek duyulmamış bir nağme çaldı. (s.249)

Bu yüzden *kâhin*, zaten bahşış bekleyen arabacının da yardımıyla bu havaleli eşyayı tavan arasına kaldırdı. (s.265)

2. Özne, fiile çokluk, iyelik ve aitlik eki dışında çekim eki almadan bağlanır:

Çünkü senelerdir, *dedesi, babası ve kardeşi*, onun bu odada bulunmasını ve asla dışarı çıkmamasını ister gibiydiler. (s.82)

Raksı seyreden demkeşler musikîye uyarak el çırpılmaktaydılar. (s.33)

Neyzen İbrahim Dede neyine el atıp onu öptüğünde *dergâhtakiler* düğün bayram ederler, o bir besmele edip neyini üflemeye başladığında kendilerinden geçerler, coşarlar ve mest olurlardı. (s.140)

3. Bir cümlede birden fazla özne bulunabilir:

Gülâbî'nin Efendimiz'den yedi altın daha istediği, bu bahşışı de koparıp huzurdan ayrılmasını takip eden günlerde de arsızlık ederek tekrar tekrar bahşış talep ettiği söylenegelmiştir. (s.14)

Sazlardan ilk sesler koptuğunda mekânda *bir hareket, bir kıpırtı* başladı. (s.33)

Eğer böyleyse, *adamcağıza derdini, izzetinefsini kırmadan sormak, onu rencide etmeden imdâdına koşmak* gerekirdi. (s.98)

Kemerinde, *eklem kırmak için demir bir mengene, deri yüzmek için ustura, bir de cesedinden kurbanın başını ayırmak için bir ustura* vardı. (s.99)

Çevreden *kol testerelerinin gıcırtiları, kalâfatçı tokmaklarının tokurtuları* işitiliyordu. (s.110)

Koltuğunun altında tiftik tiftik bir battaniye, çıkınında ise *yarım somun bayat ve küflü ekmek, birkaç metelik, ateş yakmak için çakmak ve kav, bir de bileği taşı* vardı. (s.125)

Bu esrârengiz ev ve onun içinde neyin olduğu, nelerin yapıldığı, şeyhten şeyhe geçen bir sır gibiydi. (s.140)

Ne var ki, *bu kâhinin, kelimenin tam anlamıyla bir çehre züğürdü olduğu, bu yüzden peçe bile taktığı* söylenirdi. (s.159)

Öte yandan, *Nuh tufanından bin sene sonra Yafes soyundan gelen Ejderhaî Dahhak'ı yenen İsfahânî Kâve'nin yattığı kabrin nerede olduğu, Nemrud bin Kenan bin Kuş bin Nuh denilen zâlim padişâhın, puthanede en çok rağbet edip yalvardığı putların tek tek isimleri, Haza binti Yelkame'den doğma ve Munsarih'ten olma Saba Melikesi Belkıs'ın Süleyman Aleyhisselâm'a gönderdiği hediyelerin, şimdiki râyiç değerinin kaç filori olduğu* da kitabında yazmaktaydı. (s.161)

O sessizlikte yine de evlerden *tabak çanak çingirtisi, yatmak istemeyen çocukların mızızlanmaları, mahallenin güzel dulu hakkındaki fısıltılar, çorbayı biraz tuzlu yaptı diye karısına kızan bir erkeğin haykırışı, ikide bir şûh kasın kahkahası atan bir papağanın çığlığı, akşam yemeğinden arta kalanlardan nasibini almak isteyen bir kedinin miyavlaması, eş dostla beraber içilen kahvelerin hüpürtüsü* kulağa gelmekteydi. (s.205)

4. Cümlede öznenin açıklayıcısı bulunabilir. Bu cümlelerde açıklayıcı da özneye dâhil edilir:

Kapıdan girince sağ taraf, yani Mekke-i Mükerrerme'ye nispeten daha yakın olan kısım, kalıplı kıyafetli, giyimli kuşamlı efendilere ve zâdegân tâifesine ayrılmıştı. (s.28)

Diğer üç Kıptî, yani Âmin'in biraderleri olan tamburî Gülâbî, miskal çalan Meymenet ve Gülâbî'nin onaltı yaşındaki darbukacı olan mahdumu, biraz uzakta kasıklarını tuta tuta gülüyorlardı. (s.36)

Belki *Bâtın bile, yani o Muhteşem Neyzen de dinleseydi hayran kalırdı.* (s.38)

Çünkü seneler önce Rumeli tarafındaki Pereve denilen bir beldeden geldiği sanılan Hacı İskender, yahut Pereveli İskender Efendi, nasıl söylemeli, hem cüce denilecek kadar kısa boyluydu. (s.47)

Biz ana kız tek başımıza mazbut bir hayat yaşarız. (s.70)

Duvarlardaki, üstât pâyesine erişmiş hattatların ellerinden çıkma şâheserler, meselâ altunlatılmış zemin üzerine kırmızı lâl ve siyah is mürekkebiyle yazılmış sülûs celîsi “Er Rahman” yahut, “Es Selâm” veya “Er Râhim” gibi isimler, Mevlevîler için herhâlde, Şems’ten bile daha aydınlatıcıydı. (s.121)

Muazzam nefreti yüzünden gözleri çakmak çakmak olan bu dervişin kafasında, *lime lime bir külâh, daha doğrusu bir Mevlevî sikkesi* vardı. (s.125)

Kendisine Pereveli İskender Efendi nâmı yakıştıran, ilim irfân sahibi o zât-ı muhterem, yahut Sofuayyaş Mahallesi sâkinlerinin sık sık kullandığı o daha yaygın ismiyle “Cüce Efendi”, çalgı çağanağa, şarkılara türkülere, hânendelere, sâzendelere, mevlidhânlara, âyinlere ve semâya, hattâ Kur’ân’ın “tegannî” edilmesine, kısacası musikîye savaş açmıştı. (s.175)

Kostantiniye’de, kutsal nefesi üfleyen Bâtın’ın oğlu Zâhir hakkında ahâli, “Bak işte! En sonunda peygamberliğini de ilân etmiş! Olacağı buydu! Din elden gidiyor!” diye konuşup bağırmaya başladığı sıralarda, bir öğle vakti, göz alıcı ve rengârenk giysileriyle *bir kalabalık, daha doğrusu bir cenaze alayı*, Cerrâhpaşa tarafından Edirnekapı Mezarlığı’na doğru ilerliyordu. (s.200-201)

5. Özne, bazı cümlelerde bir sözcük veya sözcük grubu olarak bulunmaz.

Yüklem, özne ifadesini de bünyesinde barındırır. Özne, cümlede sözcük veya sözcük grubu olarak bulunmasa da yüklemde şahıs bildirme özelliğinden dolayı varlığı ortaya çıkar. Yüklemde bildirdiği şahsa göre birinci, ikinci, üçüncü teklik ve çokluk şahıs zamirleri cümlenin öznesi olur.

Romanda üçüncü kişi anlatımı olduğu için, 3. kişi dışındaki şahısların özne olduğu cümleler azdır.

- 1. Teklik kişinin özne olduğu cümleler:

Ama inan ki yeminimi bozup kantarlıyı savururum, ona göre! (s.21)

O küfrü sana aynen îade ederim dedeciğim! (s.22)

Evet! Ebcedi çok iyi bilirim! (s.43)

Bundan dokuz sene önce üşenmeyip surre alayıyla hacca giderek Kâbe'yi yedi kere tavaf eyledim ve şeytan taşıladım. (s.87)

Üstelik hacı hâlimle Peygamber Efendimiz'i rüyamda tam iki kez görmüş mübârek bir adamım. (s.87)

İşimi genişletmek için bizzat ondan ricâ minnet temin ettiğim borçla beş çuval nohut almıştım. (s.87)

Size inanmadığımı sanmayın ama karşı kıyıda bir sürü insan görüyorum. (s.108)

Kayığımın Galata'ya götürdüğüm nice imamı, zâhidi, sofuyu ve dini bütün âdemi, dinlerini ve imânlarını unutmuş, dahası, ayyaş, bıçkın ve zampananın âlâsı kesilmiş olarak buraya geri getirdim. (s.108)

Bre deyyuslâr! Bir tek sikkeye bile tenezzül edecek olursanız, yemin olsun acımam, vurdururum! (s.112)

Anlatacaklarımı dinledikten sonra bana hak vereceğinizden kesinlikle eminim. (s.133)

Hiçbir günâh yahut kabahatim olmadan marûz kaldığım bu dayağın öcünü ne olursa olsun almaya, dişlerimi sıkarak üçüncü gün yemin ettim. (s.135)

Artık buraya âidim ve destûr verilirse, burada kalmak istiyorum. (s.142-143)

Hiç bu kadar öfkeliğini görmemiştim. (s.155)

İşte bu gece, yapman gereken her şeyi sana bir bir anlatacağım. (s.198)

Daha sonra bu kişinin bir deniz kazasında öldüğünü hatırlıyorum, ama yine de emin değilim. (s.216)

Alessandro Perevelli ismini çocukluğumda da duymuştum. (s.216)

- 2.Teklik kişinin özne olduğu cümleler:

Tıpkı bir Kıptî kadın gibi küfrediyorsun! (s.22)

Bu makam ne idi, biliyor musun? (s.38)

Bana adını söyle! (s.42)

Bu sefer en sevdiğin nağmeyi çal! (s.54)

Demek hem karnın tok hem de sadaka istiyorsun! (s.98)

Bu leziz yemeği bitirip doyduğunda ise, “Ah! Keşke iki midem olsaydı da bir sahan daha yeseydim!” diye hayıflanırsın. (s.96)

Eğer oraya bir gidersen bugüne kadar yaşadığın namuslu hayatı unuttur, bambaşka biri olursun. (s.108)

Seni oraya geçirirsem emeğimin ve onca zahmetimin karşılığını ödeyebilecek misin? (s.108)

Şimdi bize olan borçlarını, hem de hemen, işte tam burada, paşa paşa ödeyeceksin! (s.114)

Şimdi al şu kovaları da, sadece bana borcun olan elliyedibinaltıyüzüç şerefi altunu içlerine doldur. (s.114)

Seneler boyunca kulaklarından bir ıslık sesinin eksik olmadığını söylemiştin. (s.145)

Merak ettim, kulağına gelen şu ıslığı, işte bu neyden üfleyebilir misin? (s.145)

Bunu böyle bilesin! (s.155)

O parlak ve mûcizevî yıldızı sende görseydin, söylediklerimize aklın yatar, hattâ bizlere dâhil olurdu. (s.163)

- İkinci teklik kişi için saygı amacıyla ikinci çokluk kişi de kullanılır:

Bu hususta bana yol gösterebilir misiniz? (s.108)

Bir yanlış anlama da olabilir ama, beni siz mi çağırdınız? (s.122)

Bana siz mi 'Gel' dediniz? (s.122)

Peki beni niye çağırdınız? (s.123)

- 3.Teklik kişinin özne olduğu cümleler:

Çünkü Padişâh-ı din-fenâ Hazretleri'nin (Allah saltanatını dâim eylesin) mülkü olan şu Konstantiniye'de, yerin olduğu kadar göğün de, beklenmedik durumlara sahne olabileceğini az çok bilmekteydi. (s.11)

Başında Mevlevî külâhı ve üstünde etekleri açılmış tennuresi ile semâ ediyor, bir kolunu yukarı açmış dönüp duruyordu. (s.13)

Amcasının kahvehanesinden elini eteğini çekti. (s.31)

Ayrıca, yirmi rekatlık teravîh namazını, sabah namazının farzı edâ edildiği süre içinde kıldırabilmekteydi. (s.45)

Oradakiler daha ne olduğunu anlamadan, son derece dokunaklı, alabildiğine çileli ve öldüresiye hüznü nağmeleri kemeçesinden döktürüverdi. (s.55)

Sur dibindeki hendeği de geçtikten sonra, karanlıkta ve ışıllı ışıllı, pırıl pırıl pırıldayan yıldızların ışığı altında, çağrının geldiğini sandığı yere doğru yürümeye başladı. (s.119)

Ağlayan insanlara baktıktan sonra, mübârek bir zât olduğu anlaşılan bu şeyh için son vazifesini yapmaya karar verdi. (s.129)

Neyi tıpkı bu neyzenler gibi tuttu, başını biraz yana eğdi ve neyin yedi deliğine parmakları, dudakları ise başpâreye temâs eder etmez, nefesini gönülden üfledi. (s.144)

Dolabın diğer kapağını açıp dışarı fırladı ve yine karşısında olan hayâletin içinden geçip kafesi parçalayarak kendini üst kattan sokağa attı. (s.155)

Ancak ölümün kardeşi olan uykunun onu kör olmaktan kurtaracağını bilemezdi. (s.161)

Arkasını dönüp peşine takılan bir avuç insana, ûd, kanûn, kemençe, def, rebâb, tömbek, tambur, kudüm, çeng, bendir, miskal ve santur çalan oniki kişiye baktı. (s.175)

Cübbesini ve pabuçlarını giyerek dışarı çıktı. (s.180)

Ayrıca dindar bir Hıristiyan'dı da. (s.181)

Sabahı beklemeden iki büklüm bir hâlde ve hırsız gibi gizlice, Zincirli Han'dan çıktı. (s.196)

Aşağı kata inince sedirinde hâlâ uyuyan Kalın Musa'yı uyandırdı. (s.243)

Öyle ki, en sonunda yılan ağzından tamamen çıkınca, hayvanı kamçı gibi savurarak Tağut'un yüzünde, orasında burasında ardı ardına şaklatmaya başladı. (s.245)

Ayrıca fıkiha da el atıp Ebû Hanîfe, İmam Şâfiî, İmam Mâlik ve Ahmed bin Hanbel'in görüşlerini tek tek ve bütün teferruâtıyla inceledi. (s.251)

Ayrıca, görüp iyice ürksünler diye kâğıda domuz yağı bile sürdü ve bir gece, Nevâ ile annesinin oturduğu evin kapısı altından attı. (s.256)

Ayağa kalkıp bir köşeye gitti ve orada secde eder gibi çöküp iki eliyle kulaklarını sımsıkı tıkadı. (s.264)

Fakat hayatta, şatafatlı, görkemli ve debdebeli olan ne varsa, bedellerinin hiç de hafif olmayacağını biliyordu. (s.265)

- 1.Çokluk kişinin özne olduğu cümleler:

Şimdi pazarlık ediyoruz. (s.68)

İmam Efendi'yi şâhit tutacağız. (s.68)

Şu koca şehirdeki neredeyse her nâmlı hocaya, her şöhretli üfürükçüye, her ünlü yıldıznâmeciyeye gittik. (s.70)

Bu kâğıdı üç hafta kadar önce kapı eşiğimizde bulduk yiğidim. (s.70)

- 2.Çokluk kişinin özne olduğu cümleler:

Küfür etmemeye yemin ettiğimden beri hepimiz tepeme çıktınız! (s.21)

Şu zındığı falakaya yatırın. Sonra da alıp kavasbaşına götürün. (s.56)

Oraya gitmenin mutlaka bir çâresi vardır. Bu hususta bana yol gösterebilir misiniz? (108)

Peki beni niye çağırıyorsunuz? (s.123)

- 3.Çokluk kişinin özne olduğu cümleler:

Bu eli sıkı adamın, kimselere renk vermeden esrarengiz bir yerde bütün servetini gizlemiş olabileceğini de ilk kez o günlerde düşündüler. (s.25)

Koskoca dünyada caka satıp afi kesebilecekleri yegâne mekân olan bir çalgılı kahvehanede meslektaşlarına ve ahâliye burun kıvrıp tepeden bakarlardı, ona buna takılıp lâf dokundurmak için fırsatı kaçırmazlardı. (s.30)

Bir anlık bir sessizlikten sonra bir oyun havası çalmaya başladılar. (s.33)

Frenk tüccârların, muhtemel bir yangında kül olmaması için taştan yaptırdıkları ve içlerinde dünyanın dört bucağından gelen envaî çeşit malın muhâfaza edildiği devasa ambarların önünden geçtiler. (s.35)

Hele hele Abalıfellâh Câmii'nin yıpranan kurşun tabakalarının tamir masraflarını, Hacı İskender'in sevâp olsun diye üstlendiğini işittiklerinde bayram ettiler. (s.46)

Sonra da çocuklarını, evlerinden ne zaman bir nağme işitilirse, bu zındıkların kapısını penceresini taşa tutmaya azmettirdiler. (s.50)

Baba Cafer'in mescidini günde beş vakit doldurur, hırsızlık ilminde saç sakal ağartmış zehir gibi bir ihtiyarı kendilerine imam seçip arkasında namaza dururlardı. (s.58)

Gayb âleminin sırlarına vâkîf olduğu söylentisi ağızdan ağıza dolaşan bir acûzeyi çağırıp çocuğun başında, göbeğinde ve dizlerinde kurşun döktürdüler. (s.81)

Bu nedenle pek fazla tartaklayıp hırpalamadan, sadece kollarından tutup, adamı Kadı Burhanettin Efendi Zîde Fazluhu Hazretleri'nin Ayasofya'daki iki katlı ahşap evininin yanındaki ahırdan bozma mahkemeye götürdüler. (s.169)

Bu arada, sokağın ilerisinden eli fenerli birinin geldiğini görür görmez, yıkılmaya yüz tutmuş bir evin duvarı dibine sindiler. (s.205)

Dergâhtan çıkıp o "lânetli" eve doğru yola revân oldular. (s.213)

Câminin olduğu yerden tâ Sofuayyaş'a kadar koşmuşlar ve Hüseyin Efendi'nin evine sığınmışlardı. (s.221-222)

Gökte hilâli gördüğü gecelerde Hüseyin Efendi'nin çaldığı o güzelim tamburu, tam dört filori saydığı kanûnu ve emânet iki kemeçle bir rebâbı paramparça ettiler. (s.233)

Ancak tomrukçubaşı, kadının yazılı izni olmadıkça bu kişiye hiçbir cezâ veremeyeceğini söyleyince öfkeden kuduz köpekler gibi bağırmaya başladılar. (s.234)

- Saygı ifade etmek amacıyla 3. teklik kişi için de 3. çokluk kişi çekimi kullanılabilir:

Kara Mustafa Paşa Câmii'nde cenaze namazı kılınan o fukarâ babası, o mübârek ve mukaddes zâtın, yani Galata Mevlevîhânesi'nin şeyhi olan Nuvârif Bursevî Efendi merhûmun cenazeleriydi bu. (s.129)

- Şahıs zamirleri, özellikle özne vurgulanmak istenildiği zaman, cümle içinde yer alabilir:

Yiğidim! *Biz ana kız* tek başımıza mazbut bir hayat yaşarız. (s.70)

Eğer ücretimi ödersen *ben* seni oraya geçiririm. (s.108)

Sen ise, 'Beş kuruş param yok, Âsâ Mesih aşkına bana biraz daha süre tanıyın!' diye nice zamandır kapımızı aşındırdın da, merhametli olduğumuz için ağızımızdan birer evet koparabilmeye muvaffak oldun. (s.114)

Biz insanlara ‘Gel’ diyenleriz. (s.122)

Bir yanlış anlama da olabilir ama, beni *siz mi* çağırdınız? (s.122)

Aslında *onlar*, bilmeden iyilik eden insanlardır. (s.123)

Ben henüz “fakir” bile olamadım. (s.141)

Ben artık neyin ıslığının, ayrıca onu işitmemiz için bize kulaklar ve dediklerini anlamamız için bir de gönüller veren Mevlânın aşığıyım. (s.142)

Ben de onu Mekke’de, ‘Yılan’ doğduktan bir saat ve yirmi küsur dakika sonra gördüm. (s.164)

Sizler de bir hayır işlemiş olursunuz. (s.164)

Çünkü *ben*, Kostantiniye’nin güçlü adamlarından biriyim! (s.197)

Alın! Bu kavunu yiyin! O benim etimdir! Rakıyı da için! O benim kanımdır! (s.232)

Artık Kabil sen olduğuna göre, benim iki çocuğumu da *sen* yetiştireceksin. (s.237)

Çünkü *o*, kelimenin tam anlamıyla mükemmel bir neyzen idi. (s.241)

6. Bazı cümlelerde özne bulunmaz. Yükleme geçişsiz edilgen fiilden oluşan cümlelerde, bazı birleşik fiillerin yüklem olduğu cümlelerde ve gereklilik kipi 3. teklik kişi çekimindeki bazı fiillerin yüklem olduğu cümlelerde özne yoktur. Bu durumlardan sonuncusuna romanda örnek yoktur.¹

6.1. Yükleme geçişsiz edilgen fiilden oluşan cümlelerde özne bulunmaz.

¹ “Gereklilik kipinin teklik 3. şahsının bazı kullanılışlarında ve aynı işlevdeki –mAk lâzım/gerek kalıplı cümlelerde de özne bulunmaz.” (Karahana, 2004, 21)

Eve avlu kapısından *giriliyordu*. (s.20)

Ancak armudî kemeçede tek isim olduğu ve bağladığı besteler, Kostantiniye'nin tüm meyhaneleri aynı sıra Enderûn'da da kabul gördüğü için kendisine *saygıda kusur edilmiyor* ve yağlı ensesine artık pek şaplak yemiyordu. (s.32)

Buraya söveleri damarlı mermerden yontulmuş, düz kemerli alçak bir kapıdan *giriliyordu*. (s.131)

Sofrada asla *konusulmazdı*. (s.132)

Hanın ikinci ve son katına bir taş merdivenle *çıkılırdı*. (s.192)

6.2. Yükleme birleşik fiilden oluşan bazı cümlelerde özne bulunmaz. Bu yüklemelerde birleşik fiile ait bir özne bulunur.² “Özneli yüklemeler, yüklem ve öznenin anlamca kaynaşmasından, deyimleşmesinden meydana gelmiştir.” (Karahan, 2004, 21)

Ahâli Kelime-i Şahâdet getirdikten sonra sokağa dökülmüş, minâredeki hayâleti görür görmez *herkesin yüreği ağzına gelmiş* ve bu, kıyâmet alâmeti sayılmıştı. (s.14)

Hele hele hayâlet, Gülâbî adında bir Kıptî'ye görüldüğünde *yer yerinden oynadı*. (s.14)

Ama iş işten geçmişti. (s.55)

Bu işler acısı durumun sorumluları olan Kalın Musa ile mahdumunun beti benzi atmıştı. (s.55)

Zındancıların nûrsuz çehreleri, ortalıkta cirit atan kedi büyüklüğündeki fareler, binbir çeşit haşarat ve etraftaki onca pislik her ne kadar insanın iştahını kaçırsa da, *mahpusların açlıktan dâima imânı gevrerdi*. (s.57)

Bunu işiten Musa'nın başından aşağı kaynar sular dökülmüştü. (s.73)

² Bu tür cümleler, birçok kaynaktan öznesiz cümleler arasında gösterilmemiştir. Bu bahsin geçtiği bazı kaynaklar:

Karahan, Leylâ, Türkçede Söz Dizimi, Ankara 2004, s. 21.

Gülsevin, Selma, Yükleme “Deyimleşmiş Birleşik Fiil” Olan Cümlelerde Özne, Türk Dili Dergisi, Eylül 2002, C: 2002/II, S: 609, s. 612-618.

Önce zifir gibi olan ağızından, gözleri kör edecek kadar parlak ve masmavî bir ışık hüzmeleri çıkan hayâlet, sanki âhiretten gelen kalın ve tüyler ürpertici bir sesle inlediğinde, *delikanlının dizlerinin bağı çözüldü.* (s.76)

İkizlerin analarını hatırlayan Hüseyin Efendi'nin içi sızladı. (s.80)

Bir efendinin huzurunu kaçırdığı için *Eflâtun'un yüreği burkulmuştu.* (s.98)

Kapıda teşhir edilmek üzere saraya götürülen kelleyi görenlerde *bet beniz attı.* (s.99)

Öfkeden gözleri evinden uğramıştı. (s.104)

Elâtun'un kafası karışmıştı. (s.108)

Kendini çâresiz hisseden Eflâtun'un içi cız etmişti. (s.108)

Sermayesinin bulunduğu sandığın parçalanıp paracıklarının saçıldığını gören tüccârın gözleri yuvalarından uğramıştı. (s.112)

Gariptir ki, dikkat kesilip bu sedâyı dinlediği sürece *dünyalar onun oluyordu.* (s.119)

Başını sağa çevirdiğinde *yüreği ağızına geldi.* (s.181)

Daha ziyâde, *her ikisinin de tepesi atmıştı.* (s.202)

Ama günün birinde, evine geldiği zaman cüceye, “Bana yeni bir beste yap. Çünkü bunu dinleye dinleye bıktılar,” dediği vakit *dananın kuyruğu koptu.* (s.250)

7. Art arda sıralanmış cümlelerde özne ortak olabilir:

Bu tekinsiz sedânın kaynağını görmek isteyen bekçi, elindeki feneri havaya kaldırdı ve karanlığın kendisinden gizlediği şeyi sanki daha iyi görecekmış gibi hafifçe eğildi. (s.12)

Kalın Musa bu tehlikeyi önlemek için bahçe kapısı önünde sık sık pusuya yatar, sadece çocukların en cesur öncülerinin değil, tamamının bahçeye girip ağaca çıkmasını sabırla bekler, derken elinde kızılıcak sopasıyla “Allah Allah” diye saldırıya geçer, ne kadar fır, ne kadar kopil varsa tepelerine binerdi. (s.27)

Yaşı altmışın üzerinde olan bu efendi, câmiinin hemen bitişiğindeki bir barakada yatar kalkar ve ezan-ı Muhammedî'yi dâima apdestli olarak okumak sûretiyle, Allahü Teâlâ Hazretleri'nin dâvetini Sofuayyaş Mahallesi sâkinlerine günde beş kere tebliğ ederdi. (s.44)

Az sonra velinimetinin huzuruna çıkacağı için Kalın Musa saygısından, iki elini önünde birleştirmiş el pençe dîvân duruyor, saygıda kusur etmesinden korktuğu mahdumunu da yan gözle kollamayı ihmâl etmiyordu. (s.52)

Adam temennâ edip, saygı gereği Paşa Efendimiz'e arkasını dönmeden geri geri gitti ve kapıyı açıp adama bir kez daha temennâ ettikten sonra odadan çıktı. (s.53)

Kalın Musa'nın, "Dur! Kes şunu!..." diye bağırmasına rağmen Veysel Bey kendini bu musikîye o kadar kaptırmıştı ki, etinden et koparsalar hissedecek değildi ve segâh perdesinde karar etmeden çalmayı bitireceğe benzemiyordu. (s.55)

Kuşağında gümüş bir afyon kutusunu eksik etmeyen bu adam, mesâisinin sona erdiği yatsı vaktine kadar şiltesinde miskin miskin ense yapar, hımbıllığından ötürü evine yürüyerek gitmeye üşenir ve bunun için, iki mahalle ötedeki meskenine kadar küfe içinde taşıyacak bir hamal çağırtırdı. (s.92)

Kavga sona erdiği için kalabalık artık dağılırken Eflâtun yine birilerinin ona seslendiğini işitiyor, ama onca insana tek tek ne kadar dikkatle bakarsa baksın, bu çağırının menşei bir türlü bulamıyordu. (s.96)

Diğer canlar da yeri öpüp ayağa kalktıklarında, şeyh ellerini göğsünde çapraz yaptı ve hafifçe eğilip Eflâtun'u selâmladı. (s.123)

Ve Yaradan, yerin toprağından adam yaptı ve onun burnuna, makamı gizli bir nağme üfledi. (s.139)

Hattâ öyle ki, neredeyse gün boyu, filozofların ve kadîm âlimlerin eserlerini satır satır kırâat eden kâhin, bilgiyi bir nimet kabul ettiği için Ramazan ayında sahurdan sonra okumayı bırakır, nefsinin bastırarak iftar zamanına kadar elini kitaba sürmez, ancak akşam ezanını işittiği zaman Aristâtalis'in Badü't Tabiyye başlıklı meşhûr eserinden bir bölüm okuyarak orucunu açardı. (s.159)

Zâhir içinden,"Neyi reddettiklerini bilmiyorlar!" diye geçirdi ve bu insanların kendisine yükleyecekleri suçtu da sezindi. (s.175)

Dehşete kapılan Rafael, yatak odasına koştu ve duvara asılı haçın önünde diz çökerek dâa üstüne dâa etti. (s.187)

Bayram, Pereveli İskender Efendi'yi can kulağıyla dinliyor, kendisine Hak yolunu gösterip o müthiş azâptan kurtaran adamı baş tâcı ediyor, okunup üflendiği için sıkıntısını defeden macunu tükendiğinde ise, gelip Cüce Efendi'den bir parça daha istiyordu. (s.200)

Fakat *cüce*, kalabalık içinde eli yüzü düzgün genç bir adamın bir Çargâh şarkı mırıldandığını işitti ve adamın gözlerine bakarak, onun henüz yarısına geldiği şarkının geri kalan yarısını irticâlen terennüm etti. (s.247)

Derken günün birinde *Âsım*, cüce ile Mısır Çarşısı civârındayken Nevâ'yı gördü ve cüceye, "İşte! O yeşil gözleriyle bir nazar eyleyip beni mum gibi eriten âfet budur!" diye kadını gösterdi ve onun biraz olsun daha yakınında olmak için yerinden fırladı. (s.252-253)

- Çokluk bir öznenin ortak olduğu sıralı cümlelerde, sadece son cümlenin yüklemine değil, önceki cümlelerdeki yüklemelerin de çokluk olabildiği görülmektedir. Bu konuda Hatiboğlu (1972), bağımlı sıralı cümlelerde özne çokluk olduğunda yalnız son cümlenin yüklemine çokluk biçimde olduğunu söyler.

Sadece son cümlenin yüklemine çokluk olduğu cümleler:

Nitekim çok geçmeden, *su dolu kırbalarını nefes nefese taşıyan dört saka* geldi ve taşıdıkları suyu, alt kattaki saka deliğinden içerideki küpe döktüler. (s.46)

Odaya doluşan kadınlar saçlarını başlarını yolarak ağlayıp feryât ediyor, gözlerinden kanlı yaşlar akıtıyor akıtıyor ağlıyor söylüyorlardı. (s.56)

Derken, merhûmun defni için açılan çukura *iki Mevlevî dedesi* girdi ve kefenin bağlarından tutup şeyh hazretlerinin nâaşını, yüzü kibleye gelecek şekilde yerleştirdiler. (s.130)

Cenazenin önü sıra yürüyen ve parayla tutulmuş dokuz-on kocakarı, gözlerinden yaşlar boşana boşana durmadan ağıt yakıp danalar gibi böğürüyor, saçlarını başlarını yoluyor ve boğazlarını yırtarcasına feryât ederek yeri göğü çınlatıyorlardı. (s.201)

Son cümleden önceki cümlelerde de yüklemine çokluk olduğu cümleler:

Musikî alanında bütün Kostantiniye'de nâm salmış üstâtlar da mahâretlerini işte bu zamanlarda gösterirler, üdlerini, tamburlarını, deflerini

ele alarak bazen tek başlarına bazen de bir fasıl heyeti kurarak kahvehane sâkinlerini coştururlardı. (s.29)

O keşmekeşte, *kelepire konmak için ruhunu şeytana satmaya hazır bezirgânlarla, onlara külah giydirmek için yanan madrabazlar*, söz gelimi birkaç gemi yükü zerzâvat, beşbin fıçı pekmez ve bir ambar dolusu yumurta için, vur aşağı tut yukarı pazarlık ediyorlar, çoğu iflâs borusunu öttürmüş eski tüccârlardan olan dilenciler de, Allah rızası için onlardan bir sadaka istiyorlardı. (s.61)

Ömürleri boyunca dokuz yorgan, elli gömlek eskitip elden ayaktan düşmüş dedeler ve nineler genellikle üst katlardan birinde, kafesten dışarı bakıp sokaktan gelip geçenleri seyrederek, ayrıca tandırın üstüne serilmiş battaniyelerini üstlerine biraz daha çekip sızlayan dizlerini mangalda ısıtırlardı. (s.84)

Kocadıkları için şeytanın artık elini eteğini çektiği bu ihtiyarlar, bir vakitler burada ömür sürmüş ecdatlarını hayırla yâd ederler ve ruhlarını şâd etmek için Yasin okurlardı. (s.84)

Genellikle, *icâzetnâme koparıp âlim sıfatıyla bir daireye kapağı atmak için yanıp tutuşan, dünyevî ilimleri kâfirlik saymalarına rağmen dünyevî çıkarlar peşinde koşmayı ihmâl etmeyen bu talebeler*, günde beş kere aptest tazelemelerine karşılık, hamama ancak ayda yılda bir giderler, kâgir medresenin kurşun kubbeleri altındaki hücrelerde yatıp kalkarlar, yer içerlerdi. (s.90)

Neyzen İbrahim Dede neyine el atıp onu öptüğünde *dergâhtakiler* düğün bayram ederler, o bir besmele edip neyini üflemeye başladığında kendilerinden geçerler, coşarlar ve mest olurlardı. (s.140)

Diğer taraftan, *aynaya çok bakanlar da* gün gelir iki kişi olurlar ve aynı âkıbete uğrarlardı. (s.152)

8. Özne çeşitli sözcüklerle pekiştirilebilir:

Bununla beraber, mahkumlara sorulacak olursa *her biri bizzat*, hile hurda bilmez, helâl süt emmiş, cennetmekân kişilerdi. (s.58)

9. Özne, çeşitli sözcük gruplarından meydana gelebilir.

9.1. İsim tamlamasından meydana gelen özneler:

Rivâyet odur ki, hayâletle karşılaştığında yüreği oynayan ihtiyar bekçinin sözlerine *Allah'ın bir tek kulu* inanmamıştı. (s.13)

Hızır Paşa'nın yedi katlı mehterânı, Ayasofya'daki köşkün bahçesinde, Peygamber Efendimiz'in ümmetinden olanları sabah namazına kaldırmak için nevbet vuracaktı. (s.15)

Hatta *bu talihsiz kadınlardan bazıları*, körkütük olan kocalarını taşıtmak için, sırtlarında küfe olan hamallar bile getirmişlerdi. (s.33)

Bu sâzendelerin gözde makamı hicaz idi. (s.37)

Âsım'ın hayâleti işte bu sokakta dolaşiyor! (s.40)

Çünkü *Sultanahmet Câmii başmüezzini* bir ara, az bir zaman gecikmeyle, sabah ezanını okumak üzere minâreye çıkmakta iken, tâ Aksaray tarafından bir âvâz işitmiş, kulak kabarttığına ise bunun Abalîfellâh Câmii'nden gelen mübârek ezan sesi olduğunu hayretle görmüştü. (s.44)

Abalîfellâh Câmii'nin imamı epeyce genç biri, yahut nasıl söylemeli, basbayağı bir delikanlıydı. (s.45)

Ne var ki, korku yüreksiz bir insanın nefreti, nefret de cesur bir insanın korkusu olduğundan mıdır, *Sofuayyaş sâkinleri* önce, Kalın Musa, mahdumu Veysel Bey, torunu Dâvut ve semâî kahvehanesi işleten amcaları Muhayyer Hüseyin Efendi'yle selâmı sabahı kestiler. (s.50)

Kostantiniye'nin fukarâ takımı, bu tefecilerin dükkânlarındaki yedi sekiz kilitli, dövme demirden kasalarında, dünyayı üç gün boyunca doyuracak miktarda altunun istifli olduğunu söyler dururdu. (s.64)

Dâvut'un bu esrârengiz kâğıtta, ebced işâretleriyle bir zîrgûle sazsemâîsinin yazılmış olduğunu anlaması fazla zaman almadı. (s.70)

Ama *zaten tamam olan bir semâînin tamamlanmasının imkânsızlığı* Dâvut'u korkutmuştu. (s.75)

Görünüşe göre, *Galata'da bir günde kazanılan paranın, Cenâb-ı Hakk'ın cümle kulunu tam yedi gün besleyeceği söylentisi* galiba doğrudu. (s.116)

Demircinin çırağı bu işe de sevinmiş gibiydi. (s.117)

Çünkü üfleseydim *neyin ıslığı* kalbimi yumuşatabilirdi. (s.136)

Bu fevkalâde hânendenin tek kusuru, mükemmel olmasıydı. (s.173)

Bundan başka Katâde'ye göre, *şeytanın kur'ân'ı* şiirler ve şarkılardı. (s.179)

Öte yandan *Hanefî mezhebi âlimleri*, “çalgı âletleri eşliğinde şarkı dinlemenin fâsıklık, bundan zevk almanın da kâfirlik, yani nankörlük olduğunu” anlatmışlardı. (s.179)

Âsım'ın hayâletinin Dâvut'a dadanması ve Zâhir hakkında da “peygamberliğini ilan ettiği” söylentisinin çıkmasından aşağı yukarı otuz kûsûr sene kadar önce *Galata şehri ahâlisi*, tedâvileri sonuç vermeyen Rafael'in tabâbet yeteneği hakkında ileri geri konuşmaya yeni yeni başlamıştı. (s.184)

Zincirli Han'ı mekân tuttan bu çetedeki neferlerin sayısı, cehennem meleklerinin kadar, yani ondokuz idi. (s.191)

Buna göre, belki de *bir çalgıcının katli* vâcipti. (s.200)

İdris Dede'nin hücresi haddinden fazla sâdeydi. (s.211)

Bu sırada asesbaşının dört adamı gelmeseydi, *kudurmuş kalabalığın öfkeli neferleri* Zâhir Hazretleri'ni oracıkta öldüreceklerdi. (s.233)

O sırada buz gibi bir rüzgâr esmiş, *ağaçların yaprakları* hışırdamıştı. (s.236)

Çünkü *devrin sadrazamı* sadece, hayatında hiç haram para yememekle iftihar eden ve o güne kadar hayatın nimetlerinden uzak yaşadığı için rüşvete henüz pek alışmamış bir zât-ı muhteremi subaşı olarak atamakla kalmamış, ayrıca bu namus ehli efendinin ricası üzerine, aseslerin başına ellibirinci ortadan başka bir yeniçeri zâbiti tayin etmişti. (s.238)

Nitekim öğleye doğru, *subaşının adamları* kapıya dayandı. (s.238)

Vezirler, paşalar ve bazı kalem efendilerinin, kendilerini eğlendirmeleri için Esir Han'ndan on, oniki filoriye cüce satın almaları doğaldı. (s.247)

Çünkü, dedikleri doğruysa, *Dünya'nın ikinci hakikati* bu aynada saklıydı. (s.265)

9.2. Sıfat tamlamasından meydana gelen özneler:

İhtiyar bekçi o uğursuz gıcirtıyı işte tam bu sırada işitti. (s.12)

Kıdemine ve rütbesine göre kimisi lâcivert, kimisi de kırmızı kaput giyip kavuklarına allı yeşilli destârlar sarmış bu âdemoğulları, Hızır Paşa'nın mehter takımının neferleri idiler. (s.15)

Bu açık mavi gözlü, narin ve soluk benizli efendi sanki sadece, inilleyen kemençenin titreşen incecik teliyle hayata bağlıydı. (s.20)

Ortasında fiskiyeli bir havuzun bulunduğu bu kısmın üç bir tarafında, *kırmızı kadife kaplı ve oymalı tahta parmaklıkla çevrili sedirler* vardı. (s.28)

Ortaya gelen mastori, "Kemençede muhteşem Bağdasar!" diye bağırınca, *sırtına kara bir cüppe ve başına da yine kapkara bir kalpak giymiş, sıska ve gözlerinin sadece akı görünen kör bir ihtiyar* ayağa kalkıp elini önce göğsüne, ardından dudaklarına ve alnına götürerek müşterileri selâmladı. (s.32)

Hayâletle bu güne kadar *tam onüç kişi* karşılaştı! (s.40)

Sağda ve solda bazı bazı, *azâp içinde mezarlarından kalkan ölülerin kurumuş pençeleri gibi dolunaya uzanan çıplak ağaçlar* vardı. (s.41)

Bu güzel kadın, içe işleyen, büyüleyici sesiyle bir nağme terennüm ediyordu. (s.42)

Günün birinde *ferâceli, yüzleri yaşmaklı, yürüyüşlerine bakılırsa ikisi genç ve biri de yaşlıca üç kadın* işte bu evin kapısı önünde durdu. (s.46)

Ayrıca, *ölü birer ahtapotu andıran elleri tâ dizlerine kadar sarkardı.* (s.46)

Derken, *şebeği andıran, sekiz yaşlarında, kara kuru bir kopil* koşa koşa geldi. (s.59)

Bir firâvun mezarı kadar büyük Mahmut Paşa Hanı sağ tarafındaydı. (s.65)

Birkaç yerden bel verip esnemiş eğri büğrü ve geniş çatılarındaki kiremitlerin yosun bağladığı bu evler, kirişlerle ve direklerle değil de, sanki göz boncuklarıyla inşâallah ve mâşallahlarla ayakta duruyordu. (s.84)

Onca eyyâm görüp âdeta bir insan sarrafı kesilmiş bitirim görünüşlü kayıkçı ise şarabından bir yudum daha alıp yeniyle ağzını sildikten sonra, ona şu cevabı verdi: (s.108)

İşte bu evlerden birinin kapısı açıldı ve dışarıya, *suratı kıpkırmızı, merhemle burulup uçları dik tutulması gereken gür bıyığı lif lif, tel tel dağılmış, başındaki kalafatın rengine bakılırsa küçük rütbeli olması gereken bir yeniçeri zâbiti* çıktı. (s.118)

Havvâ anamızın Kabil ve Hâbil'i emzirdiği süt kadar beyaz ve parlak Samanyolu, bir uçtan diğer uca kadar uzanıyordu. (s.120)

Kâinâtın âhengini bozmaktan, yaratılan her şeye zarar ve zevâl vermekten çekinen bu efendilerin zikir çektikleri mekân o kadar ferâh ve dingindi ki, zincire vurulmuş en saldırgan deliler ve zincirlerinden boşanmış en amansız fırtınalar bile, böylesi bir yerde huzur bulurdu. (s.121)

Ağızındaki birkaç dişi, tizzâp benzeri eczâlarla kırmızıya, maviye ve yeşile boyamış Rafael isimli bu esrârengiz adam, çevre sâkinlerinden bazılarına göre, vaktiyle usta bir hekim, bazılarına göre ise işinin ehli bir eczâcı ya da hekimdi. (s.128)

Arkada ise ellerini birbirine çalıp ağlayan, hüngürdeyip bağırان, yırtınıp âh ü vâh eden, murassâ sorguçlu örfî kavuklarıyla birkaç paşadan, perişanî destâr sarılmış külâhlarıyla esnâflara; yatırtmalı üsküfleriyle bir kapı kulu gürûhundan, kırmızı sikkeleriyle Mevlevîlere; dalfesli, dalkülâhlî dilencilerden, saçlarını başlarını yırtıp dövünen kadınlara kadar, oradan buradan gelmiş bin bir türlü insan vardı. (s.129)

Nitekim bir süre sonra kapı güm güm vurulduktan sonra açıldı ve eli sopalı, beli hançerli, çehrelerinde nûr kalmamış üç ases içeri girdi. (s.169)

Tek gözü gören ve vakûr tavırlarına bakılırsa hakikatin sırrına ermiş biri onlara kılavuzluk ediyordu. (s.174)

Burada, Frenklerin CLAVICYMBALUM dedikleri, yan yana dizilmiş ve bazıları beyaz ve diğerleri siyah olmak üzere, toplam seksen beş anahtarlı bir musikî âleti vardı. (s.181)

Başörtülerini çenelerinden bağlamayan kadınlar, kına yakılmış saçlarının görünmesine pek aldırılmıyorlardı. (s.201)

Ahlâklı görünen insanların, hele hele bir Mevlevî şeyhinin aslında herkes gibi ahlâksızın teki olduğuna inanan ve şaraptan çok, bu inançla sarhoş olmaktan zevk alan bu cins kişiler, İbrahim Dede'nin meğerse en fazla bir meyhane çalgıcısı seviyesinde olduğunu düşünmeye başlamışlardı. (s.209)

Başında lâhûrî destâr sarılı külâhı, sırtında mavi ipekliden kaftanı ile epeyce saygın bir görünüşe sahip olan Alessandro ise, o hafta için bağladığı besteyi kâğıda döktükten sonra, kırım ortasındaki evden dışarı çıkıyor, hemen her gün Kostantiniye'nin yeni bir mahallesini keşfediyordu. (s.250-251)

- Sıfat tamlamalarının büyük çoğunluğunda tamlayan kısımlarının sıfat-fiil grubundan oluştuğu göze çarpmaktadır.

Elinde muşamba fenerle, ilerlemiş yaşı dolayısıyla sokakta ağır aheste yürüyen bekçi, ucu demirli asasını iki adımda bir yere vurup tıngırdatarak mahalle sakinlerine varlığını belli ediyordu. (s.11)

Üfleyip tozunu aldıktan sonra kemeçeyi mutfak dolabına kaldıran ve kilidini de tam üç defa döndüren adam, bu olayın ardından mahdumu Veysel'in ince hastalığa yakalanıp kan tükürmeye başladığını görünce, zavallının baba mesleğini asla devam ettiremeyeceğini de iyice anlamıştı. (s.23)

Tokadı patlattıktan sonra emniyetli bir mesafeye kadar koşup duran Âmin, Bağdasar'la Kirkor'a bağırdı: (s.36)

Dolunaydan süzülen mavi ışığın yıkadığı boş ve kasvetli sokağa giren Dâvut, her iki taraftaki evlerin kafesleri arkasından, asırlar önce ölmüş mahzun insanların bakışlarını üzerinde hisseder gibi oldu. (s.41)

Nitekim çok geçmeden, su dolu kırbalarını nefes nefese taşıyan dört saka geldi ve taşıdıkları suyu, alt kattaki saka deliğinden içerideki küpe döktüler. (s.46)

Bu manzarayı gören Kalın Musa, fırsatı ganimet bilerek Paşa Hazretleri'ne, "Efendimiz!" diye bağırdı. (s.54)

Çok geçmeden, çırağı ve ilâç çekmecesiyile gelen bir Yahudi hekim, kalabalığın salondan çıkartılmasını istedi. (s.55)

Galata'da, ikinci ezanını okuyan müezzinin çağrısına uyup Karaköy Kapısı yakınlarındaki Yeni Câmii'nin avlusunda toplanan müminler şadırvanda tuhaf bir olaya tanık olmuşlardı. (s.60)

Fiyatı ikibin filoriye yükselinceye kadar ambarında istifleyeceği otuz fıçı Karabaş balını, ikişer metelik karşılığında otuz hamala taşıtan bu vurguncu tüccâr da, çökük omuzlarına ve sırtındaki kambura bakılırsa, çoğu meslektaş gibi, sanki günâh yükü altında ezilmişti. (s.63)

Çünkü ateşbâzların, alev püskürteyim derken, bir Nakşibendî şeyhinin mübârek sakalını, bir kâtibin ipek kaftanının eteğini, bir yeniçeri eskisinin palabıyıklarının ucunu yaktığını duyan Padişâh Efendimiz, böyle bir tedbirin alınmasını fermân eylemişti. (s.64-65)

Tavuğu Zümrüdüankâ'nın adını sayıklayan dedesinin üstünü örten Dâvut merdivenlerden yukarı çıktı ve bir zamanlar babası Veysel Bey'in kaldığı odaya girip şamdandaki mumu yaktı. (s.75)

Nihâyet, aptestsiz yere basmayan gâyet sofu bir hocaya giden Kalın Musa bu mübârek adamla pazarlık edip torununa bir muska bile yazdırdı. (s.82)

Sedirten kalkan Eflâtun başını uzatıp kapıdan dışarı baktı: (s.82)

Gelgel Çıkmazı'nın köşesindeki Tiryaki İlyas Dede Hazretleri'nin türbesini geride bırakan Eflâtun, Tekir Kasap'ı da geçince Bodrum Câmii'nin yukarısındaki, tâ fetih öncesi devirlerde Rûm sultanlarınca yaptırılmış, ama şimdi su başından kaçan berdûş ve âvârelerin barınak bildikleri, incir, köknar ve servi ağaçlarının gölgesindeki saray vîrânesine vardı. (s.85)

Eflâtun'un kaşından akan kan kesilmeye yüz tuttuğunda, "Heeeyt! Açılın bre! Padişah Efendimiz'in ulağı geliyor!" diye bağıra bağıra, altındaki yağız atı Edirne Kapısı'na doğru dört nala koşturan, kuşağında çiftte piştov ile bir kulaklı yatağan ve boynundaki gümüş mahfazada ise, Allah bilir hangi voyvodanın kellesinin vurulup saraya gönderilmesinin buyrulduğu bir fermân-ı hûmâyûn taşıyan bir süvari rüzgâr gibi geçti. (s.91)

Ne var ki, dilencinin bu gösterişsiz hâlimden cesaret alıp ona doğru seğırtten Eflâtun, bu şahsın ne kadar nâmlı bir dilenci olduğunun, Dîvan Yolu'ndaki cümle esnâfça senelerdir bilindiğinden habersizdi. (s.92)

Hamamın karşısındaki Köprülü Camii ve medresesinin taş duvarı yanında sıralanmış ve hemen her istidâya usûlünce, "Devletlû, İnâyetlû Merhametlû, Efendim, Sultanım Hazretleri sağ olsun! Arzuhal-i kullarıdır ki..." diye başlayan istidalar yazan ihtiyar arzuhalcilere işleri düştüğü için oraya gelen ferâceli ve yaşmaklı kadınlar ise, bu yarı çıplak edepsizleri görür görmez, "Üstüme iyilik sağlık!" diyerek başlarını çevirmekteydiler. (s.94)

Çağrının geldiğini sezdiği tarafa, yani yokuşun sonuna doğru yürüyen Eflâtun, denize açılacak gemilerin mürettebâtı için peksimet imâl eden fırınların bulunduğu yere ulaşmıştı ki, Arap Camii Yolu'nun sağından gelen bir kafileye yol vermek için durdu: (s.116)

Voyvoda yolunu diklemesine kesip tâ Küçük Kule Kapısı'na kadar giden o upuzun taş merdiveni tırmanmaya başlayan Eflâtun, çağrının bu yol üzerinde bir yerden geldiğinden emin gibiydi. (s.117)

O zamanlar zindana atılmamış olan Veysel Bey'den, ama asıl dedesi Kalın Musa'dan amcasının ricâ minnetle koparabildiği izinle ve Şeyh İbrahim Dede Efendi'nin de ikrârıyla, dervişlerin ateşten gömleğini giymeye karar veren Eflâtun üç gün boyunca saka postunda dizleri üzerinde oturup uyumadan, uyuklamadan, yemeden, içmeden, konuşmadan ve hattâ kimıldamadan çile doldurmuştu. (s.143)

Nevâ'nın annesi tarafından verilen kâğıttaki ebced ile yazılmış zîrgûle saz semâîsini inceleyen İbrahim Dede Efendi, bu eserdeki muhtemel kusur hakkında Dâvut'a şunları söylüyordu: (s.156)

"Burada Âsım'ın bir peşrevî olmalıydı. Sana vereyim, belki işine yarar," diyen İbrahim Dede, onca kâğıt arasında nihâyet aradığını buldu. (s.157)

Bu söz üzerine hiddetlenen Zâhir de,"Taşı ekme yapacağıma, ekmeği taş yaparım daha iyi!" diye cevap verdi ve fırının önündeki tezgâha yığılmış ekmeklerden birini alıp adamın kafasına fırlattı. (s.174)

Her Cuma günü o "kaba secde" sesini duyar duymaz acıyla kıvranan, inleyen ve kendinden geçen Tağut'u muayene eden Rafael birçok şey öğrendi. (s.187-188)

Yerinden kalkan Zâhir hücrenin kapısında onları bekledi. (s.213)

İşte bu esrârengiz evin demir kapısının otuz kırk adım uzağında duran Zâhir, gözlerini kapıya dikip sağa sola bile bakmadan beklemeye başladı. (s.213)

Hattâ bir yandan Zâhir'in bir mecnûn olabileceğini düşünen ve diğer taraftan da beklemekten usanıp illallah eden Yusuf Dede, bezdiği yüzünden okunan ve bekleyip beklememek konusunda kararsız İdris Dede'ye şöyle bir baktı. (s.213)

Fakat, damadı tarafından eli öpülüp kendisinden af dilendiği günden sonra felâh bulan aşçıbaşı, paşadan bahşiş koparan yamağını herhâlde kıskanmış olmalı ki, pilavın tarifini istedi. (s.227-228)

Karaköy'den dosdoğru o sokağa gidip burada fenerini söndürüp bir yere sinerek Nevâ'nın evinden bir an olsun gözlerini ayırmayan cüce, penceredeki kafesinin ardından bir an olsun cânânının hiç olmazsa gölgesini görebilme umuduyla yanıp tutuşmaktaydı. (s.253)

Güneşten korunmak için bir saçak altına giren cüce, orada bir saat kadar bekledi. (s.257)

9.3. İsim-fiil grubundan meydana gelen özneler:

Gerçi bir öfke nöbetinin ardından kıymetli bir şeyi kırıp parçalamak, insana şüphesiz ki muazzam bir keyif verebilirdi. (s.23)

Öyleyse, sırf bu özellikleri nedeniyle onu Yeni Saray'da, Padişâh Efendimiz'i eğlendiren cücelere benzetmek insâfsızlık olurdu. (s.47)

Yardımlı yahut himayesini kazanmak amacıyla bir paşaya yollanacak her şefâatnâğme için, derkenar akçesi adı altında kâtiplere para koklatmak burada esastı. (s.58)

Mevsimine göre burada, kolyozdan mezgite, tekirden kalkana, lüferden uskumruya kadar her deniz mahlûkunu bulmak mümkündür. (s.62)

Ama bir çağrıya cevap vermemek de düpedüz nezâketsizlik olurdu. (s.82)

Arnavut kaldırımına serdiği pis bir şilte üzerine yan gelip yatarak pinekleyen bu efendiye, dilenci demektense tembelin teki demek daha münâsip kaçırdı. (s.92)

İşlerine dört elle sarılmış canla başla çalışıp alın teri döken şu hamallar, yahut ellerindeki akçe tahtalarında para sayan tüccârlara danışıp onları işlerinden alıkoymak doğru olmayacaktı. (s.107)

“Hoş geldin” yerine bu kelimeleri söylemek bir Mevlevî edebîndendi. (s.143)

Görünüşe bakılırsa bu varlıkla, ilim ve fen yoluyla başetmek mümkün değildi. (s.153)

Çirkin bir şeyi güzel yapmak mümkündür ama, mükemmel bir şeyi güzel kılmak çok daha zahmetli bir iştir. (s.157)

Ancak buraya gelip gidenleri ve hattâ burada yaşayanları sadece istifçilikle suçlamak adâletsizlik olurdu. (s.190)

Bu dili uzun, eli maşalı cadaloza “Boş ol!” diyebilmek, öyle her babayığidin harcı değildi. (s.195)

Ayrıca, güneşe ve aya karşı aptest almak mekrûh sayılmaktaydı. (s.198)

Ramazan’a iki gün kala, Çapraz Bayram ve çetesine Muhteşem Neyzen Bâtın’ı o gece ele geçirmek kismet olmamıştı. (s.207)

9.4. Sıfat-fiil grubundan meydana gelen özneler:

Taş döşeli ıssız sokaklarda işitilen sadece bu tıngırtılar değildi elbette. (s.11)

O gece kimi tezgâh başında demlenirken, *hâli vakti yerinde olanlar* sofraya kurdurmuş, kavurmadan ve pastırmadan balık yumurtasına ve midye dolmasına kadar envaî çeşit mezzeyle sinileri donatmışlardı. (s.32)

Arkalarından hissettirmeden yaklaşarak kör Bağdasar'ın ensesine tokat şaplatıp kaçan da bu Kıptî'ydi. (s.36)

Musikîye gönül verenler, uzundan kısaya doğru sıralanmış yirmiiki borudan ibaret bir sazda, yani miskalde, en küçük birader olan Meymenet'le kimsenin boy ölçüşemeyeceğine kalıplarını basarlardı. (s.36)

Kalın Musa'nın menkul ve gayrimenkul olarak bu kadar servete sahip olmadığını ve olamayacağını, zaten sahip olsa bile mahdumunun selâmeti ve tahliyesi için kuruş koklatmayacağını söyleyenler, aslında pek o kadar haklı değillerdi. (s.59)

Kendisini çağırınlar, bu üç katlı ve ahşap binada olmalıydılar. (s.120)

Babayiğit geçinen, ama yine de Musaf'ı bir öpüp alınlarına koyduktan sonra, muskalarına da güvenerek gece vakti tekinsiz eve yaklaşmaya cesaret edenler, ertesi sabah heyecanla, bu uğursuz mekândan sık sık inleme ve kahkaha seslerinin geldiğini meyhânedeki yârenlerine anlatırlardı. (s.127)

Diğer taraftan, *aynaya çok bakanlar da* gün gelir iki kişi olurlar ve aynı âkıbete uğrarlardı. (s.152)

Onun bu bet suratını görüp savurduğu küfürleri bir dinleyenler, çok geçmeden kanarya gibi şakımaya başarlardı. (s.195-196)

Bunları ona yapanlar, teke tek kavga etmekten kaçan, ama savunmasız bir adamı dövmeğe bayılan insanlardı. (s.234)

9.5. Tekrar grubundan meydana gelen özneler:

Konu komşu ona artık "Veysel Bey" diyorlardı. (s.23)

Bu rezil yüzünden *cümle âlem* bizle ilişkisini kesti. (s.70)

Gerçi kâhinin söylediklerine *dünya âlem* inanmaktaydı ama, belki kehânet onların kuvvetli inançları sayesinde tahakkuk etmişti. (s.159)

9.6. Bağlama grubundan meydana gelen özneler:

Boruzenler, çevgâniler, davulzenler, zurnazenler, nakkarezenler, zilzenler ve kûsîler yarım daire, yahut daha ziyâde hilâl şeklinde toplanmış, ayakta bekliyorlardı. (s.15)

Ahşap evlerin ve yemyeşil ağaçların oluşturduğu bu dokuyu sık sık *ya hayırsever bir paşanın yaptırdığı, bezemeli, yaldızlı ve oymalı bir mermer çeşme ya da gök kubbede her biri ayrı bir yıldızı ve ayrı bir kaderi gösterir gibi sağa sola, oraya buraya eğrilmiş, görenlerin bir Fâtiha okumadan edemedikleri, kâtibî, horasanî, kalafatî kavuklu sekiz on mezar taşının görüldüğü hazîreler, yahut küçük kabristanlar* bozmaktaydı. (s.19)

Kanûnîler, neyzenler ve kemânîler bunu gurur meselesi yapıp kıyasıya çalışmaya başladılar. (s.30)

Bu olaydan sonra *Bağdasar, birâderi Kirkor ve Dâvut*, Balıkpazarı Kapısı'nın önüne geldiler. (s.37)

Sağ elinin işâret parmağına geçirilmiş görünen demir kılıfı, herhâlde ona *ya bir hekim ya da bir büyücü* tavsiye etmişti. (s.47)

Edirne işi dolaplar, İran halıları, ceviz sehpalı, Bursa'da dokunan dibâ kumaş kaplı kerevetler, küçük bir fiske atıldığında uzun süre tınlayan fağfûrî tabaklar, tombak buhûrdanlar, gümüş gülâbdânlar, Venedik aynaları, usta marangozlarca bezenmiş ceviz sandıklar ve cilt cilt kitap, orada toplananların akıllarını başlarından aldı. (s.48)

Beride ise *başının üzerindeki tablasıyla bir simitçi ve sırtında küfesiyle bir zerzevâtçi* da avaz avaz bağırarak mallarını övmekteydiler. (s.83)

Mesleğe başladığı on dört yaşından bu yana geçen elli senede belki de toplam bir dağ kadar ağırlık taşımış şu hamallardan biri ya da orada yirmi başlık bir koyun sürüsünü gütmeye çalışan çoban, herhâlde bu kişi olamazdı. (s.89)

Ancak *adam ve onun sol kaburga kemiği*, meyveyi ısırıp yasağı çiğneyince, kendilerini diri kılan bu nağmeyi unuttular ve Aden'den kovuldular. (s.139)

Hattâ Sokrat ve Bukrat, bu esrârengiz nağmenin bir güftesi olduğunu da söylemişti. (s.139)

İşte hayâlet bu yağlı kâğıt üzerinde gözükür gözükmez kutunun deliğini tıkmak ve onun böylece hapsoldüğü yağlı kâğıdı makasla kesmek ve daha sonra da bu kâğıdı yakmak, onu cehenneme göndermek için yeterliydi. (s.151)

Hovardalar, falcı kadınlar, tellâklar ve hamallar da kehâneti işittiler ve anababalarına, bacanaklarına, kayınpederlerine, dünürlerine ve eltilerine çıtlattılar. (s.166)

Tegannî ede ede Alaca Hamam'a geldiğinde ise Zâhir'i takip eden kafiye *bir tömbekzen, bir tamburî ve bir kudümzen de* katılmıştı. (s.173)

Duvarlarda *ne bir yazı ne de bir tasvir* asılıydı. (s.211)

Sessizlik biraz uzayınca, "O evdeki gerçeği size vereceğim," der demez, *dedeler ve Dâvut* afalladılar. (s.212)

İdris Dede ile Yusuf Dede bir an birbirlerine baktıktan sonra, oturdukları yeri öperek doğruldular. (s.213)

Aynı günün gecesi *Kabil ve yamakları*, Cerrâhpaşa Mezarlığı'na yine geldiler. (s.235)

Hana giren yeniçerilere sadece *ondört onbeş yaşlarındaki iki çocuk ile Bayram* direndi. (s.239)

Bu Araban eseri çalan Dâvut ile kapının önüne çıkan Nevâ, göklere yükselen bir ışık gördüler. (s.268)

9.7. Unvan grubundan meydana gelen özneler:

Hüseyin Efendi, kanaryanın şakımasının ansızın niye kesildiğini merak edip dışarı çıktığında, bitişikteki Gediklikazan Hanı'nın yaman bir fare avcısı olan kedisinin, artık nasıl becerdiyse, tâ yukarıya kadar tırmanarak içinde zavallı kuşun bulunduğu kafese dört pençesiyle yapıştığını görmüştü. (s.30)

Kör Bağdasar sıska olmasına sıskaydı ama, artık nedense, insanda bir tokat patlatma arzusu uyandıran ensesi epeyce şişkin ve kat kattı. (s.32)

Neyzen Bâtın da biliyor ki, ustacaydı ama ruh yoktu. (s.39)

Çünkü *Hacı İskender* asık suratlı, vakûr, gözlerinde imân ışıltılarının oynadığı bir din âlimiydi. (s.47)

Nitekim hadîs ilmiyle uğraşanlara göre, *Peygamber Efendimiz*, davulu ve boru şeklindeki çalgı âletlerini kırmakla emrolunmuştu. (s.48)

Ertesi gün, yani mübârek Cuma günü ise, *Hacı İskender Efendi Sofuayyaş'a* teşrif etti ve etrafını derhal, dindarlardan sofulardan ve mollalardan oluşan bir hayran kalabalığı sardı. (s.48)

İşte *Hızır Paşa* da yeğenini neşelendirmek için ona musikî dersleri verip meşk edecek ve günbegün dirhem dirhem dirhem eriyen bîçâreyi şenlendirecek bir hoca aramaktayken Musa'nın mahdumu Veysel Beyin bir kemânî olduğunu işitmişti. (s.51)

Veysel Bey mahçubiyetten susuyordu. (s.53)

Tutî Baba da bu garip olay sonunda sırta kadem basmıştı. (s.106)

Eflâatun'a yatacak bir yer bulmak için dışarı çıktıklarında, *Şeyh İbrahim Dede* ona şöyle dedi: (s.123)

Neyzen İbrahim Dede gülümseyerek, "Kin şeytanın kahkahasıdır," dedi. "Bu duygu seni yoldan çıkarmış. Tekrar bize katılıp bu duygudan arınmaya ne dersin?" (s.132)

Ama *Şeyh İbrahim Dede Hazretleri* adamakıllı ciddîleşmişti. (s.145)

Ama *Şeyh İbrahim Dede Efendi*, o âna kadar açık olan kapıyı "kapadı", demir sürgüsünü çekti ve ses dışarıdan duyulmasın diye battaniyesiyle kapıyı örttü. (s.145)

Bâtın Efendimiz Kostantiniye'de meçhûl bir yerdeydi! (s.166)

Dâvut, kendisine musallat olan hayâletle başetmeye çalıştığı ve Eflâatun'un Galata Mevlevîhânesi'nin mutfak-ı şerîfinde tahmîşçilik yaptığı sıralarda; *Cüce Efendi*, bir Perşembe gününün öğle namazını müteâkip Karacakalfa Câmii'nde, cümle âlem hikmetinden feyz alsın da hayır olsun diye bir vaaz verecekti. (s.175-176)

Üstüne üstlük *İmam Şâfiî Hazretleri*, "Çalgı ve şarkının merûh bir eğlence olduğunu, mûhâl ve bâtıla benzediğini" söylemiş ve sonunda, musikînin haram olduğunu herkese göstermişti. (s.179)

Öte yandan, *Çapraz Bayram* tam bir kanarya hastasıydı.(s.193)

Buna göre *Şeyh Efendi*, dergâhtaki hücrelerinde Âbidin Ağa'nın, bilinmeyen bir mâhûr saz semâîsini meraklılarıyla meşk eyleyecekti. (s.207)

9.8. Birleşik isimden meydana gelen özneler:

İbn-i Uznuk ise bu nağmenin hem makamının hem de güftesinin Kürdî olduğunu söyledi: (s.139)

Yapacağı iş karşılığında *Alessandro Pereveli* Âsım'dan, bir âzatnâme yazıp imzalamasını istiyordu. (s.250)

9.9. Bir cümleden meydana gelen özneler:

Bedesten'in Kürkçü Kapısı'ndaki meslektaşlarıyla rekabet eden kürkçü esnâfının da onlardan bir farkı var denemezdi. (s.101)

9.10. Bildirme eki almış sözcüklerle “bir” sözcüğünün kalıplaşmasından meydana gelen özneler:

Suratına bir mutluluk ifadesidir yayıldı. (s.226)

9.11. “-sA” eki ile kurulan söz gruplarından meydana gelen özneler:

Anlaşılan o ki, *Kostantiniye'de kadir kıymet bilen, kalbinde az buçuk minnet duygusu taşıyan ve şu karcık insanîyeti olan ne kadar âdemoğlu varsa*, bu cennetmekân zâtı âhirete uğurlamaya gelmişti. (s.129)

Ancak son yedi ay, son derece ihtiyar bir zât olan subaşı ölmesin diye çetenin her üyesi duâ ediyor, subaşının evine tâbipler, otacılar, nefesi kuvvetli hocalar gönderiliyor, kısacası adamın yaşaması için *ne gerekiyorsa* yapılıyordu. (s.192)

10. Özne ile yüklem arasında teklik çokluk uygunluğu bakımından çeşitli durumlar söz konusudur. Öznesi teklik olan cümlelerin yüklemeleri de teklik olmakla birlikte, öznenin çokluk olduğu durumlar için farklı kullanımlar vardır. Kimi kullanımlarda özne çokluk da olsa yüklem mutlaka teklik olur. Bu konuda Aksan (2007), Türkiye Türkçesinde teklik-çokluk bakımından özne-yüklem ilişkisinin kendine özgü bir nitelik taşıdığını belirtir ve genellikle, yüklem teklik olmasına yönelik bir eğilimin olduğunu söyler.

10.1. Teklik öznelerle yüklem uygunluğu

Özne teklik olduğunda yüklem de teklik olur:

Yaşadığı bu korku sonucu saçları bembeyaz kesilen bu Kıptî, Samatya yakınlarındaki Narlıkapı İskelesi'nde mehtabı seyredirken bir ara efkârlanıp oracıkta Arabân bir şarkıyı terennüm etmeye başlamıştı. (s.14)

Bu güzel kadın, içe işleyen, büyüleyici sesiyle bir nağme terennüm ediyordu. (s.42)

Akıl başta değil de yaşta olduğundan mıdır, *genç imam* cemaate namazı çok hızlı kıldırırdı. (s.45)

Yaşlı olan, birkaç basamak çıkıp zeminden biraz yüksekteki kapıya vardı. (s.46)

Çünkü *Hacı İskender* asık suratlı, vakûr, gözlerinde imân ışıltılarının oynadığı bir din âlimiydi. (s.47)

Kadınlar evin ahşap döşemelerini kan ter içinde soda ve fırçayla temizlerken, *bir taş ustası da* evin kapısına çıkan yedi taş basamağı düzeltmeye koyulmuştu. (s.47)

Veysel Bey kemeçeyi dizlerinin üzerine koyup henkledikten sonra yegâh, rast ve nev tellerinde uzun birer yay çekti. (s.53)

Kethd ise, kalp yarası yüzünden baygınlıklar geçiren bareyi elindeki yelpazeyle ferâhlatıyordu. (s.54)

Dâvut cesur ve atak bir çocuktu. (s.79)

Ben artık neyin ıslığının, ayrıca onu işitmemiz için bize kulaklar ve dediklerini anlamamız için bir de gönüller veren Mevlânın aşığıyım. (s.142)

Cüce, beyaz UT anahtarı ile FA'dan yarım perde daha tiz ses veren bir siyah anahtara aynı anda bastı. (s.181)

Hattâ Tağut, evin sofasına bunun için bir "günâh" ıkartma hücresi bile yaptırmıştı. (s.189)

Çünkü *ben*, Kostantiniye'nin güçlü adamlarından biriyim! (s.197)

Artık Kabil sen olduğuna göre, benim iki ocuğumu da *sen* yetiştireceksin. (s.237)

Çünkü *o*, kelimenin tam anlamıyla mkemmел bir neyzen idi. (s.241)

10.2. okluk öznelerle yüklemin uygunluğu

10.2.1. Özne olan okluk insan isimleriyle yüklemin uygunluğu:

Özne, okluk insan ismi olduğunda yüklem teklik de okluk da olabilir.

Romanda okluk kullanımlar daha fazladır.

10.2.1.1. Yüklemin teklik olduğu cümleler:

Çünkü Hamr Emiri'nden daha dün alınan Edremit şarabı, bir demir asâlı ve demir pabuçlu bir dervişin bile içini gıcıklayacak kadar lezzetli, *sakîlik yapan oğlanlar da* bir evliyâyı baştan çıkaracak kadar cilveliydi. (s.31)

Bazıları bu hârikulâde besteyi bağlamasını sağlayan şeyin bu sokakta gizli olduğunu söyler. (s.39)

Herhâlde *kadınlar*, tanımadıkları erkeklerle konuşmayacak kadar iffetliydi. (s.46)

Nûr-ı İslam, nûr-ı Kur'an ve nûr-ı imanla aydınlananlar Cennet-i âlâ'ya geçerken, *günâhkârlar* nâr-ı cahîmde yanacak. (s.50)

Bu şahıslar bir akçelik ücret karşılığı perdeyi açar, müşteri de ayna karşısında üstünü başını bir düzeltir, serpûşunu afili bir şekilde hafif yana yatırır, bıyıklarını burardı. (s.62)

Burada ayrıca, *içinde bir çift sülük bulunan iki şişeyi tek ellerinde birbirine tın tın vurarak müşterilerin dikkatini çekmeye çalışan sülükçüler de* görünürdü. (s.62)

Çünkü *gelenler* o zamanın nâmlı cellâdı Kara Ali ile yamağıydı. (s.99)

Ama *buradaki gemiler* biraz farklı gibiydi. (s.109)

Ama *kendisine seslenenler*, başlarında kırmızı Tunus fesleri, hem aşk hem de fiyaka olsun diye göğüslerine dövdürdükleri kadın isimleri, sine perçemleri ve kuşaklarında kulaklı yatağanları ile bu yolda nedense bir aşağı bir yukarı, âvâre âvâre yürürken birbirlerine ağalık taslayan, kavga gürültü çıkarmaya âdeta yeminli şu bıçkınlar ve kopuklar olamazdı. (s.117)

Ocaklardan yayılan duman ve yoğun buhar yüzünden *mutfaktakiler* ikide bir öksürüp tıksırıyordu. (s.130)

Kör kâhinler bir müddet sustu. (s.164)

Hülleciler genellikle yetmişli yaşların üzerinde olurdu. (s.195)

Nitekim öğleye doğru, *subaşının adamları* kapıya dayandı. (s.238)

10.2.1.2. Yüklemin çokluk olduğu cümleler:

Kıdemine ve rütbesine göre kimisi lâcivert, kimisi de kırmızı kaput giyip kavuklarına allı yeşilli destârlar sarmış bu âdemoğulları, Hızır Paşa'nın mehter takımının neferleri idiler. (s.15)

Burnu büyük ve kasıntı şahıslar olan musikîşinâslar aslında birbirlerine karşı da merhametli değillerdi. (s.30)

Sâzendeler gece yarısı meyhaneden çıktıklarında temiz havayı ciğerlerine çektiler. (s.35)

İhtiyar birâderler, Erganûnlu Kilise'nin karşısında, atadan kalma ahşap bir evde yatıp kalkıyorlardı. (s.37)

Odaya doluşan kadınlar saçlarını başlarını yolarak ağlayıp feryât ediyor, gözlerinden kanlı yaşlar akıta akıta ağıtlar söylüyorlardı. (s.56)

Galata'da, ikinci ezanını okuyan müezzinin çağrısına uyup Karaköy Kapısı yakınlarındaki Yeni Câmii'nin avlusunda toplanan müminler şadırvanda tuhaf bir olaya tanık olmuşlardı. (s.60)

Bu zavallılar, Kerbelâ hakkındaki, "Gökte melek, yerde her can ağladı" nakaratlı bir ilâhîyi bıkip usanmadan tegannî ediyorlardı. (s.65)

Az ileride mahallenin çocukları çığlık çığığa köşekapmaca, elimucu veya birdirbir oynuyorlardı. (s.83)

Orada bulunan hayırsever kişiler ihtiyarı, hamamın önündeki binek taşına oturtup sevâptir diye bir bardak da su verdiler. (s.105)

Kendisini çağırınlar, bu üç katlı ve ahşap binada olmalıydılar. (s.120)

Neden sonra, dedenin emriyle canlar ellerinde keçelerle kızgın kulplarından kavradıkları kazanı ateşten indirdiler. (s.130)

İranlı tüccârlar seni nasıl Tebriz'e götürdüyseler beni de Halep'te taş ocağı işleten bir Fellâh'a sattılar. (s.136)

Bu gafiller, Yedikule Kâhini'nin sözüne inanmış sâfdiller idi. (s.158)

Haddini bilmeyen adam kendilerine bulaştığı için softalar öfkeden kıpkırmızı kesilmişlerdi. (s.168)

Öte yandan Hanefî mezhebi âlimleri, "çalgı âletleri eşliğinde şarkı dinlemenin fâsıklık, bundan zevk almanın da kâfirlik, yani nankörlük olduğunu" anlatmışlardı. (s.179)

Verilen rüşvet sayesinde pis işlerini ne zamandır güpegündüz ve ulu orta yapan çete üyeleri, uzunca bür süreden sonra ilk kez bir gece işine çıkacaklardı. (s.203)

Dervişler, İbrahim Dede'nin ne zaman değişmeye başladığını konuşuyorlardı. (s.211)

Birdenbire galeyâna gelen şâkirtler, tek tek, "Efendimiz! O kişi ben miyim?" diye sormaya başladılar. (s.231)

Asesler onlara, "Cürüm işlediyse ve cezâlandırılacaksa buna siz değil, kadı karar verir!" demişlerdi. (s.233-234)

Ama onlar, ölmek üzere olan birinin bedduâsının tutacağına pek inanmadıklarından işlerine devam ettiler. (s.236)

10.2.2. İnsan ismi dışındaki çokluk öznelerle yüklem uygunluğu:

10.2.2.1. Öznesi çokluk ekli bitki veya hayvan ismi olan cümlelerde yüklem teklik ya da çokluk olabilir.

10.2.2.1.1. Yüklem teklik olduğu cümleler:

Masmavî gökyüzünde *martılar* çığlık çığığa uçuşuyordu. (s.60)

Tuğla, kiremit, çilingir malzemeleri ve her boy çivi yanı sıra, gürgenden ıhlamura kadar bütün ağaçlar burada, kalas, tomruk, kereste hâlinde satılırdı. (s.62)

Uzarlarda bir yerde *köpekler* uluyup bağııyordu. (s.205)

O sırada buz gibi bir rüzgâr esmiş, *ağaçların yaprakları* hışırdamıştı. (s.236)

10.2.2.1.2. Yüklemin çokluk olduğu cümleler:

Hattâ *papağanlar bile* kehâneti ezberlediler. (s.167)

Gece yarısından sonra, *Cerrâhpaşa Mezarlığı'ndaki servilere tünemiş puhu ve kukumav kuşları*, o karanlıkta yokuşun yukarisından gelen ayak seslerini işitince seslerini sedâlarını kesmişlerdi. (s.224-225)

10.2.2.2. Özne olan çokluk cansız isimleri teklik ve çokluk yükleme bağlanabilir.

10.2.2.2.1. Yüklemin teklik olduğu cümleler:

O anda *zurnalar ve borular* dudaklara götürüldü, *davul ve kös tokmakları ve nekkare zahmeleri* vurulmak üzere havaya kalktı. (s.16)

Evine dönmek için Kalın Musa'nın seçtiği yollar, dar ve inişli çıkışlıydı. (s.18)

Ahşap evlerin ve yemyeşil ağaçların oluşturduğu bu dokuyu sık sık *ya hayırsever bir paşanın yaptırdığı, bezemeli, yaldızlı ve oymalı bir mermer çeşme ya da gök kubbede her biri ayrı bir yıldızı ve ayrı bir kaderi gösterir gibi sağa sola, oraya buraya eğrilmiş, görenlerin bir Fâtiha okumadan edemedikleri, kâtibî, horasanî, kalafatî kavuklu sekiz on mezar taşının görüldüğü hazîreler, yahut küçük kabristanlar* bozmaktaydı. (s.19)

Ortasında fiskiyeli bir havuzun bulunduğu bu kısmın üç bir tarafında, *kırmızı kadife kaplı ve oymalı tahta parmaklıkla çevrili sedirler* vardı. (s.28)

Çünkü *bu çalgılı kahvehanede çalınan eserler*, saz üstâtlarının mahâretini hakkıyla ölçmek için, o mevsimde güneşin bulunduğu burca göre tayin edilirdi. (s.28)

Burç resimleri haricinde *duvarlar*, dinî yahut dünyevî olsun, binbir konuda tasvirlerle süslüydü. (s.28)

Bu sırada *mumlar ve kandiller* söndürülmeye başlamıştı. (s.34)

Âdet gereği, kaçıp gitmeyip ertesi akşam yine gelmeleri için *sazları* içeride rehin tutuldu. (s.35)

Pabuçları gıcır gıcır ve kıpkırmızıydı. (s.36)

Ancak *bazı semâîler* beş hâne olurdu. (s.75)

Gıcirtılar şimdi daha net duyuluyordu. (s.75)

Fânilerin içine gam ve kasvet veren mavi yeşil yalımlar saçan hayâletin gözlerinde *kıpkırmızı şerâleler* oynayıyordu. (s.76)

Bu yüzden eteği yırtıldı ve *topladığı sikkeler* yerlere saçıldı. (s.113)

Duvarlardaki, üstât pâyesine erişmiş hattatların ellerinden çıkma şâheserler, meselâ altunlatılmış zemin üzerine kırmızı lâl ve siyah is mürekkebiyle yazılmış sülûs celîsi “Er Rahman” yahut, “Es Selâm” veya “Er Râhim” gibi isimler, Mevlevîler için herhâlde, Şems’ten bile daha aydınlatıcıydı. (s.121)

Ama az buçuk yatıştır gibi olunca *alevler* yavaş yavaş söndü. (s.153)

Bunlar ebcedle yazılmış şarkılar, peşrevler, semâîler, kârlar, besteler, âyinler ve oyun havalarından ibâret bir külliyâttı. (s.157)

Bu beşer çizgilik öbekler ikişer ikişer istiflenmişti. (s.214)

10.2.2.2. Yüklemin çokluk olduğu cümleler:

Edremit ve Bandırma’dan meyve-sebze, pekmez ve bal getiren bumbartalar Yemiş İskelesi’ne, *Kırım ve Karadeniz’den buğday, arpa ve yulaf yüküyle gelen kancabaşlar* Unkapanı İskelesi’ne yanaşmışlardı. (s.61)

Çekveleler ve İnebolu kayıkları da İsmailiye, Varna ve İzmit’ten aldıkları tavuk, yumurta, zeytinyağı ve pekmezden ibâret navlunlarını Bahçe Kapı İskelesi’ne indiriyorlardı. (s.61)

Belki de *direkleri ve kirişleri, akşamdan kalma, kafası dumanlı dülgerler tarafından yamuk yampiri kesilip biçilen bu haneler*, afyon müptelâsı bir usta nezâretinde çalışan sakar ırgatlarca inşâ edilmişlerdi. (s.84)

Ayrıca, *haylaz ve haşarı torunlarını azarlayan ana babalarla, bıyıkları terleyip sakalları bitmeye başlamış mahdumlar ve serilip serpilmiş gelinlik*

kızlarla dolu bu evler, nice bayramların, doğumların düğünlerin, ölüm ve cenazelerin, suskun ve kayıtsız birer şahidi gibiydiler. (s.85)

Derken, “Şu yaprakçıklardan gözünü ayırma. Şimdi, onlara dokunmadığım hâlde hareket edecekler,” dedi ve kehribarı şişenin ucundaki pirinç topuza değdirir değdirmez *altun yaprakçıklar*, kendilerine hiç dokunulmadığı hâlde, birbirlerini itip esrârengiz bir biçimde iki yana doğru kalktılar. (s.151)

10.2.2.3. Özne olan çokluk organ isimleri teklik yükleme bağlanır:

Ayrıca, ölü birer ahtapotu andıran elleri tâ dizlerine kadar sarkardı. (s.46)

Fakat dizlerine kadar inen kolları bir pehlivanınki kadar uzundu. (s.47)

Parmakları upuzun ve sipsivriydi. (s.76)

Sonra da, *gözleri* bir çift kızıl kor gibi parlayıp parlayıp sönmeye başladı. (s.153)

İşinin erbâbı olan bu tellağın ellerinden ve kollarından yaşı dolayısıyla *mavi damarlar* fırlamıştı. (s.167)

10.2.2.4. Özne olan çokluk soyut isimler genellikle teklik yükleme bağlanır. (Karahana, 2004, 23)

Ama iddiaları galiba gerçektir. (s.47)

10.3. Sayı sıfatları veya belirsizlik sıfatlarıyla kurulan öznelerle yüklem uygunluğu:

Öznesi sayı sıfatlarıyla veya birkaç, birçok gibi belirsizlik sıfatlarıyla kurulmuş bir sıfat tamlamasında yüklem genellikle teklik, bazen çokluktur.

10.3.1. Yüklem teklik olduğu cümleler:

Fakat *iki birâder* bu kapıdan girmeye yeltenmedi. (s.37)

Hayâletle bu güne kadar *tam onüç kişi* karşılaştı! (s.40)

Birkaç sokak köpeği ona havlıyordu. (s.90)

Üstelik *bazı hanımlar da* sokaktaydı. (s.118)

Nitekim bir süre sonra kapı güm güm vurulduktan sonra açıldı ve *eli sopalı, beli hançerli, çehrelerinde nûr kalmamış üç ases* içeri girdi. (s.169)

Öte yandan, bana kalırsa bir değil birkaç kanûnla *beş ya da altı kişi* hep birlikte yapıyor bu musikiyi. (s.212)

Bu sırada Kule Kapısı'nda, *Arap Câmii'nde öğle namazlarını kılmış birkaç sofu*, Zâhir'in yanından geçerken ona ters ters baktı. (s.215)

Galata'nın içinden değil de surların dışından Azâp Kapı'ya yürümenin daha tehlikesiz olacağına Zâhir'i iknâ eden Dâvut, yanında Lazar da olduğu hâlde oradan ayrılırken, *iki derviş* de Büyük Kule Kapısı'ndan şehre girip yokuştan aşağı doğru yürümeye başlamıştı. (s.215-216)

Eli sopalı birkaç kişi de öfkeyle evin önünde bekliyordu. (s.221)

Elleri kirlenmesin diye *birçok kişi*, ona yumruk ve şamar atmaktan vazgeçti. (s.234-235)

10.3.2. Yüklemin çokluk olduğu cümleler:

Diğer üç Kıptî, yani Âmin'in biraderleri olan tamburî Gülâbî, miskal çalan Meymenet ve Gülâbî'nin onaltı yaşındaki darbukacı olan mahdumu, biraz uzakta kasıklarını tuta tuta gülüyorlardı. (s.36)

Bu sırada, kocayıp elden ayaktan düştüğü için artık ata binemeyen efendice bir pîrin bulunduğu tahtirevanı nefes nefese taşıyan çam yarması gibi iki hizmetçi, kenara çekilip Sultanımız'ın ulaşına yol vermişlerdi. (s.91)

Eti ona buna dağıtılan kurbandan yenilebilir yegâne parça olan kelleyi paylaşmayan iki fakir, birbirleriyle ağız dalaşına girmişlerdi. (s.103)

İskeleye yanaşmış bir bumbartanın dikmesi ucundaki makaraya geçirilen bir halatı kavrayan en az yirmi kadar ırgat veya hamal, ipin ucundaki kancaya bağlanmış ağır ve lenhuda misâli koskocaman bir sandığı bin bir zahmetle zemine doğru indirmekle uğraşıyorlardı. (s.111)

Mihrâbın önünde bir halka teşkil edecek şekilde sıralanmış otuz kadar Mevlevî, halka boyunca dönen upuzun bir dokuzyüzdoksanlık tespihi çekerlerken, hep birlikte ilk hecede sağa ve ikincide ise sola eğilerek, defalarca ve defalarca İsm-i Celâl'i, yani "Allah" adını zikrediyorlardı. (s.120)

Derken, merhûmun defni için açılan çukura iki Mevlevî dedesi girdi ve kefenin bağlarından tutup şeyh hazretlerinin nâaşını, yüzü kibleye gelecek şekilde yerleştirdiler. (s.130)

Ancak ne çâre ki, bazı şahıslar onun, hâşâ huzurdan, bir mahdumu vardır ve ismi de Zâhir'dir, demektedirler. (s.158)

Cübbeleri yırtık pırtık, pabuçları delik deşik, çakşırları lime lime olmuş bu yedi kör, Kahire Kâhini Bilâl, Urfa Kâhini Heybet, Basra Kâhini Abbas, Hicâz Kâhini Mesût, Trablus Kâhini Zeynel, Kazan Kâhini Selahaddin ve Bağdat Kâhini Munkasım idiler. (s.162)

Hepsi yol yorgunu olan yedi kâhin, kendileri için hazırlanan döşeklere uzanıp yatar yatmaz, tıpkı "yedi uyurlar" gibi derin bir uykuya daldılar. (s.165)

Adam mahkemeden çıkıp uzaklaşırken iki softa Zâhir'in arkasından baka kaldılar ve başlarına gelen bu tatsız olayın, gece düşleri azdıktan sonra gusül aptesti alırken okumaları icâp eden bazı duâları es geçmelerinden ileri geldiğini düşündüler. (s.172)

Önde yürüyen iki kişi, birer uçlarından kavradıkları ağırca bir çuval taşıyorlardı. (s.225)

Ama Kirkor'un cesedinin mezarlıkta bulunduğu vakitten sonra, öğle namazının kılınmasının ardından, en az üçyüz sofu, Zâhir Hazretleri'nin

görüldüğü son yer olan Muhayyer Hüseyin Efendi'nin kapısına dayanmış, "Allahü Ekber!" diye bağıyorlardı. (s.233)

Kadına sırlıklam âşık olan cüce oracıkta fenalaşınca, *birkaç hayır sahibi* onu bir tabureye oturtup bileklerini ovdular. (s.253)

10.4. Topluluk ismi olan öznelerle yüklemün uygunluğu:

Özne olan teklik veya çokluk topluluk isimleri teklik yükleme bağlanır.

Bir yere yetişeceğinden midir, aldırmaksızın atını sürmeye kalktıysa da, dişleri arasında bıçak taşıyan kurnazca bir adam iki eliyle boynuzlarından kavradığı, gözlerine tülbent bağlamış bir koçu paşanın tam önüne sürükleyince *kafile* durmak zorunda kaldı. (s.102)

O civârda yaşayan ahâli ise, Mevlevîlerin bu sevgi gösterisinin hemen ardından, evin içinden korkunç bir inlemenin işitildiğini, bire bin katarak meyhanelerde anlatır dururdu. (s.128)

Kalabalık az sonra Galata Mevlevîhânesi'nin avlusunu tıklım tıklım doldurmuştu. (s.129)

Ahâli çeteden o kadar korkardı ki, haraç topladığı her yerde hürmet gören Heybet için, söylentiye göre, mürekkep yalamış bazı şahısların mersiye yazdığı bile olmuştu. (s.194)

- Aşağıdaki örneklerde topluluk isimleri çokluk yükleme bağlanmıştır. Bu kural dışı bir kullanımdır.

Bu olaydan sonra *ahâli* musikînin sadece Enderûn'da, mevlevîhânedede ya da çalgılı kahvehanelerde değil, fakat aynı zamanda, Şehremini tarafındaki Ağa Çayırı'nda obalarını kurmuş Kıptîler arasında da öğrenilebileceğini düşünmeye başladılar. (s.31)

Paşa önlerinden geçerken *yolun iki tarafına birikmiş ahâli* korku ve saygıyla ellerini kalplerine, âğızlarına ve alınlarına götürüp temennâ ettikten sonra yerlere kadar eğiliyorlar, kavasların önünde yürüyen ve yevmiyesi elli akçe olan bir selâm çavuşu da efendisine verilen selâmları onun adına tek tek alıyordu. (s.101)

Bu sırada kazancı dede, “Hakk berekâtını vere! Yiyenlere nâr-ı imân ola! Dem-i Hazreti Mevlânâ, sırr-ı Ateşbâz-ı velf, Hû diyelim, Hû!” diye bir gülbang çektikten sonra *canların tekmi*, bir ağızdan, “Hûûû!” diye bağırdılar. (s.130-131)

10.5. Belirsizlik zamiri olan öznelerle yüklem uygunluğu:

Öznesi herkes, hepsi, bazıları gibi belirsizlik zamirleri olan cümlelerde yüklem teklik de çokluk da olabilmektedir.

10.5.1. Yüklem teklik olduğu cümleler:

Bazıları bu hârikulâde besteyi bağlamasını sağlayan şeyin bu sokakta gizli olduğunu söyler. (s.39)

Eflâtun’un hikâyesini *hemen hepsi*, az ya da çok tahmin edebiliyordu. (s.123)

Buna rağmen *yıldızların hiçbir* yörüngelerini terk edip göklerin düzenini bozmadı. (s.120)

Başında siyah bir Yahudi serpûşu, daracık ve cılız omuzlarına aldığı uzun ve eprimiş bir pelerinle dolaşan bu efendiden *herkes* bucak bucak kaçır ve selâmını bile almamanın yanı sıra, esnâf onu gördüğünde yüzünü çevirirdi. (s.128)

Herkes sus pus olmuştu. (s.171)

Çarşıda *hemen herkes* ona hayran olmuştu. (s.173)

Herkes soluğunu tutmuş, ona kulak kesilmişti. (s.176)

Adamlardan birkaçı piştovlarının namlularına hohlayıp madenî aksamalarını güderiyle patlattı. (s.206)

Çünkü *hepsi* ahreti boylamıştı. (s.237)

10.5.2. Yüklemin çokluk olduğu cümleler:

Hepsi bembeyaz ipek gömlekler giymiş, bellerine lâhurî şallar sarmışlardı. (s.36)

Bununla beraber, mahkumlara sorulacak olursa *her biri bizzat*, hile hurda bilmez, helâl süt emmiş, cennetmekân kişilerdi. (s.58)

Bu esnâf beyler paşalar için, sarı çuhaya ihtimâmla dikilmiş sarı samur, yine çuhaya dikili zerdeva, kakım, mavi tilkinin yanı sıra, orta hâlli efendiler için kaba dokunmuş yünlü kumaşlara dikili porsuk, tavşan, sansar ve kedi kürkleri, nihâyet ayak takımı için en âdi kumaşa gelişigüzel dikilmiş koyun, kurt ve sırtlan postları satarak nafakasını doğrultur böylece *hepsi*, Allahü Teâlâ'ya bin şükrederek geçinir giderlerdi. (s.101)

Zikir kesilince *diğerleri* biraz afalladılar. (s.122)

Hepsi, Cenâb-ı Hakk'ın verdiği nimet olan akli geri çevirmiş, üstelik bunu ibâdet saymışlardır. (s.177)

İşte tespihin gittiği yerdeki bazı müminler, "Aman! Bize gelmesin!" diye yan tarafa doğru meyletmiş, *bazıları* da ellerini ve kollarını kaldırıp siper ederek, fırlatılan cisimden kendilerini korumaya çalışmışlardı. (s.178)

Hücredeki ve kapı önündeki hiçbir kimse, daha önce bu kadar muhteşem bir musikî dinlememişlerdi. (s.208)

10.6. Sayılarla ifade edilen öznelerle yüklemün uygunluğu:

Öznenin sayılarla ifade edildiği durumlarda cümlenin yüklemi çokluk olarak kullanılmıştır.

Nitekim tekir bir kedi hasırların üzerine uzanmış uyurken *yavrularından ikisi* birbirlerini kovalayıp oynuyorlardı. (s.121-122)

Adamın gösterisinden etkilenen Dâvut al aşağı tut yukarı derken onunla yüzyirmi akçeye anlaştı ve takım taklavat toplandıktan sonra *ikisi* Sofuayyaş'a doğru yollandılar. (s.151-152)

10.7. “var, yok”lu cümlelerde özneyle yüklem uygunluğu:

“var, yok” isimlerinin yüklem olduğu cümlelerde, özne çokluk da olsa yüklem teklik olur.

Ortasında fıskıyeli bir havuzun bulunduğu bu kısmın üç bir tarafında, *kırmızı kadife kaplı ve oymalı tahta parmaklıkla çevrili sedirler* vardı. (s.28)

Çevrede *ulu çam ağaçları, meşeler, çınarlar ve bu ağaçların altında yer yer, sağa sola, oraya buraya meyletmiş mezar taşları* vardı. (s.126)

Hattâ bunlar arasında *bazı muhibler ve dervişler de* vardı. (s.209)

Sonuç: Özne, cümlede olan ya da yapan durumundaki ögedir. Romandaki cümlelerin %63’ünde özne yapan durumunda, %37’sinde olan durumundadır.

Romanda öznelerin %26’sı tek sözden, %58’i sözcük gruplarından meydana gelmiştir. Cümlelerin %15’inde özne cümle içinde kullanılmamıştır. Cümlelerin %1’i de öznesizdir. Öznelerin %34’ü sıfat tamlamasından, %14’ü isim tamlamasından, %4’ü unvan grubundan, %3’ü bağlama grubundan, %1’i isim-fiil grubundan, %1’i sıfat-fiil grubundan ve %1’i de birleşik isim grubu ile çeşitli söz dizilerinden oluşmuştur. Cümlelerin, şartlı yan yargıların, bildirme eki almış söz dizilerinin de cümlede özne olarak görev yapabildiği görülmüştür.

Romandaki cümlelerin %84’ünde özne bir sözcük veya sözcük grubu olarak cümlede yer almaktadır. Romanın şahıs kadrosu geniştir ve yazar, özneleri çoğunlukla içinde buldukları durumları ve hareketlerini tasvir eden sıfat tamlamaları içerisinde vermiştir. Cümlede bir sözcük veya sözcük grubu

olarak bulunan öznelere bakıldığında bunların %41'inin sıfat tamlamalarından oluştuğu görülür. Bu sıfat tamlamalarının göze çarpan bir özelliği, büyük çoğunluğunda tamlayan kısımlarının sıfat-fiil gruplarından meydana gelmiş olmasıdır. İhsan Oktay'ın romanlarında birbirinden ayrı olarak gelişen birçok olay sonuçta birbirine bağlanır; olaylar zinciri uzundur. Bu geniş olay dizisi içinde yazar, ayrıntıda kalan bütün unsurları uzun bir şekilde tasvir etmemiş; bunlar, sıfat-fiil grubunun oluşturduğu tamlamalarla ifadesini bulmuştur.

Öznesiz cümleler başlığı altında yüklemi geçişsiz edilgen fiil ve bazı birleşik fiillerden oluşan cümleler yer almaktadır. Kaynaklarda öznesiz cümlelerle ilgili farklı görüşler bulunmaktadır. Yaygın olan görüşlerden biri, edilgen fiilli yüklemelerden oluşan bütün cümlelerin öznesiz olduğudur. Bu cümlelerdeki özne, nesne olarak kabul edilmiş ve bu özneler "sözde özne" olarak adlandırılmıştır. Bu incelemede, yüklemi edilgen fiil olan cümlelerden sadece geçişsiz edilgen fiilli olanlar öznesiz olarak kabul edilmiştir.

Öznenin bulunmadığı, yüklemi birleşik fiilden oluşan bazı cümleler de söz dizimi çözümlemesi açısından ayrı bir özellik taşımaktadır. Kaynaklarda bu konuya geniş olarak yer verilmemiştir. Anlamca kaynaşmış birleşik fiiller bazen kendi bünyesinde bir özne taşırlar ve bu durumda cümlenin kendisine ait ayrı bir özne bulunmaz. Bunlar kalıplaşmış, deyimleşmişlerdir. Burada, Karahan (2004)'ın "özneli yüklem" tabiri kullanılmıştır.

Romanda özne açısından dikkati çeken diğer bir yön, çokluk öznelerin yüklemle kullanılış şekilleridir. Özne çokluk olduğunda yüklem teklik ya da çokluk olabildiği durumlarda, çokluk yüklemeler de diğeri nispetinde tercih edilmiştir. Öznesi çokluk insan ismi olan cümlelerde yüklem büyük oranda çokluktur. İnsan ismi dışındaki çokluk öznelerin, çokluk yüklemelerle kullanıldığı cümleler de fazladır. Yüklem sadece teklik olabileceği bazı durumlarda da yüklem çokluk olarak kullanılmıştır. Örneğin, topluluk isimleri sadece teklik yüklemelerle kullanılabilirken, romanda çokluk yüklemelerle de kullanılmıştır. Ancak bu, kural dışı bir kullanımdır. Yazar, üslubunu desteklemek üzere bu tür kural dışı kullanımlara yer vermiştir.

Yazarın çokluk kullanımları bu kadar fazla tercih etmesi, abartı unsurunu genişletmek istemesiyle ilgili görünmektedir. Romanın geneline bu hâkimdir. Ayrıca, mizahi bir üslubu olan yazarın, bu tür kullanımlarla üslubunu bu yönden de desteklemek istediği anlaşılmaktadır.

Özneyle ilgili bu kısımda, öznenin farklı özelliklerine ait birçok örnek saptanmıştır. Çok yaygın olmayan özelliklerle beraber kimi kural dışı kullanımlar da bulunmaktadır.

4.3.3. Nesne

Nesne, cümlede yüklem bildirdiği işten etkilenen öğedir. Yüklemi geçişli fiil olan cümlelerde eylem, nesne üzerinde gerçekleşir. Yüklemi geçişsiz fiil ya da isim kaynaklı olan cümlelerde nesne bulunmaz.

Nesnenin cümledeki asıl görevi geçişli yüklemelerin pek geniş olan etki alanını sınırlamaktır. (Gencan, 2001, 123)

Nesne ile ilgili özellikler:

1. Nesne, yüklemi geçişli fiil olan cümlelerin zorunlu öğesidir:

Edâlı ve fettan bir tavırla göbeğini titretip kalçalarını sallayan köçek, diz üstü çöküp geriye yatarak salınmaya devam ettiğinde, ahâlden safâ ehli biri çıkıp şûh oğlanın alnına *tam bir filori* yapıştırdı. (s.33)

Herhâlde *saz heyetinin toplam yevmiyesi olan dörtyüzyetmiş akçeyi* ödeyecekti. (s.34)

Torunu Dâvut'un bir ihtimal, ansızın çıkageleceğini düşündüğü için *kapıyı sürgüledi*. (s.59)

Kaşlarına rastık ve gözlerine de sürme çeken bu kadınlar, fettân fındırdak hâleriyle, kırta kikirdeye *yeniçeriyi* uğurluyorlardı. (s.118)

Bir başkası ise bembeyaz bir tülbentle *yarasını* sardı. (s.123)

- Bu tür cümlelerde nesnenin bulunmaması çoğu zaman anlatımın açık olmasını engeller. Bu durumlarda nesnenin varlığına duyulan ihtiyaç daha açık olarak görülür. Aşağıdaki cümlelerin yüklemeleri geçişli fiilden oluşmaktadır ve bu cümlelerde nesne kullanılmamıştır. Nesnenin kullanılmadığı bu cümleler, genellikle sıra cümlelerdir ve son cümlelerde nesne kullanılmamıştır:

Bununla birlikte Yaradan baktı ki, uzaklarda bir yerden aynı makamda bir âvâz gelir, hemen *tanıdı*: (s.138) (*bu âvâzı*)

Hayâlet avcısı, “İşte bu şişeye ‘hayâlet şişesi’ derler, hem kehribara hem de hayâlete duyarlıdır,” dedikten sonra kuşağından bir parça kehribar çıkardı ve yün gömleğine *sürtüştürdü*. (s.151) (*kehribarı*)

Yağlı kementinin bir ucunu ağaca bağlayan Kabil, ölümü sükûnetle karşılayan Bağdasar'ın boynuna sardığı kementin diğer ucuna âniden asıldı ve *bıraktı*. (s.237) (*kementi*)

Ayrıca, görüp iyice ürksünler diye kâğıda domuz yağı bile sürdü ve bir gece, Nevâ ile annesinin oturduğu evin kapısı altından *attı*. (s.256) (*kâğıdı*)

Hüseyin Efendi borcunu vadesi gelir gelmez ödemesine rağmen, Kalın Musa ona, “Bak! Ben sana o parayı vermeseydim, şimdi diğer borçlular gibi zıندانlarda çürüyor olacaktın!” diyerek sık sık *başına kakacaktı*. (s.266) (*borcunu*)

- Bazı cümlelerde de zarf-fiil grubuna ait olan nesne, cümlenin nesnesi olarak düşünölmüş ve cümlede ayrıca bir nesne kullanılmamıştır. Bu da söz dizimi açısından bir eksiklik meydana getirmiştir:

Kadın kesesinden dört akçe çıkarıp adamlara verdi. (s.46) (*akçeleri*)

Hattâ sofraya oturup peşkiri dizlerine çektikten sonra yemeği bekleyen diğerlerinin tersine, parmağını ıslatıp tuza *banmadı* ve *yalamadı*. (s.131) (*parmağını*)

Dede somundan bir lokma koparıp ağzına *attı* ve ona tekrar sordu. (s.132) (*lokmayı*)

Hamamın hademesi ona tam, “Haydi! Başka kapıya!”diyordu ki, mundar adam uzun ve pis tırnaklı eliyle kesesinden beş akçe alıp hademeye *uzattı* ve böylece sernöbet hamamın kapısını ardına kadar açtı. (s.167) (*akçeleri*)

Rafael yılanın kuyruğunu bir kerpetenle yakaladıktan sonra çekmeye çalıştı. (s.187) (*yılanın kuyruğunu*)

Bu ihtiyar ve yatalak adam, Zâhir’i gördüğünde nedense hiç sevmemişti. (s.222) (*Zâhir’i*)

Yorganı ve çarşafı katladıktan sonra yüklüğe yerleştirdi. (s.264) (*bunları*)

2. Nesne fiile yalın hâlde veya belirtme eki ile bağlanır. Fiile eksiz bağlananlar belirtisiz nesne; belirtme eki ile bağlananlar belirtili nesnedir.

2.1. Belirtisiz Nesne

Yükleme yalın hâlde bağlanır ve belirsiz, genel bir varlığı, bir kavramı, bir türü karşılar.

Usta birbuçuk gün uğraşır, *bir çocuğun rahatça çıkabileceği ondört basamaklık bir merdiven* meydana getirdi. (s.47)

Kaftan ağası bu nâzenin delikanlıya *bir bardak okunmuş su* uzattı. (s.54)

Kaftan ağası da *“Kethûdâ efendi doğru söylüyor,”* dedi. (s.56)

“Bundan zaten eminim,” dedikten sonra kadın, ferâcesinin yeninden *bir kâğıt* çıkardı. (s.70)

Hayat denilen şu kısacık yolculukta, ama canlı ama cansız, ama güzel ama çirkin, ama dost ama düşman, kendilerine refâkat eden her şeyi sevip koruyan bu ehl-i insâf dervişler, *fırlatıldığında bir insanın kafasını dağıtacak bir taşı bile incitmek* istemezlerdi. (s.121)

Cebimdeki son akçeyi bir marangoza vererek tornada, *insanın beynini bir vuruşta dağıtacak bir sopa* yaptırdım. (s.136)

Ve Yaradan, yerin toprağından *adam* yaptı ve onun burnuna, *makamı gizli bir nağme* üfledi. (s.139)

Hattâ Tağut, evin sofasına bunun için *bir “günâh” çıkartma hücre* bile yaptırmıştı. (s.189)

Esir Hanı’ndan Sofuayyaş’a kadar büyük bir heyecanla taban tepen dervişler, Muhayyer Hüseyin Efendi’nin evi önünde *yirmi kişilik, öfkeli bir gürûh* gördüler. (s.221)

Önde yürüyen iki kişi, *birer uçlarından kavradıkları ağırca bir çuval* taşıyorlardı. (s.225)

Kan ter içinde kaldığına göre yamak da epey uğraşmış, muhtemelen *nefis yemekler* hazırlamıştı. (s.230)

Bu arada sivri akıllının biri, onun taşıdığı tomruğun önüne *bir cürüm yaftası* ilişti. (s.235)

Hattâ bir bağdar, dinleyicilerden çok alkış alan bu genç cüce için, *oniki parmakla çalınacak bir eser bile yazmıştı.* (s.247)

Bu yüzden *Âcem ilinde dokunmuş dört halı, Edirne işi birkaç dolap, ceviz sehpa, tombak buhûrdanlar ve gülâbdânlar, iki Venedik aynası, ustaca bezenmiş ceviz ve abanoz sandıklar, cilt cilt kitap ve gören ahâlinin kendisine saygı duymasını sağlayacak bir nice eşya* aldı. (s.255)

Bu Araban eseri çalan Dâvut ile kapının önüne çıkan Nevâ, *göklere yükselen bir ışık* gördüler. (s.268)

2.2. Belirtili Nesne

Yükleme belirtme ekiyle bağlanarak belirli, bilinen bir varlığı, kavramı karşılar.

Hava aydınlanırken öylece, sırf gönlünden koptuğu için, *sahibi olduğu çekirdeklerden birini* başının gözünün sadakası olarak kör bir dilencinin çanağına attı. (s.18)

Ortaya gelen mastori, “Kemençede muhteşem Bağdasar!” diye bağırınca, sırtına kara bir cüppe ve başına da yine kapkara bir kalpak giymiş, sıska ve gözlerinin sadece akı görünen kör bir ihtiyar ayağa kalkıp elini önce göğsüne, ardından dudaklarına ve alnına götürerek *müşterileri* selâmladı. (s.32)

Kendilerini usul makam bilgisine sahip malumatlı kerizci addeden bu ademoğulları, makamın icap ettirdikleri sesleri tam hakkıyla değil, kah azıcık pes, kah birazcık tiz çalarak musikilerine bir ruh verir, *dinleyicileri* mest ederlerdi. (s.37)

Ruhunu tutuşturacak olan duygunun bu esrârengiz sokakta olduğunu sezinlemişti. (s.40)

Ardından, *karanlıktan yontulan ifritlerin kahkahalarını, ezelden ebede kadar dünyaya gelmiş ve gelecek günâhkârların teknilinin birden isimlerini tek tek saymaya mahkûm cinlerin fısıltısını* duydu. (s.41)

Dönüp baktıklarında *Venedik Balyosu'nun genç ve güzel kızına vurulup deli dîvâne olduğu için, gönül derdiyle ölüp ölüp dirilen o narin delikanlıyı* gördüler. (s.53-54)

Çekveleler ve İnebolu kayıkları da *İsmailiye, Varna ve İzmit'ten aldıkları tavuk, yumurta, zeytinyağı ve pekmezden ibâret navlunlarını* Bahçe Kapı İskelesi'ne indiriyorlardı. (s.61)

O yağmurda ve o karanlıkta, mezar taşları arasında ismini bağıra bağıra *Eflâtun'u* aradılar. (s.80)

Ne var ki, önünden geçip medreseye doğru giden kara cüppeli ve külâhli softalar bile *onu* umursamadılar. (s.90)

Önceleri bu bîçârelere pek o kadar itibâr etmeyen şişman adam, o anda gönlünden koptuğundan midir, *etini dişleyip sıyırdığı bir kemiği* bu zavallılara doğru fırlattı. (s.97)

Ama demirci neden sonra, az buçuk insâfa geldiğinden midir, *biraz önce örsünde büyük bir hiddetle dövdüğü kızgın demiri* bir kovadaki soğuk suya batırdı ve cızırtıyla çevreye damlacıklar saçıldı, sudan buğular yükselip tüttü. (s.117)

Neden sonra, dedenin emriyle canlar ellerinde keçelerle *kızgın kulplarından kavradıkları kazanı* ateşten indirdiler. (s.130)

Nitekim az sonra, semâhânenin sol tarafında bulunan mutfaktan, canlardan birisi, soluğu yettiğince, "Hûûûû! Somata salâââ!" diye bağırarak *kardeşlerini yemeğe çağırırdı*. (s.131)

Ancak adam ve onun sol kaburga kemiği, meyveyi ısırıp yasağı çiğneyince, *kendilerini diri kılan bu nağmeyi* unuttular ve Aden'den kovuldular. (s.139)

Şeyh, *kendi sikkesine sardığı destârı* onun boynuna bağlamıştı. (s.146)

Öfkelendiğinde ise bir ara, *iri taneli doksandokuzluk kehribar tespihini* kalabalığa doğru fırlatmıştı. (s.178)

Lokman sûresinin altı ve yedinci âyet-i kerîmelerinde sözü geçen, bazılarının insanları Allah yolundan saptırmak için satın aldıkları eğlenceli söz, yani "lehve'l hadîsi" ile murat edilenin, İbn-i Abbas'a göre, "Şarkı

söyleyen câriye” olduğunu, bunun için musikînin haram sayılması gerektiğini anlattı. (s.178-179)

Artık dert sahibi olmayan Lazar’a fazla aldırmayan Zâhir, onun verdiği kâğıtlara bir göz attıktan sonra *bunları Dâvut’a uzattı. (s.214)*

Yağlı kementin bir ucuna yamaklar, diğer ucuna da Kabil asılmış ve *zavallı Kıptî’yi acımadan boğmuşlardı. (s.226)*

Şu Bâtın ile oğlu Zâhir’in hikâyesini sen de duymuşsundur. (s.243)

Bâtın’ın bize Zâhir’den daha yakın olduğunu hissediyorum. (s.243)

Kâhin, görebilen tek gözüyle aynaya baktı ve *Eflâtun’u gördü. (s.268)*

3. Cümlede belirtisiz nesnenin yeri, daima yüklem yanındır:

Elli yaşlarındaki bu kânun üstadı da birâderi gibi, *Ermenilere mahsus kara bir üstlük ve kalpak giymişti. (s.32)*

Bunun için önlerine *bir çanak midyeli iç pilav* koydu. (s.34)

Herhâlde âlây işli koşum takımının gümüş üzengilerine uysun diye *sarı sahtiyandan çizmeler* giymişti. (s.89)

Yahya, kir yumuşasın diye on *onbeş tas kaynar su* döktü. (s.168)

Âsım kapı önünde oturmuş pabuçlarını giyerken, cüce de mutfağa gidip *bir satır* aldı. (s.255)

- Belirtisiz nesne ile yüklem arasında daimî bir ilişki vardır. Yüklemle belirtisiz nesne arasına da/de, dahi, bile gibi kuvvetlendirme edatları ve soru eki dışında genellikle başka bir öge giremez. (Karahan, 2004, 26)

Hatta bu talihsiz kadınlardan bazıları, körkütük olan kocalarını taşıtmak için, *sırtlarında küfe olan hamallar bile* getirmişlerdi. (s.33)

Kirkor'un avucuna *bir akçe daha* koydu. (s.34)

Haremağasının evini geçen Eflâtun *yolun aşağısından, doru bir at üzerinde olduğu hâlde yanında kavaslarıyla ilerleyen genç ve yakışıklı bir paşa da* gördü. (s.101)

Şaşkınlığı giderek artan Dâvut'a *bir başka fennî araç daha* gösterdi. (s.151)

Âsım'ın hayâletinin Dâvut'a tebelleş olduğu ve Zâhir'in de peygamberliğini ilan ettiği söylentisinin yayılmaya başladığı sıralar, şiddetli ateşine rağmen artık evin içinde dolaşabilen Tağut, kendine *bir yardımcı da* bulmuştu. (s.189)

Hattâ Tağut, evin sofasına bunun için *bir "günâh" çıkartma hücresi bile* yaptırmıştı. (s.189)

Hattâ bir bağdar, dinleyicilerden çok alkış alan bu genç cüce için, *oniki parmakla çalınacak bir eser bile* yazmıştı. (s.247)

4. Bir cümlede birden fazla nesne bulunabilir.

Bir cümledeki nesnelerin aynı türden olması gerekir. Belirtisiz ve belirtili nesnelere bir cümlede birlikte bulunamaz.

Dâvut bağırarak isteyip de bağıramadığı o anda, *kör ve sessiz ceninlerin, bağırtlak, saksağan ve karabatak kemiklerinin kaynadığı kazanların fokurtusunu, Azrâil'in tırpanının acıyla kıvranan bedenlerinden koparttığı azâp içindeki ruhların çığlıklarını* işitti. (s.41)

Ardından, *karanlıktan yontulan ifritlerin kahkahalarını, ezelden ebede kadar dünyaya gelmiş ve gelecek günâhkârların tekmilinin birden isimlerini tek tek saymaya mahkum cinlerin fısıltısını* duydu. (s.41)

Sokağın ortasına vardığında, *siyah kayadan oyulmuş kapağının taş lahite sürtünürken çıkardığı o tüyler ürpertici tokurtuyu, toprağın ancak civanperçemi, âcemlalesi ve çayırmelikesi köklerinin erişebildiği derinliklerinde yatan ölümlerin dualarını* dinledi. (s.41)

Derken *kehribar sarısı gömleğini, vişne çürüğü rengindeki kemha çakşırını* kuşandı. (s.169)

Söylentiler doğruysa, Bursalı'nın sol omzunda günâhlarını yazan melek dile gelerek *günâh yazmaktan artık bîtap düştüğünü, bu fena işlerden vazgeçmesi gerektiğini* lisân-ı münâsiple söylemişti. (s.188)

Bu sûretle, *El-Taberî'nin Câmi ül-Beyân an Tevili'l Kur'ân başlıklı kitabını, Er-Razî'den Mefâtiḥü'l Gayb'ı, Zemaḥşerî'den el-Keşşâf'ı, Kutübü'l Sitte'yi yani Müslim, Buhârî, Ebû Dâvut, Tıvızî, Nesahî ve İbni Mace'ye âit altı tefsir kitabını* okuyup hatmetti. (s.251)

Evde kendisine âit bir iz ve eser bırakmamak için *elbiselerini, özel eşyalarını* bir çıkına doldurdu. (s.255)

Bilip bilmemeyi kibir sayan Tağut ona, musikînin altıncı üstâdının hâlâ yaşadığı haberini vermiş ve *Eflâtun'un eşkâlini, yaşadığı yeri* ona bir bir tarif etmişti. (s.257)

5. Bir cümledeki nesnelere biri diğerinin açıklayıcısı olabilir:

Dönüp baktıklarında, *Kostantiniye'deki yegâne rakipleri olan saz heyetinin üyelerinden birini, yani Âmin'i* gördüler. (s.35)

Bu düşüncelerle nihâyet Kara Mustafa Paşa Külliyesi'ni geride bıraktı ve *çatlayıp zarar görmesin diye, çoktan paslanmış demir çemberle çevrili o sütunu, yani tam tepesinde, yuvasında bir leylek bulunan Çemberlitaş'ı* gördü. (s.94)

Mihrâbın önünde bir halka teşkil edecek şekilde sıralanmış otuz kadar Mevlevî, halka boyunca dönen upuzun bir dokuzyüzdoksanlık tespihi çekerlerken, hep birlikte ilk hecede sağa ve ikincide ise sola eğilerek, defalarca ve defalarca *İsm-i Celâl'i, yani "Allah" adını* zikrediyorlardı. (s.120)

Bu kişiye Bâtın Efendimiz *kendi neyinden üflediği en mukaddes nağmeyi, yani "hayat veren nefesi"* dinletecekti! (s.166)

Kapıyı açıp içeri giren Dâvut, sağ tarafta *büyükçe, masa gibi üç ayağı olan ve siyah beyaz seksenbeş anahtarlı o musikî âletini, yani çembaloyu* gördü. (s.244)

Cüce böylece, *her şeyi, yani ölümsüz olmayı* istedi. (s.256)

6. Art arda sıralanan cümlelerde nesne ortak olabilir:

Duvarдан تنها sokağa atladıktan sonra *armudu* biraz sıktı ve burnuna götürüp kokladı. (s.18)

Abasını çıkardı ve yağmurda iliklerine kadar ıslanan Eflâtun'un sırtına giydirdi. (s.80)

Hovardalar, falcı kadınlar, tellâklar ve hamallar da *kehâneti* işittiler ve anababalarına, bacanaklarına, kayınpederlerine, dünürlerine ve eltilerine çıtlattılar. (s.166)

Zâhir *kahvesini* içmemiş, sehpa yerine kullanılan bir sandığın üzerine bırakmıştı. (s.212)

Neyi eline aldı ve dudağına götürdü. (s.241)

Âsım bütün gece uğraştıktan sonra *saz semâîsini* tamamlamış ve cüceye de dinletmişti. (s.254)

7. Nesne bir sözcük grubundan meydana gelebilir.

7.1. İsim tamlamasından meydana gelen nesnelere:

Sabahın ilk horozları ötmeye başladığında, zaman zaman esen hafif rüzgâr, yıldızlı gökyüzüne uzanan dev çınarın yapraklarını hışırdatıp *yüksek duvarlardaki kandillerin kızıl alevlerini* titreştiriyordu. (s.15)

Kalın Musa fakir olduğuna gerçekten kalıbını basıyor ve *mahdumunun, torunlarının, kardeşi Muhayyer Hüseyin Efendi'nin, konu komşunun ve servet edinmek için tâ gırtlığına kadar günâha batmış olan cümle namussuzun fitre ve zekâtlarını*, Allah rızası için kabul ediyordu. (s.26)

Yaşı altmışın üzerinde olan bu efendi, câmiinin hemen bitişiğindeki bir barakada yatar kalkar ve ezan-ı Muhammedî'yi dâima apdestli olarak okumak sûretiyle, *Allahü Teâlâ Hazretleri'nin dâvetini* Sofuayyaş Mahallesi sâkinlerine günde beş kere tebliğ ederdi. (s.44)

Aynı tarikattaki diğer vâizler gibi, *musikîyle uğraşmanın zındıklık olduğunu* cemaate, hayırdûalarını alıp sırf sevâp kazanmak için anlatıyordu. (s.48)

Çünkü *Veysel Bey'in, en gaddar, en hoyrat adamın bile ciğerini delip derdini depreştirecek kadar kasvetli bir musikîden hoşlandığını* adı gibi biliyordu. (s.55)

İki sırığa bağlı para dolu bir sandığı ikişer metelik karşılığı aceleyle taşıyan dört sırik hamalının nefes nefese seslerini Dâvut, işte bu sırada işitti. (s.64)

Zavallı Zümrüdüankâsı'nın kemiklerini beyaz bir mendile sardı ve ağlamaya başladı. (s.74)

Ama bu sırada, *yokuşun aşağısındaki Kule Kapısı'ndan gelen kalabalığın feryâtlarını* işitti. (s.128)

Derken, merhûmun defni için açılan çukura iki Mevlevî dedesi girdi ve kefenin bağlarından tutup *şeyh hazretlerinin nâaşını*, yüzü kıbleye gelecek şekilde yerleştirdiler. (s.130)

Ve Yaradan, *bu Yegâh nağmenin güzel olduğunu* gördü. (s.138)

Hattâ Sokrat ve Bukrat, *bu esrârengiz nağmenin bir güftesi olduğunu* da söylemişti. (s.139)

Yolda bir de Dâvut'a, *öldükten sonra hangi insanların hortlayacağını* anlattı durdu. (s.152)

Gerçekten de, âşık olduğu için gözü ve basireti bağlanan Dâvut, hâliyle *Nevâ ile annesinin evine musallat olan Âsım'ın hayâletini* kendine bizzat çekmiş; ve sözüm ona, Nevâ'nın gözünde kahraman olmuştu. (s.156)

Hemen kâhinleri uyandırıp onlara, *taraçasında yaptığı rasadın sonuçlarını* anlattı. (s.165)

Bunlardan başka cüce, *İsrâ sûresinin altmış üç ve altmış dördüncü âyetlerini de* okumuştı. (s.179)

Kanlı basur illetinin azmasını önlemek amacıyla, son ameliyatında Lazar'ın bağırsaklarından altı endaze kadarını kesen Rafael, adamı ameliyat masasına bir kez daha yatırıp afyon ruhu ve manotu verdikten sonra neşterle *zavallının kalbini* yarmıştı. (s.188)

Ahâlinin söyledikleri ve aktardıklarına bakılırsa, hâşâ, “Ben peygamberim!” diyen Zâhir'in Kostantiniye'de zuhûr ettiği sıralarda, yani Ramazan'dan birkaç gün önce, Nevâ'nın annesinin verdiği saz semâfsi üzerinde hâlâ çalışan, ama ne bir eksiklik ne de bir kusur bulamayan Dâvut'a, tâ dergâhtan Sofuayyaş'a kadar gelen temiz yüzlü bir delikanlı *Şeyh İbrahim Dede Hazretleri'nin bir dâvetini* tebliğ etti. (s.207)

İşte Âsım, bütün yalvarmalarına rağmen, *cücenin sağ elinin işâret parmağını* aynı satırla uçurdu! (s.255)

7.2. Sıfat tamlamasından meydana gelen nesnelere:

Gözleri yuvalarından uğrayan zavallı Gülâbî tabanları yağlayıp tozu dumana katarak kaçmış, nefes nefese obasına vardığında *şâhit olduğu bu tüyler ürpertici olayı* hismine akrabasına anlatmıştı. (s.14)

Herhâlde *saz heyetinin toplam yevmiyesi olan dörtyüzyetmiş akçeyi* ödeyecekti. (s.34)

Ebedî hayata kavuşmak için ruhlarını ve ölümlerini İblis'e satan, o tenleri kül gibi beyaz efendileri arkasında tam hissetmişti ki, ansızın bir ışık parladı! (s.42)

Dönüp baktıklarında *Venedik Balyosu'nun genç ve güzel kızına vurulup deli dîvâne olduğu için, gönül derdiyle ölüp ölüp dirilen o narin delikanlıyı* gördüler. (s.53-54)

Dâvut, Sabuncular'dan yukarı çıkarken, *Balkapanı'na giden ve her birine Trabzon yağı dolu dörder küp yüklü altı devenin boyunlarındaki çanlardan kopup gelen sesleri işitti.* (s.63)

Derken, *denizlerin dibindeki derin ve karanlık uçurumlar kadar kapkara ve koskocaman ağızını açtı.* (s.76)

Haremağasının evini geçen Eflâtun *yolun aşağısından, doru bir at üzerinde olduğu hâlde yanında kavaslarıyla ilerleyen genç ve yakışıklı bir paşa da gördü.* (s.101)

Yarasının derinliğine bakılırsa bacağının, müşterilerinden en az seksen akçe ücret kabul eden bir cerrâh tarafından kesilmesi gerekecek bu hamalın elinden saçılan dokuz altunu, tüccârın muhasebecisi gidip tek tek yerden toplamıştı. (s.112)

Ama demirci neden sonra, az buçuk insâfa geldiğinden midir, *biraz önce örsünde büyük bir hiddetle dövdüğü kızgın demiri bir kovadaki soğuk suya batırdı ve cızırtıyla çevreye damlacıklar saçıldı, sudan buğular yükselip tüttü.* (s.117)

Böyle nûrsuz çehreli adam hayatımda görmemiştim! (s.134)

Cebimdeki son akçeyi bir marangoza vererek tornada, *insanın beynini bir vuruşta dağıtacak bir sopa yaptırdım.* (s.136)

Derken *dürülüp sicimle bağlanmış bir tomar evrâk çıkardı.* (s.157)

Çünkü, *her atılışta kaç geleceğini kehânet yoluyla tespit edip bir bir deftere yazdığı bir fildişi tavla zarını, kumarbazlara satmak yerine bir kavanoz içinde muhâfaza etmişti.* (s.160)

Çalgı'nın diğer yedi yıldızı ise, Ay "zahih" devresinde olduğuna göre, *Kostantiniye'deki, musikî konusunda birer deryâ, birer üstât, birer dehâ olan yedi kişiyi işâret etmekteydi.* (s.166)

Ardından, *elinde ucu demirli bir asâ olan ihtiyar mahalle bekçisini saklandıkları yerlerden gördüler.* (s.205)

Üstündeki yorganı çektikten sonra, *huysuz ihtiyarı omuzlarından ayak uçlarına kadar bir sıvazladı.* (s.223)

Önde yürüyen iki kişi, *birer uçlarından kavradıkları ağırca bir çuval taşıyorlardı.* (s.225)

Bu kez de cevap gelmeyince, *sağ elinin işâret parmağının olması gereken yerdeki takma demir parmağı* döndüre döndüre çıkardı ve yerine dibine yakın bir yerde susta olan bir başkasını taktı. (s.257-258)

Bu Araban eseri çalan Dâvut ile kapının önüne çıkan Nevâ, *göklere yükselen bir ışık* gördüler. (s.268)

7.3. İsim-fiil grubundan meydana gelen nesnelere:

Yarı Kıptî olduğundan mıdır, öfkeli ve coşkulu Dâvut, *meşhûr bir üdf olan Kamber Efendi'yle meşk edip üd çalmayı* öğrenmişti. (s.25)

Kafesi âdeta kucaklayan kediyi ayırmayı bir türlü başaramamışlardı. (s.30)

Ama belki de yine bu yüzden, on iki yaşını doldurduktan sonra, *her ihtimale karşı kuşağında paslı bir ekmek bıçağı taşımayı* huy edinmişti. (s.79)

Hayat denilen şu kısacık yolculukta, ama canlı ama cansız, ama güzel ama çirkin, ama dost ama düşman, kendilerine refâkat eden her şeyi sevip koruyan bu ehl-i insâf dervişler, *fırlatıldığında bir insanın kafasını dağıtacak bir taşı bile incitmek* istemezlerdi. (s.121)

Ama hayâlet görünür görünmez Dâvut, *yere kapanıp kibleye doğru gözleri kapalı olarak secde etmeyi* akıl etmişti. (s.155)

Günün birinde Tağut yine sayıklarken, Rafael *incir külüyle dolu yeni bir fitili* denemek istedi. (s.187)

Tıp ile ilâhiyâtı birleştiren bir eser yazmayı da o anda aklına koydu. (s.187)

Bu hergele, *Âdem Aleyhisselâm'ın cennetten kovulmasına yol açan o "Yasak Meyve"nin tadını elde etmek* istiyordu. (s.228)

Senelerden beri emek verip sabırla adım adım yaklaştığı amacını rizikoya sokmak istemiyordu. (s.259)

7.4. Sıfat-fiil grubundan meydana gelen nesnelere:

Ömürleri boyunca dokuz yorgan, elli gömlek eskitip elden ayaktan düşmüş dedeler ve nineler genellikle üst katlardan birinde, kafesten dışarı bakıp *sokaktan gelip geçenleri* seyrederek, ayrıca tandırın üstüne serilmiş battaniyelerini üstlerine biraz daha çekip sızlayan dizlerini mangalda ısıtırlardı. (s.84)

7.5. Bağlama grubundan meydana gelen nesnelere:

Kasvetli hüzzâm makamının yol açtığı kederden dolayı Hakk'ın rahmetine kavuşan zavallıyı sırtüstü sedire yatırıp üstüne boydan boya bir çarşaf örtmüşler, göbeğine de *bir Kuran-ı Kerîm ve bir bıçak* koymuşlardı! (s.56)

Eflâtun *ne bu sözleri ne de çevrede biriken ve açgözlü tüccârlar arasındaki arbedeyi seyreden kalabalığın gülüşmelerini* işitti. (s.115)

O Perşembe günkü ihyâ gecesinde akşam namazına müteâkip dokuzyüzdoksanlık tesbihle dergâhta hep birlikte "Allah" adını zikrederlerken çıkagelen bu perişan delikanlıyı görünce İbrahim Dede canlara seslenip *kantaron yağı ve sargı bezi* istemişti. (s.142)

Yine, ateşe secde eden Kâbil'in oğlu Tûbal'a ve oğullarına İblis, *şarap yapmayı ve müzik âletleri çalmayı* öğretmişti. (s.161)

O ağır çuval yetmiyormuş gibi, bu tosunlar aynı zamanda sırtlarında *koskoca bir minder, içinde karga bulunan bir kafes, sönük bir muşamba fener ve benzeri ıvır zıvırı da* taşımaktaydılar. (s.225)

Gökte *hilâli gördüğü gecelerde Hüseyin Efendi'nin çaldığı o güzelim tamburu, tam dört filori saydığı kanûnu ve emânet iki kemençeyle bir rebâbı* paramparça ettiler. (s.233)

Hüseyin Efendi'yi, bir ara onlara imbik kaldırır gibi olan Lazar'ı ve bağırıp çağıran Kalın Musa'yı tokatlayıp tartakladılar. (s.233)

Bu yüzden *Âcem ilinde dokunmuş dört halı, Edirne işi birkaç dolap, ceviz sehpa, tombak buhûrdanlar ve gülâbdânlar, iki Venedik aynası, ustaca bezenmiş ceviz ve abanoz sandıklar, cilt cilt kitap ve gören ahâlinin kendisine saygı duymasını sağlayacak bir nice eşya* aldı. (s.255)

7.6. Unvan grubundan meydana gelen nesnelere:

Adamın elindeki devasa kasaturayı gören bekçi ve mahallenin delikanlıları yetişmese, Kıptî eve girip *Veysel Bey'i* kesebilirdi. (s.24)

İşte o anda, *Bâtın Efendimiz'i* hatırladım ve yüreğim aydınlandı. (s.136)

Hazırladığı zâyîçeye göre, gökyüzünde peydâ olan o mûcizevî yıldız, *Muhteşem Neyzen Bâtın Efendimiz'i* temsil ediyordu. (s.165)

Bu sırada asesbaşının dört adamı gelmeseydi, kudurmuş kalabalığın öfkeli neferleri *Zâhir Hazretleri'ni* oracıkta öldüreceklerdi. (s.233)

7.7. Cümlelerden meydana gelen nesnelere:

Bağdasar yine araya girerek, "*Ama en mükemmel musikînin sırrının da bu sokakta olduğunu söylüyorlar,*" dedi. (s.40)

Belki de onu dilenci sanan bakkal sert bir sesle, "*Ne var! Ne istiyorsun? Sadaka madaka istiyorsan nah sana! Tembellik etmede çalış!*" dedi. (s.87)

Delikanlının gözünü neyden ayırmadığını gören İbrahim Dede, "*Aşk olsun!*" dedi. (s.143)

Neden sonra delikanlıya, "*Peki, mâdem ki bu kadarını biliyorsun, şimdi de üfleyebileceğin en tiz sesi üfle bakalım!*" dedi. (s.145)

Adam, “Görüntü ters olmasına ters ama, yukarıdan baktıkları için, göklerdeki melekler de bizi böyle görür,” diyordu. (s.151)

Ancak ne çâre ki, bazı şahıslar onun, *hâşâ huzurdan, bir mahdumu vardır ve ismi de Zâhir’dir*, demekteydiler. (s.158)

Adam bu kez, “*Bu okuduklarınız ‘mühmelâttir’ yani boş şeylerdir. Felsefiyyât okuyun daha iyi.*” dedi. (s.168)

Yusuf Dede bu gürûha doğru ilerleyerek, onlara, “*Haydi arslanlar! Haydi yiğitler! Müezzinlerin elleri kulaklarında. Az sonra ezan okunacak. Öfkenizi yenin de Allah’ın huzuruna öyle çıkın. Oraya gazâpla giderseniz onda rahmet yerine gazâp bulursunuz,*” dedi. (s.221)

- Cümlelerden oluşan nesne durumundaki *iç konuşmalar*, akıcılığı sağlamak amacıyla birçok kez bölünmek suretiyle verilmiştir. Yüklem konusunda değinildiği üzere, ana cümlenin yüklemi, iç cümleler için ortak olarak kullanılmıştır.

“*Orasını bilmem,*” dedi Kirkor. “*Ama bu makamın uğursuz olduğu çok açık. İşte Âsım’ın başına gelen felâketin sebebi de bu olsa gerek. Zaten musikîsi de bir garipti. Nasıl söylemeli, sanki kanûnuyla aynı anda iki farklı nağme çalmaktaydı. Ben hiç görmedim ama, on parmağına on ayrı mızrâp takip öyle çalarmış kanûnunu. Bu nağmeler ancak bir üstadın eseri olabilirdi. Ne var ki musikîsinde ruh olmadığını söylerler.*” (s.39)

Tavana tekrar baktıktan sonra, “*Bu direk eğri!*” dedi. “*Bu hâl, binanın değerini azaltacaktır.*” (s.68)

Eflâtun bu obur efendinin, kebâbını bitirip işkembesini şişirmesini sabırla bekledikten sonra yanına gidip başına dikildi ve “*Af buyurun efendim!*” dedi. “*Galiba beni çağırdınız. Bir hâcetiniz mi var? Bana gel diyen siz miydiniz?*” (s.98)

Derviş lokmasını çiğnerken, yarım ağızla, “*Bana büyük kötülükler yapmış biri var,*” dedi. “*Bıçağımla boğazladıktan sonra o kişinin ciğerini yemedikçe, kuru ekmekten başka Allah’ın hiçbir rızkını tatmamaya yeminler ettim!*” (s.132)

“Bize sakın acıma!” dedi Hicâz Kâhini Mesût. “Biz göklerdeki büyük bir hakikati görmüş adamlarız. İşte bu yüzden kör olduk. Kanûndur bu: Nihâî Hakikat’i bir kez görünce, kişi kör olur. Çünkü artık başka bir şeye bakmasına hâcet kalmaz. Yedi iklim dört bucağı dolaşarak nice garâibe şahit olmuş ve bir asra yakın ömür sürmüş cümle maceraperestin gördüğü şeylerin yekûnunun bin katının bile, bizim gökte gördüğümüz mûcize yanında esâmesi okunmaz. Çünkü tek tek bizler, Muhteşem Neyzen Bâtın Hazretleri’nin oğlu Zâhir Efendimiz’in yarından tezi yok Kostantiniye Şehrinde tecessüm edip palas pandiras boy göstereceğini müjdeleyen, o Zühre’den bile parlak yıldızı gördük. Göklerde yüz binlerce lâalettay’in yıldız pire gibi kaynıyor; ama bizim gördüğümüz yıldızın diğerlerinden farkı, kendisini bir kez göreni kaşını ayırır ayırmaz kör etmesi. Bu yüzden, ekmek parası kazanmak için gökyüzünü her gece rasat eden seni de, o yıldızın parladığı tarafa pek bakmaman için ikaz ediyoruz. Meraka kapılıp bir katın mı, Alimallâh kör olursun bizler gibi! Sana ihtârda bulunmamızın diğer nedeni, artık gözlerimize perde indiği için sadece o uçsuz nâmutenâhi karanlığı, yani Zıllullah’ı gören bizlere, ışığı görebilen bir zât olman hasebiyle kılavuzluk edip, ha bugün ha yarın bu şehirde zuhûr etmesine kıl payı kalan Zâhir Efendimizi’e bîzahmet götürmen. Çünkü Bâtın’ın oğlu Zâhir’in huzuruna varıp sonra ona secde edeceğiz.” (s.163)

Adam ise, *“Bilmiyorum ama tahmin ediyorum,”* dedi. *“Enderûn’da, yahut sarayda olmalılar.”* (s.189)

Bunun üzerine Tağut, *“Bâtın, Kancalıkapı Hanı’nın ikinci katında, merdivenin solundaki odada,”* dedi. *“Söyle onlara bir gün bir gece bekledikten sonra gerekeni yapsınlar. Onun şu ‘hayat nefesi’ olmazsa, benim gibi ölümsüz olmana imkân yok. Bunu biliyorsun değil mi? Ondan, istediğiniz her şeyi alın. Ama mutlaka bana getirin.”* (s.190)

Sonuç: Nesne, sadece yüklemi geçişli fiil olan cümlelerde bulunur. Romandaki cümlelerin %38’inde nesne bulunmaktadır. Belirtili nesnelere, belirtisiz nesnelere göre daha çoktur. Nesnelere %73’ü belirtili, %27’si belirtisizdir.

Nesnelerin %24'ü tek sözden, %76'sı çeşitli söz gruplarından meydana gelmiştir. Nesneyi oluşturan sözcük grupları içerisinde en çok yer tutan sıfat tamlamalarıdır. Bunu isim tamlamaları takip eder. Sıfat tamlamalarının oranı %30, isim tamlamalarının oranı %26'dır. Diğer sözcük grupları ise şu şekildedir: Bağlama grubu %5, isim-fiil grubu %4 ve tekrar grubu ile unvan grubundan oluşan diğer sözcük grupları %1.

Nesneleri oluşturan sözcük grupları, genellikle uzun tamlamalardan oluşmuştur. Sıfat tamlamalarının çok olması ve isim tamlamalarında da tamlayan ve tamlanan kısımlarının çoğu zaman ayrıntılı sıfat tamlamalarından meydana gelmesi yazarın gözleme ve ayrıntıya verdiği önemi gösterir.

Yüklemi geçişli fiil olan kimi cümlelerde nesnenin kullanılmaması bir eksiklik oluşturmuştur. Bu durum da, bu tür cümlelerde nesnenin zorunlu bir öge olduğunu daha açık olarak göstermektedir. Bu cümlelerin çoğu, zarf-fiil grubuna ait olan nesnenin, cümlenin yüklemine tamlayacak şekilde kullanılmasıyla kurulmuştur.

Nesne, bir cümleden meydana gelebilmektedir ve romandaki belirtisiz nesnelerin %36'sı cümlelerden meydana gelmiştir. Romanda karşılıklı diyaloglar yoktur ve yazar, iç cümlelerle konuşmaları vermiştir. Bu iç konuşmalardan oluşan nesnelere, çoğu zaman birden fazla cümleden meydana gelmiştir. Bu iç cümlelerin de dikkate çarpan bir yönü, çoğunluğunun bölünerek verilmiş olmasıdır. Anlatımın daha akıcı ve dikkat çekici olmasını sağlamak amacıyla yazar, iç konuşmaların bir kısmını, genellikle ilk cümleden sonra, yükleminden ardından sıralamıştır.

4.3.4. Yer Tamlayıcısı

Cümlede yönelme, bulunma ve uzaklaşma bildirerek yüklemi tamamlayan ögedir.

“Yer tamlayıcısının ana fonksiyonu zaman ve mekân içinde geniş mânâsiyle yer ve istikamet ifade etmektir.” (Ergin, 2002, 400)

Bu öge birçok kaynakta “dolaylı tümleç” olarak adlandırılmıştır. Hatiboğlu (1972), Dizdaroğlu (1976), Bilgegil (1984), Ediskun (1999), Gencan (2001), Atabay, Özel ve Çam (2003) “dolaylı tümleç” adlandırmasını yapanlardandır. Ergin (2002) ve Karahan (2004) “yer tamlayıcısı” ismini kullanırlar. Banguoğlu (2007) ise bu ögeyi “isimleme” olarak adlandırır.

Yer tamlayıcısı ile ilgili özellikler:

1. Bazı cümlelerin zorunlu, bazı cümlelerin de yardımcı ögesidir.

- Zorunlu öge olarak bulunduğu cümleler:

Bir vaazında musikîyle uğraşanların büyük bir günâh işlediklerini söyledikten sonra *cehennemden* şöyle bahsetmişti: (s.49) (*zorunlu öge*)

Kararlı ve hızlı adımlar atan ihtiyar önde giderken, ince yapılı ve narin oğlu da kamburunu çıkarmış, öksüre tıksıra *ona* yetişmeye çalışıyordu. (s.51) (*zorunlu öge*)

Galata’da, ikinci ezanını okuyan müezzinin çağrısına uyup Karaköy Kapısı yakınlarındaki Yeni Câmii’nin avlusunda toplanan müminler şadırvanda *tuhaf bir olaya* tanık olmuşlardı. (s.60) (*zorunlu öge*)

Şişman ve obur adam *Eflâtun'a*, şunun şurası, ancak kısa bir süre bakmıştı. (s.97) (*zorunlu öge*)

Yokuş yukarı biraz daha yürüyen Eflâtun, *Voyvoda Kapısı'na* erişti. (s.117) (*zorunlu öge*)

Şems'in düşmanı olan Utarid'in ardından, savaş ve öfkenin timsâli Merih de battığından olsa gerek, *göklere* barış ve huzur hâkimdi. (s.120) (*zorunlu öge*)

Özellikle Dokuzlar, *pehlivana* çok sataşırlardı. (s.193) (*zorunlu öge*)

Böylece cüce, *Bayram'a* ilkin, daha çok Hüseyin Hilmi Efendi'yi esas alarak aptest almanın püf noktalarını öğretti: (s.198) (*zorunlu öge*)

Ama öte yandan *bu serpûşa*, sadece din âlimlerine mahsus kafesî bir destâr da sarılmıştı. (s.202) (*zorunlu öge*)

Çünkü *yüzünden iyilik akan birinin, dâima sahtekârın teki olduğuna* inanırdı. (s.222) (*zorunlu öge*)

Nitekim öğleye doğru, subaşının adamları *kapıya* dayandı. (s.238) (*zorunlu öge*)

Sözünü ettiğim gece, *ondan* bu ıslığı ney ile bana üflemesini ricâ etmiştim. (s.241) (*zorunlu öge*)

- Yardımcı öge olarak bulunduğu cümleler:

Ama ne gariptir ki, seyyar satıcılardan konu komşuya, muhtarından bekçisine kadar nerdeyse bütün mahalle *evin önünde* toplanmıştı. (s.19) (*yardımcı öge*)

Gerçekten de *pencereden*, insanın yüreğini oyup ciğerini delen, ziyâdesiyle hüznü ve alabildiğine dokunaklı bir armudî kemeçe nağmesi geliyordu. (s.20) (*yardımcı öge*)

Diğer üç Kıptî, yani Âmin'in biraderleri olan tamburî Gülâbî, miskal çalan Meymenet ve Gülâbî'nin onaltı yaşındaki darbukacı olan mahdumu, *biraz uzakta* kasıklarını tuta tuta gülüyorlardı. (s.36) (*yardımcı öge*)

Kollarından tutan iki hizmetkârın yardımıyla, ayaklarını sürüye sürüye gelip sedire, *paşa dayısının yanı başına*, inleyerek yığılıverdi. (s.54) (*yardımcı öğe*)

Bu kâğıdı üç hafta kadar önce *kapı eşiğimizde* bulduk yiğidim. (s.70) (*yardımcı öğe*)

Etrafında ona bakan ve ağızlarının suyu aktığı için arada bir yutkunan üç beş fakir peydâ olmuştu. (s.97) (*yardımcı öğe*)

Kim bilir hangi zavallıya ait bu kelleden hâlâ kan damladığına bakılırsa, idam az önce *Eminönü'nde* infâz edilmiş olmalıydı. (s.99) (*yardımcı öğe*)

Bu şekilde evin önüne sürüklendiğimizde, *tâ uzaktan*, akşam ezanlarını işittim. (s.133) (*yardımcı öğe*)

Elimde balyozla *orada* tam on sene taş kırdım. (s.136) (*yardımcı öğe*)

Başlarında sikkeleri ve üstlerinde kara hırkalarıyla şâyân-ı hürmet, nûr yüzlü iki muhterem derviş ile Dâvut *kapı önünde* bekliyordu. (s.210) (*yardımcı öğe*)

Kalın Musa bunu söylerken, *avucunda* tavuğu Zümrüdüankâ'nın kemiklerini tutuyordu. (s.223) (*yardımcı öğe*)

Kostantiniye'deki "musikî üstâtları"ndan Gülâbî, Meymenet ve Âmin'den sonra, *Cerrâhpaşa Mezarlığı'nda* bu kez, Bağdasar'ın birâderi Kırkor'un cesedi bulundu. (s.232) (*yardımcı öğe*)

2. Yer tamlayıcısı yükleme yönelme (+A), bulunma (+DA), uzaklaşma (+DAN) hâli ekleriyle bağlanır. Mutlaka bu eklerden birini taşımalıdır.

2.1. Yönelme hâli ekiyle bağlananlar:

O kadar kasvetli, o kadar tekinsiz bir sesteki bu, *şeytanın zifiri karanlıktan yonttuğu bir ifritin kahkahasına* benziyordu. (s.12)

Hava aydınlanırken öylece, sırf gönlünden koptuğu için, sahibi olduğu çekirdeklerden birini başının gözünün sadakası olarak *kör bir dilencinin çanağına* attı. (s.18)

Herkes *köşedeki, biri çocuk yedi sâzendeye* bakıyordu. (s.32)

Tambur ve miskal çalan efendilere kırkbeşer akçe, henüz toy olduğu için *Dâvut'a* otuzbeş akçe verildi. (s.34)

Dolunayın ışığı *yüzüne* vurmuydu. (s.40)

Kirkor telâşla Dâvut'un koluna girip *ona* engel olmaya çalıştı. (s.40)

Nitekim çok geçmeden, su dolu kırbalarını nefes nefese taşıyan dört saka geldi ve taşıdıkları suyu, alt kattaki saka deliğinden *içerideki küpe* döktüler. (s.46)

Sabahtan beri Veysel Bey'in başının etini yiyen Musa *mahdumuna* bir kez daha, "Unutma! kesinlikle acıklı, dokunaklı bir şey çalma," diye tembih etti. (s.52)

Kaftan ağası *bu nâzenin delikanlıya* bir bardak okunmuş su uzattı. (s.54)

Edremit ve Bandırma'dan meyve-sebze, pekmez ve bal getiren bumbartalar *Yemiş İskelesi'ne*, Kırım ve Karadeniz'den buğday, arpa ve yulaf yüküyle gelen kancabaşlar *Unkapanı İskelesi'ne* yanaşmışlardı. (s.61)

Sırtında gümüş gibi parlayan şerbet haznesi, önünde bembeyaz peştemâlî, belindeki kemerin yedi gözünde yedi billûr bardağı ile, afilli bir tavırla yürüyen bir şerbetçiyi takip ederek *balık pazarına* vardı. (s.62)

Tembih edildiği gibi, kocakarı *misâfirin önüne* küçük bir kaşık koymuştu. (s.73)

Fakat bu bir işe yaramayınca Kalın Musa, dökülen kurşunları *bir hurdacıya* sattı. (s.81)

Şişman ve obur adam *Eflâtun'a*, şunun şurası, ancak kısa bir süre bakmıştı. (s.97)

Kendirden yapılan halat, devasa sandığın mânevî ve maddî ağırlığına dayanamamış olacak ki, bir "tık" sesiyle koptu ve koskoca sandık *zemine* düştü ve paramparça oldu! (s.111)

Biri sıcak su ve temiz bir bezle yüzündeki kan izlerini temizlerken diğeri *kaşı üzerindeki yaraya kantaron merhemi sürdü.* (s.123)

Zâdegân takımı *şeyh dairesine* buyur edilmişti. (s.130)

Kendisine, “Erenler zîgûleyi biraz dikçe üflediniz!” veya Peşrevin ikinci hânesinde bir ara usûlü kaybeder gibi oldunuz!” diyenlere daima şu cevabı verirdi: (s.140)

Şeyh, kendi sikkesine sardığı destârı *onun boynuna* bağlamıştı. (s.146)

Yine, *ateşe secde eden Kâbil’in oğlu Tûbal’a ve oğullarına İblis, şarap yapmayı ve müzik âletleri çalmayı öğretmişti.* (s.161)

Bu nedenle pek fazla tartaklayıp hırpalamadan, sadece kollarından tutup, adamı *Kadı Burhanettin Efendi Zîde Fazluhu Hazretleri’nin Ayasofya’daki iki katlı ahşap evininin yanındaki ahırdan bozma mahkemeye* götürdüler. (s.169)

Hanın cümle kapısı, *işte bu avluya* açılırdı. (s.190)

Zâhir kahvesini içmemiş, *sehpa yerine kullanılan bir sandığın üzerine* bırakmıştı. (s.212)

Horozu çektikten sonra *Eflâtun’un alınına* nişân aldı. (s.259)

2.2. Bulunma hâli ekiyle bağlananlar:

Bu konudaki şâyia doğruysa, çok değil hemen hemen iki hafta sonra bir gece yarısı hayâlet bu kez, *Yedikule Zındanı civârındaki Sinanpaşa Câmii şerefesinde* zuhûr etmişti. (s.13)

Ortasında fıskiyeli bir havuzun bulunduğu bu kısmın üç bir tarafında, kırmızı kadife kaplı ve oymalı tahta parmaklıkla çevrili sedirler vardı. (s.28)

Ne var ki, Âsım bir ay kadar önce *evinde* ölü bulundu. (s.39)

Günün birinde ferâceli, yüzleri yaşmaklı, yürüyüşlerine bakılırsa ikisi genç ve biri de yaşlıca üç kadın *işte bu evin kapısı önünde* durdu. (s.46)

Çünkü bu zındıkların cehennemden cezbedebilecekleri bir kıvılcım, *aşşap evlerle dolu tüm mahallede* devasa bir yangın çıkarabilirdi. (s.50)

Fânilerin içine gam ve kasvet veren mavi yeşil yalımlar saçan hayâletin gözlerinde kıpkırmızı şerâleler oynaşyordu. (s.76)

Eflatun, ücreti *düşük acemî bir ustanın elinden çıktığı hemen anlaşılın bir mezarın başında* sessizce bekliyordu. (s.80)

Hemen arkasındaki Atik Ali Paşa Camii'nin şadırvanında ayaklarında takunyeleriyle müminler, burunlarına su çekip sümkürerek ve ağızlarında gargara yaptıktan sonra suyu tükürerek, sünnet-i şerifeye yaraşır biçimde aptest alıyorlardı. (s.94)

Bu yolun diğer tarafında ise, sırtlarını Galata surlarına vermiş aşşap ve köhne evler, müşterileri genellikle gemicilerden ibâret demirhaneler, boyahaneler, marangozhaneler ve yelkencisinden pusulacısına kadar çeşit çeşit esnâf ve zanaatkâr dükkânı diziliydi. (s.110)

Tüccârların, hamalların, tefecilerin, muhasebecilerin ve sarrafların asırlar ve nesiller boyu inip çıkması sonucu taş basamakları fena hâlde aşınmış bu hanların dehlizlerinde ve küçük pencereci taş hücrelerinde hâlâ, kalantor sermayedârların nezâreti altında, Karûn kadar zengin ticarî rakipler ve hattâ hasımlar, birbirlerinin gözlerinin yaşına bakmadan çekişe çekişe, âdeta Azrâil can alır gibi azimle, nice pazarlıklar yapmaktaydılar. (s.115-116)

Cenaze *buradaki bir hazîrede, "Suskunlar" diye anılan küçük kabristanda* toprağa verilecekti. (s.129-130)

Ortadan bel verdiği için, her an çökmesi kuvvetle muhtemel çatısındaki kiremitleri yer yer yeşil yeşil yosun tutmuş bu aşşap evde bir zamanlar, dünyevî ve uhrevî meselelere senelerdir uğraştığı için saçları ağarmış o kâhin yaşamaktaydı. (s.159)

Dâvut, kendisine musallat olan hayâletle başetmeye çalıştığı ve Eflâtun'un Galata Mevlevîhânesi'nin mutfak-ı şerîfinde tahmîşçilik yaptığı sıralarda; Cüce Efendi, bir perşembe gününün öğle namazını müteâkip *Karacakalfa Câmii'nde*, cümle âlem hikmetinden feyz alsın da hayır olsun diye bir vaaz verecekti. (s.175-176)

Buna ilâveten, senelerin hüccetleri, ilmühaberler, senetler, sabıka kayıtları ve benzeri evrâk, *çengellere asılmış torbalarda* muhâfaza ediliyordu. (s.192)

Zavallı Kıptî'nin cesedi, dün gece, *Cerrâhpaşa Mezarlığı'nda* bulunmuştu. (s.201)

Kostantiniye'nin esir pazarı, *Vezir Hanı ile Bedesten arasında, şânına lââyık bir şekilde kara taştan örülmüş, kapkara ve yüksek duvarlı bir handa* kurulurdu. (s.218)

Hemen hepsi Habeş ilinden bile uzak bir yerden getirilmiş ve çoğu da Mavi cinlerin etkisiyle epeyce gamlı bir türkü okuyan o iri yarı zencilerin kapatıldığı hücrede ayrıca, onaltı yaşlarında gösteren bir de cüce vardı. (s.246)

Fakat cüce, *örtüsü lime lime olmuş sedirin üstünde, yamuk biçimli ve yetmişbeş telli bir musikî âleti* gördü. (s.248)

Çünkü, dedikleri doğruysa, Dünya'nın ikinci hakikati *bu aynada* saklıydı. (s.265)

2.3. Uzaklaşma hâli ekiyle bağlananlar:

İnsanı kahreden o gıcirtı, *semâhânede 'döndüklerinde' etekleri açılan tennureleri ve başlarında sikkeleriyle, Mevlevî dervişlerinin haftada iki kez mukabele icrâ ettikleri binadan* geliyordu! (s.12)

Amcasının kahvehanesinden elini eteğini çekti. (s.31)

Frenk tüccârların, muhtemel bir yangında kül olmaması için taştan yaptırdıkları ve içlerinde dünyanın dört bucağından gelen envâi çeşit malın muhâfaza edildiği devasa ambarların önünden geçtiler. (s.35)

Elindeki meşaleyi ağzına götürüp ateş yutan, sonra da ahâlinin üstüne püskürtüp insanların kaçışmasına neden olan bir ateşbâzın etrafını çevirmiş kalabalıktan gelmişti bu ses. (s.64)

"Bundan zaten eminim," dedikten sonra kadın, *ferâcesinin yeninden* bir kâğıt çıkardı. (s.70)

Elini ve ağzını peşkirle sildikten sonra *sofradan* kalktı. (s.74)

Yukarıdaki odadan ise, ince hastalığa yakalanmış, ama âhirete intikâl etmeye hâlâ direnen Veysel Bey'in öksürükleri işitiliyordu. (s.80)

Ama bu nemrut bakkal asıl bitişik komşusu ve dolayısıyla ticarî bir rakibi olan meslektaşını, *hemen yanındaki pencereden* hasetle ve yan gözle dikizliyordu. (s.86)

Buhûr Kâtibi Recep Ağa Konağı yanındaki, bir zamanlar müritlerine bir perde arkasında kendisini göstermeden vaaz veren Tutî Baba Hazretleri'nin yeşil türbesinin yanından geçti. (s.106)

Karşısında Ermeni Kilisesi'nin bulunduğu bu kapının hemen yanındaki dükkândan, üstüne meşin önlüğünü giymiş demirci Vartan'ın çekiç sesleri işitiliyordu. (s.117)

Yağmurun bir türlü indirmedığı o iç bunaltıcı havada, *Kule Kapısı'ndan Galata Sarayı'na giden her iki tarafında da servilerin tâ göklere uzandığı o toprak yoldan, kalabalık bir cenaze alayı* geliyordu. (s.128-129)

Buraya *söveleri damarlı mermerden yontulmuş, düz kemerli alçak bir kapıdan* giriliyordu. (s.131)

Ancak adam ve onun sol kaburga kemiği, meyveyi ısırp yasağı çiğneyince, kendilerini diri kılan bu nağmeyi unuttular ve *Aden'den* kovuldular. (s.139)

İşinin erbâbı olan bu tellağın ellerinden ve kollarından yaşı dolayısıyla mavi damarlar fırlamıştı. (s.167)

Sabahı beklemeden iki büklüm bir hâlde ve hırsız gibi gizlice, *Zincirli Han'dan* çıktı. (s.196)

Müşterilerle tıklım tıklım dolu olan avludan bir uğultu yükseliyordu. (s.247)

3. Yer tamlayıcıları genellikle fiil cümlelerinde bulunur.

Edâlı ve fettan bir tavırla göbeğini titretip kalçalarını sallayan köçek, diz üstü çöküp geriye yatarak salınmaya devam ettiğinde, ahâlden safâ ehli biri çıkıp *şûh oğlanın alınına* tam bir filori yapıştırdı. (s.33)

Galata'da, ikinci ezanını okuyan müezzinin çağrısına uyup Karaköy Kapısı yakınlarındaki Yeni Câmii'nin avlusunda toplanan müminler *şadırvanda* tuhaf bir olaya tanık olmuşlardı. (s.60)

Aşağıdan sesler geldiğine göre, buldukları kata *merdivenden* biri geliyordu. (s.152-153)

- Özellikle yönelme ve uzaklaşma hâli ekli yer tamlayıcıları isim cümlelerinde çok az kullanılır.

Kırış kırış suratına ve iyice ağarmış pala bıyığına bakılırsa en az yetmiş yaşında görünen bu efendinin gözü açık, kantarı belinde, uyanık biri olduğu *fıldır fıldır oynayan gözlerinden* belliydi. (s.17)

Burada âdemoğulları yanı sıra, yere serilip uyuyan, bazen havlaya bağıra birbirlerini kovalayan ve çiftleşen sokak köpekleri de kıyâmet gibiydi. (s.94)

Bu yolun diğer tarafında ise, sırtlarını Galata surlarına vermiş ahşap ve köhne evler, müşterileri genellikle gemicilerden ibâret demirhaneler, boyahaneler, marangozhaneler ve yelkencisinden pusulacısına kadar çeşit çeşit esnâf ve zanaatkâr dükkânı diziliydi. (s.110)

Şems'in düşmanı olan Utarid'in ardından, savaş ve öfkenin timsâli Merih de battığından olsa gerek, *göklere* barış ve huzur hâkimdi. (s.120)

- Bulunma hâli ekli yer tamlayıcılarının kullanım alanı ise daha geniştir. Özellikle yüklemi "var" ve "yok" sözcükleri olan cümlelerde sıklıkla bulunur.

Ortasında fıskiyeli bir havuzun bulunduğu bu kısmın üç bir tarafında, kırmızı kadife kaplı ve oymalı tahta parmaklıkla çevrili sedirler vardı. (s.28)

Sağda ve solda bazı bazı, azâp içinde mezarlarından kalkan ölülerin kurumuş pençeleri gibi dolunaya uzanan çıplak ağaçlar vardı. (s.41)

İşte, *Abalifellâh Camii'nin tam karşısında*, Hızır Paşa'nın damatlarından birine âit olan iki katlı ve aylardır kimsenin oturmadığı bir ev vardı. (s.45)

Eminönü'nde ise kumaş, kürk, tabaklanmış deri ve boya taşıyan karamürseller vardı. (s.61)

Mahmut Paşa Çarşısı'nda, dolap tâbir edilen dükkânlarının ahşap kepenklerini açıp kerevetlerine bağdaş kurarak bekleyen ve Câhiliyye devrinde Kâbe'deki putlar kadar sessiz ve hareketsiz tüccârlar *burada* yoktu. (s.66)

Meçhûl bir kusuru düzeltmesi için verilmiş bu semâide, nedense garip bir şey vardı. (s.75)

Eski zaman efendilerinin "koçu" dedikleri bu arabada, ipek yaşmaklarına ve taftadan biçilmiş sarı yeşil ferâcelerine bakılırsa, kocalarının zengin olduğu belli olan üç beş hanım vardı. (s.85)

Gel gör ki, *adamın sinisinde* ara sıra çalakaşık içtiği koskaca bir tas sarımsaklı paça ve ikide bir parmaklayıp yediği bir çanak da Karadeniz balı vardı. (s.97)

İşte burada Allah'ın bir tek boş kulu bile yoktu. (s.111)

Arkasından ışık sızan kapıda, biri yaşlı diğeri ise nispeten daha genç iki de güzelce hanım vardı. (s.118)

Muazzam nefreti yüzünden gözleri çakmak çakmak olan bu dervişin kafasında, lime lime bir külâh, daha doğrusu bir Mevlevî sikkesi vardı. (s.125)

Burada, Frenklerin CLAVICYMBALUM dedikleri, yan yana dizilmiş ve bazıları beyaz ve diğeri siyah olmak üzere, toplam seksen beş anahtarlı bir musikî âleti vardı. (s.181)

Bu nedenle *evinde*, son derece pahalı bir Venedik aynası vardı. (s.182)

Her iki yanına ameliyat olacak talihsizin kımıldamasın diye ellerine ve ayaklarına geçirilecek ikişer meşin kelepçenin mihlandığı o masanın yanındaki sehpaye örtülü kurumuş kan ve irin lekeleriyle dolu bir bezin üzerinde, birtakım ameliyat gereci de vardı. (s.183)

Ayrıca *duvarda*, bir pınardan su içen geyiklerin resmedildiği bir halı vardı. (s.193)

Gel gör ki *kâhinin daracık evinde*, büyücek bir eşyayı koyacak yer yoktu. (s.265)

4. Bir cümlede birden fazla aynı veya ayrı türden yer tamlayıcısı bulunabilir.

4.1. Aynı türden yer tamlayıcılarının bulunduğu cümleler:

Tıpkı siyahımtırak bir pus gibi orada burada kümelenmiş, sanki kötücül ruhları gizlemek ve beslemek için *saçaklara, kapı önlerine, kuytu köşelere, boş ve tekinsiz arsalara* çökmüştü. (s.41)

Şu koca şehirdeki neredeyse *her nâmlı hocaya, her şöhretli üfürükçüye, her ünlü yıldıznâmeceye* gittik. (s.71)

Ara vermeden *cesedin gözlerine, kulaklarına, kaşlarına, ağzına, burnuna* nazar ediyordu. (s.226)

Ama *elinde neyi ile Bâtın'ın kardeşinin yanı başında olduğuna, en büyük musikî üstadı olan Eflâtun'a, Hayat Nefesi'ni üflediğine* tüm kalbiyle inanmak istedi ve inandı! (s.264)

4.1. Farklı türden yer tamlayıcılarının bulunduğu cümleler:

Eve avlu kapısından giriliyordu. (s.20)

Dolunayın buz rengi ışığı, *yıldızlarla dolu gök kubbeden Galata'daki ticarethanelerin, kagir evlerin ve kiliselerin çatılarına* dökülüyordu. (s.35)

Kadının tembihine uyup kurşunun döküldüğü suya ekmek doğradıktan sonra az ilerideki bir dört yol ağzında köpeklere yedirdiler. (s.81)

Fakat, *parçalanan sandıktan çevreye* belki de yüzbinlerce altın para saçılıvermişti! (s.111)

Merdiveni tırmanıp *Kireç Kapısı'ndan Arap Câmii Yolu'na* girdi. (s.126)

Babayiğit geçinen, ama yine de Musaf'ı bir öpüp alınlarına koyduktan sonra, muskalarına da güvenerek gece vakti tekinsiz eve yaklaşmaya cesaret edenler, ertesi sabah heyecanla, bu uğursuz mekândan sık sık inleme ve kahkaha seslerinin geldiğini *meyhânedede yârenlerine* anlatırlardı. (s.127)

Buraya söveleri damarlı mermerden yontulmuş, düz kemerli alçak bir kapıdan giriliyordu. (s.131)

Firâvun isimli o alçak, beni ve arkadaşımı birer küpe koyarak *Üsküdar'da İranlı tüccârlara* satmıştı. (s.135)

Bütün bunlar işe yaradı ve Pereveli İskender Efendi, *Yusuf Paşa Câmii'nde cemaate* ilk vaazını verdi. (s.251)

Yirmi basamaklı uzun ve dik bir merdivenden bodruma indiler. (s.258)

5. Bazı yer tamlayıcıları, kendilerinden önceki yer tamlayıcılarının açıklayıcısı olabilir:

Toplam onaltı akçe, her ayın ilk perşembesi, *yanına salâvatla varılan o huysuz ihtiyara, yani Kalın Musa'ya* teslim edilecekti. (s.26)

Derken tam bir bûselik taksîm etmeye başlamıştı ki, *geriden, kapının olduğu yerden* bir "Âââh!" sedâsı geldi. (s.53)

O devirde *Eminönü'ndeki Valide Câmii çarşısının yakınında, Zindan Kapı'nın hemen karşısında*, "Baba Cafer Zindanı" derler meşhûr bir aslan yatağı vardı. (s.57)

Kollarından tutan iki hizmetkârın yardımıyla, ayaklarını sürüye sürüye gelip *sedire, paşa dayısının yanı başına*, inleyerek yığılıverdi. (s.54)

Çünkü alevden gömlek giyip âşıklar ordusunun mecnûn, meftûn ve meclûp neferlerinden biri olan Dâvut artık, *kalbindeki firâvuna, yani Nevâ'ya* tapıyordu. (s.60)

İskeleye göre sağ tarafta, Havyar Hanı ile Gümrük arasında, şimdi Kurşunlu Mahzen denilen, ama eskiden Haliç'i düşman gemilerine kapatmak için Rumlar tarafından yaptırılmış zincirin diğer ucunun asılı olduğu kale vîrânesi vardı. (s.110)

Cenaze buradaki bir hazîrede, "Suskunlar" diye anılan küçük kabristanda toprağa verilecekti. (s.129-130)

Ama Mevlevîler yemeklerini elbette, kendileri için daha mukaddes bir yerde, yani mutfak-ı şerifte yiyeceklerdi. (s.130)

Arkasını dönüp peşine takılan bir avuç insana, ûd, kanûn, kemeñçe, def, rebâb, tömbek, tambur, kudüm, çeng, bendir, miskal ve santur çalan oniki kişiye baktı. (s.175)

Gözünden yaşlar aka aka Dâvut yukarıya, sandık odasına çıktı. (s.243)

Dâvut piştovları doldurduktan sonra birini, görülmeyecek şekilde gömleğinin içine, beline soktu. (s.243)

Cân-ı cânânına ithâf ettiği bu eseri tez zamanda sokakta, onun kapısı önünde çalacak ve bu sûretle ona, ilân-ı aşk etmiş olacaktı. (s.254)

6. Art arda sıralanan bazı cümlelerde yer tamlayıcısı ortak olabilir:

Genellikle, icâzetnâme koparıp âlim sıfatıyla bir daireye kapağı atmak için yanıp tutuşan, dünyevî ilimleri kâfirlik saymalarına rağmen dünyevî çıkarlar peşinde koşmayı ihmâl etmeyen bu talebeler, günde beş kere aptest tazelemelerine karşılık, hamama ancak ayda yılda bir giderler, *kâgir medresenin kurşun kubbeleri altındaki hücrelerde* yatıp kalkarlar, yer içerlerdi. (s.90)

Bunun için *semâhanenin ve hücrelerin bulunduğu binanın çevresindeki sundurmaların altına* kilimler serildi, minderler konuldu, nihalelerin üstüne siniler yerleştirildi. (s.130)

Çünkü *nikâh akdinden ve hüccetten* kadı yirmi akçe, kâtip ve hademeler de beş akçe alırdı. (s.170)

Ama *elinde neyi ile Bâtın'ın kardeşinin yanı başında olduğuna, en büyük musikî üstadı olan Eflâtun'a, Hayat Nefesi'ni üflediğine* tüm kalbiyle inanmak istedi ve inandı! (s.264)

7. Çeşitli sözcük grupları cümlede yer tamlayıcısı olabilir.

7.1. İsim tamlamasından meydana gelen yer tamlayıcıları:

- Yönelme hâli ekli olanlar:

Ancak günün birinde sivri akıllı biri, *bu kuşu hayata bağlayacak ve yeniden şakıması için ona âdeta ilhâm verecek bir babayiğidin cihanda bulunmadığına* kalıbını bastı. (s.30)

Zaten gören ibret alsın diye *Darphane'nin kapısına*, çoğu artık kurumuş tam yirmibir kesik el çivilenmişti. (s.92)

Bütün bunlar bir yana, siyah-beyaz olan bir başka kedi, *şeyhin kızıl postunun yanına* ilişip çökmüş, tam da tabiatına yaraşır bir şekilde, uyumadığı hâlde gözlerini yumup âdeta tefekküre dalmıştı. (s.122)

Şekilsiz ve kaba taşlardan örülen duvarları yüksekçe olan bu hanın üst katına, taş sütunlar üzerinde duran ve hanın avlusuna bakan, üç taraflı bir revâk örülmüştü. (s.190)

Bu arada sivri akıllının biri, *onun taşıdığı tomruğun önüne* bir cürüm yaftası ilişirdi. (s.235)

- Bulunma hâli ekli olanlar:

Ne ilginçtir ki, *kible duvarında* hep ya bir akrep ya koç ya aslan yahut bir başka burcu temsil eden çerçeveli bir resim asılı olurdu. (s.28)

Asırlar önce ölüm denilen deliksiz uykuya dalmış efendilerin ve hanımların mezarlarının bulunduğu bu hazîrenin önünde zaman zaman,

yoldan geçen biri duruyor ve sevap kazanmak için ruhlarına bir Fâtiha okuyup âmin diyordu. (s.88)

Ve suların ortasında bir azîm kubbe peydâ oldu. (s.138)

İşte, zindanın sur içinde kalan kısmına bitişik, asırlık bir çınar ağacının koskoca gölgesi altındaki derme çatma meskenlerin arasında, zemin üzeri tek katlı köhne bir ev de vardı. (s.159)

Her iki yanına ameliyat olacak talihsizin kımıldamasın diye ellerine ve ayaklarına geçirilecek ikişer meşin kelepçenin mihlandığı o masanın yanındaki sehpaye örtülü kurumuş kan ve irin lekeleriyle dolu bir bezin üzerinde, birtakım ameliyat gereci de vardı. (s.183)

- Uzaklaşma hâli ekli olanlar:

Üstelik, ne tuhaf ki, dervişlerin dönerek semâ ettikleri meydan-ı şerife açılan kapının ardından mavi bir ışık sızıyordu. (s.13)

Amcasının kahvehanesinden elini eteğini çekti. (s.31)

Frenk tüccârların, muhtemel bir yangında kül olmaması için taştan yaptırdıkları ve içlerinde dünyanın dört bucağından gelen envaî çeşit malın muhâfaza edildiği devasa ambarların önünden geçtiler. (s.35)

Kemençeyle çalınan o yürekler acısı hüzzâm eser ciğerine işlediği için, kendinden geçen karasevdalı delikanlının ağzının köşesinden bir de kan sızıyordu. (s.55)

Buhûr Kâtibi Recep Ağa Konağı yanındaki, bir zamanlar müritlerine bir perde arkasında kendisini göstermeden vaaz veren Tutî Baba Hazretleri'nin yeşil türbesinin yanından geçti. (s.106)

O devirde surlarla çevrili Galata'ya doğru giderlerken, tuzlu deniz suyunun ıslatıp yakıcı güneşinin kuruttuğu sararmış yelkenleri istinga edilmiş Haliç'e demirli bir üç ambarlının, ayrıca pruvalarında ahşaptan yontulmuş birer aslanın göze çarptığı beheri ellişer topçeker dört fırkateynin yanından geçtiler. (s.109)

Karaköy Kapısı'ndan girip, feryât figân eden bir müşterisinin köpek dişini elinde paslı kerpeteniyle çekmeye çalışan fennî cerrâh Sabetay'ın az ötedeki dükkânının önünden geçti. (s.115)

Ayrıca, görüp iyice ürksünler diye kâğıda domuz yağı bile sürdü ve bir gece, *Nevâ ile annesinin oturduğu evin kapısı altından* attı. (s.256)

7.2. Sıfat tamlamasından meydana gelen yer tamlayıcıları:

- Yönelme hâli ekli olanlar:

Sabahtan iyice silip boyadıkları kunduralarını pabuçlukta çıkardıktan sonra içeri girdiler ve *boydan boya dört Âcem halısının serildiği, bir hayli yüksek tavanlı ve alabildiğine geniş sofaya* ayak bastılar. (s.52)

Derken Dâvut, *Mısır'dan gelen malların müşterilerin beğenisine sunulduğu, o kubbeleri kurşunla örtülü Mısır Çarşısı'na* girdi. (s.62)

Birbirleriyle külhanî bir üslûpla konuşup kahkahalar ata ata, o dâhil kimselere aldırış etmeksizin yanından geçip giden, günlük kıyafetleri içinde, beli hançerli ve başları kalafatlı yeniçerilere de, bir baktı. (s.92)

Tabutunun üzerindeki yeşil örtüye, Enbiyâ sûresinin otuzdördüncü âyet-i kerîmesi sırmayla işlenmişti. (s.129)

Rahmetli pederinden miras kalan evi Kostantiniye'nin sapa bir yerinde olduğu için, müşterisi ve geleni gideni az olan bu zâtâ ahâli, "Yedikule Kâhini" derdi. (s.159)

Bu nedenle pek fazla tartaklayıp hırpalamadan, sadece kollarından tutup, adamı *Kadı Burhanettin Efendi Zîde Fazluhu Hazretleri'nin Ayasofya'daki iki katlı ahşap evininin yanındaki ahırdan bozma mahkemeye* götürdüler. (s.169)

En sonunda, *Büyük Kule Kapısı'ndan biraz uzaktaki, kesme taştan inşâ edilmiş, o lânetli eve* yaklaştı. (s.180-181)

- Bulunma hâli ekli olanlar:

Çünkü *birbirlerinin peşinden koşan devasa aygırlar gibi gök kubbede dört nala, dört bir yana koşturan simsiyah bulutlarda* revnaklar oynaşmaya

başlamış ve ilk yıldırım Ayasofya'nın avlusuna düştüğünde, insanın iliklerine işleyen dondurucu rüzgâr, adamcağızın kulaklarında uğuldamıştı. (s.12)

Yaşı altmışın üzerinde olan bu efendi, *câmiinin hemen bitişiğindeki bir barakada* yatar kalkar ve ezan-ı Muhammedî'yi dâima apdestli olarak okumak sûretiyle, Allahü Teâlâ Hazretleri'nin dâvetini Sofuayyaş Mahallesi sâkinlerine günde beş kere tebliğ ederdi. (s.44)

Buhûrdanlardan tüten günlüğün ve tarçın, zencefil, havlıcan kokularının adamı sersemlettiği bu çarşıda ayrıca, sinir buhranına karşı farekulağı, baş ağrısını şıp diye kesen havacıva, mide ağrısını gideren aptestbozanotu, iştah açıcı gece sefâsı, nefes darlığına etkili tavşandudağı, afyonlu tiryâklar, mürdeseng, zırnık, nişadır, zacyağı ve binbir derde devâ, binbir çeşit müstahzar satılıyordu. (s.62)

Hızır Paşa'nın kulu için hazırlanacak sofrada, önce çorba, ardından pilav olacaktı. (s.72)

Sur boyunca yukarı doğru uzanan yolda, inşâları aceleye geldiğinden olsa gerek, hiçbir debdebe, hiçbir ihtişam taşımayan, duvarları kabaca örülmüş ve ambarlarında kedi büyüklüğündeki farelerin kaynadığı taş hanlar vardı. (s.115)

Ortadan bel verdiği için, her an çökmesi kuvvetle muhtemel çatısındaki kiremitleri yer yer yeşil yeşil yosun tutmuş bu ahşap evde bir zamanlar, dünyevî ve uhrevî meselelere senelerdir uğraştığı için saçı ağarmış o kâhin yaşamaktaydı. (s.159)

Hemen hepsi Habeş ilinden bile uzak bir yerden getirilmiş ve çoğu da Mavi cinlerin etkisiyle epeyce gamlı bir türkü okuyan o iri yarı zencilerin kapatıldığı hücrede ayrıca, onaltı yaşlarında gösteren bir de cüce vardı. (s.246)

- Uzaklaşma hâli ekli olanlar:

İnsanı kahreden o gıcirtı, *semâhânedede 'döndüklerinde' etekleri açılan tennureleri ve başlarında sikkeleriyle, Mevlevî dervişlerinin haftada iki kez mukabele icrâ ettikleri binadan* geliyordu! (s.12)

Dolunayın buz rengi ışığı, *yıldızlarla dolu gök kubbeden Galata'daki ticarethanelerin, kagir evlerin ve kiliselerin çatılarına dökülüyordu.* (s.35)

Fakat, *parçalanın sandıktan çevreye belki de yüzbinlerce altın para saçılıvermişti!* (s.111)

Başında siyah bir Yahudi serpüşu, daracık ve cılız omuzlarına aldığı uzun ve eprimiş bir pelerinle dolaşın bu efendiden herkes bucak bucak kaçır ve selâmını bile almamanın yanı sıra, esnâf onu gördüğünde yüzünü çevirirdi. (s.128)

Yağmurun bir türlü indirmedığı o iç bunaltıcı havada, *Kule Kapısı'ndan Galata Sarayı'na giden her iki tarafında da servilerin tâ göklere uzandığı o toprak yoldan, kalabalık bir cenaze alayı geliyordu.* (s.128-129)

İyi çeken bacalara rağmen ocaklardan yayılan dumanın dışarı çıkması için açılan pencereden, içerideki canlar ve elindeki kepçeyle, kazanda fokurdayan aşı tadan kazancı dede görünmekteydi. (s.130)

Buraya *söveleri damarlı mermerden yontulmuş, düz kemerli alçak bir kapıdan giriliyordu.* (s.131)

Kadı gittikten sonra kâtip, mahkeme masrafı olan yedi akçeyi, *ithâmları asılsız çıkan softalardan* tahsil edecekti. (s.172)

Müşterilerle tıklım tıklım dolu olan avludan bir uğultu yükseliyordu. (s.247)

Kuştüyü yastık piştovun sesinin duyulmasını engellediği için, *derviş hücrelerinin bulunduğu binadan* kolayca sıvışmış, karanlığa karışıp kaybolmuştu. (s.257)

7.3. İsim-fiil grubundan meydana gelen yer tamlayıcıları:

- Yönelme hâli ekli olanlar:

Ama her iftar vakti yedikleri lokmayı sayan ihtiyara, kelleyi koltuğa alıp bu paranın nereye gittiğini sormaya kimse cesaret edemedi. (s.25)

Sonra da çocuklarını, evlerinden ne zaman bir nağme işitilirse, *bu zındıkların kapısını penceresini taşa tutmaya* azmettirdiler. (s.50)

- Bulunma hâli ekli olanlar:

Böyle zamanlar çıraklar *müşterilerin sipârişlerini yetiştirmekte* adamakıllı zorlanırlardı. (s.29)

Ne var ki, üzerinde sadece bir entari olan Eflâtun, *terk etmemesi gerektiğine inandığı odadan sırf nezâket gereği dışarı çıkmakta* bir sakınca göremedi. (s.83)

- Uzaklaşma hâli ekli olanlar:

Sen nasıl kuru ekmeğe tâlim ettiysen ben de bu süre zarfında *ney üflemeden* kaçındım. (s.136)

Rafael yine de kendini beğenir, *ayna karşısında kendine bir çeki düzen vermekten* vazgeçmezdi. (s.182)

7.4. Sıfat-fiil grubundan meydana gelen yer tamlayıcıları:

Kendisine, "Erenler zîgûleyi biraz dikçe üflediniz!" veya Peşrevin ikinci hânesinde bir ara usûlü kaybeder gibi oldunuz!" diyenlere daima şu cevabı verirdi: (s.140)

Zâhir'in *peşinden gelenlere* böylece, bir çengî, bir bendirzen, bir miskalî ve ayrıca, Yâkutâ isimli bir santurî eklendi. (s.174)

7.5. Tekrar grubundan meydana gelen yer tamlayıcıları:

Gözleri yuvalarından uğrayan zavallı Gülâbî tabanları yağlayıp tozu dumana katarak kaçmış, nefes nefese obasına vardığında şâhit olduğu bu tüyler ürpertici olayı *hısmına akrabasına* anlatmıştı. (s.14)

Tıpkı siyahımtırak bir pus gibi *orada burada* kümelenmiş, sanki kötücül ruhları gizlemek ve beslemek için saçaklara, kapı önlerine, kuytu köşelere, boş ve tekinsiz arsalarla çökmüştü. (s.41)

Eflâtun *sağına soluna* bir göz attı. (s.83)

Hemen dört bir yana koşup *oraya buraya* pıstılar. (s.204-205)

7.6. Bağlama grubundan meydana gelen yer tamlayıcıları:

Çünkü kalın duvarlardan geçebilen ve sınır engel tanımaksızın kâh orada kâh burada peydahlanan bu hayâlet eğer erkeksen, günün birinde Harem-i Hûmâyûn'da ortaya çıkıp *kadınlara ve câriyelere* musallat olabilirdi. (s.14)

Hem Dâvut'a hem de Eflâtun'a kol kanat gerdi. (s.25)

Tokadı patlattıktan sonra emniyetli bir mesafeye kadar koşup duran Âmin, *Bağdasar'la Kirkor'a* bağırdı: (s.36)

Yevm-i Mizânda amel defterleri verildikten sonra *müminlere ve sâlihler*e Cennet-i âlânın kapısı açılacak! (s.50)

Tüccârların, hamalların, tefecilerin, muhasebecilerin ve sarrafların asırlar ve nesiller boyu inip çıkması sonucu taş basamakları fena hâlde aşınmış bu hanların dehlizlerinde ve küçük pencereci taş hücrelerinde hâlâ, kalantor sermayedârların nezâreti altında, Karûn kadar zengin ticarî rakipler ve hattâ hasımlar, birbirlerinin gözlerinin yaşına bakmadan çekişe çekişe, âdeta Azrâil can alır gibi azimle, nice pazarlıklar yapmaktaydılar. (s.115-116)

Derken kehânet *yeniçeri odalarındaki karakullukçulara, aşçılara, ustalara ve odabaşlarına* yayıldı. (s.166)

Çünkü *nikâh akdinden ve hüccetten* kadı yirmi akçe, kâtip ve hademeler de beş akçe alırdı. (s.170)

Yüzündeki kırıksıklıkları gidermek için Rafael, cinsaçı, Arap devesi idrârı ve sümüklüböcekten husûle getirdiği bir merhemi *göz kenarlarına, alınına ve yanaklarına* bolca sürerdi. (s.182)

7.7. Unvan grubundan meydana gelen yer tamlayıcıları:

Elinin tersiyle ağzını sildikten sonra *Veysel Bey*'e sordu: (s.53)

Bu manzarayı gören Kalın Musa, fırsatı ganimet bilerek *Paşa Hazretleri*'ne, "Efendimiz!" diye bağırdı. (s.54)

Sancısından dolayı konuşmakta güçlük çeken adam, *Pereveli İskender Efendi*'ye şunları söyledi: (s.197)

8. Yönelme, bulunma ve uzaklaşma hâli ekli tarz, zaman ve miktar zarfları yer tamlayıcısı değildir.

- Yönelme hâli ekli olanlar:

Üç haftadan bu yana, hiçbir âdemoğlu bu sokağa girmez. (s.38)

Nihâyet, aptestsiz yere basmayan gâyet sofu bir hocaya giden Kalın Musa bu mübârek adamla pazarlık edip *torununa* bir muska bile yazdırdı. (s.82)

Birden bire suratı asılan obur, Eflâtun'a bir baktıktan sonra *kendi kendine* "Anlaşılan devlet hazinesinde akçe kalmadı! Bu güzelim şehri dilenciler istilâ etti! İki lokma yemek yerken bile insana rahat yok!" dedi. (s.98)

- Bulunma hâli ekli olanlar:

Kalın Musa'nın torunu Dâvut, musikî ilmini, makamları ve usûlleri, ûd çalıp şarkı tertip etmeyi, ama en önemlisi beste bağlamayı, işte bu çalgılı kahvehanede *tam yedi yılda* öğrenmişti. (s.30)

Ama *günün birinde* Âsım işte bu sokağa girdi. (s.39)

Dâvut *bağırarak isteyip de bağıramadığı o anda*, kör ve sessiz ceninlerin, bağırtlak, saksağan ve karabatak kemiklerinin kaynadığı

kazanların fokurtusunu, Azrâil'in tırpanının acıyla kıvranan bedenlerinden koparttığı azâp içindeki ruhların çöğlüklerini işitti. (s.41)

Ayrıca, yirmi rekatlık teravih namazını, *sabah namazının farzı edâ edildiği süre içinde* kıldırabilmekteydi. (s.45)

Paşa Efendimiz bunları söylediği anda, Kalın Musa'nın başından aşağı kaynar sular dökülmüş gibi oldu. (s.55)

O devirde Eminönü'ndeki Valide Câmii çarşısının yakınında, Zından Kapı'nın hemen karşısında, "Baba Cafer Zindanı" derler meşhûr bir aslan yatağı vardı. (s.57)

Hemen arkasındaki Atik Ali Paşa Camii'nin şadırvanında ayaklarında takunyeleriyle müminler, burunlarına su çekip sümürerek ve ağızlarında gargara yaptıktan sonra suyu tükürerek, *sünnet-i şerifeye yaraşır biçimde* aptest alıyorlardı. (s.94)

İşte, *kurban bayramlarında* ahâli, keserken belki bu usturayı kullanıyordur diye cellâdın dağıttığı eti asla kabul etmezdi. (s.99)

Ama bu sırada beklenmedik bir şey oldu. (s.111)

- Uzaklaşma hâli ekli olanlar:

Öfkeden yüzü kızarmıştı. (s.20)

Kıptî sâzendeler *gülmekten* iki büklüm olmuşlardı. (s.36)

Veysel Bey *mağçubiyetten* susuyordu. (s.53)

Zındancıların nûrsuz çehreleri, ortalıkta cirit atan kedi büyüklüğündeki fareler, binbir çeşit haşarat ve etraftaki onca pislik her ne kadar insanın iştahını kaçırsa da, mahpusların *açlıktan* dâima imânı gevrerdi. (s.57)

İşte bu rakibi, müşterilerden aldığı çil akçeleri cebine her atışta sofu bakkal bir yutkunuyor, belli ki *kıskançlıktan* çatır çatır çatlıyordu. (s.87)

Burnundan ve açılan kaşından akan kandan, entarisinin önü kıpkırmızıydı. (s.114)

Şeyhin yanı başındaki yüksekçe sehpa da bulunan, kızıla çalan esmerce bir kız neyini görünce delikanlı *heyecandan* titrer gibi olmuştu. (s.143)

Neyi tıpkı bu neyzenler gibi tuttu, başını biraz yana eğdi ve neyin yedi deliğine parmakları, dudakları ise başpâreye temâs eder etmez, nefesini *gönülden* üfledi. (s.144)

Sonuç: Yer tamlayıcısı; yönelme, bulunma ve uzaklaşma hâl eklerini alarak yüklemi tamamlayan ögedir. Bazı cümlelerde zorunlu, bazı cümlelerde de yardımcı öge olarak yer alır. Genellikle fiil cümlelerinde bulunmakla birlikte, bulunma hâli ekli olanların kullanım alanı daha geniştir. Bunlar, yüklemi “var” ve “yok” olan isim cümlelerinde sıklıkla kullanılmıştır.

Bir unsurun söz dizimi içinde yer tamlayıcısı olabilmesi için mutlaka yönelme, bulunma ve uzaklaşma hâl eklerinden birini almış olması gerekir. Fakat cümlede bu ekleri almış bütün unsurlar yer tamlayıcısı görevinde değildir. Bunlar tarz, zaman ve miktar bildirdiklerinde zarf görevinde kullanılırlar.

Romandaki cümlelerin %38'inde yer tamlayıcısı bulunmaktadır. Bunların %55'i yönelme hâli ekli, %30'u bulunma hâli ekli, %15'i de uzaklaşma hâli eklidir.

Yer tamlayıcılarının çoğunluğu sözcük gruplarından meydana gelmiştir. %63'ü sözcük grubu, %37'si tek sözdür. Bu sözcük gruplarının %29'u sıfat tamlaması, %27'si isim tamlaması, %3'ü bağlama grubu, %1'i isim-fiil grubu, %1'i unvan grubu, %2'si de tekrar grubu, sıfat-fiil grubu ve kısaltma gruplarından meydana gelmiştir. Yazar, yer tamlayıcısında da ayrıntılı ve geniş tasvirler yer vermiştir.

4.3.5. Zarf

Zarf, cümlede yüklem anlamını çeşitli bakımlardan tamamlayan ve sınırlayan ögedir.

“Fiilin muhtelif şartlarını ve zamanını gösteren cümle unsurudur. Hareketin nasıl, niçin, ne şekilde, hangi vasıtalarla, hangi sebeple, hülâsa, hangi şartlarda yapıldığını veya olduğunu ve hangi zamanda cereyan ettiğini göstermek için zarf unsuru kullanılır.” (Ergin, 2002, 400)

Zaman, tarz, sebep, miktar, yön, vasıta ve şart bildirerek yüklem anlamını tamamlayan cümle ögesidir. Genellikle cümlenin yardımcı ögesidir. Bazen cümlede zorunlu öge olarak da bulunabilir. (Karahan, 2004, 32)

Zarf ile yüklem arasındaki anlam ilgileri hususunda kaynaklarda bazı farklılıklar vardır. Bunları kısaca şu şekilde göstermek yararlı olacaktır:

Kükey (1975), zarfın zaman, nitelik, nicelik, yer-yön ve soru bakımlarından; Dizdaroğlu (1976), zaman, durum (nitelik), nicelik (miktar), yer (yön) ve soru ilgileriyle; Bilgegil (1984), zaman, durum, derece veya ölçü fikirlerinden biriyle; Şimşek (1987), başlıca zaman, yön, nitelik, nicelik açılarından; Ediskun (1999), zaman, yer ve yön, durum ya da tarz, nicelik ilgileriyle; Gülensoy (2000), zaman, yer, hal, miktar, benzerlik ya da kesinlik bakımından; Ergin (2002), ana fonksiyon olarak fiilin şartlarını ve zamanını göstermesi bakımından; Atabay, Özel ve Çam (2003), zaman, yer, yön, ölçü, durum, nitelik, kimi zaman da gösterme ve soru gibi özellikler yönünden; Banguoğlu (2007), zaman, yer, yön, tarz, miktar, gerçekleştirme gibi özellikleri bakımından yüklem anlamını tamamladığını söyler.

Zarf ile ilgili özellikler:

1. Genel olarak yardımcı öge, seyrek olarak da zorunlu ögedir.

Kalın Musa arkasını döndüğünde *torunu Dâvut ile* burun buruna geldi. (s.21) (zorunlu öge)

Dedesinin elini bıraktıktan sonra Cezayir işi kırmızı baratayı başından çıkardı. (s.21) (yardımcı öge)

Hayâletle bu güne kadar tam onüç kişi karşılaştı! (s.40) (zorunlu öge)

Toptancılar sahtiyân ve köseleye fiyat bindirdiği için batağa saplanan kunduracı esnâfı, işlerinin açılması için *nefesi kuvvetli mübârek bir zât ile* anlaşmıştı. (s.65) (zorunlu öge)

O sırada yoldan geçen hurçlarla yüklü üç devenin boynundaki çanlardan gelen çingirtı, türbenin önünde yakarıp niyaz eden acûzelerin fısıltılarını bastırıldığında, Eflâtun o sesi gene işitti. (s.88) (yardımcı öge)

İsmail Dede *gülerek* cevap verdi: (s.124) (yardımcı öge)

İşte o anda, Eflâtun *bu sazı öğrenmek için* içinden yemin etti. (s.124) (yardımcı öge)

Derviş *hırkasını sıyırıp* sırtını herkese gösterdi. (s.133) (yardımcı öge)

Eflâtun *sevinçle* kabul etti. (s.145) (yardımcı öge)

Eli sopalı birkaç kişi de *öfkeyle* evin önünde bekliyordu. (s.221) (yardımcı öge)

2. Zarf; zaman, tarz, sebep, miktar, yön, vasıta ve şart bildirerek yüklem anlamını tamamlar.

2.1. Zaman

Bundan dolayı haremağalarına Padişâh Hazretleri'nin, efsun ve buhûrdanlarla hayâlet tehlikesinin bertaraf etmelerini fermân buyurduğu söylentisi de ağızdan ağıza dolaşmıştı *bir zamanlar*. (s.15)

Toplam onaltı akçe, *her ayın ilk perşembesi*, yanına salâvatla varılan o huysuz ihtiyara, yani Kalın Musa'ya teslim edilecekti. (s.26)

Bunun için *her gece* Cenâb-ı Hakkâ niyâz ederdi. (s.44)

Hele hele *Abalîfellâh Câmii'nin yıpranan kurşun tabakalarının tamir masraflarını, Hacı İskender'in sevâp olsun diye üstlendiğini işittiklerinde* bayram ettiler. (s.46)

Âdemoğulları mahşerde görüldüğü vakit cehennem, avını gören kuduz bir köpek gibi hırlayıp kükreyerek onlara âdeta saldıracak ve ehl-i mahşer dehşete düşecek! (s.49-50)

İkindiden sonra kapıcı ağa nihâyet geldi. (s.73)

İşte bu tüyler ürpertici vak'a, *Dâvut'un ikiz kardeşi Eflâtun'un o esrârengiz ıslığı işitmeye başlamasından tam on yedi yıl sonra* cereyan etmişti. (s.76)

Ama *sokağa çıktığı ender günlerden birinde*, akşam ezanları okunduğu hâlde eve gelmemişti. (s.80)

Serçelerin, kırlangıçların cıvıldaşarak uçtuğu, güvercinlerin guruldayıp bülbüllerin çilediği güneşli, hârîka bir perşembe gününün öğle vakti, Eflâtun bir ses işitti: (s.82)

O sırada vardiyanın çaldığı silistreye uyularak, yirmisekiz çift küreğinin her biri beş forsa tarafından âhenkle çekilen, tepeden tırnağa kadar silâhlı olduklarına bakılırsa cenge niyet etmiş leventlerle dolu bir kadirge, Saray Burnu'nu döndüğü esnâda, Padişah Efendimiz'i selâmlamak için baş topunu patlatır patlatmaz Eflâtun irkildi. (s.109)

Çünkü *Ülker'i kovalayan ve yedi yıldızdan ibâret Cebbâr batarken*, ölçü ve dengeyi temsil eden Terazi takımyıldızı artık doğmuştu. (s.120)

"Gel" çağrısına itâat eden Eflâtun'un Galata Mevlevîhânesi'ne kadem basmasından epey zaman önce, Kostantiniye'den bir hayli uzakta, o baktıkça insanoğlunun yüreğinde huşû duygusu uyandırıp bir Neüzübillâh çektiren, o

ulu ve karlı dağlardan birinin tepesinde, kalbinde taşıdığı nefret duygusu nedeniyle burnundan soluyan bir Mevlevî dervişi menziline varabilmek için geçit yokluyordu. (s.124)

Mezarlık ziyâretinden sonra akşama doğru, şimdi adını unuttuğum bir derviş ile dergâha dönüyorduk. (s.133)

İşte bu vak'a, Eflâtun'un ikiz kardeşi Dâvut'un, o korkunç hayâletle yüz yüze gelmesinden, yaklaşık on sene önce olmuştu. (s.146)

Yatsıdan tâ imsâk vaktine kadar gök kubbesine bakan kâhin, güneş doğduğunda bir zâyîçe hazırlamıştı bile. (s.165)

Âsım'ın hayâletinin Dâvut'a dadanması ve Zâhir hakkında da "peygamberliğini ilan ettiği" söylentisinin çıkmasından aşağı yukarı otuz kûsûr sene kadar önce Galata şehri ahâlisi, tedâvileri sonuç vermeyen Rafael'in tabâbet yeteneği hakkında ileri geri konuşmaya yeni yeni başlamıştı. (s.184)

Âsım'ın hayâletinin Dâvut'a tebelleş olduğu ve Zâhir'in de peygamberliğini ilan ettiği söylentisinin yayılmaya başladığı sıralar, şiddetli ateşine rağmen artık evin içinde dolaşabilen Tağut, kendine bir yardımcı da bulmuştu. (s.189)

Zâhir'e "peygamberliğini ilân ettiği" iftirâsının atılmasından çok önce, Tahtakale'deki Alaca Hamamın karşısına düşen Zincirli Han derler bir boğuntu yeri vardı. (s.190)

Cüce Efendi'nin Sofuayyaş Mahallesi'ne yeni taşındığı ve Dâvut'un Nevâ'ya abayı yaktığı sıralarda, gecelerden bir gece, Bayram bağrında belli belirsiz bir sızıyla uyandı. (s.196)

Meselâ namaz esnasında Fesühânallah sözünü üç kez tekrar etmek ne kadar vakit alıyorsa, edep yeri de işte bu süreden daha fazla görüldüğünde namaz bozulurdu. (s.199)

Kostantiniye'de, kutsal nefesi üfleyen Bâtın'ın oğlu Zâhir hakkında ahâli, "Bak işte! En sonunda peygamberliğini de ilân etmiş! Olacağı buydu! Din elden gidiyor!" diye konuşup bağırmaya başladığı sıralarda, bir öğle vakti, göz alıcı ve rengârenk giysileriyle bir kalabalık, daha doğrusu bir cenaze alayı, Cerrâhpaşa tarafından Edirnekapı Mezarlığı'na doğru ilerliyordu. (s.200-201)

Nitekim öğleye doğru, subaşının adamları kapıya dayandı. (s.238)

Ancak, vaftiz olduğundan bu yana hiç yıkanmamış olan Rafael'in vücudundaki kir onun kanını zehirleyecek ve *üç ay sonra da Azrâil* bu adamcağızın canını alacaktı. (s.267)

2.2. Tarz

Elinde muşamba fenerle, ilerlemiş yaşı dolayısıyla sokakta ağır aheste yürüyen bekçi, *ucu demirli asasını iki adımda bir yere vurup tıngırdatarak* mahalle sakinlerine varlığını belli ediyordu. (s.11)

Din âlimleri medreselerde ve imamlar da cuma hutbelerinde *öfkeyle*, ölümle bedenini terk edip âhiret yolculuğuna çıkan ruhun, pusulayı şaşırıp yaşadığımız şu ölümlü dünyaya geri dönmesinin, hâşâ imkânsız olduğunu beyan ediyorlardı. (s.13)

Bazen de, nağmenin taşıdığı duygular gönlünü taşıyor ve *gezindiği perdelerin duygularını mükemmel bir şekilde anlattığını, artık bundan daha iyi anlatılamayacağını itiraf ediyormuş gibi gözlerini yumup* alnını kırıştırıyordu. (s.21)

Ortaya gelen mastori, “Kemençede muhteşem Bağdasar!” diye bağırınca, sırtına kara bir cüppe ve başına da yine kapkara bir kalpak giymiş, sıska ve gözlerinin sadece akı görünen kör bir ihtiyar *ayağa kalkıp elini önce göğsüne, ardından dudaklarına ve alnına götürerek* müşterileri selâmladı. (s.32)

Yaşı altmışın üzerinde olan bu efendi, câmiinin hemen bitişiğindeki bir barakada yatar kalkar ve *ezan-ı Muhammedi'yi dâima aptestli olarak okumak sûretiyle*, Allahü Teâlâ Hazretleri'nin dâvetini Sofuayyaş Mahallesi sâkinlerine günde beş kere tebliğ ederdi. (s.44)

Araya girmesine fırsat kalmadan oğlu son derece yoğun bir hüznü ifâde eden bir hüzzâm eseri *cân-ı gönülden* çalmaya başlamıştı. (s.55)

Hızır Paşa Efendimiz'in zavallı yeğeninin ölümüne sebebiyet vermekle suçlanan Veysel Bey de, falakaya yatırıldıktan hemen sonra kavaslar tarafından, *yalın ayak başı kabak bir hâlde eşeğe bindirilerek* tâ Eminönü'ne götürülmüş ve işte bu zindana atılmıştı. (s.58)

Derken, Şebeği andıran, sekiz yaşlarında, kara kuru bir kopil *koşa koşa* geldi. (s.59)

Bu iş işin elinde fermân ve yetki bulunan Darphane Emini'nce en k¼¼¼k hırsızlık bile hoş karŐılanmaz, suÇ işleyen Şahıs *Őeriate uygun* olarak derhal cezâlandırıldı. (s.91-92)

Rivâyetler doğruysa, işte bu kedi girdiği perdenin arkasından *ağzında çırpınan bir papağan olduğu hâlde* çıkmıŐtı. (s.106)

İŞin garip yanı, kedinin ağzıyla kaptığı papağan, *bağıra çağıra* kelime-i Şahâdet getirmekteydi. (s.106)

Mevlevîlerin Şeyhi, *entarisî suratından akan kanla kırmızıya boyanmış delikanlıyı, yalınayak ve başı açık Eflâtun'u görünce, canları yatıştırmak istercesine* ellerini kaldırdı. (s.122)

Lodos tarafından esen Şiddetli r¼¼zđâr gökyüzündeki yağmur yükl¼¼ kara bulutları sür¼¼kl¼¼yor, dalgalar sahile vuruyor ve kıyâmet kadar martı da denizin üzerinde *çığlık çığlığa* uçuşuyordu. (s.126)

Derken, merhûmun defni işin açılan çukura iki Mevlevî dedesi girdi ve kefenin bağlarından tutup Şeyh hazretlerinin nâaşını, *y¼¼z¼¼ kıbleye gelecek Şekilde* yerleştirdiler. (s.130)

O zamanlar zindana atılmamış olan Veysel Bey'den, ama asıl dedesi Kalın Musa'dan amcasının ricâ minnetle koparabildiği izinle ve Şeyh İbrahim Dede Efendi'nin de ikrârıyla, dervişlerin ateşten gömleğini giymeye karar veren Eflâtun *¼¼ç gün boyunca saka postunda dizleri üzerinde oturup uyumadan, uyuklamadan, yemeden, içemeden, konuşmadan ve hattâ kımıldamadan* çile doldurmuştu. (s.143)

Adam *istifini hiç bozmadan*, "Şarkı söylerim," dedi. (s.170)

C¼¼ce Efendi kürs¼¼ye yerleştikten sonra, *ileri geri sallana sallana* bir süre duâlar okudu. (s.176)

C¼¼ce son c¼¼mlesini *sesini yükselterek* söylemişti. (s.177)

Yaşı artık ilerlediği işin kamburlaŐmıŐ bekçinin bir göz¼¼ yoktu ve elindeki feneriyle, *topallaya topallaya* yür¼¼yordu. (s.205)

İdris Dede ile Yusuf Dede bir an birbirlerine baktıktan sonra, *oturdukları yeri öperek* doğruldu. (s.213)

2.3. Sebep

Ancak obanın ileri gelenleri zavallı Kıptî'nin başına gelenleri ona buna bire bin katarak naklettikleri için Kostantiniye yayılan hayâlet söylentileriyle günlerce çalkalandı. (s.14)

Ancak *armudî kemençede tek isim olduğu ve bağladığı besteler, Kostantiniye'nin tüm meyhaneleri yanı sıra Enderûn'da da kabul gördüğü için kendisine saygıda kusur edilmiyor ve yağlı ensesine artık pek şaplak yemiyordu.* (s.32)

Aynı tarikattaki diğer vâizler gibi, musikîyle uğraşmanın zındıklık olduğunu cemaate, *hayırdûalarını alıp sırf sevâp kazanmak için anlatıyordu.* (s.48)

Bağrını yakan karasevda nedeniyle canı gidip geliyor, günbegün eriyip süzülüyordu. (s.54)

İşte bu rakibi, müşterilerden aldığı çil akçeleri cebine her atışta sofu bakkal bir yutkunuyor, belli ki *kıskançlıktan çatır çatır çatlıyordu.* (s.87)

Herhâlde *âlâyışli koşum takımının gümüş üzengilerine uysun diye sarı sahtiyandan çizmeler giymişti.* (s.89)

Ancak *ağızlarında sadece birkaç diş kaldığından, o öfkeyle ne söyledikleri yine de tam anlaşılıyordu.* (s.95)

Bir efendinin huzurunu kaçırdığı için Eflâtun'un yüreği burkulmuştu. (s.98)

Kavukçular ve kürkçülerin bulunduğu çarşıya geldiğinde, *kendisini çağıran dostu görebilmek umuduyla çevresine bakındı, ama kimse ona aldırıyor gibiydi.* (s.100)

Anlaşılan o ki, Kostantiniye'de kadir kıymet bilen, kalbinde az buçuk minnet duygusu taşıyan ve şu kadcarcık insanîyeti olan ne kadar âdemoğlu varsa, *bu cennetmekân zâtı âhirete uğurlamaya gelmişti.* (s.129)

Anlaşılan, bizi kırbaçlamaya kararlı görünen bu alçak adam, *daha çok acı vermesi için* kırbacını önce bu kükürtlü suya batıracaktı. (s.134)

Ne var ki, *her şeyi bilmek için, belki hiçbir şey bilmemek gerektiğinden*, âdemoğullarından bazıları, bildikleri her şeyi unutmaya hayatlarını adadı. (s.139)

Ya işinin erbâbı olduğundan yahut da müşteri bulduğu için ziyâdesiyle sevindiğinden olsa gerek, neşelenen hayâlet avcısı yokuşu adımlarken bir de türkü tutturmıştu. (s.152)

Ateşler içinde kıvranan Tağut o hâliyle para kesesinden çıkardığı bir şerefi Mısır altununu, *hem kendisinin hem de Lazar'ın tedâvi ücretinin ilk taksiti olarak* Rafael'e vermişti. (s.186)

Avlunun üç yanındaki demir kapılarına kilit vurulmuş ambarların hemen hepsine, *fiyatları biraz daha yükselince piyasaya sürülmek üzere*, bal küpleri, onbinlerce yumurta, çuval çuval bakliyat ve kereste istif edilmişti. (s.190)

Bir an önce Anadolu'daki köyüne dönüp iki öküz ile bir tarla satın alma hayalleri kuran Heybet, *ek gelir için* bir vakitler de hüllecilik yapmıştı. (s.195)

Gel gör ki aşçıbaşı, *damadının hayırsız çıkmasından dolayı* bir gece sinir buhranı geçirmişti. (s.227)

Yüzüne yediği tekmeden burnu kırılmıştı. (s.234)

Hayat nefesi uğruna insanların öldürüleceğini tahmin ettiğim için Eflâtun'u sakladım. (s.243)

2.4. Miktar

Çünkü Padişâh-ı din-fenâ Hazretleri'nin (Allah saltanatını dâim eylesin) mülkü olan şu Konstantiniye'de, yerin olduğu kadar göğün de, beklenmedik durumlara sahne olabileceğini *az çok* bilmekteydi. (s.11)

İhtiyar adam koynundan çıkarttığı kös tokmağıyla dalı *biraz* kendine doğru eğdi ve meyveyi dalından kopardı. (s.18)

Piliç epeyce et tutmuştu ama biraz daha yağlansa *daha* lezzetli olurdu elbette. (s.27)

Rivâyete göre Kirkor'un bestelerine *en çok*, Padişah Efendimiz'in haremindeki hanımefendiler ve câriyeler rağbet ediyorlardı. (s.32)

Balıkpazarı Kapısı'nı Arap Câmii yoluna bağlayan o esrârengiz sokak, ikisinin de yollarını *epey* kısaltırdı. (s.38)

Yaşı altmışın üzerinde olan bu efendi, câmiinin hemen bitişiğindeki bir barakada yatar kalkar ve ezan-ı Muhammedî'yi dâima apdestli olarak okumak sûretiyle, Allahü Teâlâ Hazretleri'nin dâvetini Sofuayyaş Mahallesi sâkinlerine *günde beş kere* tebliğ ederdi. (s.44)

Misâfirin eliyle dokunamayacağı, dilini değdiremeyeceği kadar sıcak olsun! (s.72)

Ardından hayırsever bir hâfız, Eflâtun'un kilitlendiği odada üç gün üç gece Kurân-ı Kerîm'i kırâat edip *defalarca* hatim indirdi. (s.82)

Ortalık *iyice* kararmıştı. (s.152)

2.5. Yön

Arnavut kaldırımı gibi taş döşeli ve ortasındaki kanaldan pis su akan, daracık ara sokakları tercih ederek *Sofuayyaş Mahallesi'ndeki evine doğru* yürümeye başladı. (s.18)

Derken sokağın tâ içinden, buz gibi bir rüzgâr *ona doğru* esti. (s.40)

Fakat kadın *içeri* girmedi. (s.46)

Gemilerden boşaltılan pamuk balyaları, yağ tulumları ve boya fiçileriyle dolu iskeleye çıktıktan sonra *Mısır Çarşısı'na doğru* güneşin altında yürümeye başladı. (s.60)

Yer onu sanki *kendine doğru* çekiyordu. (s.74)

Tavuğu Zümrüdüankâ'nın adını sayıklayan dedesinin üstünü örten Dâvut merdivenlerden *yukarı* çıktı ve bir zamanlar babası Veysel Bey'in kaldığı odaya girip şamdandaki mumu yaktı. (s.75)

Karanlık gece ve parlak yıldızlardan oluşan girdap, Eflâtun'u *Kutb'a doğru* çekiyordu. (s.120)

Dolabın diğer kapağını açıp *dışarı* fırladı ve yine karşısında olan hayâletin içinden geçip kafesi parçalayarak kendini üst kattan sokağa attı. (s.155)

2.6. Vasıta

İhtiyar adam *koynundan çıkarttığı kös tokmağıyla* dalı biraz kendine doğru eğdi ve meyveyi dalından kopardı. (s.18)

Kethûdâ ise, kalp yarası yüzünden baygınlıklar geçiren bîçâreyi *elindeki yelpazeyle ferâhlatıyordu*. (s.54)

Kurbanlarının kuşaklarındaki kuruş dolu kadife keseleri hissettirmeden aşırabildikleri için ellerinin hafifliğiyle övünen bu yankesiciler, aynı zamanda *bellerindeki kerpetenlerle* diş de çekiyorlardı. (s.63)

Zayıfı görünce zâlim kesilen çocukların yağdırdıkları taşların, bu zavallıların bedenlerinde açtığı yara bereler, aslında *yolun tam karşısındaki dükkânında binbir derde devâ ilâçları hazırlayıp satan eczâcı Levi'ye ödenecek üç beş kuruşla* kapanabilirdi. (s.116)

Tabutunun üzerindeki yeşil örtüye, Enbiyâ sûresinin otuzdördüncü âyet-i kerîmesi *sırmayla* işlenmişti. (s.129)

İşte bu lânetler olasıca adam, köşeye seğırtip bir sahanın kapağını kaldırıp eline, tandırda pişmiş, buğusu hâlâ tüten bir kuzu budu aldı ve *kükürtlü suya soktuğu kırbacıyla* zavallı neyzen arkadaşımın sırtına bir darbe indirdi. (s.134)

Ama daha sonra, *Eflâtun'un beğendiği ney ile* bu perdeleri üfleyemedi. (s.144)

Daha sonra ise, *bir tasta çamur hâline getirdiği beyaz kille* adamın vücudunu sıvadı. (s.168)

Kanlı basur illetinin azmasını önlemek amacıyla, son ameliyatında Lazar'ın bağırsaklarından altı endaze kadarını kesen Rafael, adamı ameliyat masasına bir kez daha yatırıp afyon ruhu ve manotu verdikten sonra *neşterle* zavallının kalbini yarmıştı. (s.188)

Fâtih Câmii cemaatinden tanıdığı bir kefil yoluyla da, sâkince bir semt olan Sofuayyaş'ta, Hızır Paşa'nın damatlarına âit bir evi kiraladı. (s.255-256)

Ardından hemen atılıp döşeğinde uyuyan adamın yüzüne yastığı kapadıktan sonra, *o garip piştovuyla* ateş etmişti. (s.257)

2.7. Şart

Çünkü *kalın duvarlardan geçebilen ve sınır engel tanımaksızın kâh orada kâh burada peydahlanan bu hayâlet* eğer erkekse, günün birinde Harem-i Hûmâyûn'da ortaya çıkıp kadınlara ve câriyelere musallat olabilirdi. (s.14)

Adamın elindeki devasa kasaturayı gören bekçi ve mahallenin delikanlıları yetişmese, Kıptî eve girip Veysel Bey'i kesebilirdi. (s.24)

Böylesine hassas bir kulağı olmasa, Bağdasar elbette musikî ilmine bu kadar vâkîf olamazdı. (s.34)

Beğenirsek yüzüymibeş akçe yevmiye veririm. (s.51)

Ama bu şekilde toplanan para hep cüzî bir miktar olur, *beher gün adam başına yarım somun ekmekle bir tas çorba düşse*, mahpuslar kendilerini bahtiyâr addederlerdi. (s.57)

Eğer ücretimi ödersen ben seni oraya geçiririm. (s.108)

Dâvut, *içinde bulunduğu durumu sivri zekâlı birine anlatsa*, hayâletin meçhûl bir nedenle tebelleş olduğu Nevâ'nın ve annesinin oyununa geldiğinin ve bu hanımların sadece bu belâyı defetmek için, lânetli bir saz semâîsinin yazıldığı o kâğıdı sırf hayâlet başka yere gitsin diye verdiği için; kısacası, tam

anlamıyla bir enayi olduğunun işte şimdi anlaşıldığı cevabını alırdı. (s.155-156)

Şimdi Karacakalfa Câmii'ne gidip sabah namazlarını edâ ederlerse, Bayram'ın azâbı, biiznillâh kesilecekti. (s.200)

Buranın kâtibi eğer söyledikleri ismi kütükte bulacak olursa, voyvodanın muhasebecisine yirmi akçe bahşış ödenecekti. (s.217)

3. İsimler eşitlik, vasıta, bulunma, uzaklaşma ve yönelme hâl ekleriyle ya da sözcüklere zarf görevi yükleyen bu eklerden birini almadan, eksiz olarak; fiiller de zarf-fiil ekleriyle cümlede zarf görevi yaparlar.

Zarf çekimsiz bir cümle unsurudur, fiile doğrudan doğruya bağlanır. Zarf unsurunun sonunda bulunan vasıta, eşitlik ve yön ekleri bir münasebet için değil, doğrudan doğruya zarf eki olarak kullanılan eklerdir. (Ergin, 2002)

3.1. Eksiz isimden meydana gelenler:

Her kopya gibi onlar da nankör ve abur cubura düşkün olduklarından, *bir akşam* utanıp sıkılmadan dedelerinden helva bile istemişlerdi. (s.25)

Toplam onaltı akçe, *her ayın ilk perşembesi*, yanına salâvatla varılan o huysuz ihtiyara, yani Kalın Musa'ya teslim edilecekti. (s.26)

Böyle zamanlar çıraklar müşterilerin siparişlerini yetiştirmekte adamakıllı zorlanırlardı. (s.29)

Ne var ki *bir gün*, Bereket adında bir Kıptî ortaya çıktı ve iki telli Kıptî kemençesiyle öyle oynak, öyle kıvrak, öyle sevinçli bir nağme döktürdü ki, aşka gelen kanarya derhal şakımaya başladı. (s.30)

Bunun için *her gece* Cenâb-ı Hakkâ niyâz ederdi. (s.44)

Serçelerin, kırlangıçların cıvıldaşarak uçtuğu, güvercinlerin guruldayıp bülbüllerin çilediği güneşli, hârika bir Perşembe gününün öğle vakti, Eflâtun bir ses işitti: (s.82)

İşte Eflâtun bu odada tam on yedi sene kaldı. (s.82)

Babayiğit geçinen, ama yine de Musaf'ı bir öpüp alınlarına koyduktan sonra, muskalarına da güvenerek gece vakti tekinsiz eve yaklaşmaya cesaret edenler, *ertesı sabah* heyecanla, bu uğursuz mekândan sık sık inleme ve kahkaha seslerinin geldiğini meyhânede yârenlerine anlatırlardı. (s.127)

Hiçbir günâh yahut kabahatim olmadan marûz kaldığım bu dayağın öcünü ne olursa olsun almaya, dişlerimi sıkarak *üçüncü gün* yemin ettim. (s.135)

Cüce Efendi'nin Sofuayyaş Mahallesi'ne yeni taşındığı ve Dâvut'un Nevâ'ya abayı yaktığı sıralarda, gecelerden bir gece, Bayram bağrında belli belirsiz bir sızıyla uyandı. (s.196)

İşte bu gece, yapman gereken her şeyi sana bir bir anlatacağım. (s.198)

Derken, *o durumda ne kadar kaldığını unuttuğu an*, omzuna biri dokundu. (s.264)

- “bir” sözcüğü birçok cümlede zarf görevinde kullanılmıştır:

Bu şahıslar bir akçelik ücret karşılığı perdeyi açar, müşteri de ayna karşısında üstünü başını *bir* düzeltir, serpûşunu afili bir şekilde hafif yana yatırır, bıyıklarını burardı. (s.62)

Tavana bir göz attıktan sonra, sağlamlığını tespit etmek için olsa gerek, çatıyı taşıyan direklerden birine omzunu yaslayıp *bir* abandı. (s.68)

Kalın Musa, kocakarıya teslim etmeden önce Zümrüdüankâ'yı kucağına aldı ve o tombul, o semiz ve yağlı butlarını *bir* yoklayıp mıncıkladı. (s.72)

İşte bu rakibi, müşterilerden aldığı çil akçeleri cebine her atışta sofubakkal *bir* yutkunuyor, belli ki kıskançlıktan çatır çatır çatlıyordu. (s.87)

Birbirleriyle külhanî bir üslûpla konuşup kahkahalar ata ata, o dâhil kimselere aldırış etmeksizin yanından geçip giden, günlük kıyafetleri içinde, beli hançerli ve başları kalafatlı yeniçerilere de, *bir* baktı. (s.92)

Kendisine seslenenlerle göz göze gelmeyi ümit eden Eflâtun etrafa *bir* bakındı. (s.111)

Bu duygusu geçer geçmez gökyüzüne *bir* baktı. (s.119-120)

Hâl böyle olunca, duygulanan derviş *bir* yutkundu. (s.129)

Hattâ inanması için Dâvut'a bu kutudan kahvehanenin ateşçisine doğru *bir* baktırdı. (s.151)

Okuduğu bütün duâlara âmin dedikten sonra karşısındaki cemaate *bir* baktı. (s.176)

Odadaki Venedik aynasını her gün bir paçavraya birkaç kez tükürdükten sonra bir güzel siler, ardından oturup aynada kendisine bir bakar, bir pislik gördüğünde de paçavrayla yine *bir* silerdi. (s.183)

Ne olursa olsun, pilavın nasıl piştiğini öğrenmeyi kafasına koyan sâbık aşçıbaşı, duvarda bir delik açıp içeride ne dolaplar döndüğüne *bir* baktı. (s.228)

3.2. Yönelme hâli ekli isimden meydana gelenler:

Ama bekçinin anlattığı kurt masalını içkiye tövbeli efendilerin yuhalayıp alaya almalarına rağmen, Samatya meyhanelerindeki çakırkeyfler az buçuk kulak kabartıyor, körkütük olanlar dinliyor, zilzurna sarhoş olanlar ise bu hikâyeye, *kelimesi kelimesine* inanıyorlardı. (s.13)

Üç haftadan bu yana, hiçbir âdemoğlu bu sokağa girmez. (s.38)

Çünkü Hızır Paşa'nın yeğeninin vefatından sonra Sofuayyaş'taki evine gelen Kalın Musa artık nedense gece yarısına kadar düşünüp *yarım*

saatliğine bahçeye çıktı ve kuyunun başında biraz oyalandıktan sonra eve, artık nasılsa, elinde bir kırmızı kadife kese ile girdi. (s.59)

Nihâyet, aptestsiz yere basmayan gâyet sofu bir hocaya giden Kalın Musa bu mübârek adamla pazarlık edip *torununa* bir muska bile yazdırdı. (s.82)

Birden bire suratı asılan obur, Eflâtun'a bir baktıktan sonra *kendi kendine* "Anlaşılan devlet hazinesinde akçe kalmadı! Bu güzelim şehri dilenciler istilâ etti! İki lokma yemek yerken bile insana rahat yok!" dedi. (s.98)

Hattâ sofraya oturup peşkiri dizlerine çektikten sonra *yemeği bekleyen diğerlerinin tersine*, parmağını ıslatıp tuza banmadı ve yalamadı. (s.131)

3.3. Bulunma hâli ekli isimden meydana gelenler:

Recep ayında başladıkları orucu *Şaban ve Ramazan aylarında da* sürdürmüşlerdi. (s.25)

Zavallı bizler de *iftarda* rahmetlinin helvasını yeriz. (s.25)

Kalın Musa'nın torunu Dâvut, musikî ilmini, makamları ve usûlleri, ûd çalıp şarkı tertip etmeyi, ama en önemlisi beste bağlamayı, işte bu çalgılı kahvehanede *tam yedi yılda* öğrenmişti. (s.30)

Ancak *günün birinde* bir fâcia cereyan etmişti: (s.30)

Dâvut *bağırarak isteyip de bağırmadığı o anda*, kör ve sessiz ceninlerin, bağirtlak, saksağan ve karabatak kemiklerinin kaydığı kazanların fokurtusunu, Azrâil'in tırpanının acıyla kıvranan bedenlerinden koparttığı azâp içindeki ruhların çığlıklarını işitti. (s.41)

Bir elinde kadife kese ve diğerinde Zümrüdüankâ'nın kemiklerini koyduğu mendil olduğu hâlde, döşeğine doğru sürünmeye çalıştı. (s.74)

İşte, *kurban bayramlarında* ahâli, keserken belki bu usturayı kullanıyordur diye cellâdın dağıttığı eti asla kabul etmezdi. (s.99)

Tüccârların, hamalların, tefecilerin, muhasebecilerin ve sarrafların asırlar ve nesiller boyu inip çıkması sonucu taş basamakları fena hâlde

aşınmış bu hanların dehlizlerinde ve küçük pencerele taş hücrelerinde hâlâ, *kalantor sermayedârların nezâreti altında*, Karûn kadar zengin ticarî rakipler ve hattâ hasımlar, birbirlerinin gözlerinin yaşına bakmadan çekişe çekişe, âdeta Azrâil can alır gibi azimle, nice pazarlıklar yapmaktaydılar. (s.115-116)

Ve Yaradan *Dügâh makamında* terennüm etti. (s.138)

Bir bakıma, *Hâfız Post'un musikîsinin ruhunda* tertib edilmiş. (156)

Kadı *fenâ hâlde* sinirlenmişti. (s.170)

Hepsi, Şeytan'ın sesi olan musikîyi *huşû içinde* dinlemektedir. (s.177)

Âmin ve Meymenet, *kardeşleri Gülâbî'nin parasını ve pulunu böyle çarçur etmesi karşısında* enikonu rencide olmuşlardı. (s.203)

Dâvut bu dâvete *tam zamanında* icabet etti. (s.208)

Alessandro Perevelli ismini *çocukluğumda da* duymuştum. (s.216)

Dâvut piştovları doldurduktan sonra birini, *görülmeyecek şekilde* gömleğinin içine, beline soktu. (s.243)

Ayrıca, *o soğuk kış günlerinde* Âsım, dâima mangalın başında ısınırdı. (s.249)

3.4. Uzaklaşma hâli ekli isimden meydana gelenler:

Öfkeden yüzü kızarmıştı. (s.20)

Her kopil gibi onlar da nankör ve abur cubura düşkün olduklarından, bir akşam utanıp sıkılmadan dedelerinden helva bile istemişlerdi. (s.25)

Kıptî sâzendeler *gülmekten* iki büklüm olmuşlardı. (s.36)

Araya girmesine fırsat kalmadan oğlu son derece yoğun bir hüznü ifâde eden bir hüzzâm eseri *cân-ı gönülden* çalmaya başlamıştı. (s.55)

Zındancıların nûrsuz çehreleri, ortalıkta cirit atan kedi büyüklüğündeki fareler, binbir çeşit haşarat ve etraftaki onca pislik her ne kadar insanın iştahını kaçırsa da, mahpusların *açlıktan* dâima imânı gevrerdi. (s.57)

Bu etli butlu, kıçlı göbekli şahıs, kebâptan eliyle bir parça et koparıp ağzına attığı zaman, tıpkı o fakirin dediği gibi, lezzet damağına yayılıyor ve adamın *hazdan* gözleri süzülüyordu. (s.97)

Burnundan ve açılan kaşından akan kandan, entarisinin önü kıpkırmızıydı. (s.114)

Bunları anlatırken adamın yüzü gülüyor, *neşe ve keyiften* gözleri ışıldıyordu. (s.152)

Yüzüne yediği tekmeden burnu kırılmıştı. (s.234)

3.5. Eşitlik hâli ekli isimden meydana gelenler:

Bu tekinsiz sedânın kaynağını görmek isteyen bekçi, elindeki feneri havaya kaldırdı ve karanlığın kendisinden gizlediği şeyi sanki daha iyi görecekmiş gibi *hafifçe* eğildi. (s.12)

Ancak obanın ileri gelenleri zavallı Kıptî'nin başına gelenleri ona buna bire bin katarak naklettikleri için Kostantiniye yayılan hayâlet söylentileriyle *günlerce* çalkalandı. (s.14)

Bu yüzden kuledeki mahpuslar nöbetleşe olarak, *gün boyunca* pencereden sokağa, gelip geçenlere bağırır, Allah rızası için sadaka isterlerdi. (s.57)

Eflâtun, ücreti düşük acemî bir ustanın elinden çıktığı hemen anlaşılacak bir mezarın başında *sessizce* bekliyordu. (s.80)

Paşanın elini ayağını öpmek için çevresinde fır dönerek ona sokulmak isteyenler ise, *zengin bir kapıya kul ve güçlü bir zâta uşak olmanın gururunu yaşadıkları için olsa gerek, at üzerindeki efendilerinden bile daha vakûr, daha kalıplı kıyafetli ve daha kellifelli görünen kavaslarca* engellenmekteydi. (s.102)

Önce endişeye kapılan canlar, muhibler ve dedeler kapıyı *defalarca* çaldılar. (s.145)

Ortalık *iyice* kararmıştı. (s.152)

3.6. Vasıta hâli ekli isimden meydana gelenler:

Tam o sırada çakan bir şimşekle her taraf aydınlanıverdi ve adamcağız karşısında, Yenikapı Mevlevîhânesi'ni seçti. (s.12)

Hattâ nağmeyi kulaklarıyla değil de tâ kalbinden hissetmiş olacak ki, bir sağır dilsiz dilenci de *kirli mendiliyle* gözünün yaşını siliyordu. (s.20)

Ne var ki bir gün, Bereket adında bir Kıptî ortaya çıktı ve *iki telli Kıptî kemeçesiyle* öyle oynak, öyle kıvrak, öyle sevinçli bir nağme döktürdü ki, aşka gelen kanarya derhal şakımaya başladı. (s.30)

Hayâletle bu güne kadar tam onüç kişi karşılaştı! (s.40)

O kadar şen ve o kadar keyifli bir nağme döktürdü ki, efendilerinin huzurunda olmalarına rağmen hizmetkârlar bile neşelenip *elleriyle* usûl vurur oldular. (s.54)

Anlaşılan, delikanlının bağı *aşk ateşiyle* yanmaktaydı. (s.60)

Bir yandan da, yemeğin hararetini bastırsın diye aşçının çırağı *bir palmiye dalıyla* adamı yelpazelemekteydi. (s.97)

Bir başkası ise *bembeyaz bir tülbentle* yarasını sardı. (s.123)

Eflâtun *sevinçle* kabul etti. (s.145)

Derken İbrahim Dede, Âbidin Ağa'nın mâhûr saz semâîsini *neyiyle* üflemeye başladı. (s.208)

3.7. Zarf-fiillerden meydana gelenler:

Sağa sola bir baktıktan sonra yakalayıp hemen koynuna soktuğu hayvanı *eve gelince* avluya bıraktı. (s.26)

Öyle ki, *Allahü Ekber deyip secdeden kalkarken* cemaat daha yeni secdeye varmış oluyordu. (s.45)

Bu zavallılar, Kerbelâ hakkındaki, “Gökte melek, yerde her can ağladı” nakaratlı bir ilâhîyi *bıkıp usanmadan* tegannî ediyorlardı. (s.65)

Ama kahvehanenin tâlibi olan adam *ona aldırmadan* su küpüne doğru ilerledi. (s.68)

İşte, tam bu sırada kapı *gıcırdayarak* açıldı. (s.69)

Gözü gibi bakıp semirttiği Zümrüankâ'yı görünce Kalın Musa'nın içi cız etmişti. (s.74)

Araba geçip gidince Eflâtun kendisini çağırان kişiyle göz göze gelmeyi umarak etrafına bakındı. (s.86)

Sedirten kalkan Eflâtun *başını uzatıp* kapıdan dışarı baktı: (s.82)

İsmail Dede *gülerek* cevap verdi: (s.124)

Derhal Kostantiniye'ye dönüp Firâvun isimli o canavarı boğazlayıp ciğerini yemeye can atıyordum. (s.135)

Çünkü gönüllerinin karanlığındaki ateş-i âh, *parlayıp* alevlenmişti. (s.231)

Diğerleri gibi bu adamcağız da *boğularak* katledilmişti. (s.232)

4. Bir cümlede aynı veya farklı türden birden fazla zarf bulunabilir.

4.1. Aynı türden zarfların bulunduğu cümleler:

Dizdaroğlu (1972), bir cümlede, açıklamaların dışında, aynı türde birden fazla zarf bulunamayacağını söyler. Romanda birçok cümlede zarflar açıklayıcısıyla bulunmakla birlikte, cümlede aynı türde birden fazla zarfın da bulunabileceği görülmüştür:

Ne gariptir ki, sabahın köründe köşkün geniş bahçesinde ictima eylemiş o ağaların ve efendilerin nemrut çehreleri, alevler kımıldadıkça *daha bir hissiz, daha bir amansız* görünmekteydi. (s.15)

Bu kocakarı, cân-ı cânânı Nevânın annesi olduğundan mıdır, Dâvut *hürmeten başını önüne eğip iki elini önünde birleştirmiş*, bu tehditleri sessizce dinliyordu. (s.43)

Kararlı ve hızlı adımlar atan ihtiyar önde giderken, ince yapılı ve narin oğlu da *kamburunu çıkarmış, öksüre tıksıra* ona yetişmeye çalışıyordu. (s.51)

Bu yetmiyormuş gibi, kethûdâ efendi *işâret parmağıyla Veysel Bey'i göstererek, "Efendimiz!" diye bağır*dı. (s.56)

Atlastan cânfese, kutnîden sündüse, şitarîden meydanîyeye kadar her tür ipek kumaşın satıldığı kumaşçılar çarşısında, kocalarından alışveriş izni alabilen kadınlar, *gözlerine kadar yüzleri yaşmakla örtülü olduğu hâlde, üzerlerinde ipekten, taftadan yahut kadifeden renk renk ferâceler ve yanlarında çocuklarıyla, birer haremağasının nezâreti altında dükkân dükkân* dolaşıyorlardı. (s.66)

Gözleri velfecri okuyan bir muhasebecinin ellerinde iki boş kovayla yanında beklediği bu Ermeni tüccâr, *elindeki senetleri sallayarak*, kendisini görünce beti benzi ativeren Rum tüccâra *şöyle* bağırđı: (s.114)

Sırtlarında güç belâ taşıdıkları ağır tomruklar olduğu hâlde, ayaklarından ikişer ikişer prangaya vurulmuş, idrâr ve necâset kokan, saçlı sakallı, paslı pasaklı, bitli pireli, salyalı sümüklü, bezgin ve yorgun Frenk esirler, *zincirlerini taş zeminde şingırdata şingırdata, Kaptan Paşa emrindeki silâhli muhafızların nezâreti altında*, "Banyol" denilen Tersane Zindanı'na doğru yürümekteydiler. (s.116)

Ayrıca, sarı bir kedi de, *kuyruğu havada olmak üzere, dizleri üzerine oturup zikir çeken canların sırtlarına ağır ağır, teker teker sürtünüp yavaş yavaş* dolaşmaktaydı. (s.122)

Deftere kaydetmek için ismini soran Rafael'e, *ağzında sanki bir çakıl taşı varmış gibi pepeleyerek, eliyle ağzını gizleyerek bitâp bir hâlde* şu cevabı verdi: (s.185)

Sofaya çıktı ve *başında gecelik takkesi de olduğu hâlde, tahtakurularının kemire kemire bitiremediği basamakları yavaş yavaş, o uyku sersemi hâliyle ahlaya puflaya* çıktı. (s.265)

4.2. Farklı türden zarfların bulunduğu cümleler:

Ayrı cinsten zarfların bir arada bulunduğu bir cümlede, genellikle zaman zarfı diğer zarfların önünde yer alır. Miktar bildiren zarflar ise yüklem hemen yanındadır. (Karahan, 2004, 33)

- Miktar zarfları cümlelerin çoğunda yüklem hemen önce gelmiştir:

İşte komşularının dediklerine göre, top gibi gürleyip kızılca kıyameti koparan Kalın Musa'nın o pes, o sıtma görmemiş davudî sesi o günden sonra *daha fazla* işitilir olmuştu. (s.22-23)

Böylesine hassas bir kulağı olmasa, Bağdasar elbette musikî ilmine *bu kadar* vâkıf olamazdı. (s.34)

Ayrıca tavan, mumlar ve fenerden tüten islerle *epeyce* kararmıştı. (s.183)

Bu ihtiyar ve yatalak adam, Zâhir'i gördüğünde nedense *hiç* sevmemişti. (s.222)

Sabah başladığı bu uğraş öğleye doğru bittiğinde, öğle ile ikinci arasında, Nevâ'nının annesiyle birlikte kaldığı Galata'daki evin önünden belki sevgilisi fark eder diye *yedi kere* geçmekteydi. (s.252)

- Zaman zarfları, cümlelerin çoğunda diğer zarflardan önce gelmiştir. Çoğunlukla da cümlenin ilk ya da ikinci ögesidir:

Ezan okunmasına az bir zaman kala, yani Kostantiniye'deki yüzlerce câminin binlerce müezzini, ıhlaya pohlaya minârelerin merdivenlerinden şerefelere tırmandıkları esnada, duâyı şöyle bitirdi: (s.17)

Fakat günlerden bir gün, Kalın Musa evde yokken, öfkeden kudurmuş bir Kıptî, yanında başı öne eğik bir hatun kişi olduğu halde pencere dibinde peydâ oluvermişti. (s.24)

Gemilerden boşaltılan pamuk balyaları, yağ tulumları ve boya fiçileriyle dolu iskeleye çıktıktan sonra Mısır Çarşısı'na doğru güneşin altında yürümeye başladı. (s.60)

Dâvut gelmeden birkaç saat kadar önce Kalın Musa, yemek pişirmesi için mahalleden bir kocakarıyla anlaşmıştı. (s.72)

İşte, kurban bayramlarında ahâli, keserken belki bu usturayı kullanıyordur diye cellâdın dağıttığı eti asla kabul etmezdi. (s.99)

Derviş karaya ayak bastığında, Kara Mustafa Paşa Câmiî'nin minâresindeki şerefeden müezzini ağlamaklı bir sesle salâ veriyordu. (s.126)

Nitekim az sonra, semâhânenin sol tarafında bulunan mutfaktan, canlardan birisi, soluğu yettiğince, "Hûûûû! Somata salââ!" diye bağırarak kardeşlerini yemeğe çağırdı. (s.131)

Mezarlık ziyâretinden sonra akşama doğru, şimdi adını unuttuğum bir derviş ile dergâha dönüyorduk. (s.133)

Cüce Efendi kürsüye yerleştikten sonra, ileri geri sallana sallana bir süre duâlar okudu. (s.176)

İşte bu gece, yapman gereken her şeyi sana bir bir anlatacağım." (s.198)

Kostantiniye'de, kutsal nefesi üfleyen Bâtın'ın oğlu Zâhir hakkında ahâli, "Bak işte! En sonunda peygamberliğini de ilân etmiş! Olacağı buydu! Din elden gidiyor!" diye konuşup bağırmağa başladığı sıralarda, bir öğle vakti, göz alıcı ve rengârenk giysileriyle bir kalabalık, daha doğrusu bir cenaze alayı, Cerrâhpaşa tarafından Edirnekapı Mezarlığı'na doğru ilerliyordu. (s.200-201)

Yemek faslı böylece bitince, dervişler Dâvut'a bakıp ağızlarındaki baklayı çıkardılar: (s.222)

Ancak bunun gerçekten de ankâ kuşuna âit olduğunu asla aklına getiremeyecek olan Kalın Musa, *ertesi günü yumurtayı sahanda pişirerek yiyecekti. (s.223)*

Bizler şimdi ağır ağır o tarafa gidiyoruz. (s.229)

Tağut ağzını açar açmaz Dâvut da eliyle onun ıslak "dilini" yakalayiverdi. (s.245)

Sabah başladığı bu uğraş öğleye doğru bittiğinde, öğle ile ikindi arasında, Nevân'ının annesiyle birlikte kaldığı Galata'daki evin önünden belki sevgilisi fark eder diye yedi kere geçmekteydi. (s.252)

- Yön belirten zarflar da cümlede diğer zarflardan sonra, yükleme yakın olarak yer almıştır:

Arnavut kaldırımı gibi taş döşeli ve ortasındaki kanaldan pis su akan, daracık ara sokakları tercih ederek Sofuayyaş Mahallesi'ndeki evine doğru yürümeye başladı. (s.18)

Bir elinde kadife kese ve diğerinde Zümrüdüankâ'nın kemiklerini koyduğu mendil olduğu hâlde, döşeğine doğru sürünmeye çalıştı. (s.74)

Sırtlarında güç belâ taşıdıkları ağır tomruklar olduğu hâlde, ayaklarından ikişer ikişer prangaya vurulmuş, idrâr ve necâset kokan, saçlı sakallı, paslı pasaklı, bitli pireli, salyalı sümüklü, bezgin ve yorgun Frenk esirler, *zincirlerini taş zeminde şingirdata şingirdata, Kaptan Paşa emrindeki silâhlı muhafızların nezâreti altında, "Banyol" denilen Tersane Zindanı'na doğru yürümekteydiler. (s.116)*

Sur dibindeki hendeği de geçtikten sonra, karanlıkta ve ışıllı ışıllı, pırıl pırıl pırıldayan yıldızların ışığı altında, çağrının geldiğini sandığı yere doğru yürümeye başladı. (s.119)

El sağa gelince, korkudan yüreği tavşan gibi atan adamcağız eğilip altından geçerek sola doğru kaçtı. (s.154)

En öndeki kör eşeğin kuyruğuna, diğerleri de tek sıra hâlinde birbirlerinin omuzlarına tutunmuş kâhinin evine doğru gelmekteydiler. (s.162)

Cübbesini ve pabuçlarını giyerek dışarı çıktı. (s.180)

Galata'nın içinden değil de surların dışından Azâp Kapı'ya yürümenin daha tehlikesiz olacağına Zâhir'i iknâ eden Dâvut, *yanında Lazar da olduğu hâlde oradan ayrılırken, iki derviş de Büyük Kule Kapısı'ndan şehre girip yokuştan aşağı doğru yürümeye başlamıştı. (s.215-216)*

Ama kolu yorulur gibi olduğunda, fırsatı ganimet bilen Tağut acılar içinde yukarı kaçtı. (s.245)

- Vasıta zarfları da cümlelerde çoğunlukla diğer zarflardan sonra yer almıştır:

Kalın Musa arkasını döndüğünde torunu Dâvut ile burun buruna geldi. (s.21)

Sağlığında, surların dışında, Eyüp Kapısı ile Edirne Kapı arasındaki o ıssız yerde, kâgir bir evde yaşayan Âsım, *tam on yıldır kanûnuyla insanın aklını başından alan hârikulâde bir musikî yapıyordu. (s.38)*

Toptancılar sahtiyan ve köseleye fiyat bindirdiği için batağa saplanan kunduracı esnâfi, *işlerinin açılması için nefesi kuvvetli mübârek bir zât ile anlaşmıştı. (s.65)*

Dâvut gelmeden birkaç saat kadar önce Kalın Musa, yemek pişirmesi için mahalleden bir kocakarıyla anlaşmıştı. (s.72)

Bir elinde şamdan ve diğerinde de her ihtimale karşılık kalınca bir sopayla aşağı inen Rafael *kapıyı açtığı anda, iki kişi ve bu adamların kollarına girdiği ateşli ve bitkin bir hastayla karşılaşmıştı. (s.184)*

Kanlı basur illetinin azmasını önlemek amacıyla, son ameliyatında Lazar'ın bağırsaklarından altı endaze kadarını kesen Rafael, *adamı ameliyat masasına bir kez daha yatırıp afyon ruhu ve manotu verdikten sonra neşterle zavallının kalbini yarmıştı. (s.188)*

Mezarlığın ortasına geldiklerinde, yaşlı olanın verdiği emirle çuvalı yere bıraktılar. (s.225)

Tağut ağzını açar açmaz Dâvut da eliyle onun ıslak "dilini" yakalayiverdi. (s.245)

Üzerindeki keçe *kolay açılmasın diye*, bir de *sımsıkı sicimle sarılmıştı*. (s.266)

5. Bazı zarflar, kendilerinden önceki diğer zarfların açıklayıcısı olabilir:

Ezan okunmasına az bir zaman kala, yani Kostantiniye'deki yüzlerce câminin binlerce müezzini, ıhlaya pohlaya minârelerin merdivenlerinden şerefelere tırmandıkları esnada, duâyı şöyle bitirdi: (s.17)

Torunları Dâvut ile Eflatun'un dünyaya gelmesinden çok önce, yani Muhteşem Neyzen Bâtın Efendimiz'in mahdumu Zâhir'in Kostantiniye'ye geleceğinin Yedikule Kâhini'ne malum olmadığı senelerde Kalın Musa, Hızır Paşa'nın dokuz katlı mehter takımında kös tokmaklamaktaydı. (s.22)

Asık suratlı ve şişman kethûdâ efendi, onları tâ öğlene kadar, yani ayakları adamakıllı sızlayıncaya kadar beklettikten sonra içeriye, Paşa Efendimiz'in huzuruna aldı. (s.52)

Tüccârların, hamalların, tefecilerin, muhasebecilerin ve sarrafların asırlar ve nesiller boyu inip çıkması sonucu taş basamakları fena hâlde aşınmış bu hanların dehlizlerinde ve küçük pencereci taş hücrelerinde hâlâ, kalantor sermayedârların nezâreti altında, Karûn kadar zengin ticarî rakipler ve hattâ hasımlar, *birbirlerinin gözlerinin yaşına bakmadan çekişe çekişe, âdeta Azrâil can alır gibi azimle, nice pazarlıklar yapmaktaydılar.* (s.115-116)

Minârelerin şerefelerindeki müezzinlerin cemaati sabah namazını edâ etmeye çağırmasından epey sonra, tanyeri ağarırken, Çemberlitaş Hamamı'nın kapısında, uzunca bir yoldan geldiği kokusundan belli, kir pas içinde bir şahıs belirdi ve demir kapıyı yumrukladı. (s.167)

Ahâlinin söyledikleri ve aktardıklarına bakılırsa, hâşâ, *"Ben peygamberim!" diyen Zâhir'in Kostantiniye'de zuhûr ettiği sıralarda, yani Ramazan'dan birkaç gün önce, Nevânın annesinin verdiği saz semâisi üzerinde hâlâ çalışan, ama ne bir eksiklik ne de bir kusur bulamayan Dâvut'a, tâ dergâhtan Sofuayyaş'a kadar gelen temiz yüzlü bir delikanlı Şeyh İbrahim Dede Hazretleri'nin bir dâvetini tebliğ etti.* (s.207)

Söylenenler doğruysa, kardeşleri gibi bir musikî üstadı olan rahmetli Meymenet, *yine aynı şekilde, yani boğularak öldürülmüştü.* (s.207)

Üstelik, İbrahim Dede neyini *yalnız başına, yani diğer mutribler olmadan* üfleyecekti. (s.208)

Gözünden yaşlar aka aka Dâvut *yukarıya, sandık odasına* çıktı. (s.243)

Âsım'ın *hayâletinin Dâvut'a musallat olmasından seneler önce, seferden dönen Donanma-yı Hûmayûn'un Kurşunlu Mahzen önünde demirlediği o sonbahar gününde*, Kostantiniye'deki Esir Hanı'nın dar ve karanlık hücreleri, yedi iklim dört bucaktan getirilen esirlerle tıka basa doldurulmuştu. (s.246)

Sabah başladığı bu uğraş öğleye doğru bittiğinde, öğle ile ikindi arasında, Nevâ'nın annesiyle birlikte kaldığı Galata'daki evin önünden belki sevgilisi fark eder diye yedi kere geçmekteydi. (s.252)

6. Art arda sıralanan bazı cümlelerde zarf ortak olabilir:

O anda zurnalar ve borular dudaklara götürüldü, davul ve kös tokmakları ve nekkare zahmeleri vurulmak üzere havaya kalktı. (s.16)

Kendilerini usul makam bilgisine sahip malumatlı kerizci addeden bu âdemoğulları, *makamın icap ettirdikleri sesleri tam hakkıyla değil, kah azıcık pes, kah birazcık tiz çalarak* musikilerine bir ruh verir, dinleyicileri mest ederlerdi. (s.37)

Dâvut *bu yapışkan ve yoğun pus içinde yürürken* bazen bir ifritin kükürt kokulu nefesini ensesinde hissediyor, bazen de damlardaki kiremitlerin altında bekleyen, zehirlerini akıtmaya her an hazır sarı akrepleri ve kızıl cehennem örümceklerini görür gibi oluyordu. (s.41)

Neyzen İbrahim Dede neyine el atıp onu öptüğünde dergâhtakiler düğün bayram ederler, *o bir besmele edip neyini üflemeye başladığında* kendilerinden geçerler, coşarlar ve mest olurlardı. (s.140)

Derken *“ayakçı” olarak*, başta mutfak olmak üzere hemen her yeri süpürdü, toz aldı veya yıkadı. (s.143)

Ayrıca *zaman zaman, cümlesini tamamladığında* dudakları sımsıkı kenetleniyor ve dinleyicilere âdeta meydan okur gibi bakıp, “İşte! Gerçeği söyledim! Var mı içinizde bana karşı çıkacak biri!” der gibi bir edâyla susup kollarını kavuşturarak bekliyordu. (s.178)

Ancak *son yedi ay, son derece ihtiyar bir zât olan subaşı ölmesin diye* çetenin her üyesi duâ ediyor, subaşının evine tâbipler, otacılar, nefesi kuvvetli hocalar gönderiliyor, kısacası adamın yaşaması için ne gerekiyorsa yapılıyordu. (s.192)

Yahut, misâfirlere bulgur çorbasını *fiyaka olsun diye*, Çin ilinden gelme o fağfûrî tabaklarda da ikrâm edebîlirler, haydi olmadı, evdeki sedirlerin ve yastıkların hepsini gümüş ve altun telli sündüzle kaplatabilirlerdi. (s.203)

Bu rezil yer halka açık olduğu için buraya sadece müşteriler sökün etmez, aynı zamanda işsiz ve güçsüzler ile ayaktakımı da teşrif ederdi. (s.219)

Ama ne yazık ki, *zındanda günde topu topu bir somun ekmeği bile zor bulduğu için* adamcağız bir deri bir kemik kalmış, boynu dilenci değneğine dönmüştü. (s.239)

Efendisi akşama doğru kaçmasın diye kapıyı üzerine kilitleyip cüceyi içeriye hapsettiği ilk günlerde, tavandaki örümcek ağlarını temizledi, kilimleri silkeledi; üç günde oniki fare ve sayısız akrep ve çıyan öldürdü; döşeme tahtalarını fırçayla ovdu, küllü suda çarşaflarını yıkadı. (s.248)

7. Zaman, tarz, sebep, vasıta, miktar, yön ve şart bildiren bütün sözcük grupları cümlede zarf görevi yapabilir.

7.1. İsim tamlamasından meydana gelen zarflar:

Toplam onaltı akçe, *her ayın ilk perşembesi*, yanına salâvatla varılan o huysuz ihtiyara, yani Kalın Musa'ya teslim edilecekti. (s.26)

Serçelerin, kırlangıçların cıvıldaşarak uçtuğu, güvercinlerin guruldayıp bülbüllerin çilediği güneşli, hârika bir Perşembe gününün öğle vakti, Eflâtun bir ses işitti: (s.82)

- İsim tamlamaları genellikle bulunma hâl ekini alarak cümlede zarf görevi üstlenmiştir:

Recep ayında başladıkları orucu *Şaban ve Ramazan aylarında da sürdürmüşlerdi. (s.25)*

Ancak günün birinde bir fâcia cereyan etmişti: (s.30)

Gecenin karanlığında Dâvut, o esrarengiz sokağa bakakaldı. (s.40)

İşte, *kurban bayramlarında* ahâli, keserken belki bu usturayı kullanıyordur diye cellâdın dağıttığı eti asla kabul etmezdi. (s.99)

Ve Yaradan Dügâh makamında terennüm etti. (s.138)

Bir bakıma, Hâfız Post'un musikîsinin ruhunda tertib edilmiş. (156)

7.2. Sıfat tamlamasından meydana gelen zarflar:

Her kopya gibi onlar da nankör ve abur cubura düşkün olduklarından, *bir akşam* utanıp sıkılmadan dedelerinden helva bile istemişlerdi. (s.25)

Fakat *Dâvut'un Kostantiniye'deki en âlâ üstâtlardan oluşan bir fasıl heyetine kabulü ve evden kaçan Eflâtun'un da dervişliğe niyet edip mevlevîhânedenden medet ummaya başladığı zamanlar*, yoksullukla senelerce boğuşan Musa'nın hiç ummadığı bir olay patlak verdi. (s.26)

Bunun için *her gece* Cenâb-ı Hakkâ niyâz ederdi. (s.44)

İşte Eflâtun bu odada *tam on yedi sene* kaldı. (s.82)

Çaresizce, sedirin kıyısına ilişip *bir süre*, dedesinin uyanmasını bekledi. (s.83)

Babayiğit geçinen, ama yine de Musaf'ı bir öpüp alınlarına koyduktan sonra, muskalarına da güvenerek gece vakti tekinsiz eve yaklaşmaya cesaret edenler, *ertesı sabah* heyecanla, bu uğursuz mekândan sık sık inleme ve kahkaha seslerinin geldiğini meyhânede yârenlerine anlatırlardı. (s.127)

Hiçbir günâh yahut kabihatim olmadan marûz kaldığım bu dayağın öcünü ne olursa olsun almaya, dişlerimi sıkarak *üçüncü gün* yemin ettim. (s.135)

İşin kötüsü, o saatte öğrendiklerine göre, Kadı Burhanettin Efendi yıllarca pençesinde kıvrandığı o basur illetinden *geçen sene* vefât etmiş, yerine başka bir kadı atanmıştı. (s.169-170).

- Sıfat tamlamaları genellikle bulunma hâl ekini alarak cümlede zarf görevini üstlenmiştir:

Muhteşem Neyzen Bâtın Hazretleri'nin (saadetleri dâim olsun) *Konstantiniye'de bulunduğu zamanlarda*, yani Sultan Ahmed-i Sâni Han Efendimiz'in devri saltanatından sonraki senelerden birinde, Şaban ayının ondördüncü gecesı, Yenikapı'nın dar ve ıssız sokaklarında kol gezen o ihtiyar bekçi, gökyüzünde ansızın kapkara bulutlar peydâ olur olmaz hiç şaşırılmamıştı. (s.11)

Kalın Musa'nın torunu Dâvut, musikî ilmini, makamları ve usûlleri, üd çalıp şarkı tertip etmeyi, ama en önemlisi beste bağlamayı, işte bu çalgılı kahvehanede *tam yedi yılda* öğrenmişti. (s.30)

Dâvut *bağırarak isteyip de bağıramadığı o anda*, kör ve sessiz ceninlerin, bağirtlak, saksağan ve karabatak kemiklerinin kaydacağı kazanların fokurtusunu, Azrâil'in tırpanının acıyla kıvranan bedenlerinden koparttığı azâp içindeki ruhların çığlıklarını işitti. (s.41)

Çocuğun gözlerindeki ışık ve yüzündeki nûr *sonraki günlerde de* sönmedi. (s.81)

Âsım'ın hayâletinin Dâvut'a musallat olmasından seneler önce, *seferden dönen Donanma-yı Hûmayûn'un Kurşunlu Mahzen önünde demirlediği o sonbahar gününde*, Kostantiniye'deki Esir Hanı'nın dar ve karanlık hücreleri, yedi iklim dört bucaktan getirilen esirlerle tıka basa doldurulmuştu. (s.246)

Ayrıca, o soğuk kış günlerinde Âsım, dâima mangalın başında ısınırdı. (s.249)

7.3. Zarf-fiil grubundan meydana gelen zarflar:

Şahitlerin dediği gibi gerçekten de mavi bir nûr saçan hayâlet, arkasında çömelmiş, *ellerini dizlerine götürerek* usûl vurmaktaydı. (s.14)

Sesi güzel bir nefer *diğerlerinden ayrılıp* ortaya geldi ve *ağzını açıp hançeresini yırtarcasına*, “Ezübillah! Ezübillah! Hüdâ’ya şükr-i bîhad, lâilâhe illallah...” diye *bağırarak* gülbang çekmeye başladı. (s.16)

İbrişim tel titreştikçe, adamın ruhunda fırtınalar kopuyor ve yanardağlar püskürüyor gibiydi. (s.20)

Hele hele *barbanın ellerini çırpmasıyla içeri bir köçek dalar dalmaz ahâli*, *sevinç çığlıkları atıp* ısıklar çaldı. (s.33)

Çünkü Sultanahmet Câmii başmüezzini bir ara, *az bir zaman gecikmeyle*, *sabah ezanını okumak üzere minâreye çıkmakta iken*, tâ Aksaray tarafından bir âvâz işitmiş, kulak kabarttığına ise bunun Abalîfellâh Câmii’nden gelen mübârek ezan sesi olduğunu hayretle görmüştü. (s.44)

Söylenenler doğruysa bu imam Fâtiha’yı, *minârenin şerefesinden bırakılan bir karpuz daha yere düşmeden* okuyup bitirebiliyor ve âmin diyebiliyordu. (s.45)

Sırtında gümüş gibi parlayan şerbet haznesi, *önünde bembeyaz peştemâlî*, *belindeki kemerin yedi gözünde yedi billûr bardağı ile*, *afili bir tavırla yürüyen bir şerbetçiyi takip ederek* balık pazarına vardı. (s.62)

Hüseyin Efendi, *sırtında kadifeden pahalı bir cüppe*, *başında da bir ağabanî sarık olduğu hâlde çevreyi dikkatle inceleyen yaşlıca bir adamı gösterip* şu sözleri fısıldadı: (s.68)

Önden bir arabacı yürümede hayli isteksiz görünen öküzlerin koşumlarına asılıp çekerken, *daha yaşlı olan meslektaşısı da arkadan hayvanların sağrısına kamçısını indirip* onları gayrete getiriyordu. (s.85)

O sırada vardiyanın çaldığı silistreye uyularak, yirmi sekiz çift küreğinin her biri beş forsa tarafından âhenkle çekilen, tepeden tırnağa kadar silâhlı olduklarına bakılırsa cenge niyet etmiş leventlerle dolu bir kadirga, Saray Burnu'nu döndüğü esnâda, Padişah Efendimiz'i selâmlamak için baş topunu patlatır patlatmaz Eflâtun irkildi. (s.109)

Nice canlar almış ve kim bilir daha ne kadarını alacak kılınçlar ve tüfenlerin bizzat kendisinden yapıldığı ve bu nedenle lânetlenmiş farz edilen, insanoğluna kolay kolay boyun eğmeyip ona direnen akkor hâlindeki demiri, dişlerini sıkıp âdeta nefretle ve her darbeye kıvılcımlar sıçrata sıçrata örs üzerinde döverken, yanbaşındaki çırağı da bu işe seviniyor olmalıydı ki, "Oh olsun usta! İşte böyle acımdadan döv bu melûn madenî!" der gibi ameliyeyi seyrediyordu. (s.117)

Mevlevîlerin şeyhi, entarisi suratından akan kanla kırmızıya boyanmış delikanlıyı, yalınayak ve başı açık Eflâtun'u görünce, canları yatıştırmak istercesine ellerini kaldırdı. (s.122)

Hepsi yol yorgunu olan yedi kâhin, kendileri için hazırlanan döşeklere uzanıp yatar yatmaz, tıpkı "yedi uyurlar" gibi derin bir uykuya daldılar. (s.165)

O güne kadar sağ ve sağlıklı yaşamış, ancak sağlamken içtiği ilâç yüzünden hasta düşen ve Rafael'in senelerce sürececek tedâvisi ile daha da hasta ve hatta yatalak olacak bu adamın, ameliyathanenin defterine kaydedilmesi için ismi sorulduğunda şu cevabı vermişti: (s.186)

Ancak tomrukçubaşı, kadının yazılı izni olmadıkça bu kişiye hiçbir cezâ veremeyeceğini söyleyince öfkeden kuduz köpekler gibi bağırmaya başladılar. (s.234)

Bu karı kocanın arkalarında ise, muhasebeci başını öne eğmiş, dudakları sürekli kıvıldığı hâlde, bu kez para yerine cürümlerini ve günâhlarını saya saya yürüyordu. (s.239)

7.4. Edat grubundan meydana gelen zarflar:

Hızır Paşa'nın yedi katlı mehterânı, Ayasofya'daki köşkün bahçesinde, Peygamber Efendimiz'in ümmetinden olanları sabah namazına kaldırmak için nevbet vuracaktı. (s.15)

Dokuz kere “hû” çekildikten sonra, köse inen üç darbe ile mehterânın nevbeti tamamlandı. (s.17)

Bu açık mavi gözlü, narin ve soluk benizli efendi sanki sadece, inilleyen kemençenin titreşen incecik teliyle hayata bağlıydı. (s.20)

Çünkü bu çalgılı kahvehanede çalınan eserler, saz üstâtlarının mahâretini hakkıyla ölçmek için, o mevsimde güneşin bulunduğu burca göre tayin edilirdi. (s.28)

Enderûn ve mevlevîhâne dışında, genç neslin musikî ilmini öğrenebildiği yegâne yer çalgılı kahvehaneler olduğu için, bıyıkları yeni terlemiş hevesli yeniyetmelerden oluşan bir kalabalık da bu üstâtları dinlemeye gelirdi. (s.29)

Cümbüş gece yarısına kadar sürdü. (s.33)

Darbukacı Kıptî velet bir türkü tutturup evine yollandığında, Kirkor Bağdasar'ın koluna girdi ve Dâvut'la birlikte üçü deniz kıyısındaki Büyük Yoldan Karaköy'e doğru yürümeye başladılar. (s.35)

Ansızın, bir tehlike sezer gibi olduğundan Dâvut tam da arkasını dönüyordu ki, Bağdasar'ın yağlı ensesinde şaklayan bir tokadın sedâsıyla irkiliverdiler! (s.35)

İşte bu tüyler ürpertici vak'a Dâvut'un ikiz kardeşi Eflâtun'un o esrârengiz ıslığı işitmeye başlamasından tam on yedi yıl sonra cereyan etmişti. (s.76)

Herhâlde âlây işli koşum takımının gümüş üzengilerine uysun diye sarı sahtiyandan çizmeler giymişti. (s.89)

Nice canlar almış ve kim bilir daha ne kadarını alacak kılınçlar ve tüfenklerin bizzat kendisinden yapıldığı ve bu nedenle lânetlenmiş farz edilen, insanoğluna kolay kolay boyun eğmeyip ona direnen akkor hâlindeki demiri, dişlerini sıkıp âdeta nefretle ve her darbeye kıvılcımlar sıçrata sıçrata örs üzerinde döverken, yanbaşındaki çırağı da bu işe seviniyor olmalıydı ki, “Oh olsun usta! İşte böyle acımdadan döv bu melûn madeni!” der gibi ameliyeyi seyrediyordu. (s.117)

“Gel” çağrısına itâat eden Eflâtun'un Galata Mevlevîhânesi'ne kadem basmasından epey zaman önce, Kostantiniye'den bir hayli uzakta, o baktıkça insanoğlunun yüreğinde huşû duygusu uyandırıp bir Neüzübillâh çektiren, o ulu ve karlı dağlardan birinin tepesinde, kalbinde taşıdığı nefret duygusu

nedeniyle burnundan soluyan bir Mevlevî dervişi *menziline varabilmek için* geçit yokluyordu. (s.124)

Ardından *toprak sıkışsın ve sertleşsin diye* mezara üç testi su döküldü. (s.130)

Bu hâliyle adam *tıpkı umacı yahut hâşâ maymun gibi* görünüyordu. (s.167)

Zâhir'e "*peygamberliğini ilân ettiği*" *iftirâsının atılmasından çok önce*, Tahtakale'deki Alaca Hamamın karşısına düşen Zincirli Han derler bir boğuntu yeri vardı. (s.190)

Avlunun üç yanındaki demir kapılarına kilit vurulmuş ambarların hemen hepsine, *fiyatları biraz daha yükselince piyasaya sürülmek üzere*, bal küpleri, onbinlerce yumurta, çuval çuval bakliyat ve kereste istif edilmişti. (s.190)

Kolundan tuttuğu Eflâtun ile içeri giren Dâvut, *horlaya horlaya uyuyan dedesi Kalın Musa'nın yattığı sedirin ucuna iliştikten sonra*, İbrahim Dede'nin yazdığı mektubu okumaya başladı: (s.240)

7.5. Tekrar grubundan meydana gelen zarflar:

Hızır Paşa'nın zurnazenleri zurnalarını zırl zırl zırıldatırken zırlı zirveye varıp hitâm bulunca, ortamda sanki tammât başlıyor, tāk tāk tammeleri ile köszenler tokmakları vurup tumturāk ile kösleri *tokur tokur* tokurdatıyorlar, tokmaklarını sanki kâfirin beynine indirmek için tâ yukarı kaldırıp köslere acımasızca darp ederlerken, dudakları hınçla yukarı doğru büzülüyor; çevgâniler ise çın çın çingirakları çınçılan misâliçingir çingir çingirtada çingirtada sallarlarken, davulzenler tokmaklarını güm güm indire indire davulları gümgüme ile *gümbür gümbür* gümbürtediyorlardı; bu arada boruzenler de yanaklarını şişirip borularını ciğerlerinin bütün gücüyle üflemektedirler. (s.16)

Mekândaki uğultu *yavaş yavaş* dindi ve yerini fısıltılara bıraktı. (s.32)

Derken Kirkor'un avucuna paraları *ikişer ikişer* saymaya başladı. (s.34)

O varken câmi *tıklım tıklım* doluyordu. (s.48)

Yanlarında merdiven ve ellerinde ucu çengelli uzun sıriklarla onun bunun canını yakmak için Kostantiniye'nin karanlık sokaklarında dolaşan hırsızlar, harama uçkur çözen zamparalar ve zâniyeler, onca mâsumun kanını sebil eden katiller, subaşı ve adamları tarafından yakalanır yakalanmaz derhal kadı ya da naip huzuruna çıkarılırlar, kısmetleri olan cezâ İslâm şeriâtına göre takdir edildikten sonra ise defterleri dürülüp *apar topar* Baba Cafer Zındanı'na tıklılırdı. (s.57)

Eğer çıkarsa böyle biri, Allah yarattı bile demeden *yaka paça* derhal falakaya yatırılır, ardından ite kaka, aç farelerin uğrak yeri olan bir hücreye tıklılıp zincire vurulur, işlediği kabahat burnundan fitil fitil getirilirdi. (s.57)

Böylece, zarflarıyla birlikte elli kadar porselen fincanı *teker teker* inceledi. (s.69)

Kuşağında gümüş bir afyon kutusunu eksik etmeyen bu adam, mesâisinin sona erdiği yatsı vaktine kadar şiltesinde *miskin miskin* ense yapar, hımbıllığından ötürü evine yürüyerek gitmeye üşenir ve bunun için, iki mahalle ötedeki meskenine kadar küfe içinde taşıyacak bir hamal çağtırdı. (s.92)

Her menzilde durup bir mola verdiğiğinde, artık iyice küçülmüş bileği taşını çıkarıp işte bu bıçağı *uzun uzun* biliyor, bu arada dişlerini gıcırdatıyordu. (s.125)

Karşıda Ayasofya ve Sultanahmet'in kubbe ve minâreleri, sağ tarafta ise Galata'nın kiliseleri, harap surları ve o meşhûr kulesi *hayal meyâl* seçiliyordu. (s.125)

İsten kapkara kesilmiş ocaklardaki odun ateşinin yaydığı hararet yüzünden canların alınları *boncuk boncuk* terlemişti. (s.130)

Bu beşer çizgilik öbekler *ikişer ikişer* istiflenmişti. (s.214)

Bu sırada Kule Kapısı'nda, Arap Câmii'nde öğle namazlarını kılmış birkaç sofı, Zâhir'in yanından geçerken ona *ters ters* baktı. (s.215)

Sofular evi *didik didik* aradılar. (s.233)

7.6. Bağlama grubundan meydana gelen zarflar:

Gecenin o ilerlemiş saatinde sokakta bir yabancıyı gören genç kadın da şaşırılmış, *sevgiyle ve gülümseyerek* Dâvut'a bakıyordu. (s.42)

Ama bu nemrut bakkal asıl bitişik komşusu ve dolayısıyla ticarî bir rakibi olan meslektaşını, hemen yanındaki pencereden *hasetle ve yan gözle* dikizliyordu.(s.86)

Ama çiğ süt emmiş insanoğluna gene de pek güven olmadığından, burada çalışan sikke vurucular, *sabah geldiklerinde ve akşam giderken* anadan üryân edilip muhafızlarca aranırlardı. (s.91)

Hemen arkasındaki Atik Ali Paşa Camii'nin şadırvanında ayaklarında takunyeleriyle müminler, *burunlarına su çekip sümkürerek ve ağızlarında gargara yaptıktan sonra suyu tükürerek*, sünnet-i şerifeye yaraşır biçimde aptest alıyorlardı. (s.94)

O zamanlar zindana atılmamış olan Veysel Bey'den, ama asıl dedesi Kalın Musa'dan amcasının ricâ minnetle koparabildiği izinle ve Şeyh İbrahim Dede Efendi'nin de ikrârıyla, dervişlerin ateşten gömleğini giymeye karar veren Eflâtun *üç gün boyunca saka postunda dizleri üzerinde oturup uyumadan, uyuklamadan, yemeden, içmeden, konuşmadan ve hattâ kımıldamadan* çile doldurmuştu. (s.143)

Öylesine *hazîn ve dilsûz* tegannî etti ki, dinleyenler bir göğüs geçirdiler, ciğerleri dağlandı ve yüreklerinin yağı eridi. (s.173)

Sabahı beklemeden *iki büklüm bir hâlde ve hırsız gibi gizlice*, Zincirli Han'dan çıktı. (s.196)

7.7. Kısaltma grubundan meydana gelen zarflar:

Kararlı ve hızlı adımlar atan ihtiyar önde giderken, ince yapılı ve narin oğlu da *kamburunu çıkarmış*, öksüre tıksıra ona yetişmeye çalışıyordu. (s.51)

Paşa ise *yeğenine dönmüş* ağlamaktaydı. (s.55)

Her nedense yanında, kılık kıyafeti onunkinden farksız, on yaşlarında bir velet *ayakta dikilmiş* bekliyordu. (s.92)

Bu koca karı, cân-ı cânânı Nevânın annesi olduğundan mıdır, Dâvut hürmeten başını önüne eğip *iki elini önünde birleştirmiş*, bu tehditleri sessizce dinliyordu. (s.43)

En öndeki kör eşeğin kuyruğuna, diğerleri de tek sıra hâlinde birbirlerinin omuzlarına tutunmuş kâhinin evine doğru gelmekteydiler. (s.162)

Eflâton, bahçeye bakan odada, *kilimin üzerine çökmüş* oturuyordu. (s.258)

Sonuç: Zarf; zaman, tarz, sebep, miktar, yön, vasıta ve şart bildirerek yüklem anlamını tamamlayan ögedir. Romandaki zarfların %39'u zaman, %30'u tarz, %11'i sebep, %9'u vasıta, %6'sı miktar, %3'ü yön, %2'si şart anlamlarıyla yüklemi tamamlamıştır. Farklı türdeki bu zarflar cümlede bir arada bulunabilir. Bu durumda genellikle zaman zarfı diğer zarflardan önce gelir. Miktar, yön ve vasıta zarfları ise çoğunlukla yüklem yanında yer alır.

Romandaki cümlelerin %56'sında zarf bulunmaktadır. Cümlelerin %21'inde de birden fazla zarf vardır. Zarfların çoğunluğu edat ve zarf-fiil gruplarından meydana gelmiştir. Edat grubundan oluşan zarfların oranı %35, zarf-fiil gruplarından oluşan zarfların %33'tür. Zarfı oluşturan diğer unsurların oranı ise şu şekildedir: Zarf-fiil veya zarf görevli tek sözden oluşan zarflar %3, tekrar grubu %3, şartlı yargılar %3, bağlama grubu %1, kısaltma grubu %1 ve isimlerden meydana gelenler %18. İsimler eksiz olarak veya çeşitli hâl ekleriyle cümlede zarf görevi üstlenebilmektedir. Bu isimlerin, %4'ü eksiz; %8'i bulunma hâli ekli, %3'ü uzaklaşma hâli ekli, %2'si eşitlik hâli ekli, %1'i de yönelme hâli eklidir. Vasıta hâli ekli olanlar edat grubu içinde değerlendirilmiştir. Edat gruplarının %31'i vasıta eki ile kurulmuştur.

Yukarıdaki açıklamalardan görüleceği üzere “zarf”, İhsan Oktay’ın söz diziminde önemli bir yere sahiptir. Bunların yapısına ve anlamlarına bakıldığında zarfların, yazarın üslubundaki yeri ve önemi daha açık olarak görülür. Zarfların çoğunluğunu oluşturan zaman zarflarının romanın anlatımında dikkat çekici bir yeri vardır. Örnek olarak, *fî tarihinde, gecelerden bir gece, günlerden bir gün, günün birinde, bir zamanlar, güneş doğduğunda, ilk yıldırım Ayasofya’nın avlusuna düştüğünde, gecenin birinci horozu öttüğünde, üçüncü horoz zamanına kadar...* gibi anlatıma belirsizlik katan ve eski anlatı geleneklerini andıran bu ifadeler, eserin ortaya çıkışındaki kaynakları da işaret etmektedir. Yazar, romandaki konu ve zaman dilimini bütünlemek amacıyla o dönemlerin anlatı geleneklerinden de yararlanmıştır. Konu, kişi ve mekânda olduğu gibi anlatımda da görülen bu yerellik, modern romanla Doğu anlatım tarzı arasında bir köprü kurmuştur. Yazar da “Ben Doğucu değilim Doğuluyum.” (Koçakoğlu, 2008, 30); “Eserlerimde hem Doğu hem de Batı dünyasının düşünürlerini görebilirsiniz.” (Demirci, 2000, 57) demektedir.

Zaman ve gerçekliğin düz bir çizgide ilerlemediği romanda bu ifadelerin üsluba önemli bir katkısı olmuştur. Şu şekilde ifade edilen zaman unsurları da olaylar arasında gönderme yaparak romandaki bütünlüğü sağlamıştır: *Muhteşem Neyzen Bâtın Hazretleri’nin (saadetleri dâim olsun) Konstantiniye’de bulunduğu zamanlarda, yani Sultan Ahmed-i Sâni Han Efendimiz’in devri saltanatından sonraki senelerden birinde (s.11); Torunları Davut ile Eflatun’un dünyaya gelmesinden çok önce, yani Muhteşem Neyzen Bâtın Efendimiz’in mahdumu Zâhir’in Kostantiniye’ye geleceğinin Yedikule Kâhini’ne malum olmadığı senelerde (s.22); Dâvutûn ikiz kardeşi Eflâtun’un o esrârengiz ıslığı işitmeye başlamasından tam on yedi yıl sonra (s.76); “Gel” çağrısına itâat eden Eflâtun’un Galata Mevlevîhânesi’ne kadem basmasından epey zaman önce (s.124); Âsım’ın hayâletinin Dâvut’a dadanması ve Zâhir hakkında da “peygamberliğini ilan ettiği” söylentisinin çıkmasından aşağı yukarı otuz kûsûr sene kadar önce (s.184); Âsım’ın hayâletinin Dâvut’a tebelleş olduğu ve Zâhir’in de peygamberliğini ilan ettiği söylentisinin yayılmaya başladığı sıralar (s.189); Zâhir’e “peygamberliğini ilân*

ettiği” iftirâsının atılmasından çok önce (s.190); Cüce Efendi’nin Sofuayyaş Mahallesi’ne yeni taşındığı ve Dâvut’un Nevâ’ya abayı yaktığı sıralarda, gecelerden bir gece (s.196); Kostantiniye’de, kutsal nefesi üfleyen Bâtın’ın oğlu Zâhir hakkında ahâli, “Bak işte! En sonunda peygamberliğini de ilân etmiş! Olacağı buydu! Din elden gidiyor!” diye konuşup bağırmaya başladığı sıralarda (s.200); “Ben peygamberim!” diyen Zâhir’in Kostantiniye’de zuhûr ettiği sıralarda (s.207).

Bu ifadeler romanda anlatma geleneğinin hâkim olduğunu gösterir. Ayrıca, *periler ve cadıların uyanık kaldıkları zamanda (s.150); fânîlerin boğazlarını sapsarı ve sipsivri dişleriyle parçalayıp kanlarını kana kana içmeye can atan upirleri sezinlediğinde (s.41)* gibi ifadeler de romanın fantastik kurgusuna katkıda bulunmuştur.

Tarz bildiren zarflar da romanda fazlaca bulunmaktadır. Bu da yazarın eylemleri ayrıntılı olarak ifade etmesinden kaynaklanmaktadır.

Yazar, zarfı oluşturan unsurlardan üslubunu destekleyecek şekilde işlevsel olarak yararlanmıştır.

4.4. CÜMLE DIŞI ÖĞELER

Cümlenin kuruluşuna direkt olarak katılmayan, yüklem anlamını dolaylı olarak tamamlayan ögedir. *“Bu öğeler, yüklem tamamlayıcısı olan öğelerin aksine açıklama, pekiştirme vb. işlevlerle cümleye yardım eder ve cümleleri çeşitli anlam ilişkileri çerçevesinde birbirine bağlarlar.”* (Karahan, 2004, 36)

Araştırmacıların çoğu incelemelerinde cümle dışı öğelerden bahsetmemiştir. Ergin (2002), Karahan (2004), Delice (2003), Aktan (2009) cümle dışı öğelerden ayrıca bahsederler.

Cümle dışı öğelerle ilgili özellikler:

1. Ünlemler, ünlem grupları, hitaplar, bağlama edatları cümle dışı ögedir.

1.1. Ünlemler:

Evet! Dâvut cesur ve atak bir çocuktur. (s.79)

Hayır! Kimse böyle bir ses işitmiyordu. (s.81)

Derken, önce onun başka bir makama geçki yaptığını sandım, ama *hayır!* (s.241)

1.2. Ünlem grubu:

Ey Dâvut! Şu yazdıklarımı iyi tart! (s.240)

1.3. Hitaplar:

Yiğidim kurtar bizi Âsım denilen şu adamdan! (s.70)

Bana ney üflemeği öğreteceğimize söz verirseniz tabîî söylerim *efendim!* (s.142)

Sevgili Dâvut, ben bu masala galiba inanıyorum. (s.243)

1.4. Bağlama edatları:

Rivâyet odur ki, hayâletle karşılaştığında yüreği oynayan ihtiyar bekçinin sözlerine Allah'ın bir tek kulu inanmamıştı. (s.13)

Ne var ki bunlar, Muhteşem Neyzen Bâtın'ın mahdumu Zâhir'in şehre gelmesinden önceydi. (s.31)

Yahut en azından, onların aksak, evfer ve çifte sofyan ile ölçülmüş eserlerinde mutlaka bir hicaz çeşni olurdu. (s.37)

Derken sokağın tâ içinden, buz gibi bir rüzgâr ona doğru esti. (s.40)

Öyle ki, ne zaman ezan okusa, Kostantiniye'nin bütün horozları öter, bütün köpekleri de ulur olmuştu. (s.45)

Anlaşılan o ki, bu başarının sırrı, sadece nefes verirken değil nefes alırken de duâ okuyabilmesindeydi. (s.45)

Besbelli ki, cüceliğinde de ders, ibret alınacak esrarengiz bir husus olmalıydı. (s.47)

Görülen o ki, Sofuayyaş Mahallesi'ndeki cemaata nûr-ı Muhammedî'yi saçamaya da kararlıydı. (s.48)

Nitekim bu musikîdeki kasvet, ortalığa vebadan daha çabuk yayıldı: (s.55)

Ne var ki bu sofu müminler, Allah'ın emrine karşı gelip ibâdet için câmiye girmeyen bu delikanlıya içermekte haklı sayılmazlardı. (s.60)

Hattâ öyle ki, Eminönü'ne geçmek üzere bindiği peremenin ayyaş kürekçisi bile ondan daha ayık sayılırdı. (s.60)

Ama heyhât ki, bu işâretler, kaba çârgâhtan tiz nevâyaya kadar, musikîde kullanılan sesleri gösteriyor, altlarındaki noktalar da seslerin sürelerini belirtiyordu. (s.70)

Sofrada hemen hemen hiçbir şey yememekle kalmamış, *bir de* o gün boyunca mideye indirdiği her şeyi böylece çıkarmıştı. (s.74)

Bununla birlikte, bir beşinci hâne eklemek, bu semâiyi bozmak olacaktı. (s.75)

Hattâ bir ricâ gibi bile görünmüyordu. (s.91)

Gerçi bu zât bakışlarını hemen kaçırmıştı. (s.97)

Neyse ki, Karaköy İskelesi'ne yaklaşmışlardı. (s.109)

Yine de, sol taraftaki mezar taşlarının yanından geçerken içinde bir şüphe yok değildi. (s.120)

Eğer, ciltlerce kitap okuyup yazmış bir âlimin düşünme yeteneğinin on katı bu kedide olsaydı, *ihtimal ki* düşünmeye tenezzül edeceği yegâne şey de bu olurdu. (s.122)

Gel gör ki, intikam duygusuyla yanıp tutuşan derviş, bu mübârek kişi için rahmet bile okumadı. (s.126)

Diğer taraftan, aynaya çok bakanlar da gün gelir iki kişi olurlar ve aynı âkıbete uğrarlardı. (s.152)

Bununlar beraber, gömülürken yüzü kıbleye döndürülmeyen birinin hayâletinin başkalarını rahatsız edeceği, hayâlet kovuculuğu ile uğraşan câhil üfürkçü takımının uydurduğu bir hurâfeydi. (s.152)

Ne çâre ki, hayâleti yine karşısında buldu ve korkudan koyverdiği feryât yeri göğü çınlattı. (s.155)

Öte yandan kadı ile mahkemenin sicil defterini tutan kâtip, şânlarına yakışır şekilde, yerden epeyce yüksekteki bir sekinin üzerine bağdaş kurmuşlardı. (s.170)

Dahası, bir âvize bulunduğu göre, fazladan aydınlık için bir de pencereleri açmak gerekmezdi. (s.183)

Oysa kendisi gibi mühim bir şahsı, korku dolu yüzlerce gözün kapı aralıklarından, kafes gerilerinden ve anahtar deliklerinden izlediğini bilmezdi. (s.194)

Ne yazık ki, bu hekim Bayram'a hacamat yapmış, bu ameliye de adamın fena hâlde canını yakmıştı. (s.197)

Öbür yandan, temizlik imândan gelirdi. (s.198)

Rivâyet odur ki, İbrahim Dede her gece hücrelerinde, işlediği bütün günâhlara ek olarak, kendisine "bir", evet sadece ve sadece bir günâh işleme hakkı ve kuvvetini vermesi için Cenâb-ı Hakk'a yalvarıp yakarmaktaydı. (s.207)

Öyle ki, derisiyle eti artık birbirine karışmıştı. (s.234)

Güyâ ki Âdem'in burnuna hayat nefesi üflendi ve *güyâ ki* bizler hâlâ o nefesi solumaktayız; hayatında öyle bir olay olur ki, buna inanasın gelir! (s.240)

2. Açıklama cümleleri ve ara sözler cümle dışı öğedir.

Bu gaddar ve eli sıkı adam hassas ve sulu gözlü mahdumu Veysel'e, *ne yalan söylemeli*, hem analık hem de babalık ediyordu. (s.22)

Yağlanması için Zümrüdüankâ'ya verdiği mühleti o kadar erteliyor ve kesim işini o kadar sürüncemede bırakıyordu ki, *Allah göstermesin ama*, tavuk eceliyle ölecek gibiydi. (s.27)

Hüseyin Efendi, kanaryanın şakımasının ansızın niye kesildiğini merak edip dışarı çıktığında, bitişikteki Gediklikazan Hanı'nın yaman bir fare avcısı olan kedisinin, *artık nasıl becerdiyse*, tâ yukarıya kadar tırmanarak içinde zavallı kuşun bulunduğu kafese dört pençesiyle yapıştığını görmüştü. (s.30)

Çünkü, “Geceler dişidir,” diyen Kıptî’yi dinledikten sonra, *artık nedense*, ilhâm ona sadece geceleri geliyor, gündüzleri ise değil üd, ıslık bile çalamıyordu. (s.31)

Gözleri kör eden aşk, aynı zamanda kulakları da sağır kıldığından mıdır, Dâvut arkasından gelen takunya seslerini işitemedi. (s.42)

Akıl başta değil de yaşta olduğundan mıdır, genç imam cemaate namazı çok hızlı kıldırırdı. (s.45)

Abalifellâh Câmii’nin imamı epeyce genç biri, *yahut nasıl söylemeli*, basbayağı bir delikanlıydı. (s.45)

Çünkü seneler önce Rumeli tarafındaki Pereve denilen bir beldeden geldiği sanılan Hacı İskender, yahut Pereveli İskender Efendi, *nasıl söylemeli*, hem cüce denilecek kadar kısa boyluydu. (s.47)

Hele, *tekrar etmek gerekirse*, çok uzun parmaklarından dolayı örümceğe benzeyen, kocaman elleri vardı. (s.47)

Anlatılanlar doğruysa buraya, artık yaşını başını aldığı ve huzuru hakkettiği için taşınmıştı. (s.48)

Bu yetmiyormuş gibi, kethûdâ efendi işâret parmağıyla Veysel Bey’i göstererek, “Efendimiz!” diye bağırdı. (s.56)

Çünkü mahkûmların hemen hepsi, *artık ne hikmetse*, aptestinde namazında, gâyet sofû kişilerdi. (s.58)

Kalabalığın yoğun olması yetmiyormuş gibi, Sandal Bedesteni’ne kadar uzanan bu taş döşeli yollar, bazen üçü beşi güneş altında miskin miskin yatan, bazen de gelip geçenlere hırlayıp havlayarak dış gösteren köpeklerle doluydu. (s.63)

Ancak *nedense* Hüseyin Efendi, *müşterileriyle ilgilenmek yerine*, kelli felli görünen bir adamın yanı başındaydı. (s.67)

O dev kaşığındaki diş izlerine bakılırsa yaman bir yiyici olan ağa, *nefsinin kayıtsız şartsız esiri olduğundan mıdır*, o kadar iştah ve azimle yiyordu ki, Ramazan’da nasıl olur da onca saat oruç tutabildiğine insan şaşardı. (s.73)

Adamın tükürük guddeleri fevkalâde çalıştığından mıdır, en zorlu lokmalar bile adamakıllı çiğnenmeden boğazından geçmekteydi. (s.73-74)

Temiz kalbiyle, kendisini çağırın kişinin, *artık her kimse*, pekâlâ yardıma ihtiyacı olabileceğini düşünüyordu. (s.83)

Bunca mukaddesat yetmiyormuş gibi bu sofı adam bir de, *tabîatüstü yetenekleri olduğuna inandığından mıdır*, cadılar gibi burnu eğri bir kadına dükkânını tütsülemektedir. (s.86)

Fiyaka yapmak için bu havada samur kürk giydiğinden midir, sol elinde bir de yelpaze tutuyordu. (s.89)

Kavga sona erdiği için kalabalık artık dağılırken Eflâtun yine birilerinin ona seslendiğini işitiyor, *ama onca insana tek tek ne kadar dikkatle bakarsa baksın*, bu çağrının menşeiini bir türlü bulamıyordu. (s.96)

Önceleri bu bîçârelere pek o kadar itibâr etmeyen şişman adam, *o anda gönlünden koptuğundan mıdır*, etini dişleyip sıyırdığı bir kemiği bu zavallılara doğru fırlattı. (s.97)

İşte, fakirlerin kemiğe üşüştüğü o anda Eflâtun, *nasıl olduysa*, bu pisboğaz efendi ile göz göze geliverdi. (s.97)

Ama demirci neden sonra, *az buçuk insâfa geldiğinden midir*, biraz önce örsünde büyük bir hiddetle dövdüğü kızgın demiri bir kovadaki soğuk suya batırdı ve cızırtıyla çevreye damlacıklar saçıldı, sudan buğular yükselip tüttü. (s.117)

Havanın iyice kararmaya başladığı o saatte, bu tür bitirimlerden sakınarak, çevresine bakına bakına basamakları çıkan Eflâtun bu yoldaki bazı evlerin kapı üstlerine, *ne hikmetse*, kırmızı fener asılı olduğunu gördü. (s.117-118)

Artık nasıl olduysa, sikkemle hırkam bir çıkının içinde, ayaklarımın dibindeydi. (s.135)

Adam ise uçayak üzerindeki kutusunu hayâlete yöneltti ve bu âletin yağlı kâğıdı üzerinde, *değil bizzat şâhit olmak*, o güne kadar hayal bile edemediği kadar korkunç bir varlığı ters olarak gördü. (s.153)

Gerçekten de, âşık olduğu için gözü ve basireti bağlanan Dâvut, hâliyle Nevâ ile annesinin evine musallat olan Âsım'ın hayâletini kendine bizzat çekmiş; ve *sözüm ona*, Nevâ'nın gözünde kahraman olmuştu. (s.156)

Ancak ne çâre ki, bazı şahıslar onun, *hâşâ huzurdan*, bir mahdumu vardır ve ismi de Zâhir'dir, demektedirler. (s.158)

Kimi durumlarda cücenin, *vecde geldiğinden midir*, boğazı düğümlenip gözleri yaşarıyor, böyle durumlarda cemaat de ağladığı için mendiller çıkarılıp gözlerin yaşları siliniyordu. (s.178)

Şimdi Karacakalfa Câmii'ne gidip sabah namazlarını edâ ederlerse, Bayram'ın azâbı, *biiznillâh* kesilecekti. (s.200)

Yahut, misâfirlere bulgur çorbasını fiyaka olsun diye, Çin ilinden gelme o fağfûrî tabaklarda da ikrâm edebîlirler, *haydi olmadı*, evdeki sedirlerin ve yastıkların hepsini gümüş ve altun telli sündüzle kaplatabilirlerdi. (s.203)

Ayrıca sıranın kendisine geldiğini düşünen Âmin'in ise, *rivâyete göre*, korkudan dişleri takır takır birbirine vurmaktaydı. (s.207)

Diğer yamak ise ayaklarından tuttuğu cesedi, *ne hikmetse*, ustasının önüne kadar sürüklemişti. (s.226)

İşte o gece, *artık nasıl olduysa*, paşanın canı sâde pilav çekiverdi. (s.227)

Gülâbî, Meymenet, Âmin, Kirkor ve Bağdasar'dan sonra benim de ölüm haberimi alırsan-eğer *bu mektubu okumaktaysan haberi almışsın demektir*-bu masalın doğru olduğuna inanman lâzım. (s.243)

Ancak bu, Nevâ'ya, *hâşâ huzurdan*, asla erişemeyeceğini bildiği için dünyası zindana dönen cücenin kabul edemeyeceği bir şeydi. (s.254)

Âsım'ın Nevâ için tertip ettiği saz semâîsinin üzerinde oynayarak, *nasıl becerdiyse*, o canım musikîyi beter bir hâle getirdi. (s.256)

Sonati çaldığında aşkı, Nevâ'ya değil, *sözüm ona*, onun güzelliğinin seslerle ifâde edilmiş hâli olan sonata âit olacaktı. (s.256)

Ama Tağut, *her ne kadar Nevâ olmasa da*, ona ölümsüzlüğü vaatmişti. (s.256)

Sonuç: Cümle içerisinde yer alan, ancak cümlenin diğer öğeleri gibi yüklemi belirli ilgilerle tamamlamayan, cümlenin kuruluşuna dolaylı olarak katılan öğeler cümle dışı öğelerdir. Ünlemler, ünlem grupları, hitaplar, bağlama edatları; açıklama cümleleri ve ara sözler cümle dışı öğelerdir.

Romanda bağlama edatı ve ara sözden oluşan cümle dışı öğeler oldukça fazla kullanılmıştır. Bunların yazarın üslubunda önemli yeri vardır. *Rivâyet odur ki, rivâyete göre, heyhât ki, ne çâre ki, gel gör ki, rivayetler doğruysa* gibi sık kullanılan bağlayıcılar romanda eski anlatı geleneklerinin sezilmesini sağlayan unsurlardandır. Ara sözler de romandaki bu anlatımı

büyük ölçüde desteklemiştir. *Ne yalan söylemeli, artık nedense, artık ne hikmetse* vb. yazarın anlatıcı olarak kendisini belli ettiği bu ifadeler, meddah ağzından bir hikâye anlatılıyormuş izlenimini vermektedir.

Romanda cümle dışı öğelerin kullanılış şekli, yazarın üslubunun önemli bir kısmını meydana getirmiştir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. SONUÇLAR

Öğelerle ilgili ayrıntılı sonuçlara bölümlerin sonunda yer verildiğinden, bu kısımda elde edilen sonuçlar genel hatlarıyla değerlendirilecektir.

Cümlenin temel ögesi yüklemdir. Yüklem, cümlenin kuruluşunu şekillendirir ve cümledeki diğer öğeleri de belirler. Yüklem genellelikle fiil kaynaklı sözcüklerdir. Romanda da yüklemelerin %81'i fiildir.

Fiil cümlelerinin büyük bir kısmı, birleşik fiillerden meydana gelmiştir. Romanda farklı yapılarıdaki birleşik fiillere ait çok sayıda örnek bulunmaktadır. Bunlardan en çok bulunan, bir isim ile yardımcı fiilden kurulan birleşik fiillerdir. Bu birleşik fiiller, genellikle yabancı kaynaklı sözcüklerle kullanılır. Anar da, Osmanlı dönemini yansıtacak şekilde yabancı kaynaklı sözcükleri çok kullandığından, bu birleşik fiiller romanda daha fazla olmuştur. Diğer birleşik fiillerle de yazar bir anlatım zenginliği yakalamıştır.

Romanda hikâye etme ağır bastığından, görülen geçmiş zaman çekimi hâkimdir. Bunun yanında basit ve birleşik çekimlerle birlikte bildirme eki ile

yapılan çekimler de, anlatımı görülen geçmiş zamanda olan romana ifade zenginliği katmıştır.

Cümlede isimler de ek fiille yargı yüklenirler. Romandaki isim cümlelerinin oranı %19'dur. İsim cümlelerinin yüklemeleri çoğunlukla "var" ve "yok" sözcüklerinden meydana gelmiştir.

İsim cümleleri genellikle "özne" ve "yüklem" olmak üzere iki öğelidir. "Yer tamlayıcısı" ve daha az olmakla birlikte "zarf"ın bulunduğu isim cümleleri de bulunmaktadır.

Romandaki cümlelerin büyük çoğunluğunda yüklem, cümlenin sonundadır. Cümlelerin %2'sinde yüklem sonda değildir. Bu cümlelerde, özellikle özne ve cümle dışı unsurun cümlenin sonunda olduğu görülmektedir.

Cümlenin ikinci önemli öğesi, öznedir. Özne cümlede her zaman bulunmaz. Yüklem taşıdığı şahıs ekinden de cümlede öznenin varlığı ortaya çıkar.

Öznenin, çeşitli özelliklerine göre adlandırılışında kaynaklarda farklı tutumlar bulunmaktadır. Bu çalışmada farklı türdeki adlandırmalara gerek görülmemiş; bunların, öznenin özelliklerinin çeşitli yönleri olduğu vurgulanmıştır.

Bazı cümleler öznesiz olabilmektedir. Bunlar, geçişsiz edilgen fiilden ve bazı anlamca kaynaşmış birleşik fiillerden oluşan yüklemelerin bulunduğu cümlelerdir. Bir de romanda örneği bulunmayan, gereklilik kipi 3. teklik kişi çekimindeki bazı fiillerin yüklem olduğu cümlelerde de özne bulunmaz. Öznesiz cümlelerin de olabilmesi, öznenin yüklem gibi cümlenin temel öğesi olmadığını gösterir.

Romandaki özneler çoğunlukla sıfat tamlamalarından meydana gelmiştir. Öznelerin %34'ü sıfat tamlamasıdır. Bu tamlamalarda, tamlayan kısımları uzun sıfat-fiil gruplarından meydana gelmiştir. Özneyi içinde

bulunduğu hareket unsuru ile tasvir etmeyi amaçlayan bu tür tamlamalar dikkati çekmektedir:

“Eflâtun’un kaşından akan kan kesilmeye yüz tuttuğunda, *“Heeeyt! Açılın bre! Padişah Efendimiz’in ulağı geliyor!”* diye bağıra bağıra, altındaki yağız atı Edirne Kapısı’na doğru dört nala koşturan, kuşağında çifte piştov ile bir kulaklı yatağan ve boynundaki gümüş mahfazada ise, Allah bilir hangi voyvodanın kellesinin vurulup saraya gönderilmesinin buyrulduğu bir fermân-ı hûmâyûn taşıyan bir süvari rüzgâr gibi geçti. (s.91); Hamamın karşısındaki Köprülü Camii ve medresesinin taş duvarı yanında sıralanmış ve hemen her istidâya usûlünce, *“Devletlû, İnâyetlû Merhametlû, Efendim, Sultanım Hazretleri sağ olsun! Arzuhal-i kullarıdır ki...”* diye başlayan istidalar yazan ihtiyar arzuhalcilere işleri düştüğü için oraya gelen ferâceli ve yaşmaklı kadınlar ise, bu yarı çıplak edepsizleri görür görmez, *“Üstüme iyilik sağlıklı!”* diyerek başlarını çevirmekteydiler. (s.94); *Karaköy’den dosdoğru o sokağa gidip burada fenerini söndürüp bir yere sinerek Nevâ’nın evinden bir an olsun gözlerini ayırmayan cüce*, penceredeki kafesinin ardından bir an olsun cânânının hiç olmazsa gölgesini görebilme umuduyla yanıp tutuşmaktaydı. (s.253)”

Bu ifade tarzı da yazarın anlatma esasına dayanan üslubunu desteklemiştir.

Romanda özne açısından dikkati çeken diğer bir nokta, çokluk öznelerle yüklem kullanılış şeklidir. Özne çokluk olduğunda yüklem teklik ya da çokluk olabildiği durumlarda yüklem genellikle çokluk olarak kullanılmıştır. Özne çokluk insan ismi olduğunda yüklem genellikle çokluktur. Özne, çokluk hayvan ismi olduğunda da çokluk yüklem tercih edilmiştir: *“Hattâ papağanlar bile kehâneti ezberlediler.”* (s.167)

Cansız isimlerde de kimi zaman çokluk kullanımlara yer verilmiştir: *“Derken, “Şu yaprakçıklardan gözünü ayırma. Şimdi, onlara dokunmadığım hâlde hareket edecekler,” dedi ve kehribarı şişenin ucundaki pirinç topuza değdirir değdirmez altun yaprakçıklar, kendilerine hiç dokunulmadığı hâlde, birbirlerini itip esrârengiz bir biçimde iki yana doğru kalktılar.”* (s.151)

Özne sayı sıfatlarıyla kurulduğunda yüklem genellikle çokluk olarak kullanılmıştır: *“Adam mahkemedен çıkıp uzaklaşırken iki softa Zâhir’in arkasından bakakaldılar ve başlarına gelen bu tatsız olayın, gece düşleri azdıktan sonra gusül aptesti alırken okumaları icâp eden bazı duâları es*

geçmelerinden ileri geldiğini düşündüler. (s.172); *Önde yürüyen iki kişi*, birer uçlarından kavradıkları ağırca bir çuval taşıyorlardı. (s.225); Ama Kirkor'un cesedinin mezarlıkta bulunduğu vakitten sonra, öğle namazının kılınmasının ardından, *en az üçyüz sofı*, Zâhir Hazretleri'nin görüldüğü son yer olan Muhayyer Hüseyin Efendi'nin kapısına dayanmış, "Allahü Ekber!" diye bağırıyorlardı. (s.233)"

Özne, sayılarla ifade edildiğinde yüklem çokluk olarak kullanılmıştır: "Adamın gösterisinden etkilenen Dâvut al aşağı tut yukarı derken onunla yüzirmi akçeye anlaştı ve takım taklavat toplandıktan sonra *ikisi Sofuayyaş'a* doğru yollandılar." (s.151-152)

Özne çeşitli belirsizlik zamirlerinden oluştuğunda da yüklem kimi zaman çokluk olmuştur: "*Hücredeki ve kapı önündeki hiçbir kimse*, daha önce bu kadar muhteşem bir musikî dinlememişlerdi." (s.208)

Yüklemin teklik olması gereken bazı durumlarda da yüklem, kural dışı olarak çokluk hâlde kullanılmıştır. Topluluk isimleri sadece teklik yüklemle kullanılabilirken, çokluk yüklemle de kullanılmıştır: "Bu olaydan sonra *ahâli* musikînin sadece Enderûn'da, mevlevîhânede ya da çalgılı kahvehanelerde değil, fakat aynı zamanda, Şehremini tarafındaki Ağa Çayırı'nda obalarını kurmuş Kiptîler arasında da öğrenilebileceğini düşünmeye başladılar." (s.31)

Yazar, üslubunu desteklemek üzere bu tür kural dışı kullanımlara yer vermiştir. Mizahi bir üslubu olan yazarın, abartı unsurunu genişletmek ve bu şekilde anlatımına katkı sağlamak istediği anlaşılmaktadır.

Özne ile yüklemin teklik-çokluk bakımından uygunluğu birçok kaynakta ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Romanda örnekleri bulunan şu iki duruma kaynaklarda rastlanamamıştır: Belirsizlik zamiri olan özneler ve sayılarla ifade edilen öznelerin yüklemle uygunluğu. Romanda bu şekildeki öznelerle de yüklem genellikle çokluk olarak kullanılmıştır.

Bu kullanımların, Türkçenin bugünkü durumu içindeki yeri, söz dizimi bakımından uygunluğu ya da Türkçenin ifade vasıtaları içindeki yeri, üzerinde

durulması gereken bir konudur. Türkçede genellikle, yüklem teklik olmasına yönelik bir eğilim vardır.

Özne çeşitli sözcük gruplarından medyana gelebilir. Buna ek olarak cümle kuruluşlarının, bildirme eki almış sözcük veya sözcük gruplarının, şart eki almış sözcük gruplarının da cümlede özne olarak görev yapabildiği tespit edilmiştir.

Cümlenin diğer öğeleri nesne, yer tamlayıcısı ve zarf her cümlede bulunması zorunlu olan öğeler değildir. Bunlar, çeşitli bakımlardan yüklemi tamamlayan yardımcı öğelerdir.

Nesne, yüklemi geçişli fiil olan cümlelerin zorunlu bir öğesidir. Romanda yüklemi geçişli fiil olan bazı cümlelerde nesne yer almamıştır. Bu örneklerden hareketle de bu tür cümlelerde nesnenin zorunluluğu daha iyi görülmektedir.

Yüklemle nesne arasındaki sıkı bağın bir yönü de belirtisiz nesnenin cümle içindeki yerinde ortaya çıkmaktadır. Belirtisiz nesne, cümlede yüklem hemen yanında yer alır.

Romandaki belirtisiz nesnelerin %36'sı cümlelerden meydana gelmiştir. “*dedi, söyledi...*” gibi fiillerin yüklem olduğu cümlelerde, nesne genellikle uzun cümle dizilerinden meydana gelmiştir. Romanda diyaloglar yoktur. Bu da anlatma esasına dayanan üslubun bir yansımasıdır.

Yer tamlayıcısı çoğunlukla fiil cümlelerinde bulunan ve yüklemi yönelme, bulunma, uzaklaşma bakımlarından tamamlayan öğedir. İsim cümlelerinde ise daha çok bulunma hâli ekli yer tamlayıcıları yer alır. Bu cümlelerin de yüklemi genellikle “var” ve “yok” sözcükleridir.

Yönelme, bulunma ve uzaklaşma hâl ekini alan her unsur cümlede yer tamlayıcısı değildir. Bunlar tarz, zaman ve miktar bildirdiklerinde zarf görevinde kullanılırlar.

Zarf; zaman, tarz, sebep, miktar, yön, vasıta ve şart bildirerek yüklemi tamamlayan ögedir. Genellikle cümlenin yardımcı ögesidir. Bazen cümlede zorunlu öge olarak da bulunabilir.

Cümlede farklı türdeki zarflar bir arada bulunabilir. Bu durumda genellikle zaman zarfı diğer zarflardan önce gelir. Miktar, yön ve vasıta zarfları ise çoğunlukla yüklem yanarda yer alır.

Romandaki zarfların çoğunluğu zaman zarfıdır. Zaman zarflarını meydana getiren çeşitli kalıp ifadelerin, yazarın anlatımında önemli bir yeri vardır. “*fi tarihinde, gecelerden bir gece, günlerden bir gün, günün birinde, bir zamanlar, güneş doğduğunda, üçüncü horoz zamanına kadar*” gibi ifadeler yazarın eski anlatı geleneklerinden kaynaklanan üslubunu yansıtmaktadır.

Romanda zaman zarflarından sonra en çok tarz bildiren zarflar kullanılmıştır. Yazar, eylemleri ayrıntılı olarak tasvir etmiştir.

Cümlede yer alan, ancak diğer ögeler gibi cümlenin kuruluşuna direkt katılmayan unsurlar da cümle dışı ögelerdir. Ünlemler, ünlem grupları, hitaplar, bağlama edatları, açıklama cümleleri ve ara sözler cümle dışı ögelerdir. Romanda cümle dışı ögeler oldukça fazla kullanılmıştır. Özellikle “*rivâyet odur ki, rivâyete göre, heyhât ki, ne çâre ki, gel gör ki, rivayetler doğruysa*” gibi bağlayıcılar ile “*ne yalan söylemeli, artık nedense, artık ne hikmetse*” gibi ara sözler yazarın üslubunda önemli yer tutar. Bunlar da eski anlatı geleneklerini andırır ve romana hikâyeye dayanan üslubun hâkim olmasını sağlar.

İhsan Oktay Anar’ın romanlarının hepsinde de ortak olan bir dil ve üslup vardır. Romanların geçtiği zaman ve konular bu üslubu şekillendiren en önemli unsurlardır. Romanlarında zaman Osmanlı dönemleridir. Yazar, kullandığı dil ile bu dönemi yansıtmaya ve yaşatmaya çalışır. Konular olarak da tarihî ve felsefi unsurların bir araya geldiği, fantastik kurguya dayalı örgüler oluşturmaktadır.

Suskunlar romanı da yukarıda sayılan özellikleri taşır. Romanda ilk göze çarpan Arapça, Farsça kaynaklı sözcüklerin çokluğudur. Cümleler genellikle uzun bir yapıya sahiptir. Eski anlatı geleneklerine, hikâye etmeye dayanan üslup doğal olarak eserin dilini de biçimlendirmiştir. Simgelerle örülü, sıkı bir olay örgüsüne dayanan roman, dil malzemesi açısından da zengin bir yapıya sahip olmuştur. Romandan hareketle yapılan bu çalışmada, cümlelerin öğeleri ile ilgili özellikler birçok farklı cümleyle örneklendirilmiş, konular ayrıntılı bir şekilde bütün yönleriyle ele alınmıştır.

5.2. ÖNERİLER

Dilin özelliklerinin bütün yönleriyle ortaya konulabilmesinde metin merkezli çalışmaların önemli bir yeri vardır. Bu çalışmalar da, konular ayrı ayrı ele alınarak yapıldığında daha kapsamlı sonuçlara ulaşılır. Bu çalışmanın hareket noktası olan “Türkçe söz diziminde cümlelerin öğeleri ile ilgili özelliklerin tespit edilmesi” hususunda da, öğelerin ayrı konular halinde ele alınması yararlı olacaktır.

Yukarıdaki genel yargılara ek olarak, tezin bulguları doğrultusunda üzerinde durulabilecek üç nokta tespit edilmiştir:

Nesne, yüklemi geçişli fiil olan cümlelerin zorunlu ögesi olduğu hâlde bu şekildeki bazı cümlelerde nesneye yer verilmemiştir. Bu durumun görüldüğü yerlerden biri sıra cümlelerdir. Bu tür söz dizilerinde, yüklemi geçişli fiil olduğu hâlde ilk cümleden sonraki cümlelerde nesne kullanılmamıştır. İlk cümledeki nesne, diğer cümleler için de ortak olarak

düşünülmüştür. Nesnenin kullanılmadığı yerlerden biri de içerisinde zarf-fiil grubu bulunan bazı cümlelerdir. Zarf-fiil grubuna ait bir nesnenin yer aldığı bu tür cümlelerde, yüklem için ayrı bir nesne kullanılmamıştır. Nesneyle ilgili bu durumun, ayrıntılı olarak başka eserlerden hareketle de incelenmesi yararlı olacaktır.

Diğer bir konu da, özne ile yüklem arasındaki teklik-çokluk uygunluğudur. Romandaki cümlelerde eğilimin genellikle çokluk yüklemelerden yana olması ve bazı kural dışı kullanımların da bulunması, bu durumun Türkçenin ifade özellikleri açısından değerlendirilmesini gerektirmektedir.

Gramerimiz açısından sonuçlandırılması gereken bir konu da alanla ilgili terimlerde görülen farklılıklardır. Kimi zaman aynı özelliklerin bile farklı terimlerle adlandırılması dilimiz açısından bir sorun oluşturmaktadır. Örnek olarak, özne bahsinde değinilen farklılıklar buna çarpıcı bir örnektir. Terimlerle ilgili bu durum da üzerinde durulması gereken bir konudur.

KAYNAKÇA

- Akın, Cüneyt. (2005). *Türkiye Türkçesinde Cümlede Tümleçler*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.
- Akın, Necla. (2008). *Yaşar Kemal'in İnce Memed Adlı Romanındaki Sözdizimsel Yapı*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.
- Aksan, Doğan. (2007). *Türkiye Türkçesinin Dünü, Bugünü, Yarını*. (5.Basım). Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Aksan, Doğan. (2009). *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim*. (5.Basım). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Aksüt, Mahmut. (1996). *Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Huzur Romanında Birleşik Cümleler*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Aktan, Bilal. (2009). *Türkiye Türkçesinin Söz Dizimi*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Aktaş, Şerif. (1991). *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Anar, İhsan Oktay. (2002). *Puslu Kıtalar Atlası*. (19.Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Anar, İhsan Oktay. (2005). *Amat*. (2.Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Anar, İhsan Oktay. (2007). *Suskunlar*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Anar, İhsan Oktay. (2008). *Efrasiyab'ın Hikâyeleri*. (18.Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları
- Anar, İhsan Oktay. (2009). *Kitab-ül Hiyel*. (19.Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.
- And, Metin. (1967). Meddah, Meddahlık, Meddahlar. *Türk Dili Dergisi*, C: XVII (Sayı: 195), 236-247.

- Atabay, N., Özel, S., Çam, A. (2003). *Türkiye Türkçesinin Sözdizimi*. İstanbul: Papatya Yayıncılık.
- Aydın, Gülçin. (2007). *Peyami Safa'nın "Fatih-Harbiye" Adlı Romanının Söz Dizimi İncelemesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.
- Banguoğlu, Tahsin. (2007). *Türkçenin Grameri*. (8.Basım). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Bilgegil, M. Kaya. (1984). *Türkçe Dilbilgisi*. (3.Basım). İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Bulak, Şahap. (2002). *Bilge Karasu'nun "Uzun Sürmüş Bir Günün Akşamı" Adlı Hikâye Kitabında Zarf Tümleçleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Çetişli, İsmail. (2004). *Batı Edebiyatında Edebî Akımlar*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Çokluk, Necmiddin. (2009). *İhsan Oktay Anar ve Romanları Üzerine Bir İnceleme*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- Daşdemir, Muharrem. (1995). *Tarık Buğra'nın Romanlarında Sözdizimi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Daşdemir, Muharrem. (2000). *Dedem Korkut Kitabı'nın Söz Dizimi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Delice, H. İbrahim. (2003). *Türkçe Sözdizimi*. (2.Basım). İstanbul: Kitabevi.
- Demir, Ayça. (2005). *Ahmet Hamdi Tanpınar'ın "Huzur" Romanında Sözdizimi İncelemesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.
- Demirci, Mehmet. (2000). Dünyaya Borcum Var. *Aksiyon*. Sayı: 294, 57.
- Deny, Jean. (1941). *Türk Dili Grameri Osmanlı Lehçesi*. İstanbul: Maarif Matbaası.
- Dilâçar, Agop. (1971). Gramer: Tanımı, Adı, Kapsamı, Türleri, Yöntemi, Eğitimdeki Yeri ve Tarihçesi. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, Sayı:338, 83-145.
- Divanoğlu, Gamze. (2010). *Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın "Mürebbiye" Adlı Eseri Üzerine Söz Dizimi (Sentaks) Çalışması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.

- Dizdaroğlu, Hikmet. (1976). *Tümcebilgisi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ecevit, Yıldız. (2002). *Türk Romanında Postmodernist Açılımlar*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Ediskun, Haydar. (1999). *Türk Dilbilgisi*. (7.Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Emre, A. Cevat. (1945). *Türk Dilbilgisi*. İstanbul: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Enhar Korkmaz, Zeynep. (2007). *Necati Cumalı'nın Ay Büyürken Uyuyamam Adlı Öykü Kitabındaki Sıfat Tamlamalarının İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Ergin, Muharrem. (2002). *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Bayrak Yayınları.
- Ertürksoy, Alpaslan. (2005). *Türkiye Türkçesinde Cümlede Özne*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.
- Gencan, Tahir Nejat. (2001). *Dilbilgisi*. Ankara: Ayraç Yayınevi.
- Gök, Âdem. (2007). *Bahaeddin Özkışi'nin "Sokakta" Adlı Eserinin Cümle Bilgisi İncelemesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.
- Gülensoy, Tuncer. (2000). *Türkçe El Kitabı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Gülsevin, Selma. (2002). Yükleme "Deyimleşmiş Birleşik Fiil" Olan Cümlelerde Özne. *Türk Dili Dergisi*, C: 2002/II (Sayı: 609), 612-618.
- Günay, Özgül. (2009). *Peyami Safa'nın "Fatih-Harbiye" Romanı Üzerine Cümle (Sentaks) Çalışması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Güzel Ferdi. (2007). *Peyami Safa'nın "Yalnızız" Romanında Söz Dizimi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- Hatiboğlu, Vecihe. (1972). *Türkçenin Sözdizimi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Kara, Funda. (1996). *Sait Faik'in Kısa Hikâyelerinde Söz Dizimi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Kara, Funda. (2001). *Namık Kemal'in Mektuplarında Söz Dizimi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Karaağaç, Günay. (2009). *Türkçenin Söz Dizimi*. İstanbul: Kesit Yayınları.

- Karaca, Alaattin. (2008). Suskunlar'ın Sıkı Öyküsü. *Kitap-lık*, Sayı:112, 99-106.
- Karahan, Leylâ. (2004). *Türkçede Söz Dizimi*. (7.Baskı). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Karlıdağ, Esra. (2010). *İhsan Oktay Anar'ın Romanlarının Çözümlemesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kocapınar, Pelin. (2008). *Cümle Yapısında Yüklemin Anlamını Sınırlayan Zarf Tümleçleri Ve Yeri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Koç, Nurettin. (1990). *Yeni Dilbilgisi*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Koçakoğlu, Ahmet. (2008). *İhsan Oktay Anar, Hayatı-Sanatı-Eserleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Korkmaz, Zeynep. (2007). *Grammer Terimleri Sözlüğü*. (3.Baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu
- Kükey, Mazhar. (1975). *Türkçenin Sözdizimi*. Ankara: Kardeş Matbaası.
- Menteşe, Oya Batum. (1995). Sanatta ve Edebiyatta Postmodernizm. *Türk Dili Dergisi*, C: 1995/1 (Sayı: 519), 273-283.
- Nihal, Bayram. (2010). *Hüseyin Nihal Atsız'ın Ruh Adam Romanında Söz Dizimi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.
- Özezen, Muna Yüceol. (2000). *Namık Kemal'in Romanlarında Cümle*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Soyhan, Habibe. (2004). *Yahya Kemal Beyatlı'nın Nesirlerinde Bağlı Ve Birleşik Cümleler*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Şimşek, Rasim. (1987). *Örneklerle Türkçe Sözdizimi*. Trabzon: Kuzey Gazetecilik ve Matbaacılık.
- Tek, Akın. (2003). *İhsan Oktay Anar'ın Romanlarında Üstkurmaca*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Telli, Burak. (2009). *Tarık Buğra'nın Küçük Ağa Romanındaki Kî'li, Şartlı Ve İç İçe Birleşik Cümleler*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş.

- Tok, Turgut. (1997). *Necip Fazıl'ın "Çile" Adlı Şiir Kitabındaki Cümlelerin Yapısal Tahlili Ve Öğelerin Derin Yapısı*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.
- Türk Dil Kurumu. (2005). *Türkçe Sözlük* (10.Baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Türkyılmaz, Fatma. (1990). *Tasarlama Kiplerinin İşlevleri*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Üçer, Ayhan. (2007). "Ömer Seyfettin'den Seçme Hikâyeler" Adlı Eser Üzerinde *Sentaks Çalışması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.
- Yağımlı, Mustafa Âkil. (2007). *Reşat Nuri Güntekin'in Dudaktan Kalbe Adlı Romanının Cümle Bilgisi Bakımından İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Yıldırım, Faruk. (1991). *Şiir ve Cinayet'te Cümle*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Yılmaz, Reyhan. (2008). *Emine Işınsoy'un "Çiçekler Büyür" Romanının Cümle Yapısı*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Zülfikar, Hamza. (22-23 Ekim 1993). *Özne Türleri ve Bunların Adlandırılışı. Türk Gramerinin Sorunları Toplantısı*, Ankara.

